

ปัญหา - เฉลย

วิชาบาลีไวยากรณ์

ป.ธ. ๓

รวบรวมและเรียบเรียงโดย

ชนุตสิสรโน ภิกขุ

สมาคมมหาเปรียญและคนเรียนบาลี บาลีศึกษา เพื่อรักษาพุทธพจน์

หนังสือ

ปัญหา – เฉลย

วิชาบาลีไวยากรณ์

ป.ธ. ๓

รวบรวมและเรียบเรียงโดย

ขุติสรโณ ภิกขุ

สมาคมมหาเปรียญและคนเรียนบาลี บาลีศึกษา เพื่อรักษาพุทธพจน์

คำนำ

หนังสือปัญหา – เฉลย ข้อสอบสนามหลวง วิชาบาลีไวยากรณ์เล่มนี้ นั้น ข้าพเจ้าได้ทำการรวบรวมจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ทั้งทางเว็บไซต์ หลาย ๆ เว็บไซต์ โดยอาศัยหนังสือปัญหา-เฉลย ของทางแม่กลองเป็นข้อมูลหลัก ในการจัดทำหนังสือเล่มนี้ ข้าพเจ้าได้จัดการพิมพ์ขึ้นมา และจัดรูปแบบใหม่ มีการรวมตัวปัญหาและเฉลยให้อยู่ติดกัน เพื่อสะดวกในการอ่านง่าย และเป็นประโยชน์แก่ผู้ใคร่ศึกษาพระบาลี

ในการจัดทำหนังสือครั้งนี้ ข้าพเจ้าจัดทำเพื่อเป็นวิทยาทานเท่านั้น ไม่อนุญาตให้เพื่อการพาณิชย์ใด ๆ ทั้งสิ้น ข้าพเจ้าหวังว่าหนังสือเล่มนี้ จะเป็นประโยชน์แก่ผู้ใคร่ศึกษาพระบาลีไม่มากนักน้อย

ข้าพเจ้า ขออุทิศบุญกุศลในการจัดทำหนังสือครั้งนี้ แก่บุคคลผู้มีพระคุณกับข้าพเจ้าทั้งหลาย แก่เจ้ากรรมนายเวรทั้งหลาย

พระสมชาย ขนฺติสรโณ

๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

ผู้จัดทำ

สารบัญ

ปัญหา – เฉลย ปี ๒๕๓๕	๑
ปัญหา – เฉลย ปี ๒๕๓๖	๖
ปัญหา – เฉลย ปี ๒๕๓๗	๑๑
ปัญหา – เฉลย ปี ๒๕๓๘	๑๓
ปัญหา – เฉลย ปี ๒๕๓๙	๒๓
ปัญหา – เฉลย ปี ๒๕๔๐	๒๘
ปัญหา – เฉลย ปี ๒๕๔๑	๓๔
ปัญหา – เฉลย ปี ๒๕๔๒	๔๐
ปัญหา – เฉลย ปี ๒๕๔๓	๔๕
ปัญหา – เฉลย ปี ๒๕๔๔	๕๑
ปัญหา – เฉลย ปี ๒๕๔๕	๕๖
ปัญหา – เฉลย ปี ๒๕๔๖	๖๑
ปัญหา – เฉลย ปี ๒๕๔๗	๖๖
ปัญหา – เฉลย ปี ๒๕๔๘	๗๐
ปัญหา – เฉลย ปี ๒๕๔๘ ครั้งที่ ๒	๗๔
ปัญหา – เฉลย ปี ๒๕๔๙	๗๘
ปัญหา – เฉลย ปี ๒๕๔๙ ครั้งที่ ๒	๘๒
ปัญหา – เฉลย ปี ๒๕๕๐	๘๕
ปัญหา – เฉลย ปี ๒๕๕๐ ครั้งที่ ๒	๘๙
ปัญหา – เฉลย ปี ๒๕๕๑	๙๒
ปัญหา – เฉลย ปี ๒๕๕๑ ครั้งที่ ๒	๙๖
ปัญหา – เฉลย ปี ๒๕๕๒	๙๙
ปัญหา – เฉลย ปี ๒๕๕๒ ครั้งที่ ๒	๑๐๓
ปัญหา – เฉลย ปี ๒๕๕๓	๑๐๗

สารบัญ (ต่อ)

ปัญหา – เฉลย ปี ๒๕๕๓ ครั้งที่ ๒	๑๑๑
ปัญหา – เฉลย ปี ๒๕๕๔	๑๑๕
ปัญหา – เฉลย ปี ๒๕๕๔ ครั้งที่ ๒	๑๒๐
ปัญหา – เฉลย ปี ๒๕๕๕	๑๒๓
ปัญหา – เฉลย ปี ๒๕๕๕ ครั้งที่ ๒	๑๒๖
ปัญหา – เฉลย ปี ๒๕๕๖	๑๓๑
ปัญหา – เฉลย ปี ๒๕๕๖ ครั้งที่ ๒	๑๓๕
ปัญหา – เฉลย ปี ๒๕๕๗	๑๓๙
ปัญหา – เฉลย ปี ๒๕๕๗ ครั้งที่ ๒	๑๔๓
ปัญหา – เฉลย ปี ๒๕๕๘	๑๔๖
ปัญหา – เฉลย ปี ๒๕๕๘ ครั้งที่ ๒	๑๕๑
ปัญหา – เฉลย ปี ๒๕๕๙	๑๕๕
ปัญหา – เฉลย ปี ๒๕๕๙ ครั้งที่ ๒	๑๕๙
ปัญหา – เฉลย ปี ๒๕๖๐	๑๖๓
ปัญหา – เฉลย ปี ๒๕๖๐ ครั้งที่ ๒	๑๖๖

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบวันที่ ๑ มีนาคม ๒๕๓๕

๑. จงเติมคำที่ถูกต้องลงในช่องว่างต่อไปนี้

ก. พยัญชนะที่มีเสียงก้องเรียกว่า.....ได้แก่พยัญชนะ.....ตัว คือ.....

ข. พยัญชนะวรรคที่ชนิดโฆสะ ได้แก่พยัญชนะที่.....คือ..... ?

๑. ได้เติมคำที่ถูกต้องลงในช่องว่าง ดังต่อไปนี้

ก. พยัญชนะที่มีเสียงก้อง เรียกว่า โฆสะ ได้แก่พยัญชนะ ๒๑ ตัว คือ ก ฆ ง, ช ฌ ญ, ท ฒ ณ, พ ภ ม, และ ย ร ล ว ห ฟ ฯ

ข. พยัญชนะวรรคที่ชนิดโฆสะ ได้แก่พยัญชนะที่ ๔ ในวรรค ทั้ง ๕ คือ ฌ, ณ, ฌ, ฐ, ภ ฯ

๒. อาเทศสระสนธิ กับ อาเทศพยัญชนะสนธิ ต่างกันอย่างไร จงตอบพร้อมยกตัวอย่างมาประกอบด้วย ? สาวโกหมสุมิ, อุปนิตวโยวทานิสฺส เป็น สนธิอะไรบ้าง ตัดและต่ออย่างไร ?

๒. ต่างกันอย่างไร อาเทศสระสนธิ หมายถึง การเชื่อมบทเข้ากันโดยแปลงสระให้เป็น พยัญชนะ ตัวอย่าง ปฏิสนฺจาวุตฺติ - อสุต เป็น ปฏิสนฺจาวุตฺตยสุต ฯ

ส่วนอาเทศพยัญชนะสนธิ หมายถึง การเชื่อมบทกับเข้ากัน โดยแปลงพยัญชนะให้เป็นพยัญชนะ ตัวอย่าง อิติ - เหวํ เป็น อิจฺเจวํ ฯ

สาวโกหมสุมิ เป็นโลปสระสนธิ และอาเทศนิคคหิตสนธิ ตัดเป็น สาวโก - อหํ - อสมิ

ระหว่าง สาวโก - อหํ ถ้าสระทั้ง ๒ คือ สระหน้าและสระหลัง มีรูปไม่เหมือนกัน ลบสระหลังคือ อ ที่ อหํ ต่อเป็น สาวโกหํ

ระหว่าง นางสาวโกห - อสมิ ถ้านิคคหิตอยู่ข้างหน้า สระอยู่ข้างหลัง แปลงนิคคหิต
ที่ สาวโกห เป็น ม ต่อเป็น สาวโกหสมิ ฯ

อุปนิตวโยทานิ เป็นปกติพยัญชนะสนธิ และโลปสระสนธิ ตัดเป็น อุปนิตวโย -
ว - อิทานิ - อสิ

ระหว่าง อุปนิตวโย-ว อุปนิตวโย ตามหลักของปกติพยัญชนะสนธิ

ระหว่าง อุปนิตวโย - อิทานิ ถ้ายสระทั้ง ๒ คือสระหน้าและสระหลัง มีรูปไม่
เสมอกัน ลบสระหลังบ้างก็ได้ คือลบ อิ ที่ อิทานิ ต่อเป็น อุปนิตวโยทานิ

ระหว่าง อุปนิตวโยทานิ - อสิ ถ้ายสระทั้ง ๒ มีรูปไม่เสมอกัน ลบสระหลังคือ อ
ที่ อสิ ต่อเป็น อุปนิตวโยทานิสิ ฯ

๓. สัพพนาม กับ อพยยศัพท์ ได้แก่ ศัพท์ประเภทไหน แบ่งออกอย่างละเท่าไร คือ
อะไรบ้าง ?

๓. สัพพนาม ได้แก่ ศัพท์สำหรับใช้แทนนามนามที่ออกชื่อมาแล้วเพื่อไม่ให้เป็นการซ้ำ ๆ
ซาก ๆ ซึ่งไม่เพราะเหตุ แบ่งเป็น ๒ คือ ปุริสสัพพนาม ๑ วิเศษนสัพพนาม ๑

ส่วนอพยยศัพท์ ได้แก่ ศัพท์จำพวกหนึ่งต่างหาก จะแจกด้วยวิภัติทั้ง ๗ แปลงรูป
ไปต่าง ๆ เหมือนนามทั้ง ๓ ไม่ได้ คงรูปอยู่อย่างเดียว แบ่งออกเป็น ๓ คือ อุปสัค ๑
นิบาต ๑ ปัจจัย ๑ ฯ

๔. วิภัติอาขยาต ๘ หมวดนั้น หมวดไหนบอกให้รู้ความอะไร ? บทว่า “นิทฺธเม” ใน
บาทพระคาถาว่า “นิทฺธเม มลฺลตฺตโน” นี้ แปลว่าอะไร ลงวิภัติหมวดไหน ?

๔. บอกให้รู้ความดังต่อไปนี้

วัตตมานาวิภัติ บอกให้รู้ปัจจุบันกาล ๓ อย่าง คือ ปัจจุบันแท้ แปลว่า อยู่ ๑
ปัจจุบันใกล้เคียง แปลว่า ขอม ๑ ปัจจุบันใกล้เคียงอนาคต แปลว่า จะ ๑

ปัญจมีวิภัติ บอกความบังคับ แปลว่า จง ๑ บอกความหวัง แปลว่า เกิด ๑
บอกความอ่อนนอน แปลว่า ขอ - จง ๑

สัทตมีวิภัติ บอกความยอมตาม แปลว่า ควร ๑ บอกความกำหนด แปลว่า พึง ๑
บอกความรำพึง แปลว่า พึง ๑

ปโรทกวิภัติ บอกให้รู้อดีตกาล ไม่มีกำหนด แปลว่า แล้ว

หิยัตตนิวิภัติ บอกให้รู้อดีตกาล ตั้งแต่วานนี้ แปลว่า แล้ว ถ้ามี อ อยู่หน้า
แปลว่า ได้แล้ว

อชชัตตนิวิภัติ บอกให้รู้อดีตกาล ตั้งแต่วันนี้ แปลว่า แล้ว ถ้ามี อ อยู่หน้า
แปลว่า ได้แล้ว

ภวิสสันตวิภัติ บอกให้รู้อนาคตกาลแห่งปัจจุบัน แปลว่า จัก

กาลาติปัตติวิภัติ บอกให้รู้อนาคตกาลแห่งอดีต แปลว่า จัก-แล้ว ถ้ามี อ อยู่หน้า
แปลว่า จักได้-แล้ว ฯ

นิทฺฐเม แปลว่า พึงกำจัด หรือ พึงขจัด ลง เอยฺย หมวดสัทตมีวิภัติ ฯ

๕. กิริยาอาขยาต กับ กิริยาสกิตก์ เหมือนกัน และต่างกันอย่างไร ? ปัจจัยแห่งกิริยาสกิตก์
หมวดไหนบอกให้รู้ความอะไร และปัจจัยตัวไหนบ้างใช้เป็นกิริยาคุมพากย์ได้ ?

๕. เหมือนกัน และ ต่างกัน อย่างนี้

เหมือนกัน คือ ประกอบด้วย วิภัติ วชนะ กาล ชาติ วาจก และปัจจัย

ต่างกัน คือ กิริยาสกิตก์ ไม่มีบท ไม่มีบท และบุรุษ เหมือนกิริยาอาขยาตเท่านั้น ฯ

ปัจจัยแห่งกิริยาสกิตก์ แต่ละหมวดบอกให้รู้ความดังต่อไปนี้

อนต ปัจจัยในหมวด กิตปัจจัย และมาน ปัจจัย ในหมวด กิตกิจปัจจัย
บอกให้รู้ปัจจุบันกาล แปลว่า อยู่ และ เมื่อ

อนิย, ตพฺพ ปัจจัย ในหมวดกิจปัจจัย บอกให้รู้ความจำเป็น แปลว่า พึง

ตวนตฺ, ตาวิ ในหมวด กิตปัจจัย และ ต, ตฺวา, ตฺวาน ในหมวด กิตกิจ
ปัจจัย บอกให้รู้อดีตกาล แปลว่า แล้ว ฯ

ปัจจัย ๓ ตัว คือ อนิย, ตพฺพ ต ใช้เป็นกิริยาคุมพากย์ได้ ฯ

๖. สัมภวานบุพพบท กัมมธารยสมาส กับ อวธารณบุพพบท กัมมธารยสมาส ต่างกันอย่างไร จงตอบคำถามพร้อมทั้งยกตัวอย่างประกอบด้วย ? ปญฺจอุปาสกสท-
ปริวารสงฺขาโต (อาคาริยโย) แปลว่าอะไร เป็นสมาสอะไรบ้าง จงเขียนรูปวิเคราะห์
มาดู ?

๖. ต่างกันอย่างไร คือ สัมภวานบุพพบท กัมมธารยสมาส มีบทหน้าอันท่านประกอบด้วย
อิติ ศัพท์ บทหลังเป็นประธาน ตัวอย่างเช่น ขตฺติโย (อหํ) อิติ มาโน ขตฺติยมาโน
มานะ ว่า (เราเป็น) กษัตริย์, สตฺโต อิติ สลฺยา สตฺตสลฺยา ความสำคัญว่าสัตว์ ฯ

ส่วนอวธารณบุพพบท กัมมธารยสมาส มีบทหน้าอันหน้าท่านประกอบด้วย เอว
ศัพท์ (เพื่อจะห้ามเนื้อความอันอื่นเสีย) บทหลังเป็นประธาน ตัวอย่างเช่น ปญฺญา เอว
ปโชโต ปญฺญาปโชโต (ประทีป) อันโพล่งทั่ว คือ ปัญฺญา พุทฺโธ เอว รตนํ พุทฺธรตนํ
รัตนะ คือ พระพุทธเจ้า ฯ

ปญฺจอุปาสกสทปริวารสงฺขาโต (อาคาริยโย) แปลว่า อาคาริยยอันบัณฑิตนับ
พร้อมแล้ว ว่าผู้มีร้อยแห่งอุปาสกห้าเป็นบริวาร เป็นสัมภวานบุพพบท กัมมธารยสมาส
มีบัญญัติปฐมาส อสมาหารสมาส และบัญญัติตุลยาธิกรณพหุพินิสมาส เป็นภายใน
มีรูปวิเคราะห์ตามลำดับดังนี้

จ. ตป.	วิ.	อุปาสกานํ สตกํ อุปาสกสตุ
อ. ทิคุ.	วิ.	ปญฺจ อุปาสกสตานิ ปญฺจอุปาสกสตานิ
จ. ตล	วิ.	ปญฺจอุปาสกสตานิ ปริวารो ยสุส โส ปญฺจอุปาสก- สทปริวารो
สั. กัม.	วิ.	ปญฺจอุปาสกสทปริวารो อิติ สงฺขาโต ปญฺจอุปาสก- สทปริวารสงฺขาโต (อาคาริยโย)

๗. ในตทสัตถิตตทิต มีปัจจัยกี่ตัว อะไรบ้าง ? สมมาทิฏฺฐิโก (ปุคฺคโล), ทกฺขิณฺเอยโย (สาวกสงฺโฆ), แปลว่าอะไร ลงปัจจัยอะไร ในตทิตไหน จงเขียนรูปวิเคราะห์มาดู ?

๗. มีปัจจัย ๕ ตัว คือ วิ, ส, สี, อิก, อี, ร, วนฺตฺ, มนฺตฺ, ณ ฯ

สมมาทิฏฺฐิโก (ปุคฺคโล) แปลว่า (บุคคล) ผู้มีความเห็นชอบ ลง อิก ปัจจัย ในตทสัตถิตตทิต วิ. สมมาทิฏฺฐิ อสฺส อตฺถิตฺติ สมมาทิฏฺฐิโก (ปุคฺคโล) หรือแปลว่า บุคคลผู้ประกอบด้วยความเห็นชอบ ลง ณิก ปัจจัย ในตรตยาตทิตตทิต วิ. สมมาทิฏฺฐิยา นิยุตฺโต สมมาทิฏฺฐิโก (ปุคฺคโล) ฯ

ทกฺขิณฺเอยโย (สาวกสงฺโฆ) แปลว่า (หมู่แห่งสาวก) ผู้ควรซึ่งทักษิณา หรือ ผู้ควรแก่ทักษิณา ลง เอยฺย ในฐานตทิตตทิต วิ. ทกฺขิณฺ อรหิตฺติ ทกฺขิณฺเอยโย (สาวกสงฺโฆ) ทกฺขิณาย อนฺจุจฺวิโก โหติติ วา ทกฺขิณฺเอยโย (สาวกสงฺโฆ) ฯ

ให้เวลา ๓ ชั่วโมง

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบวันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖

๑. จงจัดพยัญชนะวรรคเป็น ๔ หมู่ มีสติดลโหมสะเป็นต้น และพยัญชนะ ๔ มุมนั้น มีเสียงหนักและเบาต่างกันอย่างไร ฯ

๑. จัดพยัญชนะวรรคเป็น ๔ หมู่ ดังนี้

๑. สติดลโหมสะ คือ ก จ ฎ ต ป

๒. รัตนโหมสะ คือ ข ฉ จ ฌ ผ

๓. สติดโหมสะ คือ ค ง ช ฌ ฑ ฒ ท น พ ม

๔. รัตนโหมสะ คือ ฆ ฌ ฌ ฐ ฎ

และพยัญชนะ ๔ มุมนั้น มีเสียงหนักเบากัน ดังนี้

พยัญชนะที่เป็นสติดลโหมสะ มีเสียงเบากว่าทุกพยัญชนะ

พยัญชนะที่เป็นรัตนโหมสะ มีเสียงหนักกว่าสติดลโหมสะ

พยัญชนะที่เป็นสติดโหมสะ มีเสียงดังกว่ารัตนโหมสะ

พยัญชนะที่เป็นรัตนโหมสะ มีเสียงดังก้องกว่าสติดโหมสะเป็นชั้น ๆ ไป ฯ

๒. อาเทศ กับ วิการ ต่างกันอย่างไร อย่างไรในสนธิอะไรบ้าง จงตอบพร้อมยกตัวอย่างประกอบ ? ปณฺฑุลาโสวทานิสิ เป็นสนธิอะไรบ้าง ตัดและต่ออย่างไร ?

๒. ต่างกันดังนี้ คือ อาเทศ ได้แก่ การแปลงสระ แปลงพยัญชนะ หรือแปลงนิคคหิตเป็นพยัญชนะ ส่วน วิการ ได้แก่ การแปลงสระเป็นสระ

อาเทศ ใช้ในสนธิทั้ง ๓ คือ ในสระสนธิ ตัวอย่าง เช่น ปฏิสนฺตจารวุตติ - อสฺส เป็น ปฏิสนฺตจารวุตยสฺส, อคฺคิ - อาคารํ เป็น อคฺคยาคารํ ในพยัญชนะสนธิ ตัวอย่าง เช่น ปติ - อุตฺตริตฺวา เป็น ปจฺจุตฺตริตฺวา, อิติ - เหวํ เป็น อิจฺจเว ในนิคคหิตสนธิ ตัวอย่าง เช่น เหว - โข เป็น เหวงฺโข, ฐมฺม - จเร เป็น ฐมฺมญฺจเร

ส่วนวิการ ใช้ในสระสนธิอย่างเดียว ตัวอย่างเช่น ส - อตุถิ เป็น โสตุถิ, น - อุเปติ เป็น โนเปติ ฯ

ปณฺฑุปลาโสวทานิ เป็น โลปสระสนธิ ดัดบทเป็น ปณฺฑุปลาโส - อิว - อิทานิ - อติ

ระหว่าง ปณฺฑุปลาโส - อิว ถ้าสระทั้ง ๒ คือ สระหน้าและสระหลัง มีรูปไม่เสมอกัน ลบสระหลังบ้างก็ได้ คือ ลบ อิ ที่ อิว ต่อเป็น ปณฺฑุปลาโส

ระหว่าง ปณฺฑุปลาโส-อิทานิ ถ้าสระทั้ง ๒ คือ สระหน้าและสระหลัง มีรูปไม่เสมอกัน ลบสระหลังบ้างก็ได้ คือ ลบ อิ ที่ อิทานิ ต่อเป็น ปณฺฑุปลาโสทานิ

ระหว่าง ปณฺฑุปลาโสทานิ - อติ ถ้าสระทั้ง ๒ คือ สระหน้าและสระหลัง มีรูปไม่เสมอกัน ลบสระหลังบ้างก็ได้ คือ ลบ อ ที่ อติ ต่อเป็น ปณฺฑุปลาโสทานิติ ฯ

๓. นามศัพท์พวกไหนบ้าง ประกอบวิกัตติที่เป็นพหูวนะไม่ได้ เมื่อเกิดความจำเป็นจะใช้เป็นพหูวนะ จะมีวิธีใช้อย่างไรได้บ้างหรือไม่ เพราะเหตุไร ?

๓. นามศัพท์พวกนี้ คือ อตุต ศัพท์ เอกสังขยา ปติสังขยา ตั้งแต่ เอกณวิสติ ถึง อฏฺจนวติ และปุรณสังขยาทั้งหมด ประกอบวิกัตติที่เป็นพหูวนะไม่ได้

เมื่อเกิดจำเป็นจะใช้พหูวนะ มีวิธีใช้ได้บ้างก็มี ใช้ไม่ได้บ้างก็มี ดังนี้ อตุต ศัพท์ ถ้าประสงค์จะให้ เป็นพหูวนะ ต้องใช้ควบกัน ๒ หน เช่น อตุตา อตุตา เป็นต้น ฯ

เอกสังขยา ไม่มีที่ใช้เป็นพหูวนะ เพราะเป็นศัพท์จำกัดจำนวน เมื่อมีความจำเป็นต้องใช้และไม่ใช้ ระบุถึงคน ๆ เดียว หรือสิ่งเดียว แต่ระบุถึงคนพวกหนึ่ง หรือสิ่งของพวกหนึ่ง จะต้องใช้เอกศัพท์นามแทน เพราะเอกศัพท์นาม เป็นได้ทั้ง ๒ วนะ ฯ

ปุรณสังขยาทั้งหมด ไม่มีที่ใช้เป็นพหูวนะเลย เพราะจำกัดเฉพาะชั้นหนึ่ง ๆ เท่านั้น ฯ

๔. ในปกติสังขยา ท่านจัดลिंग์ และวณะ ไว้อย่างไรบ้าง ? คำว่า “บัดนี้ ล่วงแล้ว ๒๕๓๖ พรรษา” จงประกอบให้เป็นภาษามคธมาคฺ ?

๔. ในปกติสังขยา ท่านจัดลिंग์ไว้ดังนี้

ตั้งแต่ เอก ถึง อฏฺฐารส	เป็นได้ทั้ง ๓ ลิงค์
ตั้งแต่ เอกฺกวนวิสติ ถึง อฏฺฐนวุติ	เป็นอดีตลึงค์อย่างเดียว
ตั้งแต่ เอกฺกวนสํ ถึง ทสสทสฺสทํ	เป็นนปฺสกลิงค์อย่างเดียว
เฉพาะ โกฎิ	เป็นอดีตลึงค์อย่างเดียว ๑

และจัดวณะไว้ดังนี้ คือ

เอกสังขยา	เป็นเอกวณะอย่างเดียว
เอกสัพพนาม	เป็นได้ทั้ง ๒ วณะ
ตั้งแต่ ทฺวิ ถึง อฏฺฐารส	เป็นพหุวณะอย่างเดียว
ตั้งแต่ เอกฺกวนวิสติ ถึง อฏฺฐนวุติ	เป็นเอกวณะอย่างเดียว
ตั้งแต่ เอกฺกวนสํ ขึ้นไป	เป็นได้ทั้ง ๒ วณะ ๑

คำว่า “บัดนี้ ล่วงแล้ว ๒๕๓๖ พรรษา” ประกอบเป็นภาษามคธ ว่า “อิทานิ จตุตฺสํวจฺจรุตฺตรปฺญสตาธิกาณิ เทว สํวจฺจรสทฺสฺสาณิ อติกกฺกนฺตานิ ๑

๕. สกรรมธาตุ กับ อกรรมธาตุ ใช้ในวากอะไรบ้าง ๑ กิฑฺ ธาตุ และ มฺจฺ ธาตุ เป็น สกรรมธาตุ หรือ เป็นอกรรมธาตุ จงอธิบาย ๑

๕. สกรรมธาตุ ใช้ได้ใน ๔ วาก คือ กัตตุวาก กัมมวาก เหตุกัตตุวาก และเหตุกัมมวาก

อกรรมธาตุ ใช้ได้ใน ๓ วาก คือ กัตตุวาก ภาววาก และเหตุกัตตุวาก ๑

กิฑฺ ธาตุ และ มฺจฺ ธาตุ ทั้ง ๒ นี้ เป็นได้ทั้ง สกรรมธาตุ และ อกรรมธาตุ กิฑฺ ธาตุ ถ้างลงในหมวด รุฑฺ ธาตุ เป็น สกรรมธาตุ เช่น กิณฺทติ แปลว่า ต่อย หรือ ทำลาย ถ้างลงในหมวด ทิฏฺ ธาตุ เป็น อกรรมธาตุ เช่น กิษฺชติ แปลว่า แดก

มฺจฺ ธาตุ ก็เช่นกัน ถ้างลงในหมวด รุฑฺ ธาตุ เป็น สกรรมธาตุ เช่น มฺจฺจติ แปลว่า ปล่อย ถ้างลงในหมวด ทิฏฺ ธาตุ เป็น อกรรมธาตุ เช่น มฺจฺจติ แปลว่า หลุด หรือ พ้น ๑

๖. จงวิจารณ์ศัพท์คู่ข้างท้ายนี้ว่า ศัพท์ไหนประกอบถูก หรือ ผิด อย่างไร คือ อนุพนฺธิมาโน กับ อนุพนฺธิยนฺโต, กโรโต กับ กโรนฺโต, สุตวา กับ สุตฺวา, ภูตฺวา กับ ภูตฺตฺวา, และ ทฺวิณฺเณยฺโย กับ ทฺวิณฺเณยฺโย ?

๖. ได้วิจารณ์ศัพท์คู่ข้างท้ายนี้ ดังนี้

อนุพนฺธิมาโน กับ อนุพนฺธิยนฺโต อนุพนฺธิมาโน ประกอบถูก แยกเป็น อนุ บทหน้า พนฺธ ธาตุ ย ปัจจัย อิ อากม หน้าย อันเป็นเครื่องหมายกัมมวาทก มาโน ปัจจัย ในกิริยาภิตกเป็นกัมมวาทกได้ ส่วนอนุพนฺธิยนฺโต ประกอบผิด แยกบทและธาตุ เหมือนกัน ต่างกันเฉพาะ อนฺต ปัจจัยในกิริยา อนฺต ปัจจัย เป็นพวกภิตกปัจจัย ๒ วาทก คือ กัตตฺวาทกและเหตุกัตตฺวาทก จะนำไปประกอบกับธาตุ ซึ่ง ย ปัจจัย กับ อิ อากม หน้า ย อันเป็นเครื่องหมายเฉพาะกัมมวาทกไม่ได้ ฯ

กโรโต กับ กโรนฺโต ประกอบถูกทั้งคู่ เป็น กรฺ ธาตุ อนฺต ปัจจัยเหมือนกัน ต่างกัน เพียงวิภตติ กโรโต ประกอบด้วย สิ จตุตถีวิภตติ หรือ ฉฺฉฐีวิภตติ กโรนฺโต ประกอบด้วย สิ ปฐมวิภตติ ฯ

สุตฺวา กับ สุตฺตฺวา ประกอบถูกทั้งคู่ เป็น สฺ ธาตุ เหมือนกัน ต่างกันเพียงปัจจัย สุตฺวา เป็น ตฺวณฺตุ ปัจจัย ประกอบด้วย สิ ปฐมวิภตติ เป็นเหมือนบทวิเสสนะ ส่วนสุตฺตฺวา เป็น ตฺวา ปัจจัย เป็นกิริยาภิตก ฯ

ภูตฺวา กับ ภูตฺตฺวา ประกอบถูกทั้งคู่ เป็น ภูช ธาตุ เหมือนกัน ต่างกันเพียงปัจจัย ภูตฺวา เป็น ตฺวา ปัจจัย เป็นกิริยาภิตก ส่วน ภูตฺตฺวา เป็น ตฺวณฺตุ ปัจจัย ประกอบด้วย สิ ปฐมวิภตติ เป็นเหมือนบทวิเสสนะ ฯ

ทฺวิณฺเณยฺโย กับ ทฺวิณฺเณยฺโย ทั้ง ๒ ศัพท์นี้ ทฺวิณฺเณยฺโย ไม่ถูกตามหลัก ไวยากรณ์ เพราะ ทฺ อุปสัค เมื่อนำหน้าบทอื่น มีความนิยมนดังนี้ คือ

ถ้าพยัญชนะวรรคอยู่หลัง นิยมลงพยัญชนะสังโยค เช่น ทฺคฺคโต

ถ้ามีพยัญชนะวรรคอยู่หลัง นิยมทิมะ อุ. เป็น อุ เช่น ทฺวิณฺเณยฺโย

ถ้ามีสระอยู่หลัง นิยมลง ร อากม เช่น ทฺราวาสา ทฺรติกฺกม

เพราะฉะนั้น ทฺวิณฺเณยฺโย จึงไม่ถูกตามหลักไวยากรณ์ ส่วน ทฺวิณฺเณยฺโย ประกอบถูกต้องตามหลักไวยากรณ์แล้ว ฯ

๗. ศัพท์สมาส กับ ศัพท์ตัดทิต มีลักษณะต่างกันอย่างไร ? ปลูกศตภิกขุปริวาโร (สตฺธา) แปลว่าอะไร เป็นสมาสอะไรบ้าง จงเขียนรูปวิเคราะห์มาคู่ ๆ

๗. ลักษณะต่างกันอย่างไร คือ

ศัพท์สมาส ได้แก่ การย่อนามศัพท์ ตั้งแต่ ๒ ศัพท์ ขึ้นไป เป็นบทเดียวกัน โดยลบวิภัติศัพท์หน้าบ้าง ไม่ลบบ้าง ประกอบให้มีลิงค์ วจนะ และวิภัติเดียวกัน แต่ยังคงมีรูปศัพท์ เดิมปรากฏอยู่ เช่น สุยามะ - ชาโต เป็น สยามชาโต

ส่วนศัพท์ตัดทิต คงเหลือรูปอยู่ศัพท์เดียว และใช้ปัจจัยแทนศัพท์หลังที่ลบไปนั้น เช่น สุยามะ - ชาโต ลบ ชาโต เสียลง ฉก ปัจจัยแทน เป็น สยามิโก แปลได้ความ เช่นเดียวกัน ๆ

ปลูกศตภิกขุปริวาโร (สตฺธา) แปลว่า (พระบรมศาสดา) มีภิกษุมิร้อยห้าเป็นประมาณเป็นบริวาร เป็นฉนฺธุจฺจุตฺถยาธิกรณพหุพพิหิสมาส มือสมาหารทิกฺขุสมาส ฉนฺธุจฺจุตฺถยาธิกรณพหุพพิหิสมาส และวิเสสนบุพพต กัมมธารยสมาสเป็นภายใน มีวิเคราะห์ตามลำดับ ดังนี้

อ. ทิคุ.	วิ. ปลูก ศตานิ ปลูกศตานิ
จ. ตฺล.	วิ. ปลูกศตานิ มตฺตานิ เยสํ เต ปลูกศตมตฺตา (ภิกฺขุ)
วิ. บุพ. กัม.	วิ. ปลูกศตมตฺตา จ เต ภิกฺขุ จาติ ปลูกศตภิกฺขุ
	หรือ ปลูกศตมตฺตา ภิกฺขุ ปลูกศตภิกฺขุ
จ. ตฺล.	วิ. ปลูกศตภิกฺขุ ปริวาโร ยสฺส โส ปลูกศตภิกฺขุปริวาโร (สตฺธา) ๆ

ใช้เวลา ๑ ชั่วโมง

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบวันที่ ๕ มีนาคม ๒๕๓๘

๑. บรรดาพยัญชนะอรรคทั้งสิ้น พยัญชนะตัวไหน เกิดในฐานอะไรบ้าง และ บรรดา พยัญชนะเหล่านั้น พยัญชนะตัวไหน มีเสียงอย่างไร จงชี้แจงมาด้วย ?
๑. พยัญชนะอรรคทั้งสิ้น เกิดในฐานเหมือนกันบ้าง ต่างกันบ้าง ดังนี้
- ย เกิดที่เพดาน เรียกว่า ตาลุโซ
- ร พ สองตัวนี้ เกิดที่ศีรษะก็ว่า ที่ปุ่มเหงือกก็ว่า เรียกว่า มุทฺธชา
- ล ส สองตัวนี้ เกิดที่ฟัน เรียกว่า ทนฺตชา
- ว เกิดใน ๒ ฐาน คือ ฟันและริมฝีปาก เรียกว่า ทนฺโตฏฺฐโซ
- ห เกิดในคอ เรียกว่า กฏฺฐโซ ห ที่ประกอบด้วยพยัญชนะ ๘ ตัว คือ
- ฌ ฦ น ม ย ล ว พ ท่านกล่าวว่าเกิดแต่อก ที่ไม่ได้ประกอบเกิดในคอ ตามฐานเดิมของตน
- นิคฺคหิต เกิดในจมูก เรียกว่า นาสิกฏฺฐจฺจโซ ฯ
- และพยัญชนะเหล่านั้น มีเสียงดังนี้
- ย ร ล ว ห พ พยัญชนะ ๖ ตัวนี้ เป็นโฆสะ มีเสียงก้อง
- ส เป็นอโฆสะ มีเสียงไม่ก้อง
- นิคฺคหิต นักปราชญ์ผู้รู้ศัพทศาสตร์ ประสงค์เป็นโฆสะ ส่วนนักปราชญ์ ฝ่ายศาสนา ประสงค์เป็น โฆสาโฆสวิมุตติ คือพ้นจากโฆสะ และอโฆสะ และเสียงของนิคฺคหิตนี้อ่านตามวิธีบาลีภาษา มีสำเนียง เหมือนตัว ง สะกด อ่านตามวิธีสันสกฤตมีสำเนียงเหมือนตัว ม สะกด ฯ

๒. สนธิมีอุปการะแก่บาลีไวยากรณ์อย่างไร ? คำว่า สาลมิโวตฺตํ, อริยญฺจฏฺฐกิกํ เป็นสนธิอะไรบ้าง ตัดและต่ออย่างไร ?

๒. สนธิ มีอุปการะแก่บาลีไวยากรณ์ อย่างนี้ คือ ต่อศัพท์และอักขระ ให้เนื่องกันด้วยอักขระ เพื่อจะย่นอักขระให้น้อยลง เป็นอุปการะในการ แต่งฉันท และทำคำพูดให้สละสลวย ฯ

สาลมิโวตฺตํ เป็นอาเทศนิกคหิตสนธิ และโลปสระสนธิ ตัดบทเป็น สาล - อิว - โอตฺตํ

ระหว่าง สาล - อิว เป็นอาเทศนิกคหิตสนธิ ถ้าสระอยู่หลัง นิกคหิต อยู่หน้า แปลงนิกคหิตเป็น ม ต่อเป็น สาลมิว

ระหว่าง สาลมิว - โอตฺตํ เป็นโลปสระสนธิ สระหน้าเป็นรัสสะ สระหลังอยู่หน้า พยัญชนะสังโยคบ้าง เป็นที่ฆะบ้าง ให้ลบสระหน้า คือ ลบ อ ในที่สุดแห่ง สาลมิว เสีย ต่อเป็น สาลมิโวตฺตํ ฯ

อริยญฺจฏฺฐกิกํ เป็นอาเทศนิกคหิตสนธิ และโลปสระสนธิ ตัดบทเป็น อริย - จ - ฏฺฐกิกํ

ระหว่าง อริย - จ เป็นอาเทศนิกคหิตสนธิ เมื่อมีพยัญชนะอยู่หลัง นิกคหิตอยู่หน้า แปลงนิกคหิต เป็นพยัญชนะที่สุตวรรค ในที่นี้ พยัญชนะที่ตามมาคือ จ จึงแปลงนิกคหิตเป็น ญ ซึ่งเป็นพยัญชนะ ที่สุตวรรค ของ จ ต่อเป็น อริยญ

ระหว่าง อริยญ - ฏฺฐกิกํ เป็นโลปสระสนธิ สระหน้าเป็นรัสสะ สระหลังอยู่หน้า พยัญชนะสังโยคบ้าง เป็นที่ฆะบ้าง ให้ลบสระหน้า คือลบ อ ในที่สุดแห่ง อริยญ เสีย ต่อเป็น อริยญจฏฺฐกิกํ ฯ

๓. อุปสัค กับ นิบาต ต่างกันอย่างไร และเพราะเหตุไร จึงเรียกว่า อัพยยศัพท์ ?

ศัพท์ต่อไปนี้ คือ ย, อญฺญ, ต, เอก, อุภย เป็นนามประเภทไหน ?

๓. ต่างกันดังนี้ คือ อุปสัค ใช้นำหน้านามและกริยา ให้วิเศษขึ้น เมื่อนำหน้านาม มีอาการคล้ายคุณศัพท์ เมื่อนำหน้ากริยา มีอาการคล้าย กริยาวิเศษนะ

ส่วนนิบาตนั้น สำหรับใช้ลงในระหว่างนามศัพท์บ้าง กิริยาศัพท์บ้าง บอกอาลปะนกะล ที่ ปริจเณท อุปไมย ปฏิเสธ ความได้ยื่นเล่าลือ ความปรักป ความถาม ความรับ ความเตือน เป็นต้น ฯ

เพราะเป็นศัพท์ที่จะแจกด้วยวิภัตติทั้ง ๓ แปลงรูปไปต่างๆ เหมือนนาม ทั้ง ๓ ไม่ได้คงรูปอยู่เป็น อย่างเดียว จึงเรียกว่า อพยยศัพท์ ฯ

ได้จัดศัพท์ต่อไปนี้ เป็นนามดังนี้ คือ

ย อณฺณ ๒ ศัพท์นี้ เป็น อนิยมวิเสสนศัพท์นาม

ต ศัพท์ เป็น ปุริสศัพท์นาม และนิยมวิเสสนศัพท์นาม

เอก ศัพท์ เป็น ปกติสังขยา และนิยมวิเสสนศัพท์นาม

อุภย ศัพท์ เป็น อนิยมวิเสสนศัพท์นาม ฯ

๔. การแยกวิภัตติอาขยาตออกเป็น ปุริสสท และอัตตโนบท เพื่อประสงค์อะไร ฯ จงแจก

ภู ธาตุ ด้วยวิภัตติหมวดกาลาติปัตติ เฉพาะปุริสสท มาดู ?

๔. เพื่อประสงค์จะได้กำหนดรู้วาก เพราะปุริสสท เป็นเครื่องหมายให้รู้กิริยาที่เป็นกัตตวาก และเหตุกัตตวาก ส่วนอัตตโนบทเป็นเครื่องหมายให้รู้กิริยาที่เป็นกัมมวาก ภาววาก และเหตุกัมมวาก แต่จะนิยมลงเป็นแน่ทีเดียวก็ไม่ได้ บางคราวปุริสสท เป็นกัมมวาก และภาววากก็มีเหมือนคำบาลีว่า “สทิส เม น วิชฺชติ” คนเช่นกับด้วยเรา (อันใครๆ) ย่อมหาไม่ได้ เป็นต้น บางคราวอัตตโนบท เป็นกัตตวากก็มีเหมือนคำบาลีว่า “ปิยโต ชายเต โสโก” ความโสก ย่อมเกิดแต่ของที่รัก เป็นต้น

คำที่กล่าวข้างต้นนั้น ประสงค์เอาแต่บทที่เป็นไปโดยมาก ถ้าจะกำหนดให้ละเอียดแล้ว ต้องอาศัยปัจจัยด้วย ฯ

ได้แจก ภู ธาตุ ด้วยวิภัตติหมวดกาลาติปัตติ เฉพาะปุริสสท ดังนี้

ปุริส	เอก.	พหู.
ป.	อภวิสฺส	อภวิสฺสํ
ม.	อภวิสฺเส	อภวิสฺสถ
อุ.	อภวิสฺสํ	อภวิสฺสามหา

๕. การกำหนดรูปของสาธนะนั้น ๆ ต้องอาศัยอะไรเป็นหลัก จงอธิบายคำว่า อาราโม, สมุมาวาจา, สาวตุถิวาสี เป็นรูป และ สาธนะอะไร จงตอบพร้อมทั้งเขียนรูปวิเคราะห์มาดู ?

๕. ต้องอาศัยรูปวิเคราะห์เป็นหลัก คือ

รูปวิเคราะห์แห่งสาธนะใด เป็นกัตตุวาทกัตติ เหตุกัตตุวาทกัตติ สาธนะนั้นเป็นกัตตุรูป
รูปวิเคราะห์แห่งสาธนะใด เป็นกัมมวาทกัตติ เหตุกัมมวาทกัตติ สาธนะนั้นเป็นกัมมรูป
รูปวิเคราะห์แห่งสาธนะใด เป็นภาววาทกัตติ สาธนะนั้นเป็นภาวรูป

อาราโม เป็นกัตตุรูป อธิกรณสาธนะ วิเคราะห์ว่า อาคนตุวา รมนติ เอตุถาติ อาราโม ฯ

สมุมาวาจา เป็นกัตตุรูป กรณสาธนะ วิเคราะห์ว่า สมุมา วทนฺติ เอตาชาติ สมุมาวาจา ฯ

สาวตุถิวาสี เป็นกัตตุรูป กัตตุสาธนะ ลงในอรรถแห่งตัสสิตะ วิเคราะห์ว่า สาวตุถิยํ
วสตี สึเลนาตี สาวตุถิวาสี หรือเป็นสมาสรูป ตัสสิตสาธนะ วิเคราะห์ว่า สาวตุถิยํ วสตี
สึลมสฺสาตี สาวตุถิวาสี ฯ

๖. บรรดาสมาสทั้ง ๖ มีกัมมธารยสมาสเป็นต้น สมาสไหนบ้าง เป็นนามล้วน สมาสไหนบ้าง เป็นคุณล้วน และสมาสไหนบ้าง เป็นได้ทั้งนามทั้งคุณ ? คำว่า ปกฺขหตฺเตกจฺจุปฺปจฺสปฺปิกฺกณฺณวาทกฺกโรคาทีเกโท (ครุกาพาโ) แปลว่าอะไร เป็นสมาสอะไร จงเขียนรูปวิเคราะห์มาดู ?

๖. เป็นได้ดังนี้ คือ

ทิกฺกุสมาส และทวันทวสมาส เป็นนามล้วน

พหุพพิหิสมาส เป็นคุณล้วน กัมมธารยสมาส ตปฺปฐิสมาส และ อพฺยयीภาวสมาส เป็นได้ทั้งนามทั้งคุณ ฯ

คำว่า ปกฺขหตฺเตกจฺจุปฺปจฺสปฺปิกฺกณฺณวาทกฺกโรคาทีเกโท (ครุกาพาโ) แปลว่า (อาพาธอันหนัก) ต่างด้วยอาพาธมีความเป็นแห่งบุคคลผู้มีข้าง ข้างหนึ่งอันลมขจัดแล้ว
ความเป็นแห่งบุคคลผู้มีนัยน์ตาข้างเดียว ความเป็นแห่งบุคคลผู้เลื่อออกไปด้วยตั้ง (คนเปลี้ย) ความเป็นคนง่อย และ โรคเรื้อน เป็นต้น เป็นตติยาตปฺปฐิสมาส มีอสมามหารทิกฺกุสมาส จัณฐิตฺตุลยาธิกรณพหุพพิหิสมาส จัณฐิตปฺปฐิสมาส จัณฐิตฺตุลยาธิกรณ

พหุพพิหสฺมาส นัจฺฐิตํปฺริสฺมาส ตติยัตํปฺริสฺมาส นัจฺฐิตํปฺริสฺมาส นัจฺฐิตํปฺริสฺมาส วิเสสนนุพพท กัมมธารยสฺมาส อสฺมาหารทวันทวสฺมาส และ นัจฺฐิตํ
 ตฺลยาริกรณพหุพพิหสฺมาส เป็นภายใน มีรูปวิเคราะห์ตามลำดับ ดังนี้

อ. ทิคุ. วิ. เอโก ปกฺโข เอกปกฺโข

ฉ. ตฺล. วิ. เอกปกฺโข หโต ยสฺส โส ปกฺขหโต (ปฺคุคฺโล)

ฉ. ตํป. วิ. ปกฺขหตฺสฺส ภาโว ปกฺขหตภาโว

ฉ. ตฺล. วิ. เอกํ จกฺขุ ยสฺส โส เอกจกฺขุ (ปฺคุคฺโล)

ฉ. ตํป. วิ. เอกจกฺขุสฺส ภาโว เอกจกฺขุภาโว

ต. ตํป. วิ. ปเจน สปฺปิ ปจสฺสปิ (ปฺคุคฺโล)

ฉ. ตํป. วิ. ปจสฺสปิสฺส ภาโว ปจสฺสปิภาโว

ฉ. ตํป. วิ. กุณิสฺส ภาโว กุณิภาโว

วิ. นุพ. กัม. วิ. กุญฺจํ โรโค กุญฺจโรโค

อ. ทวัน. วิ. ปกฺขหตภาโว จ เอกจกฺขุภาโว จ ปจสฺสปิภาโว จ กุณิภาโว จ
 กุญฺจโรโค จ ปกฺขหตเอกจกฺขุปจสฺสปิกุณิภาวกุญฺจโรคา

ฉ. ตฺล. วิ. ปกฺขหตเอกจกฺขุปจสฺสปิกุณิภาวกุญฺจโรคา อาทโย เยสํ เต ปกฺขหต-
 เอกจกฺขุปจสฺสปิกุณิภาวกุญฺจโรคาทโย (อาพาธา)

ต. ตํป. วิ. ปกฺขหตเอกจกฺขุปจสฺสปิกุณิภาวกุญฺจโรคาทิจิ เกโท ปกฺขหตเอกจกฺขุ-
 จสฺสปิกุณิภาวกุญฺจโรคาทิจิเกโท (ครุกาพาโ) ฯ

หรือแปลว่า (อาพาธอันหนัก) มีความเป็นแห่งบุคคลผู้มีข้างข้างหนึ่ง อันลมขจัดแล้ว
 ความเป็นแห่งบุคคลผู้มีนัยน์ตาข้างเดียว ความเป็นแห่ง บุคคลผู้เสียไสไปด้วยตั้ง
 (คนเปลี้ย) ความเป็นคนง่อย และโรคเรื้อนเป็นต้น เป็นประเภท ก็ได้ เป็นนัจฺฐิตํตฺลยาริกรณ
 พหุพพิหสฺมาส วิเคราะห์ว่า ปกฺขหตเอกจกฺขุปจสฺสปิกุณิภาวกุญฺจโรคาทโย เกทา
 ยสฺส โส ปกฺขหตเอกจกฺขุปจสฺสปิกุณิภาวกุญฺจโรคาทิจิเกโท (ครุกาพาโ) มีสมาสที่เป็น
 ภายในและรูปวิเคราะห์เหมือนกัน ฯ

๗. ปัจจัยในคัทธิตไหนบ้าง ใช้ประกอบกับศัพท์ที่เป็นสังขยาได้ และศัพท์ที่ประกอบด้วย ปัจจัยเหล่านั้นแล้ว ใช้เป็นนามอะไรบ้าง จงตอบพร้อมทั้งยกตัวอย่างมาประกอบด้วย ?

๘. ปัจจัยในคัทธิตที่ใช้ประกอบกับศัพท์ที่เป็นสังขยาได้ คือ

ปัจจัยในปุรณคัทธิต ๕ ตัว คือ ดย ถ จ ม อี

ก ปัจจัย ในสังขยาคัทธิต

ธา ปัจจัย ในวิภาคคัทธิต

และศัพท์ที่ประกอบด้วยปัจจัยในปุรณคัทธิตทั้ง ๕ ตัว เป็นปุรณสังขยา ใช้เป็นคุณนาม ตัวอย่าง เช่น ทวินํ ปุโร โหติโย (ชน) เป็นที่เต็มแห่งชน ท. ๒ ชื่อว่าที่ ๒ เป็นต้น

ศัพท์ที่ประกอบด้วย ก ปัจจัยในสังขยาคัทธิต ใช้เป็นคุณนาม ตัวอย่างเช่น เทว ปริมาณิ อสุสาติ ทวิกํ ปริมาณ ท. (เครื่องกำหนดนับ) ของวัตถุนั้น ๒ เหตุุนั้น (วัตถุนั้น) ชื่อว่ามีปริมาณ ๒ เป็นต้น

ศัพท์ที่ประกอบด้วย ธา ปัจจัยในวิภาคคัทธิต เป็นนามที่เป็นตติยาวิภัติ เป็นพื้นจึงสงเคราะห์เข้าในพวกอัพยยศัพท์ เพราะนำไปแจกด้วยวิภัติ เปลี่ยนแปลงรูปไปต่างๆ ไม่ได้ ตัวอย่างเช่น เอเคน วิภาเคน เอกธา โดยส่วนเดียวชื่อว่า เอกธา เป็นต้น ฯ

ใช้เวลา ๓ ชั่วโมง.

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๘

๑. พยัญชนะสังโยคคืออะไร ? สญจรติ, นิกุมมติ, หงฺโส, อุตฺตาโห ประกอบสังโยคผิดหรือถูก ? ถ้าผิดจงแก้ไขให้ถูก และบอกด้วยว่า ถูกหรือผิดเพราะอะไร ?
๑. คือพยัญชนะที่ใช้ซ้อนกันได้ หรือพยัญชนะที่เป็นตัวสะกดตามลักษณะ ที่จะประกอบพยัญชนะซ้อนกัน ดังนี้
๑. พยัญชนะวรรคทั้งหลาย พยัญชนะที่ ๑ ซ้อนหน้า พยัญชนะที่ ๑ และที่ ๒ ในวรรคของตนได้
 ๒. พยัญชนะที่ ๓ ซ้อนหน้า พยัญชนะที่ ๓ และที่ ๔ ในวรรคของตนได้
 ๓. พยัญชนะที่ ๕ สดวรรคซ้อนหน้าพยัญชนะในวรรคของตนได้ ทั้ง ๕ ยกเสียแต่ตัว ง ซึ่งเป็นสะกดอย่างเดียว มิได้มีสำเนียงในภาษาบาลี ซ้อนหน้าตัวเองไม่ได้
 ๔. พยัญชนะอวรรค ๓ ตัว คือ ย ล ส ซ้อนหน้าตัวเองได้
- จะทราบว่าเป็นประกอบสังโยคผิด หรือถูก พึงอาศัยลักษณะประกอบ พยัญชนะข้างต้น
- สญจรติ ถูก เพราะ จ อยู่หลัง ซ้อน ญ พยัญชนะสดวรรค ได้ตามหลักข้อที่ ๓
- นิกุมมติ ผิด เพราะพยัญชนะที่ ๓ คือ ก ซ้อนพยัญชนะที่ ๒ อย่างนี้ไม่เป็นไปตามหลักข้อที่ ๒ แก้เป็น นิกุมมติ เพราะ ข อยู่หลังจึงซ้อน ก ได้ตามหลักข้อที่ ๑
- หงฺโส ผิด เพราะ ส เป็นพยัญชนะอวรรคอยู่หลัง จะอาเทศนิคคหิต เป็น ง ไม่ได้ แก้เป็น หฺโส
- อุตฺตาโห ผิด เพราะพยัญชนะหลัง คือ ต ซึ่งเป็นตัวตามนั้น เป็นพยัญชนะอวรรคจะซ้อน ต ซึ่งเป็นพยัญชนะวรรคไม่ได้ แก้เป็น อุตฺตาโห โดยซ้อน ส ตามหลักข้อที่ ๔ ฯ

๒. อากม เป็นสนธิกริโยปกรณ์ ในสนธิอะไรได้บ้าง และในสนธิอื่นๆ มีหลักเกณฑ์การลง
 อากมไว้อย่างไร ? จงตอบพร้อมด้วยตัวอย่าง ? ตปฺนตฺมาทิจฺจมิวฺนตฺติกฺเข เป็นสนธิ
 อะไร ? ตัดและต่ออย่างไร ?

๒. เป็นสนธิกริโยปกรณ์ได้ครบทั้ง ๓ สนธิ คือ สระสนธิ พยัญชนะสนธิ และนิคคหิตสนธิ
 และมี หลักเกณฑ์การลงอากม ไว้ดังนี้

ในสระสนธิ ถ้าสระ โอ อยู่หน้า พยัญชนะอยู่หลัง ลบ โอ เสียแล้ว ลง อ อากม ได้บ้าง
 ตัวอย่าง โส - สิลวา เป็น สลิลวา เป็นต้น ถ้าพยัญชนะอยู่เบื้องปลาย ลบ อ ที่สุดศัพทหน้า
 เสียแล้วลง โอ อากมได้บ้าง ตัวอย่าง พร - สหสฺสํ เป็น ปโรสหสฺสํ เป็นต้น

ในพยัญชนะสนธิ ถ้ามีสระอยู่เบื้องหลัง ลงพยัญชนะอากม ๘ ตัว คือ ข ว ม ท น ต ร พ
 ได้บ้าง ตัวอย่าง

ข	อากม	ยถา - อิหํ	เป็น	ยถายิหํ
ว	อากม	อุ - ทิกฺขติ	เป็น	วฺทิกฺขติ
ม	อากม	กรุ - เอสฺสติ	เป็น	กรฺเมสฺสติ
ท	อากม	อตฺต - อตฺโต	เป็น	อตฺตตฺโต
น	อากม	อิโต - อายติ	เป็น	อิโตนายติ
ต	อากม	ตฺสฺมา - อิห	เป็น	ตฺสฺมาติห
ร	อากม	สพฺภิ - เอว	เป็น	สพฺภิเรว
พ	อากม	ณ - อายตนํ	เป็น	ณพายตนํ

ในสัททนีติว่าลง ห อากมก็ได้ ตัวอย่าง สุ - อุชฺช เป็น สุหฺช

ในนิคคหิตสนธิ เมื่อสระก็ดี พยัญชนะก็ดี อยู่เบื้องหลัง ลงนิคคหิตอากมได้บ้าง
 ตัวอย่าง อว - สิโร เป็น อวฺสิโร เป็นต้น

ตปฺนตฺมาทิจฺจมิวฺนตฺติกฺเข เป็น อาเทสนิคคหิตสนธิ และ โลปสระสนธิ ตัดเป็น
 ตปฺนตฺ-อาทิจฺจ-อิว-อนตฺติกฺเข

ระหว่าง ตปฺนตฺ-อาทิจฺจ ถ้านิคคหิตอยู่ข้างหน้า สระอยู่ข้างหลัง แปลงนิคคหิตเป็น ม
 ต่อเป็น ตปฺนตฺมาทิจฺจ

ระหว่าง ตปนฺตมาทิจฺจํ - อิว ถ้านิคคหิตอยู่ข้างหน้า สระอยู่ข้างหลัง แปลงนิคคหิตเป็น
ม ต่อเป็น ตปนฺตมาทิจฺจมิว

ระหว่าง ตปนฺตมาทิจฺจมิว - อนฺตลิกฺเข ถ้าวรรณหน้าเป็นรัสสะ สระหลังเป็นรัสสะ
มีพยัญชนะ สังกโยอยู่เบื้องหลังก็ดี เป็นทิมะก็ดี ลบสระหน้าคือลบ อ ที่สุดแห่ง
ตปนฺตมาทิจฺจมิว เสีย ต่อเป็น ตปนฺตมาทิจฺจมิวอนฺตลิกฺเข ฯ

๓. มโนคณะได้แก่ศัพท์อะไรบ้าง ? เมื่อเข้าสมาสแล้วนิยมให้ทำอย่างไร ? ถนํ ททโร
ตฺวํ จินฺนํ สีสํ มาตาปิตโรปิ เต จินฺนํ สีสํ อกุโกสิ เฉพาะคำที่ขีดเส้นให้ไว้ใน
ประโยคนี้เป็นนามศัพท์ชนิดไหน ? เป็นลิงค์ วจนะ วิภัตติ และการันต์อะไร ?

๓. ได้แก่ศัพท์เหล่านี้ คือ (มี ๑๒ ศัพท์)

มน ใจ	เตช เตช
อย เหล็ก	ปย นํานม
อร อก	ยส ยส
เจต ใจ	วจ วาจา
ตป ความร้อน	วย วัย
ตม มีด	สิร หัว

เมื่อเข้าสมาสแล้วนิยมเอาสระที่สุดศัพท์ของคนเป็น โอ ได้เหมือนคำว่า มโนโค
หมุ่แห่งมนะ อโยมยํ ของบุคคลทำด้วยเหล็ก เป็นต้น เว้น วจ ศัพท์ ไม่นิยมเช่นนั้น แต่
นิยมเอาสระที่สุดของคนเป็น อี เหมือนคำว่า วจิมมํ วจิตฺตวํ ฉะนั้น

ตฺวํ เป็น ปุริสศัพท์นาม อิตถิลิงค์ เอกวจนะ ปฐมาวิภัตติ อ การันต์ ฯ

จินฺนํ สีสํ เป็นคุณนาม อิตถิลิงค์ เอกวจนะ ปฐมาวิภัตติ อา การันต์ ฯ

จินฺนํ สีสํ เป็นคุณนาม ปุงลิงค์ พหุวจนะ ปฐมาวิภัตติ อ การันต์ ฯ

๔. วิภัตตินาม กับ วิภัตติอาชยาด เหมือนกันและต่างกันอย่างไร ? จงแจก ญา ธาตุ ในกัตตุวาก วิภัตติหมวดกาลาติปัตติ เฉพาะปรัสสบทมาดู ?

๔. เหมือนกันและต่างกัน ดังนี้

เหมือนกัน คือ จัดเป็น ๒ วจนะ คือเอกวจนะและพหุวจนะ เหมือนกัน

ต่างกัน คือ วิภัตตินาม จัดไว้เป็น ๑ หมวด สำหรับแจกนามศัพท์ เพื่อเป็นเครื่องหมายให้ทราบถึงลิงก์ วจนะ การันต์และอายตนิบาต

ส่วนวิภัตติอาชยาด จัดได้เป็น ๘ หมวด สำหรับแจกมูลศัพท์ ฝ่ายกิริยาออกเป็นหมวด ๆ เพื่อเป็นเครื่องหมายให้ทราบถึง กาล บท ว จนะ บุรุษ และจัดเป็น ๒ บท คือ ปรัสสบท และอัตตโนบท เป็น ๓ บุรุษ คือ ปฐมบุรุษ มัชฌิมบุรุษ และอุตตมบุรุษ เพื่อเป็นเครื่องบ่งถึงนามที่เป็น ประธานแห่งกิริยา

ได้แจก ญา ธาตุ ด้วยวิภัตติหมวดกาลาติปัตติ เฉพาะปรัสสบท ดังนี้

ปรัส	เอก.	พหุ.
ป.	อชานิสฺส	อชานิสฺสํ
ม.	อชานิสฺเส	อชานิสฺสถ
อุ.	อชานิสฺสํ	อชานิสฺสามหา ฯ

๕. ปัจจัยนามกิตก์แบ่งเป็นกี่พวก ? และใช้ต่างกันอย่างไร ? ปารกฺ (ชโน), โพธิ (ญาณ), อาราโม (ธมฺโม), ลงปัจจัยอะไร ? เป็นรูปและสาธนะ อะไร ? จงตั้งวิเคราะห์มาดู ?

๕. แบ่งเป็น ๓ พวก และใช้ต่างกันดังนี้ คือ

๑. กิตปัจจัย สำหรับประกอบกับศัพท์ที่เป็นกัตตุรูปอย่างเดียว

๒. กิจปัจจัย สำหรับประกอบกับศัพท์ที่เป็นกัมมรูป และภาวรูป

๓. กิตกิจปัจจัย สำหรับประกอบกับศัพท์ทั้ง ๓ เหล่า

ปารกฺ ลง รฺ ปัจจัย เป็นกัตตุรูป กัตตุสาธนะ ลงในอรรถ แห่งคัสสี่ละ

วิ. ปาร์ กจฺณติ สีเลนาคิ ปารกฺ (ชโน) ฯ

โพธิ ลง อี ปัจจัย เป็นกัตตุรูป กรณสาธนะ

วิ. พุชฺฌติ เตนาคิ โพธิ (ญาณ) ฯ

อาราโม (ธมฺโม) ลง ณ ปัจจัย เป็นกัตตุรูป อธิกรณสาธนะ

วิ. อาคนตุวา รมนฺติ เอตุถาติ อาราโม (ธมฺโม) ฯ

๖. สมาสอะไรบ้าง ? นิยมบทปลงเป็นนปฺงสกลิงค์ เอกวจนะอย่างเดียว จะทราบได้อย่างไร
ว่าเป็นสมาสไหน ? อุปสนฺตราคาติกุกิเลโส (จีณาสโว) เป็นสมาสอะไร ? จงตั้ง
วิเคราะห์หามาตามลำดับ ?

๖. ได้แก่ สมหารทิกุสมาส สมหารวันทวสมาส และอัพยยิภาวสมาสฯ

ทราบได้โดยความนิยมต่างกันแห่งสมาสเหล่านั้น ดังนี้

สมหารทิกุสมาส ต้องมีสังขยาเป็นบทหน้า บทหลังเป็นประธาน อุ. ตโย โลกา
ติโลกํ ฯ

สมหารวันทวสมาส ต้องเป็นนามนาม ตั้งแต่ ๒ บทขึ้นไปท่าน ย่อเข้าเป็นบท
เดียวกัน และเป็นบทประธานทั้งสิ้น อุ. สมโถ จ วิปสุสนา จ สมถวิปสุสนํ ฯ

ส่วนอัพยยิภาวสมาส ต้องมี อุปสัค หรือนิบาต เป็นบทหน้า และใช้เป็นประธานของ
บทหลังด้วย อุ. ทรตฺตส อภาโว นิทุทฺธํ ฯ

อุปสนฺตราคาติกุกิเลโส (จีณาสโว) เป็นฉฺฐีตุลยาธิกรณพหุพพิหีสมาส มี วิเสสน
บุพพบท กัมมชารยสมาส และฉฺฐีตุลยาธิกรณพหุพพิหีสมาส เป็นภายใน มีวิเคราะห์
ดังต่อไปนี้

ฉ. ตฺล. วิ. ราโค อาทิ เยสํ เต ราคาทโย (กิเลสา)

วิ. บุพ. กัม. วิ. ราคาทโย กิเลสา ราคาติกุกิเลสา หรือ

ราคาทโย จ เต กิเลสา จาติ ราคาติกุกิเลสา

ฉ. ตฺล. วิ. อุปสนฺตา ราคาติกุกิเลสา ยสฺส โส อุปสนฺตราคาติกุกิเลโส (จีณาสโว) ฯ

๗. ฦก ปัจจย มีในคัทธิตไหนบ้าง ? และใช้ต่างกันอย่างไร ? อาปายโก (เทวทูโต),
เถยฺย, กพฺภินี (เทวี) ลงปัจจยอะไร ? ในคัทธิตไหน ? จงตั้งวิเคราะห์มาคูล ?

๘. มีใน โคตตคัทธิต และตรตยาคัทธิต ๑

ในโคตตคัทธิต ใช้แทนศัพท์ได้เฉพาะ อปจฺจ ศัพท์ อย่างเดียว ๑

ส่วนในตรตยาคัทธิต ใช้แทนศัพท์ได้ทั่วไป ไม่จำกัด ๑

อาปายโก ลง ฦก ปัจจย ใน ตรตยาคัทธิต วิ. อปาเย นิพฺพุตฺโต อาปายโก
(เทวทู โต) ๑

เถยฺย ลง ฦย ปัจจย ใน ภาวคัทธิต วิ. เณสฺส ภาวเถยฺย หรือลง ฦยฺย ปัจจยตามนัย
แห่งรูปสิทธิปกรณฺ์ และสัททนิติปกรณฺ์

กพฺภินี ลง อี ปัจจย ใน ตทฺสสคัทธิต วิ. กพฺโภ อสุสา อตุถิติ กพฺภินี (เทวี) ๑

ให้เวลา ๓ ชั่วโมง

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๕

๑. ฐาน กับ กรณ์ ต่างกันอย่างไร ? อะไรเป็นฐานและกรณ์ ของพยัญชนะอวรรค ?

๑. ต่างกันอย่างไร ก็ ฐาน ได้แก่ที่ตั้งที่เกิดของอักขระ ส่วนกรณ์ ได้แก่ที่ทำอักขระ

เพดาน	เป็นฐานของ ย
ศิรยะหรือปุ่มเหงือก	เป็นฐานของ ร
ฟัน	เป็นฐานของ ล
ฟันและริมฝีปาก	เป็นฐานของ ว
ฟัน	เป็นฐานของ ศ
คอ	เป็นฐานของ ห
ศิรยะ หรือปุ่มเหงือก	เป็นฐานของ พ
จมูก	เป็นฐานของ นิคคหิต
ท่ามกลางลิ้น	เป็นกรณ์ของ ย
ถัดปลายลิ้นเข้ามา	เป็นกรณ์ของ ร
ปลายลิ้น	เป็นกรณ์ของ ล
ปลายลิ้นและริมฝีปาก	เป็นกรณ์ของ ว
ปลายลิ้น	เป็นกรณ์ของ ศ
คอ	เป็นกรณ์ของ ห
ถัดปลายลิ้นเข้ามา	เป็นกรณ์ของ พ
จมูก	เป็นกรณ์ของ นิคคหิต. ฯ

๒. สนธิ มีอุปการะแก่บาลีไวยากรณ์อย่างไร ? ในที่เช่นไร ? แปลงนิคคหิตเป็น ณ ได้
ยถณฺณมนุสฺสํติ, กิณฺเตสิ เป็นสนธิอะไร ? ตัดและต่ออย่างไร.

๒. มีอุปการะแก่บาลีไวยากรณ์อย่างนี้ คือ ต่อศัพท์และอักขระให้เนื่องถึงกันด้วยอักขระ
เพื่อย่นอักขระให้น้อยลง เป็นอุปการะในการแต่งฉันท และทำคำพูดให้สละสลวย.

แปลงนิคคหิตเป็น ณ ได้ในที่เช่นนี้ คือ

๑. พยัญชนะ จ วรรณก อยู่หลัง

๒. เอ และ ห อยู่หลัง

๓. ย อยู่หลัง แปลงนิคคหิตกับ ย เป็น ณณ

ยถณฺณมนุสฺสํติ เป็นโลปสรสนธิ และอาเทศนิคคหิตสนธิ ตัดบทเป็น ยถา-
อณฺณ - อนุสฺสํติ

ระหว่าง ยถา-อณฺณ ถ้าสระหน้าเป็นทีมะ สระหลังเป็นรัสสะ มีพยัญชนะสังโยคอยู่
เบื้องหลังก็ตัด เป็นทีมะก็ตัด ลบสระหน้า คือ ที่สุด ยถา ต่อเป็น ยถณฺณ

ระหว่าง ยถณฺณ - อนุสฺสํติ ถ้านิคคหิตอยู่ข้างหน้า สระอยู่ข้างหลัง แปลงนิคคหิต
เป็น ม ต่อเป็น ยถณฺณมนุสฺสํติ.

กิณฺเตสิ เป็นอาเทศนิคคหิตสนธิ และโลปสรสนธิ ตัดบทเป็น กี - เต - อาสิ

ระหว่าง กี - เต ถ้าพยัญชนะวรรณกอยู่ข้างหลัง มีนิคคหิตอยู่ข้างหน้า ให้แปลง
นิคคหิตเป็นพยัญชนะที่สุควรรรคได้ คือแปลงนิคคหิตที่ กี เป็น น ต่อเป็น กิณฺเต

ระหว่าง กิณฺเต - อาสิ ถ้าสระทั้ง ๒ คือสระหน้าและสระหลังมีรูป ไม่เสมอกัน
ลบสระหลัง บ้างก็ได้ คือลบ อา ที่ อาสิ ต่อเป็น กิณฺเตสิ.

๓. สังขยาคืออะไร ? มีกี่ชนิด ? อะไรบ้าง ? ตั้งแต่ไหนถึงไหนเป็นนามอะไร ?

สังขยานามกับสังขยาคุณ ใช้ต่างกันอย่างไร ?

๓. สังขยา คือ ศัพท์ที่เป็นเครื่องหมายกำหนดนับนามนาม มี ๒ ชนิด คือ ปกติสังขยาอย่าง ๑
ปุณณสังขยาอย่าง ๑

ปกติสังขยา ตั้งแต่ เอก ถึง จตุ เป็นศัพท์นาม

ตั้งแต่ ปญจ ถึง อฏฐฐนวุติ เป็นคุณนาม

ตั้งแต่ เอกุสค์ ขึ้นไป เป็นนามนาม

ส่วนปุณฺณสังขยา เป็นคุณนามแท้ ๆ

ใช้ต่างกันอย่างไร คือ

สังขยานาม ใช้เช่นเดียวกับนามนาม เมื่อใช้นับจำนวนนามนามบทใด ให้เรียงไว้หลังนามนามบทนั้น

สังขยาคุณ ใช้เช่นเดียวกันคุณนาม คือเรียงไว้หน้านามนามที่ตนแสดงจำนวนนั้น.

๔. การแยกวิภัตติอาขยาตออกเป็น ปรัศบพ และ อัตตโนบพ นั้นเพื่อประสงค์อะไร ?

สมิขฺมตฺถ, ปหิณฺณสฺส, ประกอบด้วยเครื่องปรุง อะไรบ้าง ?

๔. เพื่อประสงค์จะกำหนดรู้วาทก เพราะปรัศบพเป็นเครื่องหมายให้รู้ กิริยาที่เป็นกัตตวาทก และเหตุกัตตวาทก ส่วนอัตตโนบพเป็นเครื่องหมาย ให้รู้กิริยาที่เป็นกัมมวาทก ภาววาทกและเหตุกัมมวาทก แต่จะนิยมลงเป็นแน่ที่เดียวก็ไม่ได้ บางคราวปรัศบพเป็นกัมมวาทกและภาววาทกก็มี เหมือนคำบาลีว่า “สทิสฺส เม น วิชฺชติ” คนเช่นกับด้วยเรา (อันใครๆ) ย่อมหาไม่ได้ บางคราวอัตตโนบพเป็นกัตตวาทกก็มี เหมือนคำบาลีว่า “ปิยโต ชายเต โสโก” ความโสกย่อมเกิดแต่ของที่รัก คำที่กล่าวข้างต้นนั้น ประสงค์เอาแต่บทที่เป็นไปโดยมาก ถ้าจะกำหนดให้ละเอียดแล้ว ต้องอาศัยปัจจัยด้วย ๆ

สมิขฺมตฺถ ประกอบด้วย สํ บทหน้า แปลงนิคคหิตเป็น ม อิธ ธาตุในความสำเร็จ ย ปัจจัย แปลง ฐ ที่สุดธาตุกับ ย เป็น ฐม ตฺถ ปัญจมีวิภัตติ

ปหิณฺณสฺส ประกอบด้วย ป บทหน้า หิ ธาตุ ในความไป ณา ปัจจัย อุ อชฺชตตนิวิภัตติ แปลง อุ เป็น อีสฺ.

๕. นามกิตก์ กับกิริยากิตก์ ต่างกันอย่างไร ? อทฺธฐ, ทฺวทฺธสฺ (วหฺข), และ วินิจฺฉโย ลงปัจจัยอะไร เป็นรูป และสาธนะอะไร ? จงตั้งวิเคราะห์มาดู ?

๕. ต่างกันอย่างไร คือ

นามกิตก์ ได้แก่กิตก์ที่เป็นนามนามและคุณนาม

ส่วนกิริยากิตก์ ได้แก่ กิตก์ที่เป็นกิริยา ๆ

อทุทธฺย ลง รุ ปัจจย

วิ. อทุธฺธานํ คจฺจนฺติ สีเลนฺนาติ อทุทธฺย เป็นกัตตุรูป กัตตุสาธนะ ลงในคัสสึ
ละ หรือ วิ. อทุธฺธานํ คมิตฺตุ สีลมสฺสาติ อทุทธฺย เป็นสมาสรูป คัสสึลสาธนะ ฯ

ทฺวทฺทสฺ (วชฺช) ลง ข ปัจจย เป็นกัมมรูป กัมมสาธนะ

วิ. ทฺวทฺทเณน ทสฺสียตฺติ ทฺวทฺทสฺ (วชฺช)
หรือ วิ. ทฺวทฺทเณน ทสฺสิตพฺพนฺติ ทฺวทฺทสฺ (วชฺช) ฯ

วินิจฺฉโย ลง อ ปัจจย เป็นภาวรูป ภาวสาธนะ

วิ. วินิจฺฉยํ วินิจฺฉโย
หรือ วิ. วินิจฺฉยเตติ วินิจฺฉโย ฯ

๖. อะไรชื่อว่า กัมมชารยสมาส เฉพาะวิเสสโนภยบท กัมมชารยสมาส กับ ทวันทวสมาส
ต่างกันอย่างไร ? อนุมาณสํลเกขนฺธโคปนํ เป็นสมาสอะไร ? จงตั้งวิเคราะห์มา
ตามลำดับ ?

๖. นามศัพท์ ๒ บท มีวิภัตติและวจนะเป็นอย่างเดียวกัน บทหนึ่งเป็นประธาน คือเป็นนาม
นาม บทหนึ่งเป็นวิเสสนะ คือเป็นคุณนาม หรือเป็น คุณนามทั้ง ๒ บท มีบทอื่นเป็น
ประธาน ที่ท่านย่อเข้าเป็น บทเดียวกัน ชื่อว่า กัมมชารยสมาส ฯ

ต่างกันดังนี้ คือ วิเสสโนภยบท กัมมชารยสมาส มีบททั้ง ๒ เป็นวิเสสนะ
มีบทอื่นเป็นประธาน

ส่วน ทวันทวสมาส มีบทตั้งแต่ ๒ บทขึ้นไปเป็นนามนาม ที่ท่านย่อเข้าเป็นบท
เดียวกัน ฯ

อนุมาณสํลเกขนฺธโคปนํ เป็น ัญญฐิตํปฺปริสฺสมาส มี น บุพพบท พหุพพิหิสมาส
วิเสสนบุพพบท กัมมชารยสมาส และัญญฐิตํปฺปริสฺสมาส เป็นภายใน มีรูปวิเคราะห์
ตามลำดับ ดังนี้

น. พหุพ. วิ. นตฺถิ ตสฺส ปริมาณนฺติ อนุมาณํ (สํล)

วิ. บุพ. กัม. วิ. อนุมาณํ สํล อนุมาณสํล

หรือ วิ. อนุมาณญจ ตํ สํลญจาติ อนุมาณสํล

จ. ตป. วิ. อปริมาณสี่ลำนํ ขนฺโธ อปริมาณสี่ลฺกฺขนฺโธ

จ. ตป. วิ. อปริมาณสี่ลฺกฺขนฺธสฺส โคปนํ อปริมาณสี่ลฺกฺขนฺธโคปนํ ฯ

๗. เสฏฐัตถิตฺตํมีปจฺจยํเท่าไร ? อะไรบ้าง ? ต่างจากปจฺจยํในตถิตฺตํอื่น อย่างไร ?

เตปิฏโก (เถโร), เวกลลํ ลงปจฺจยํอะไร ? ในตถิตฺตํไหน ? จงตั้งวิเคราะห์มาด้วย ?

๘. มีปจฺจยํ ๕ ตัว ฯ คือ ตร ตม อธิสฺสก อธิ อธิจ ฯ

ต่างจากปจฺจยํในตถิตฺตํอื่น เพราะมิได้ลงแทนศัพท์อย่างปจฺจยํในตถิตฺตํอื่น ๆ แต่ใช้เป็นเครื่องหมาย คุณศัพท์เปรียบเทียบ คือ

ตร อธิ และ อธิสฺสก ลงในวิเสสคุณศัพท์

ตม และ อธิจ ลงในอติวิเสสคุณศัพท์ ฯ

เตปิฏโก (เถโร) ลง ณ ปจฺจยํ ในราชาธิตถิต

วิ. เตปิฏกํ ธารเตตฺติ เตปิฏโก (เถโร) ฯ

เวกลลํ ลง ณ ปจฺจยํ ในภาวตถิต

วิ. วิกลสฺส ภาโว เวกลลํ ฯ

ใช้เวลา ๓ ชั่วโมง

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบวันที่ ๕ มีนาคม ๒๕๔๐

๑. อะไร ชื่อว่า อักษระ ? อักษระที่ใช้ในบาลีภาษามีเท่าไร ? อะไรบ้าง ? ในคำว่า “เตนาหํ กุมาร น อกุกมฺ” นี้ เฉพาะคำที่ขีดเส้นใต้ เป็นกรฺ หรือ ลหุ.

๑. เสียงก็ดี ตัวหนังสือก็ดี ชื่อว่าอักษระ ฯ

อักษระที่ใช้ในภาษาบาลี มี ๔๑ ตัว ฯ

คือ อ อา อิ อี อุ ู เอ โอ ๘ ตัวนี้ ชื่อ สระ

ก ข ค ฌ ง

จ ฉ ช ฌ ญ

ฎ ฏ ฑ ฒ ณ

ด ถ ท ธ น

ป ผ ฝ ภ ม

ย ร ล ว ส ห พ อ ๓๓ ตัวนี้ ชื่อ พยัญชนะ ฯ

คำว่า เตนาหํ เป็น กรุล้วน

คำว่า กุ เป็น ลหุ

คำว่า น เป็น ลหุ

คำว่า อกฺ และ มฺ เป็น กรฺ ฯ

๒. อากโม กับ สญฺโฆโค ในพยัญชนะสนธิ มีลักษณะต่างกันอย่างไร ? อหฺมฺปเนตฺ, กโรมิจฺจาห เป็นสนธิอะไร ? ตัดและ ต่ออย่างไร ?

๒. มีลักษณะต่างกันอย่างไร คือ

อากโม ได้แก่ การลงพยัญชนะ ๘ ตัว คือ ย ว ม ท น ต ร พ ในเมื่อมีสระ อยู่เบื้องหลัง เช่น ยถา - อิํ เป็น ยถายิํ เป็นต้น

ส่วน สยฺโลโก นั้น ได้แก่ การซ้อนพยัญชนะมี ๒ ลักษณะ คือ ซ้อนพยัญชนะที่
รูปเหมือนกัน อย่างหนึ่ง อุทาหรณ์ เช่น อิธ - ปโมทติ เป็น อิธปฺปโมทติ เป็นต้น
ซ้อนหน้าพยัญชนะที่มีรูป ไม่เหมือนกันอย่างหนึ่ง ตามหลักแห่งการสังโยค คือบรรดา
พยัญชนะวรรคทั้งปวง พยัญชนะที่ ๑ ซ้อนหน้าพยัญชนะที่ ๑ และที่ ๒ ในวรรคของ
ตนได้ พยัญชนะที่ ๓ ซ้อนหน้า พยัญชนะที่ ๓ และที่ ๔ ในวรรคของตนได้
พยัญชนะที่ ๕ ซ้อนหน้าพยัญชนะทุกตัวในวรรคของตนได้ เว้นพยัญชนะ กิ่ง ซ้อน
พยัญชนะทั้ง ๔ ในวรรคของตนได้แต่ซ้อนหน้าตัวเองไม่ได้ อุทาหรณ์ เช่น จตุตฺตริ -
จฺจํจํ เป็น จตุตฺตริจฺจํจํจํจํ เป็นต้น ฯ

อหฺมฺปนฺตํ เป็น อาเทศนิกคหิตสนธิ และโลปสรสนธิ ตัดเป็น อหฺ - ปน - เอตํ

ระหว่าง อหฺ - ปน ถ้าพยัญชนะวรรคอยู่ข้างหลัง มีนิกคหิตอยู่ข้างหน้า ให้แปลง
นิกคหิต เป็นพยัญชนะที่สุดวรรคได้ คือแปลงนิกคหิตที่ อหฺ เป็น ม ต่อเป็น อหฺปน

ระหว่าง อหฺปน - เอตํ ถ้าสระหน้าและสระหลังไม่มีพยัญชนะอื่น คั่นในระหว่าง
ลบสระหน้า คือ อ ที่ อหฺปน ต่อเป็น อหฺมฺปนฺตํ ฯ

กโรมิจฺจาห เป็น โลปสรสนธิ (หรือ ทิฆะสรสนธิ) และ อาเทศพยัญชนะสนธิ ตัดเป็น
กโรมิ-อิติ-อาห

ระหว่าง กโรมิ - อิติ ถ้าสระทั้ง ๒ เป็นรัสสะ มีรูปเสมอกัน เมื่อลบแล้วต้องทิฆะ
สระที่ยังไม่ได้ลบ ต่อเป็น กโรมิติ

ระหว่าง กโรมิติ-อาห ถ้าสระอยู่หลัง แปลง ติ ที่ท่านทำเป็น ตฺย แล้วให้เป็น จุ
ต่อเป็น กโรมิจฺจาห.

๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้.

- ก. นามนาม กับ คุณนาม ต่างกันอย่างไร ?
- ข. นามศัพท์ จัดเป็นลึงค์อะไรได้บ้าง ?
- ค. กิ ศัพท์ จัดเป็นสัพพนามชนิดไหน เป็นได้กี่ลึงค์ ?
- ฅ. อุปสัค นั้น ใช้อย่างไร. จงยกอุทาหรณ์มาดู ?
- ง. ภณ เป็นคำสำหรับเรียกใคร ?

๓. ได้คำตอบคำถามดังต่อไปนี้ คือ

ก. ต่างกันอย่างนี้ คือ นามที่เป็นชื่อของคน สัตว์ ที่ สิ่งของ เป็นนามนาม ส่วนนามที่แสดงลักษณะของนามนาม สำหรับหมายให้รู้ว่า นามนามนั้นดีหรือชั่ว เป็นต้น เป็นคุณนาม ฯ

ข. นามนาม จัดเป็นลิงค์เดียว ก็จะเป็นปุงลิงค์ อิตถิลิงค์ หรืออนปุงสกลิงค์ ก็อย่าง เดียวบ้างเป็น ๒ ลิงค์ คือศัพท์อันเดียว มีรูปอย่างเดียวกันได้ทั้ง ๒ ลิงค์ หรือมูลศัพท์ เป็นอันเดียว เปลี่ยนแต่ สระที่สุดให้แปลกกัน พอเป็นเครื่องหมายให้ต่างลิงค์กันบ้าง ส่วนคุณนาม และสัพพนาม เป็นได้ทั้ง ๓ ลิงค์ ฯ

ค. ก็ ศัพท์ เป็นอนิยมวิเสสนสัพพนาม เป็นได้ ๓ ลิงค์ ฯ

ฅ. อุปสัค นั้น สำหรับใช้นำนานามและ กริยาให้วิเศษขึ้น เมื่อนำนานาม มีอาการคล้ายคุณศัพท์ เมื่อนำหน้ากริยา มีอาการคล้าย กริยาวิเสสนะ อุทาหรณ์ เช่น อติ ยิง เกิน ล่วง อติสุนทโร ศิโย, อธิ ยิง ใหญ่ ทับ อธิสกุภาโร สักการะยิง อธิเสติ นอนทับ เป็นต้น ฯ

ง. ภณ เป็นคำสำหรับคนสูงกว่า พุดกับคนผู้ดีที่อยู่ในบังคับของตน เช่น พระเจ้า แผ่นดินรับสั่งแก่ข้าราชการ ฯ

๔. อากมในอาขยาต มีเท่าไร ? อะไรบ้าง ? นิยมลงในที่เช่นไร ? อทุกทส, อุปปชฺชเร ประกอบด้วยเครื่องปรุงอะไรบ้าง ?

๕. มี ๕ ตัว คือ อ อิ ส ห อํ นิยมลงได้ในที่เช่นนี้ คือ

อ อากม นิยมลงหน้าธาตุที่ประกอบด้วย วิภัตติหมวด หิยัตตนิ อชฺชัตตนิ และ กาลาติปัตติ

อิ อากมนิยมลงท้ายธาตุ และปัจจัยที่ประกอบด้วยวิภัตติหมวด อชฺชัตตนิ ภวิสสันติ และ กาลาติปัตติ

ส อากม นิยมลงท้ายธาตุที่ประกอบด้วยวิภัตติหมวด อชฺชัตตนิ ในหมวดธาตุทั้งปวง

ห อากม นิยมลงท้าย จา ธาตุ โดยไม่นิยมหมวดวิภัตติ

นิคคหิต อากม นิยมลงกับธาตุหมวด รฐ ธาตุ แล้วอาเทศเป็น พยัญชนะที่สุคตวรรค.

อทุทส ประกอบด้วย ทิสฺ ชาติในความเห็น อ ปัจจัย อา หิยตฺตนิวิภตฺติ ลบ อิ ที่ต้นธาตุ ลง อ อาคมหน้าธาตุ ช้อน ท หน้าธาตุ รัสสะ อา วิภตฺติ เป็น อ.

อุปพฺพชเร ประกอบด้วย อุป บทหน้า ปทฺ ชาติในความถึง ย ปัจจัย อนฺติ วัตตมานาวิภตฺติ แปลง ย กับ ท ที่สุดธาตุเป็น ชฺช แปลง อนฺติ เป็น เร.

๕. จงตอบคำถามต่อไปนี้มาดู ?

ก. กรณสาธนะ ท่านบัญญัติให้แปลว่าอย่างไร. ยกตัวอย่าง รูปวิเคราะห์ มาดู ?

ข. ปาณาติปาตี (ปุคฺคโล), อุฏฺฐานํ (วิริยํ) ลงปัจจัยอะไร เป็นรูปและสาธนะอะไร จดตั้งวิเคราะห์มาดู ?

ค. นิทฺชนฺโต, อุพฺพิชฺช สำเร็จรูปมาจากอะไร ?

๕. ได้ตอบคำถามดังนี้ คือ

ก. ที่เป็นกัตตุรูป ท่านบัญญัติให้แปลว่า “เป็นเครื่อง-” ก็ได้ “เป็นเหตุ” ก็ได้ ตัวอย่างเช่น กโรติเตนาติ กรณ (วัตถุ).

ที่เป็นกัมมรูป ท่านบัญญัติให้แปลว่า “เป็นเครื่องอันเขา-” ก็ได้ “เป็นเหตุอันเขา-” ก็ได้ ตัวอย่าง เช่น สัณฺณยิตฺเตตยาติ สัณฺณนา (วาจา) ฯ

ข. ปาณาติปาตี (ปุคฺคโล) ลง ฌิ ปัจจัย เป็นกัตตุรูป กัตตุสาธนะ ลงในอรรถแห่งตัสสึละ ตั้งวิเคราะห์ว่า ปาณํ อติปาเตติ สึเตนาติ ปาณาติปาตี (ปุคฺคโล)

หรือเป็นสมาสรูป ตัสสึละสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า ปาณํ อติปาเตตุํ สึลมสฺสาติ ปาณาติปาตี (ปุคฺคโล).

อุฏฺฐานํ (วิริยํ) ลง ยุ ปัจจัย เป็นกัตตุรูป กรณสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า อุฏฺฐาติ เตนาติ อุฏฺฐานํ (วิริยํ) ฯ

ค. นิทฺชนฺโต สำเร็จรูปมาจาก นิ บทหน้า ฌมฺ ชาติในความจำกัด ต ปัจจัย ชาติที่มี ม เป็นที่สุด แปลง ม ที่สุดธาตุกับ ต เป็น นฺต ลง สิ ปฐมาวิภตฺติเอกวจนะ แปลง สิ เป็น โอ

อุพฺถิซฺช สำเร็จรูปมาจาก อุ บทหน้า ภิฑฺ ธาตุ ในความแตก, ทำลาย ตูนาที่ปัจจัย ธาตุที่มีอุปสัคอยู่หน้า แปลงตุนาที่ปัจจัยเป็น ย แปลง ย กับ ท ที่สุด ธาตุเป็น ชฺช ฯ

๖. อะไรชื่อว่า ตัปฺปฐิสฺสมาส ? ตัปฺปฐิสฺสมาส กับ อัปฺยยิภาวสฺมาส ต่างกันอย่างไร ?
 อุปนิตฺวโย (ชโน), กรุณฺหาเวคสมุสฺสาหิตฺมานโส (สตฺถา) แปลว่าอะไร เป็นสมาสอะไรบ้าง จงตั้งวิเคราะห์มาตามลำดับ ?
๖. นามศัพท์มี อ วิภคิตเป็นต้น ในที่สุด ท่านย่อเข้าด้วยบทเบื้องปลาย ชื่อว่า ตัปฺปฐิสฺสมาส
 ต่างกันอย่างไร คือ ตัปฺปฐิสฺสมาส มีบทหน้าเป็นประธาน ไม่นิยมลิงค์และวจนะ ส่วน อัปฺยยิภาวสฺมาส บทหน้าเป็นประธาน และเป็นอุปสัคหรือ นิบาตเท่านั้น บทสำเร็จเป็น นปฺงสกลิงค์ เอกวจนะอย่างเดียว บางสมาสก็มีอาการคล้ายกัมมธารยะ เหมือนวิเคราะห์ว่า “เย เย วุฑฺฒา ยถาวุฑฺฒิ ชนฺเจริญฺแล้วทั้งหลาย ไค ไค ชื่อเจริญฺแล้วอย่างไร” ถึงกระนั้น ก็เป็นที่สังเกตได้บ้าง ด้วยว่ากัมมธารยะ ไม่นิยมบทหลังจะเป็นลิงค์ใด ก็ได้ แต่สมาสนี้คงเป็น นปฺงสกลิงค์ เอกวจนะ อย่างเดียว เหมือนบทว่า “อนุตฺเตโร พระเถระน้อย” คงเป็นกัมมธารยะแท้ ฯ

อุปนิตฺวโย (ชโน) แปลว่า (ชน) มีวัยอันชราน่าเข้าไปแล้ว เป็น ฌฏฺฐิตฺตฺลยาธิกรณ พหุพพิทิสมาส ตั้งวิเคราะห์ว่า อุปนิตฺ วโย ยสฺส โส อุปนิตฺวโย (ชโน) ฯ

กรุณฺหาเวคสมุสฺสาหิตฺมานโส (สตฺถา) แปลว่า (พระศาสดา) มีพระทัยอัน กำลังแห่งพระกรุณา ให้อาจหาญขึ้นพร้อมแล้ว เป็น ฌฏฺฐิตฺตฺลยาธิกรณพหุพพิทิสมาส มีฌฏฺฐิตฺตฺปฐิสมาส และ ตติยาตฺตฺปฐิสมาส เป็นภายใน ตั้งวิเคราะห์ตามลำดับดังนี้

จ. ตป. วิ. กรุณฺหา เวโค กรุณฺหาเวโค

ค. ตป. วิ. กรุณฺหาเวเคน สมุสฺสาหิตํ กรุณฺหาเวคสมุสฺสาหิตํ (มานสํ)

ฉ. ตฺถ. วิ. กรุณฺหาเวคสมุสฺสาหิตํ มานสํ ยสฺส โส กรุณฺหาเวคสมุสฺสาหิตฺมานโส (สตฺถา) ฯ

๗. อี ปัจจัย ในทหัตถัตถิตฺตํ กับ ปุณฺณตฺตํ มีวิธีใช้ต่างกันอย่างไร ?

อาธิปัจจํ, ปัสสฺสฺสโก (เถโร), เวรโน (ชนา) ลงปัจจัยอะไร ในตฺตํไหน จึงตั้ง
วิเคราะห์มาดู.

๗. มีวิธีใช้ต่างกันอย่างนี้ คือ

อี ปัจจัย ใน ทหัตถัตถิตฺตํ ใช้ลงท้ายศัพท์ นามนาม ทำศัพท์นามนามให้เป็น
คุณนาม

ส่วน อี ปัจจัย ใน ปุณฺณตฺตํ ใช้ลงท้ายปกติสงฆาตั้งแต่ เอกาทส เป็นต้น ถึง
อฏฺฐารส เฉพาะที่เป็น อิตถิลิงค์ ทำปกติสงฆาให้เป็นปุณฺณสงฆา ฯ

อาธิปัจจํ ลง ฌย ปัจจัย ใน ภาวตฺตํ

วิ. อธิปติสฺส ภาวो อาธิปัจจํ ฯ

ปัสสฺสฺสโก (เถโร) ลง ฌก ปัจจัย ใน ตรตฺยาตฺตํ

วิ. ปัสสฺสฺส ฐาเรตฺติ ปัสสฺสฺสโก (เถโร)

หรือลง อิก ปัจจัย ใน ทหัตถัตถิตฺตํ

วิ. ปัสสฺสฺสธารณํ อสฺส อตฺถิตฺติ ปัสสฺสฺสโก (เถโร) ฯ

เวรโน (ชนา) ลง อี ปัจจัย ใน ทหัตถัตถิตฺตํ

วิ. เวรํ เตสํ อตฺถิตฺติ เวรโน (ชนา) ฯ

ใช้เวลา ๓ ชั่วโมง

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๑

๑. จงแสดงลักษณะต่างกัน ระหว่างอักษรวิธี และวจิวิภาค ? ในอักขระทั้ง ๔๑ ตัว จำพวกไหนชื่อนิสสัย จำพวกไหน ชื่อนิสสิต และทำหน้าที่ต่างกันอย่างไร ?

๑. ลักษณะต่างกัน ระหว่างอักษรวิธีและวจิวิภาค ดังนี้

อักษรวิธี ว่าด้วยอักษร จัดเป็น ๑ คือ สมัญญาภิธาน แสดงชื่อ อักษรที่เป็นสระ และพยัญชนะ พร้อมทั้งฐานกรณ์ ๑ สนธิ ต่ออักษร ที่อยู่ในคำอื่น ให้เนื่องเป็นอันเดียวกัน ๑

ส่วน วจิวิภาค แบ่งคำพูดออกเป็น ๖ ส่วน คือ นาม ๑ อพยยศัพท์ ๑ สมาส ๑ ตัทธิต ๑ อาขยาต ๑ กิตก์ ๑ ฯ

ในอักขระทั้ง ๔๑ ตัว อักขระเบื้องต้น ๘ ตัว ตั้งแต่ อ จนถึง โ อ ชื่อสระ ออกเสียงได้ตามลำพังตนเอง และทำพยัญชนะให้ออกเสียงได้ สระ ๘ ตัวเหล่านี้ ชื่อ นิสสัย และทำหน้าที่เป็นที่อาศัยของพยัญชนะ

ส่วนอักขระที่เหลือจากสระนั้น ๓๓ ตัว มี ก เป็นต้น มีนิคคหิตเป็นที่สุด ชื่อ พยัญชนะ พยัญชนะ ๓๓ ตัวเหล่านี้ ชื่อ นิสสิต และทำเนื่อความ ให้ปรากฏชัด จนถึงเข้าใจความได้ ฯ

๒. ในอาเทศพยัญชนะสนธิ อย่างไหนนิยมสระ อย่างไหนนิยมพยัญชนะ และอย่างไหน ไม่นิยมทั้ง ๒ อย่าง ?

๒. ในอาเทศพยัญชนะสนธิ ที่นิยมสระ (มีสระอยู่หลัง) ดังนี้

ถ้าสระอยู่หลัง แปลง ตี ที่ท่านทำเป็น ตย แล้วให้เป็น จอ อุ. ว่า อติ - เอว เป็น อิจฺจว, ปติ - อุตฺตริตฺวา เป็น ปจฺจตฺตริตฺวา เป็นต้น

ที่นิยมพยัญชนะ (มีพยัญชนะอยู่หลัง) ดังนี้ แปลง อว เป็น โอ อุ. ว่า อว-นทฺธา เป็น โอนทฺธา, อว-กาโส เป็น โอกาโส, อว-จิตฺตจกฺขุ เป็น โอกฺขจิตฺตจกฺขุ เป็นต้น
ที่ไม่นิยมทั้ง ๒ อย่าง (ไม่นิยมทั้งสระทั้งพยัญชนะ) ดังนี้

แปลง ธ เป็น ห อุ. ว่า สาธุ-ทสฺสนํ เป็น สาหุทสฺสนํ

แปลง ท เป็น ต อุ. ว่า สุกโท เป็น สุกโต

แปลง ต เป็น ฏ อุ. ว่า ทุกฺกตํ เป็น ทุกฺกฏํ เป็นต้น ฯ

๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้

ก. สัทขยา คืออะไร แบ่งเป็นเท่าไร อะไรบ้าง จัดเป็นลึงค์ วจนะ และวิภัติไว้
อย่างไร ฯ

ข. เอกสัทขยา กับ เอกสัพพนาม ต่างกันอย่างไร เฉพาะเอกสัพพนาม แจกได้กี่
วจนะ เหมือนอะไร ฯ

๓. ได้ตอบคำถามดังต่อไปนี้ คือ

ก. สัทขยา คือ ศัพท์ที่เป็นเครื่องหมายคนับนามนาม ฯ

แบ่งเป็น ๓ คือ ปกติสัทขยา อย่าง ๑ ปุณฺณสัทขยา อย่าง ๑ ฯ

จัดเป็นเป็นลึงค์อย่างนี้ คือ

ปกติสัทขยา ตั้งแต่ เอก ถึง อฏฺฐารส เป็น ไตรลึงค์

ตั้งแต่ เอกฺกนวิสฺติ ถึง อฏฺฐนฺนวุติ เป็น อิตถิลึงค์อย่างเดียว

ตั้งแต่ เอกฺกนสฺตํ ถึง ทสฺสทสฺสทสฺสํ เป็น นปฺปสกลึงค์อย่างเดียว

เฉพาะ โกฏฺฐิ เป็นอิตถิลึงค์อย่างเดียว

ส่วน ปุณฺณสัทขยา เป็นได้ทั้ง ๓ ลึงค์.

จัดเป็นวจนะอย่างนี้ คือ

เอกสัทขยา เป็น เอกวจนะอย่างเดียว เอกสัพพนามเป็นได้ ๒ วจนะ

ตั้งแต่ ทฺวิ ถึง อฏฺฐารส เป็น พหุวจนะอย่างเดียว

ตั้งแต่ เอกนวิสติ ถึง อฏจนวฺติ เป็น เอกวจนะอย่างเดียว ถึงจะเข้ากับ ศัพท์ที่เป็นพหุวจนะลงค์อื่น ก็คงอยู่อย่างนั้น ไม่เปลี่ยนไปตาม ตั้งแต่ เอกนสตํ ขึ้น ไป เป็นได้ ๒ วจนะ.

ส่วน ปุณฺณสังขยา เป็นเอกวจนะอย่างเดียว.

จัดเป็นวิภัตติอย่างนี้ คือ

ปกติสังขยาเหล่านี้ คือ

เอก และ เอกนวิสติ ถึง อฏจนวฺติ แจกด้วยวิภัตติฝ่ายเอกวจนะอย่างเดียว

ตั้งแต่ ทฺวํ ถึง อฏจารส แจกด้วยวิภัตติฝ่ายพหุวจนะอย่างเดียว

ตั้งแต่ เอกนสตํ ขึ้นไปแจกด้วยวิภัตติได้ทั้งฝ่ายเอกวจนะและพหุวจนะ.

ส่วน ปุณฺณสังขยา แจกด้วยวิภัตติฝ่ายเอกวจนะอย่างเดียว ฯ

ข. ต่างกันอย่างนี้ คือ

เอกสังขยา เป็น เอกวจนะอย่างเดียว

เอกสัพพนาม เป็น ทวิวจนะ

เฉพาะเอกสัพพนาม แจกได้ทั้ง ๒ วจนะ เหมือน ย ศัพท์ แปรจาก ย ศัพท์บ้าง เล็กน้อย เฉพาะในอดีตลึงค์เอกวจนะ จตุตถีวิภัตติ และฉกฺฐีวิภัตติ เป็น เอกิสุสา สัตตมิ วิภัตติ เป็น เอกิสุสํ เท่านั้น ฯ

๔. ศัพท์เช่นไร เรียกว่า อพยยศัพท์ ? จัดเป็นกี่ชนิด อะไรบ้าง ? มีวิธีใช้อย่างไร ?

๔. ศัพท์จำพวกหนึ่ง จะแจกด้วยวิภัตติทั้ง ๑ แปรลงรูปไปต่างๆ เหมือนนาม ทั้ง ๑ ไม่ได้ คงรูปอยู่อย่างเดียว ศัพท์เหล่านี้เรียกว่า “อพยยศัพท์” ฯ

อพยยศัพท์นั้น จัดเป็น ๓ ชนิด คือ อุปสัค ๑ นิบาต ๑ ปัจจัย ๑

มีวิธีใช้ดังนี้

(๑) อุปสัค ใช้นำหน้านามและกริยาให้วิเศษขึ้น เมื่อนำหน้านาม มีอาการคล้าย คุณศัพท์ เมื่อนำหน้ากริยา มีอาการคล้ายกริยาวิเศษณะ.

(๒) นิบาต นั้น สำหรับลงในระหว่างนามศัพท์บ้าง กริยาศัพท์บ้าง บอกอาการปะกาล ที่ ปริจเฉท อุปไมย ปฏิเสธ ความไฉนเล่าลือ ความปรักป ความถาม ความรับ ความเตือน เป็นต้น

(๓) ปัจจัย สำหรับใช้ลงท้ายนามศัพท์ เป็นเครื่องหมายวิภัตติบ้าง ลงท้ายธาตุเป็นเครื่องหมาย กริยาบ้าง ฯ

๕. สาธนะคืออะไร ? และมีอะไรบ้าง ? จงเขียนรูปวิเคราะห์ศัพท์ต่อไปนี้ อาจริยปุชโก (เถโร), ภิกฺขาจาโร (กาโล), นิสุสโย (อาจริโย) พร้อมทั้งบอกรูป สาธนะ และ ปัจจัย มาดู ?

๕. สาธนะ คือศัพท์ที่ท่านให้สำเร็จมาแต่รูปวิเคราะห์ ฯ

มี ๗ คือ กัตตุสาธนะ, กัมมสาธนะ, ภาวสาธนะ, กรณสาธนะ, สัมปทานสาธนะ, อกาธานสาธนะ, อธิกรณสาธนะ ฯ

อาจริยปุชโก วิเคราะห์ว่า อาจริยํ ปุชเชตติ อาจริยปุชโก (เถโร)
เป็นกัตตุรูป กัตตุสาธนะ ลง ณฺว ปัจจัย ฯ

ภิกฺขาจาโร วิเคราะห์ว่า ภิกฺขาย จรติ เอตุถาติ ภิกฺขาจาโร (กาโล)
เป็นกัตตุรูป อธิกรณสาธนะ ลง ณ ปัจจัย ฯ

นิสุสโย วิเคราะห์ว่า นิสุสยํ นํ วสตีติ นิสุสโย (อาจริโย)
เป็นกัตตุรูป กัมมสาธนะ ลง อ ปัจจัย ฯ

๖. จงอธิบายความแตกต่างระหว่าง น บุปพบท พหุพพิหิ กับ อุภยตัมปฐิสมาส มาดูพอได้ใจความ ? อติเรกลากฤคยสคฺคปฺตโต (ขโน) เป็นสมาสอะไรบ้าง จงตั้งวิเคราะห์ มาดูด้วย.

๖. ความต่างระหว่าง น บุปพบท พหุพพิหิสมาส กับ อุภยตัมปฐิสมาส ดังนี้ คือ

น บุปพบท พหุพพิหิสมาส ใช้ปฏิเสธคุณนาม แปลว่า “มี...หาไม่ได้” หรือ “ไม่มี...” ตัวอย่างเช่น นตฺถิ ตสฺส สโมติ อสโม มีผู้เสมอหาไม่ได้ หรือ ไม่มีผู้เสมอ นตฺถิ ตสฺส ปุตฺตาติ อปุตฺตโก มีบุตรหาไม่ได้ หรือไม่มีบุตร

ส่วน อุกยตปฺปริสสมาส หรือ น กัมมชารยสมาส ปฏิเสธนาม แปลว่า มิใช่.... ไม่ใช่.... หรือเป็น....หามิได้ ตัวอย่างเช่น น พุราหฺมโณ อพฺุราหฺมโณ (อัย ชโน ชนนี้) มิใช่พราหมณ์, ไม่ใช่พราหมณ์ หรือเป็นพราหมณ์หามิได้ น อสฺโส อนสฺโส (อัย สตุโต สัตว์นี้) มิใช่ม้า ไม่ใช่ม้า หรือเป็นม้าหามิได้ ฯ

อติเรกลากฺคยสฺสคฺคฺปตฺโต (ชโน) (ชนผู้มีลาภอันเลิศและยศอันเลิศ ยิ่งกว่าหนึ่งอันถึงแล้ว) เป็น ตติยาคฺคฺยสฺสคฺคฺปตฺโตหิสมาส มีวิเสสนุตตรบท กัมมชารยสมาส, วิเสสนุตตรบท กัมมชารยสมาส, สมหาทวันทวสมาส, อุปสํคฺคฺปพฺพะ อํพยิภาวสมาส, และวิเสสนบุพฺพบท กัมมชารยสมาส เป็นภายใน มีวิเคราะห์ ตามลำดับดังต่อไปนี้

วิ.นุต.กัม.	วิ. ลาโก จ โส อฺคุโค จาติ ลากฺคุโค
	หรือ ลาโก อฺคุโค ลากฺคุโค.
วิ.นุต.กัม.	วิ. ยโส จ โส อฺคุโค จาติ ยสฺคุโค
	หรือ ยโส อฺคุโค ยสฺคุโค.
สมา.ทวันทว.	วิ. ลากฺคุโค จ ยสฺคุโค จ ลากฺคฺยสฺสคฺคฺ.
	หรือ อสมา. ทวันทว. วิ. ลากฺคุโค จ ยสฺคุโค จ ลากฺคฺยสฺสคฺคา.
อุปสํคฺค.อํพ.	วิ. เอกสุมา อุตฺตรํ อติเรกํ.
วิ.บุพ.กัม.	วิ. อติเรกํ จ ตํ ลากฺคฺยสฺสคฺคฺ จาติ อติเรกลากฺคฺยสฺสคฺคฺ.
	หรือ วิ. อติเรกํ ลากฺคฺยสฺสคฺคฺ อติเรกลากฺคฺยสฺสคฺคฺ.
ต.ตฺล.พพฺพ.	วิ. อติเรกลากฺคฺยสฺสคฺคฺ ปตฺตํ เยน โส อติเรกลากฺค-
	คฺยสฺสคฺคฺปตฺโต (ชโน).

หรือแปลว่า ชนผู้ถึงแล้วซึ่งลาภอันเลิศและยศอันเลิศอันยิ่งกว่าหนึ่งเป็น ทุตติยาคฺคฺปปริสสมาส มี มีวิเสสนุตตรบท กัมมชารยสมาส, วิเสสนุตตรบท กัมมชารยสมาส, สมหาทวันทวสมาส, อุปสํคฺคฺปพฺพะ อํพยิภาวสมาส, และวิเสสนบุพฺพบท กัมมชารยสมาส เป็นภายใน มีวิเคราะห์ตามลำดับเช่นเดียวกัน เว้นแต่ ทุตติยาคฺคฺปปริสสมาส

วิ.ว่า อติเรกลากฺคฺยสฺสคฺคฺ ปตฺโต อติเรกลากฺคฺยสฺสคฺคฺปตฺโต (ชโน).

๗. ปุณฺณตฺถธิตฺตํ มีปัจจัยกี่ตัว ? และปัจจัยตัวไหน ? นิยมลงกับศัพท์อะไร นาคฺรตา, มุฏฺฐสจฺจํ ลงปัจจัยอะไร ในตฺถธิตฺตํไหน จงตั้งวิเคราะห์ มาด้วย ?

๘. ในปุณฺณตฺถธิตฺตํ มีปัจจัย ๕ ตัว ๑

ได้แก่ ดิย, ถ, จ, ม, อี ๑

และปัจจัยเหล่านั้น นิยมลงกับศัพท์ดังนี้คือ

ดิย ปัจจัย นิยมลงกับปกติสังขยา คือ ทฺวํ กับ ดิ

ถ ปัจจัย นิยมลงกับปกติสังขยา คือ จตุ

จ ปัจจัย นิยมลงกับปกติสังขยา คือ ญ

ม ปัจจัย นิยมลงกับศัพท์ปกติสังขยาที่เหลือ

อี ปัจจัย นิยมลงกับศัพท์ปกติสังขยา ตั้งแต่ เอกาทส ถึง อฏฺฐารส

เฉพาะที่เป็น อิตถิลิงก์เท่านั้น ส่วนที่เป็นวิเศษณะของนามที่เป็นลิงก์อื่น ลง ม ปัจจัย.

นาคฺรตา เป็น สมุหตฺถธิตฺตํ มีราคาตฺถธิตฺตํ เป็นภายใน หรือเป็น ภาวตฺถธิตฺตํ มีราคาตฺถธิตฺตํ เป็นภายใน

ณ ปัจจัย ในราคาตฺถธิตฺตํ วิ. นกฺเร วสนฺตฺติ นาคฺรา.

ตา ปัจจัย ในสมุหตฺถธิตฺตํ วิ. นาคฺรานํ สมุโห นาคฺรตา.

ตา ปัจจัย ในภาวตฺถธิตฺตํ วิ. นาคฺรานํ ภาโว นาคฺรตา ๑

มุฏฺฐสจฺจํ เป็นภาวตฺถธิตฺตํ มีตติยาตุลยาธิกรณพหุพพิหิสมาส เป็นภายใน

ต.ตุล.พหุพ. วิ. มุฏฺฐา สติ เยน โส มุฏฺฐสติ (ปฺกฺกโล)

ณฺย ปัจจัย ในภาวตฺถธิตฺตํ วิ. มุฏฺฐสติสฺส ภาโว มุฏฺฐสจฺจํ.

ให้เวลา ๓ ชั่วโมง

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบวันที่ ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๒

๑. พยัญชนะไหน จัดเป็นอัทธสระ ? เพราะเหตุไร จึงเรียกชื่อนั้น ? ใช้เป็น
ตัวสะกดได้หรือไม่ ถ้าได้ ใช้ในที่เช่นไร จงตอบพร้อมทั้งยกตัวอย่างมาประกอบด้วย ?
๑. พยัญชนะคือ ย ร ล ว ส ห พ ๑ ตัวนี้จัดเป็นอัทธสระ มีเสียงกึ่งสระ ก็กึ่ง
มาตรา ฯ

เพราะพยัญชนะเหล่านี้ บางตัวก็รวมลง ในสระเดียวกันด้วยพยัญชนะอื่น ออกเสียง
พร้อมกันได้ บางตัว แม้เป็นตัวสะกดก็ออกเสียงน้อยหนึ่ง พอให้รู้ได้ว่าตัวนั้นสะกด
กลายเป็นตัวกล้ำ ฉะนั้น ฯ

ใช้เป็นตัวสะกด ได้ก็มี ไม่ได้ก็มี

พยัญชนะคือ ย ล ว ส พ, ๕ ตัวนี้เป็นตัวสะกดได้ ใช้ในที่ที่ซ้อนหน้า
พยัญชนะอื่นตัวอย่างเช่น มยุห์, กลุยาณี, ชิวหา, ตสุมา, มุพุโห เป็นต้น

ส่วนพยัญชนะคือ ร, ห ๒ ตัวนี้ ใช้เป็นตัวสะกดไม่ได้ เพียงแต่ออกเสียง
ผสมกับพยัญชนะอื่น ตัวอย่างเช่น ภทุโร พุรหุมา เป็นต้น ฯ

๒. วิธีเป็นอุปการะแก่การทำสนธิ เรียกว่าอะไร ? มีเท่าไร ? อะไรบ้าง ? ปาติยเขตต์,
เอสจฺญินฺทุติ ตัดและต่ออย่างไร ?

๒. เรียกว่า สนธิกิริโยปกรณํ ฯ

มี ๘ อย่าง คือ

โลโป ลบ

อาเทโส แปลง

อาคโม ลงตัวอักษรใหม่

วิกาโร ทำให้ผิดจากของเดิม

ปกติ ปรกติ

ทีโฆ ทำให้ยาว

รสุส ทำให้สั้น

สญฺญโค ซ้อนตัว ฯ

ปาดิยฺยเวตฺ ตักฺเป็น ปาดิยฺ-เอว-เอตฺ ระหว่าง ปาดิยฺ-เอว ถ้าสระอยู่เบื้องหลัง ลง ย พยัญชนะอาคมได้บ้าง ต่อเป็น ปาดิยฺเยว

ระหว่าง ปาดิยฺเยว - เอตฺ ถ้าสระหน้าและสระหลังไม่มีพยัญชนะอื่น คั่นในระหว่าง ลบสระหน้าคือ อ ที่ ปาดิยฺเยว ต่อเป็น ปาดิยฺยเวตฺ ฯ

เอสจฺฉินฺนุทฺติ ตักฺเป็น เอโส-ฉินฺนุทฺติ ระหว่าง เอโส - ฉินฺนุทฺติ ถ้าสระ โอ อยู่หน้า พยัญชนะอยู่หลัง ลบ โอ ที่เอโส เสียแล้วลง อ อาคม เป็น เอส และซ้อน จ พยัญชนะ ที่มีรูปไม่เหมือนกันหน้า ฉินฺนุทฺติ ตามหลักสัทยัญญกพยัญชนะสนธิ ต่อเป็น เอสจฺฉินฺนุทฺติ ฯ

๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้

- ก. สาริปุตุโต เป็นนามนามชนิดไหน ?
- ข. รณฺโณ เป็นวิภคิตไหนบ้าง ?
- ค. “ปีตุ อตุถาย ทานํ (ทสุสาม)” คำไหน เป็นการันต์และลึงค์อะไร ?
- ง. คำว่า “โน” เป็นศัพท์อะไร ในบาลีไวยากรณ์ และแปลว่าอย่างไร ?
- จ. กุหิ, อรุณา สำเร็จมาจากอะไร และแปลว่าอย่างไร ?

๓. ได้ตอบคำถามดังนี้ คือ

- ก. เป็น อสาธารณนาม ฯ
- ข. เป็น จตุตถีวิภคิต และฉฺฉินฺนุทฺติ ฯ
- ค. ปีตุ เป็น อุ การันต์ ปุงลึงค์, อตุถาย เป็น อ การันต์ ปุงลึงค์
ทานํ เป็น อ การันต์ นปุงสกลึงค์ ฯ
- ง. คำว่า “โน” ในบาลีไวยากรณ์เป็นได้ทั้งนิบาต เป็นได้ทั้งศัพท์นาม โน เป็น นิบาตบอกปฏิเสธ แปลว่า ไม่ เป็นปริสศัพท์นาม อุตตมบุรุษ ศัพท์เดิมเป็น อมฺห แปลงกับ โย ปฐมาวิภคิตและทุติยาวิภคิต หิ ตติยาวิภคิต นํ จตุตถีวิภคิต และฉฺฉินฺนุทฺติ วิภคิต พหุวนะ เป็น โน แปลตามสำเนียงอายตนิบาต แห่งวิภคิตนั้นๆ ตัวอย่างเช่น โน ปฐมาวิภคิต แปลว่า อ.เราท. ดังนี้ ฯ
- จ. กุหิ สำเร็จมาจาก กิ+หิ ปัจจัยแปลง กิ เป็น กุ แปลว่า ใน- ไหน,
อรุณา สำเร็จมาจาก อิม+รุณา ปัจจัยแปลง อิม เป็น อ แปลว่า ในกาลไม่นาน ฯ

๔. วาจกคืออะไร ? วิธีที่จะจำวาจกได้แม่นยำนั้นต้องอาศัยอะไร ? ขณฺหา, อุเปหิสิ, อุปจฺจกา ประกอบด้วยเครื่องปรุงอะไร ?

๔. วาจก คือ กิริยาศัพท์ที่ประกอบด้วยวิภัตติ กาล บท วจนะ บุรุษ ชาติ ดังนี้ จัดเป็นวาจก คือ กล่าวบทที่เป็นประธานของกิริยา ๕ อย่าง คือ กัตตุวาจก, กัมมวาจก, ภาววาจก, เหตุกัตตุวาจก, เหตุกัมมวาจก, วิธีที่จะกำหนดได้แม่นยำ ต้องอาศัยปัจจัยที่ประกอบ ๗

ขณฺหา ฟังรู้ ประกอบด้วย ฌา ชาติ ในความรู้ ภา ปัจจัย เอยฺย สัตตมวิวิภัตติ แปลง ฌา เป็น ชฺ ลบ ภา ปัจจัย แปลง เอยฺย เป็น ฌา แปลง นิคคหิต เป็น ฌ ๗

อุเปหิสิ จักเข้าถึง ประกอบด้วย อุป บทหน้า อี ชาติในความเข้าถึง, ความไป อ ปัจจัย สุตฺติ วิภัตติ เพราะภวิสสันติวิภัตติ จึงแปลง อี ชาติเป็น เอห ลง อี อากม หลังชาติ และปัจจัย ลบ สุตฺ เสยฺ คงไว้แต่ ลี ๗

อุปจฺจกา เข้าไปแล้ว ประกอบด้วย อุป และ อติ บทหน้า คมฺ ชาติ ในความไป, ความถึง อ ปัจจัย อา หิยฺตตฺติ แปลง ตี เป็น ตฺย แล้วเอาเป็น จฺจ ลบ ม ที่สุดชาติ ๗

หรือ ได้เข้าไปแล้ว ประกอบด้วย อุป และ อติ บทหน้า คมฺ ชาติ ในความไป, ความถึง อ ปัจจัย อ อากม อา หิยฺตตฺติ (อุ. ขโณ โว มา อุปจฺจกา - ขณะอย่า ได้เข้าไป ถ้วนแล้ว ซึ่งท่านทั้งหลาย) ๗

๕. ปัจจัยในนามกิตก์ เมื่อลงแล้ว แจกด้วยวิภัตตินามได้ทั้งหมดหรือไม่ ? หรือมียกเว้นตัวใดบ้าง ? และที่ยกเว้นนั้น จะนำมาใช้ในข้อความเช่นไร ? สุราปานํ (จानํ), เชฏฺฐาปจายี (ปฺกุกฺโข), ลงปัจจัยอะไร เป็นรูปและสาธนะอะไร จงตั้งวิเคราะห์มาดู ?

๕. ปัจจัยนามกิตก์ แจกด้วยวิภัตตินามได้ ๑๒ ตัวคือ กฺวิ, ฌิ, ฌฺว, ตฺ, รฺ, ข, ฌฺย, อ, อิ, ฌ, ติ, ฌ. ๗

มียกเว้น ๒ ปัจจัย คือ ตเว ปัจจัย กับ ตฺ ปัจจัย และนำมาใช้ในข้อความอย่างนี้ คือ ตเว ปัจจัย ใช้ในจุดถวิภัตตินาม ตัวอย่างเช่น กาทเว เพื่อจะทำ, คนฺตเว เพื่อจะไป เป็นต้น

ตฺ ปัจจัย ใช้ในปฐมวิภัตติ และจุดถวิภัตตินาม ตัวอย่างเช่น กาทฺ อ. อันทำ, เพื่ออันทำ, คนฺตฺ อ. อันไป, เพื่ออันไป เป็นต้น ๗

สุราปานํ (จານํ) ลง ยุ ปัจจัย เป็นกัตตุรูป อธิกรณสาธนะ

วิ. สุรํ ปิวติ เอตุถาติ สุราปานํ (จานํ) ฯ

เขฎฐาปจายี (ปุกฺคโล) ลง ฌี ปัจจัย เป็นกัตตุรูป กัตตุสาธนะ หรือกัตตุรูป กัตตุสาธนะ ลงในอรรถแห่งตัสสีละ หรือสมาสรูป ตัสสีละสาธนะ มีวิเคราะห์ตามลำดับ ดังนี้

เขฎฐสฺส อปจายตีติ เขฎฐาปจายี (ปุกฺคโล)

เขฎฐสฺส อปจายติ สีเลนาติ เขฎฐาปจายี (ปุกฺคโล)

เขฎฐสฺส อปจายิตุ สีลมสฺสาติ เขฎฐาปจายี (ปุกฺคโล).

๖. อะไรชื่อว่าพหุพพิหิสมาส ? ที่เรียกว่า “ตุลยาธิกรณพหุพพิหิ” กับ “ภินนาธิกรณพหุพพิหิ” นั้น มีข้อสังเกตต่างกันอย่างไร ? อสขุฌายมลา (มนฺตา), มหาโมหตโมนทโร (โลโก) เป็นสมาสอะไร จงตั้งวิเคราะห์ มาดู ?

๖. สมาสอย่างหนึ่ง มีบทอื่นเป็นประธาน ชื่อว่า พหุพพิหิสมาส ฯ

มีข้อสังเกต ต่างกันอย่างนี้คือ ตูลยาธิกรณพหุพพิหิ ในวิเคราะห์แห่งสมาส ทั้งหลาย บทประธานและบทวิเสสณะ มีวิภัตติและ ลิงค์เสมอกัน แปลกแต่บท สัพพนามที่เป็นประธานแห่งบทสมาส ตัวอย่างเช่น อากตา สมณา ยํ โส อากตสมโณ (อาราโม) เป็นต้น

ส่วน ภินนาธิกรณพหุพพิหิ ในวิเคราะห์แห่งสมาส บททั้งหลายมีวิภัตติต่างกัน ตัวอย่างเช่น อสิ หตฺเถ ยสฺส โส อสิหตฺโธ (โยโร) เป็นต้น ฯ

อสขุฌายมลา (มนฺตา) แปลว่า (มนต์ทั้งหลาย) มีการไม่สาธยาย เป็นมลทิน เป็น ญัฏฐิตูลยาธิกรณ พหุพพิหิสมาส มี น บุพพบทกัมมธารยสมาส เป็นภายใน มีวิเคราะห์ ดังต่อไปนี้

น.บุพ.กัม. วิ. น สขุฌาโย อสขุฌาโย

จ.ตุล. วิ. อสขุฌาโย มลํ เยสํ เต อสขุฌายมลา (มนฺตา)

มหาโมหตโมนุโธ (โลโก) แปลว่า (โลก) อันความมืดคือโมหะใหญ่ ห่อหุ้มแล้ว เป็น ตติยาตปปริสสมาส มี วิเสสนบุพพบท กัมมชารยสมาส และอวชารณบุพพบท กัมมชารยสมาส เป็นภายใน มีวิเคราะห้ดังต่อไปนี้

วิ.บุพ.กัม. วิ. มหนฺโต โมโห มหาโมโห

หรือ วิ. มหนฺโต จ โส โมโห จาติ มหาโมโห

อว.บุพ.กัม. วิ. มหาโมโห เอว ตโม มหาโมหตโม

ตติยา.ตป. วิ. มหาโมหตเมน โอนฺทุโธ มหาโมหตโมนุโธ (โลโก) ฯ

๗. ตัถธิตคืออะไร ? ณ อีย ตา อี ปัจจย มีในตัถธิตไหนบ้าง ? เปตฺติกํ (ชนํ), การุณฺณํ ลง ปัจจยอะไร ในตัถธิตไหน จงตั้งวิเคราะห้มาดู ?

๗. คือ ปัจจยหมู่หนึ่ง เป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่เนื้อความย่อ สำหรับใช้แทนศัพท์ ย่อคำพูดลง ให้สั้น เรียงง่าย ๆ เหมือนคำว่า สุยาม ชาโต เกิดในสยาม ลงปัจจยแทน ชาต คงไว้แต่ สุยาม เป็น สุยามิโก แปลว่า เกิดในสยาม ฉะนั้น ฯ

ณ ปัจจย มีใน โคตตตัถธิต, รากาติตัถธิต, สมุหตัถธิต, ตทสสตัถธิต, และ ภาวตัถธิต

อีย ปัจจย มีใน ชาตาติตัถธิต, และเสฏฐตัถธิต

ตา ปัจจย มีใน สมุหตัถธิต และภาวตัถธิต

อี ปัจจย มีใน ตทสสตัถธิต และปุรณตัถธิต ฯ

เปตฺติกํ (ชนํ) ลง ณิก ปัจจย ในตรตยาติตัถธิต วิ. ปิตฺโน สนฺตํ เปตฺติกํ (ชนํ).

การุณฺณํ ลง ณฺย ปัจจย ในภาวตัถธิต วิ. กรุณาย ภาโว การุณฺณํ ฯ

ใช้เวลา ๓ ชั่วโมง

พระราชปริยัติเวที เขมจารี วัดทองนพคุณ

เฉลย

สนามหลวงแผนกบาลี

ตรวจแก้.

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบวันที่ ๒ มีนาคม ๒๕๔๓

๑. จงตอบคำถามต่อไปนี้

ก. สระ ๘ ตัว เกิดในฐานเดียวกันหรือต่างกันอย่างไร ? เรียกชื่ออย่างไร ?

ข. ห พยัญชนะ ในคำว่า สณฺหา เกิดในฐานไหน ? เพราะเหตุไร ?

๑. ได้ตอบคำถามดังต่อไปนี้ คือ

ก. สระ ๘ ตัว เกิดในฐานเดียวกันหรือต่างกันอย่างไร และมีชื่อเรียกอย่างไร คือ

อ อา เกิดในคอ เรียกชื่อว่า กณฺจชา

อิ อี เกิดที่เพดาน เรียกชื่อว่า ตาลุชา

อุ อุ เกิดที่ริมฝีปาก เรียกชื่อว่า โอรุชา

เอ เกิดใน ๒ ฐาน คือ คอและเพดาน เรียกว่า กณฺจतालु

โอ เกิดใน ๒ ฐาน คือ คอและริมฝีปาก เรียกว่า กณฺจโอรุ ๑

ข. ห พยัญชนะในคำว่า สณฺหา เกิดในฐานนอก เพราะ ห ที่ประกอบด้วยพยัญชนะ ๘ ตัว คือ ฌ ฌ น ม ย ล ว พ ท่านกล่าวว่าเกิดแต่อก ที่ไม่ได้ประกอบด้วย พยัญชนะเหล่านี้ เกิดในคอ ตามฐานเดิมของตน ๑

๒. ในนิคคหิตสนธิ จะลบนิคคหิตได้ในที่เช่นไร ? และจะเปลี่ยนนิคคหิตเป็น นุ ได้ในที่เช่นไร ? จงตอบพร้อมทั้งยกตัวอย่างประกอบ ? ปมฺมุยฺยตฺติ, หตฺถเมวานุกฺกตฺติ เป็นสนธิอะไร ? ตัดและต่ออย่างไร ?

๒. ในที่เช่นนี้ คือ เมื่อมีสระหรือพยัญชนะอยู่เบื้องหลัง ลบนิคคหิตซึ่งอยู่ข้างหน้าบ้างก็ได้ ตัวอย่างเช่น ตาสํ - อหํ เป็น ตาสาหํ, วิทฺธํ - อคฺคํ เป็น วิทฺธนฺคฺคํ, พุทฺธานํ - สาสนํ เป็น พุทฺธานาสานํ ๑

และจะแปลงนิคคหิตเป็น นุ ได้ในที่เช่นนี้คือ เมื่อมีพยัญชนะ ต วรรคอยู่หลัง นิคคหิตอยู่หน้า แปลงนิคคหิตเป็นพยัญชนะที่สุควรรคคือ น ตัวอย่างเช่น ตํ-นิพุพฺตํ เป็น ตนฺนิพุพฺตํ, ยํ-ทฺพนฺนิมิตฺตํ เป็น ยนฺทฺพนฺนิมิตฺตํ ฯ

ปมุตยตุติ เป็น อาเทสสรสนธิ ตัดเป็น ปมุตติ-อตฺติ ถ้า อี เอ หรือ โอ อยู่หน้า มีสระอยู่เบื้องหลัง แปลง อี ตัวหน้า เป็น ย ถ้าพยัญชนะซ้อนกัน ๓ ตัว ลบพยัญชนะมีรูปเสมอกันเสียตัวหนึ่ง ต่อเป็น ปมุตยตุติ ฯ

หตุถเมวานุกนฺตติ เป็น อาเทสนิคคหิตสนธิ และ โลปสรสนธิ ตัดเป็น หตุถ-เอว-อนุกนฺตติ ระหว่าง หตุถ-เอว ถ้าสระอยู่เบื้องปลาย แปลงนิคคหิตเป็น ม ต่อเป็น หตุถเมว

ระหว่าง หตุถเมว-อนุกนฺตติ ถ้าสระทั้ง ๒ เป็นรัสสะมีรูปเสมอกัน คือ เป็น อ หรือ อิ หรือ อุ ทั้ง ๒ ตัว เมื่อลบแล้ว ต้องทำสระที่ไม่ได้ลบด้วยทิมสรสนธิ ต่อเป็น หตุถเม-วานุกนฺตติ ฯ

๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้

ก. นามศัพท์ เมื่อนำไปใช้ในข้อความทั้งปวง จะต้องทำอะไร ?

ข. ศัพท์ว่า สทุธาย, อตุธาย เป็นวิภคิตะไรได้บ้าง ? ศัพท์ไหนเป็นลึงค์อะไร ?

ค. “จตฺสฺส สกฺขนา - นก ๔ ตัว” “ติณฺนิ ขนฺธา - จันท์ ๓” ประกอบศัพท์อย่างนี้ถูกหรือไม่ ? ถ้าไม่ถูก จงแก้ไขให้ถูกต้อง.

ง. เพราะเหตุไร ปุริสศัพท์นาม จึงแบ่งบุรุษเป็น ๓ ?

จ. ภนฺเต กับ อาวุโส มีวิธีใช้ต่างกันอย่างไร ?

๓. ได้ตอบคำถามดังต่อไปนี้

ก. นามศัพท์ เมื่อนำไปใช้ในข้อความทั้งปวง จะต้องประกอบด้วยลึงค์ วจนะ วิภคิตี ฯ

ข. สทุธาย ถ้าเป็นศัพท์นาม เป็นได้ ๕ วิภคิตี คือ ตติยาวิภคิตี จตุตถีวิภคิตี ปญฺจมีวิภคิตี ฉัฏฐีวิภคิตี และ สัตตมีวิภคิตี เป็นอิตถิลึงค์ ถ้าเป็นศัพท์คุณนาม เป็นได้ ๓ ลึงค์ ที่เป็นปุงลึงค์และนปุงสกลึงค์ เป็นจตุตถีวิภคิตี ส่วนที่เป็นอิตถิลึงค์ เป็นได้ ๕ วิภคิตี คือ ตติยาวิภคิตี จตุตถีวิภคิตี ปญฺจมีวิภคิตี ฉัฏฐีวิภคิตี และ สัตตมีวิภคิตี

อตุถาย เป็น จตุตถีวิภคติ เป็นปุงลิงค์ ฯ

ค. “จตุสฺส สกฺกนา - นก ๔ ตัว” ไม่ถูก แก้เป็น จตุตฺตาร สกฺกนา

“ศีณิ ขนฺธา - ชันธ ๓” ไม่ถูก แก้เป็น ตโย ขนฺธา. ฯ

ง. เพราะอนุโลมตามวิภคติในอาขยาตที่แบ่งเป็น ๓ เหมือนกัน ฯ

จ. มีวิธีใช้ต่างกันดังนี้

ภนฺเต เป็นคำสำหรับภคฺษสฺถ์เรียกบรรพชิตด้วยเคารพ หรือบรรพชิตผู้อ่อนพรรษา
กว่าเรียกบรรพชิตผู้แก่กว่า

อาวุโส เป็นคำสำหรับบรรพชิตที่มีพรรษามากกว่าเรียกบรรพชิตที่มีพรรษาน้อย
กว่า และสำหรับบรรพชิตเรียกภคฺษสฺถ์ ฯ

๔. เมื่อเห็นกิจวิภคฺติที่ท่านประกอบ ม วิภคฺติ เช่น จกฺขาม สังเกตอย่างไรจึงจะรู้ว่า เป็น
วัตตมานาหรือปัญฺจมี ? ปริวชฺชเย, ลชฺชเร, ปาปฺณิสฺสุ ประกอบด้วยเครื่องปรุงอะไร ?

๕. จะต้องสังเกตเนื้อความคำแปลในประโยคนั้น ๆ เช่น ถ้าแปลว่า อยู่, ย่อม, จะ เป็น
วัตตมานา ถ้าแปลว่า จง, เกิด, ขอ-จง เป็น ปัญฺจมี ฯ

ปริวชฺชเย ประกอบด้วย ปริ บทหน้า วชฺช ธาตุ ในความเว้น, ละ, งด ลง ฌย ปัจจัย
เอยฺย สัตตมีวิภคฺติ ลบ ยุย คงไว้แต่ เอ ฯ

ลชฺชเร ประกอบด้วย ลชฺช ธาตุ ในความละอาย ลง อ ปัจจัย อนฺติ วัตตมานาวิภคฺติ
แปลง อนฺติ เป็น เร.

ปาปฺณิสฺสุ ประกอบด้วย ป บทหน้า อป ธาตุ ในความถึง, บรรลุ, ได้, ประสพ ลง
อุนา ปัจจัย อุ อັชชตฺตนิวิภคฺติ แปลง อุ เป็น อีสุ.

๕. ปัจจัยกิตก์ตัวไหนบ้าง ใช้เป็นนามกิตก์ก็ได้ เป็นกริยากิตก์ก็ได้ จงยกตัวอย่างประกอบด้วย ? อนุตรธาน (มนุโต), กจรรจนทุกฺกิกา (ทาสี), ปสาโท ลงปัจจัยอะไร ? เป็นรูปและสาธนะอะไร ? จงตั้งวิเคราะห์มาดู.

๕. ปัจจัยกิตก์ ๓ ตัว คือ ฌย อนีย ต

ฌย ปัจจัยแห่งนามกิตก์ ถ้าใช้เป็นศัพท์กล่าวกริยาของศัพท์ เป็นกริยากิตก์ ตัวอย่างเช่น เต จ ภิกขุ การยหา.

อนีย ต ปัจจัยแห่งกริยากิตก์ ถ้าใช้เป็นชื่อหรือวิเสสณะของศัพท์อื่น เป็นนามกิตก์

อนีย ปัจจัย ตัวอย่างเช่น ปณฺเฑน ขาทนฺเฑน โภชนฺเฑน ปริวสิ.

ต ปัจจัย ตัวอย่างเช่น พุทฺโธ โลเก อุปฺปนฺโน ฯ

อนุตรธาน (มนุโต) ลง ยุ ปัจจัย เป็นกัตตุรูป กรณสาธนะ หรือ เป็นกัตตุรูป กัตตุสาธนะ

วิ. อนุตรธายติ เตะนาคิ อนุตรธาน (มนุโต)

วิ. อนุตรธายตฺติ อนุตรธาน (มนุโต)

กจรรจนทุกฺกิกา (ทาสี) ลง ฌว ปัจจัย เป็นกัตตุรูป กัตตุสาธนะ

วิ. กจรร จทุกฺกเขตฺติ กจรรจจนทุกฺกิกา (ทาสี)

ปสาโท ลง ฌ ปัจจัย เป็นภาวรูป ภาวสาธนะ

วิ. ปสาทนํ ปสาโท.

๖. ทิคุสมาส กับ ทวันทวสมาส ต่างกันอย่างไร ? จงตอบพร้อมทั้งยกตัวอย่างประกอบด้วย.

สุธาปริกมฺมกตา (โปกฺขรณฺโณ), ปญฺจวณฺณปทุมสณฺณนํ (อุทกํ) เป็นสมาสอะไรบ้าง ? จงตั้งวิเคราะห์มาตามลำดับ.

๖. ต่างกันอย่างไร กัมมธารยสมาส มีสังขยาอยู่หน้า ชื่อทิคุสมาส ๆ นั้นมี ๒ อย่าง คือ สมหาหริคุ และ อสมหาหริคุสมาส ทิคุสมาส ที่ท่านรวบรวมนามศัพท์มีเนื้อความเป็นพหูวนะ ทำให้เป็นเอกวนะ นปฺงสกลิงค์ ชื่อ สมหาหริคุ ตัวอย่างเช่น ตโย โลกาติโลกํ เป็นต้น ทิคุสมาสที่ท่านไม่ได้ทำอย่างนี้ ชื่อ อสมหาหริคุ ตัวอย่างเช่น จตฺสฺโส ทิสา จตฺตฺทิสสา เป็นต้น

นามนามตั้งแต่ ๒ ศัพท์ขึ้นไป ท่านย่อเข้าเป็นบทเดียวกัน ชื่อ ทวันทวสมาสฯ นี้ มี ๒ อย่าง คือ สมาหารทวันทวสมาส และอสมาหารทวันทวสมาส เหมือนทิดุ ตัวอย่างเช่น สมโณ จ พุราหุโณ จ สมณพุราหุณฺนา เป็นต้น ฯ

สุชาปริกมฺมกตา (โปกฺขรณฺโຍ) เป็นตติยัตปปริสสมาส มีตติยัตปปริสสมาสเป็น ภายใน มีวิเคราะห์ตามลำดับดังนี้

ตติย.ตป. วิ. สุชาย ปริกมฺมํ สุชาปริกมฺมํ

ตติย.ตป. วิ. สุชาปริกมฺเมน กตา สุชาปริกมฺมกตา (โปกฺขรณฺโຍ)

หรือเป็น ญัตติตุลยาธิกรณพหุพพิหิสมาส มี ตติยัตปปริสสมาส เป็นภายใน มีวิเคราะห์ตามลำดับดังนี้

ตติย.ตป. วิ. สุชาย ปริกมฺมํ สุชาปริกมฺมํ

จ.ตุล. วิ. สุชาปริกมฺมํ กตํ ยาสํ ตา สุชาปริกมฺมกตา (โปกฺขรณฺโຍ)

ปญฺจวณฺณปทุมสณฺจนฺนํ (อุทกํ) เป็น ตติยัตปปริสสมาส มี ญัตติตุลยาธิกรณพหุพพิหิสมาส และวิเสสนบุพพบท กัมมธารยสมาส เป็นภายใน มีวิเคราะห์ตามลำดับดังนี้

จ.ตุล. วิ. ปญฺจวณฺณา เยสํ ตานิ ปญฺจวณฺณานิ (ปทุมานิ)

วิ.บุพ.กัม. วิ. ปญฺจวณฺณานิ ปทุมานิ ปญฺจวณฺณปทุมานิ

หรือ วิ. ปญฺจวณฺณานิ จ ตานิ ปทุมานิ จาติ ปญฺจวณฺณปทุมานิ

ตติย.ตป. วิ. ปญฺจวณฺณปทุมเมหิ สณฺจนฺนํ ปญฺจวณฺณปทุมสณฺจนฺนํ
(อุทกํ) ฯ

๗. สมุหัตถิต เป็นนามหรือเป็นคุณ ? ต่างจากตรตยาติตถิตอย่างไรบ้าง ? กายิโก (อาพาโธ), พลวตี (ตณฺหา), อิทธิมยฺ (รูป) ลงปัจจัยอะไร ? ในตถิตไหน ? จงตั้งวิเคราะห์มาดู.

๘. สมุหัตถิต เป็นนาม ฯ

สมุหัตถิต ต่างจากตรตยาติตถิต ดังนี้ สมุหัตถิต สำเร็จรูปแล้ว ใช้เป็นนามอย่าง เดียว ลงปัจจัย ๓ ตัวคือ กณฺ ฌ ตา แทน สมุห ศัพท์ ในเวลาดังวิเคราะห์ ศัพท์หน้าต้อง ประกอบด้วย นํ ญัตติวิภัตติเสมอ ตัวอย่างเช่น

กณ ปัจจย มนุสฺसानํ สมฺโห มานุสโก

ณ ปัจจย มนุสฺसानํ สมฺโห มานุโส

ตา ปัจจย ชนानํ สมฺโห ชนตา.

ส่วนตฺรตยาทิตฺตํ สำเร็จรูปแล้วเป็นคุณนามล้วน ต้องใช้อัญญบทเสมอ ลง ฦก
ปัจจย แทนศัพท์ได้ทั่วไป ตัวอย่างเช่น

แทนกิริยาอาขยาต สกฺเขน จรตฺติ สากฺกโก (ชโน)

แทนกิริยาภิกตํ ราชกฺเห ชาโต ราชคฺคโก (ชโน)

แทนนามนาม สงฺฆสฺส สนฺตํ สงฺฆิกํ (วตุฏ)

แทนคุณนาม นกรสฺส อิตฺสโร นาคฺริโก (ชโน)

กายิก (อาพาโห) ลง ฦก ปัจจย ในตฺรตยาทิตฺตํ

วิ. กาเยน วตฺตตฺติ กายิก (อาพาโห)

พลวตี (ตณฺหา) ลง วนฺตฺ ปัจจย ในตทฺสสฺตถิตฺตํ

วิ. พลํ อสฺสา อตฺถิตฺติ พลวตี (ตณฺหา)

อิทฺธิมยฺ (รูป) ลง มยฺ ปัจจย ในปกติตฺตํ

วิ. อิทฺธิยา ปกตํ อิทฺธิมยฺ (รูป) ฯ

ใช้เวลา ๓ ชั่วโมง

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบวันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๔

๑. พยัญชนะในภาษาบาลีมีเท่าไร อะไรบ้าง ? ต่างจากสระอย่างไร ?

๑. มี ๓๓ ตัว คือ ก ข ค ง ฉ จ ฉ ฎ ฏ ฐ ฑ ฒ ณ ต ถ ท ธ น ป ผ พ ภ ม ย ร ล ว ส ห พ อ ๑

ต่างจากสระอย่างนี้ คือ พยัญชนะ ๓๓ ตัวนี้ ออกเสียงไม่ได้ตามลำพังตัวเองเหมือนสระ ต้องอาศัยสระจึงออกเสียงได้ ๑

๒. ในสนธิกริโยปกรณ์ อาเทศ กับ วิการ มีลักษณะต่างกันอย่างไร ? จงอธิบายพร้อมทั้งยกตัวอย่างประกอบ ? ยถวายํ, กาโลยฺนเต เป็นสนธิอะไรบ้าง ? ตัดและต่ออย่างไร ?

๒. มีลักษณะต่างกันอย่างนี้ คือ อาเทศ ได้แก่ การแปลงสระให้เป็นพยัญชนะ คือ แปลง อิ-เอ เป็น ย ตัวอย่างเช่น ปฏิสนฺจารวุตติ-อสุต เป็น ปฏิสนฺจารวุตฺยสุต เป็นต้น ๑

แปลงพยัญชนะ เป็นพยัญชนะ คือ แปลง ตี เป็น ตฺย แล้วให้เป็น จุ ตัวอย่างเช่น ปติ-อุตฺตฺริตฺวา เป็น ปจฺจุตฺตฺริตฺวา, อิติ-เอวํ เป็น อิจฺเจวํ เป็นต้น ๑

แปลงนิคคหิต เป็น พยัญชนะ คือ เมื่อพยัญชนะวรรคอยู่หลัง นิคคหิต อยู่หน้า แปลงนิคคหิตเป็นพยัญชนะที่สุควรรค เช่น เอวํ-โห เป็น เอวฺงฺโห เป็นต้น ๑

เมื่อ เอ และ ห อยู่หลัง แปลงนิคคหิตเป็น ณ ตัวอย่าง เช่น ตํ-เอว เป็น ตณฺเณว, ตํ-หิ เป็น ตณฺหิ เป็นต้น.

ส่วน วิการ ได้แก่การแปลงสระเป็นสระเท่านั้น คือ การทำสระตัวหนึ่งให้เป็นสระอีกตัวหนึ่ง เช่น ทำ อ ให้เป็น เอ ทำ อุ ให้เป็น โอ ตัวอย่างเช่น มฺนิ-อาลโย เป็น มฺเนลโย, สุ-อตุถิ เป็น โสตุถิ เป็นต้น ฯ

ยถวายํ เป็น โลปสรสนธิ และทิมะสรสนธิ ตัดเป็น ยถา-เอว-อยํ.

ระหว่าง ยถา-เอว ถ้าสระหน้าเป็นทิมะ สระหลังเป็นรัสสะ มีพยัญชนะสังโยคอยู่เบื้องหลังก็ดี เป็นทิมะก็ดี ลบสระหน้าคือ อา ที่สุดแห่งศัพท์ ยถา ต่อเป็น ยถว.

ระหว่าง ยถว-อยํ ถ้าสระทั้ง 2 เป็นรัสสะ มีรูปเสมอกัน คือ เป็น อ หรือ อิ หรือ อุ ทั้ง ๒ เมื่อลบแล้วต้องทิมะสระที่ไม่ได้ลบ คือ อ ที่ อยํ เป็น อา ต่อเป็น ยถวายํ ฯ

กาโลยฺนฺเต เป็น โลปสรสนธิ และ อาเทศนิคคหิตสนธิ ตัดเป็น กาโล-อยํ-เต

ระหว่าง กาโล-อยํ ถ้าสระทั้ง ๒ คือ สระหน้า และสระหลัง มีรูปไม่เสมอกัน ลบสระหลัง คือ อ ที่ อยํ ต่อเป็น กาโลยํ

ระหว่าง กาโลยํ-เต เมื่อมีพยัญชนะวรรคอยู่หลัง มีนิคคหิตอยู่หน้า อาเทศนิคคหิตที่ กาโลยํ เป็นพยัญชนะสุตวรรค ต่อเป็น กาโลยฺนฺเต ฯ

๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้

ก. อะไรเรียกว่าการันต์ ? มีเท่าไร ? อะไรบ้าง ?

ข. ปกติสังขยา กับ ปุณฺณสังขยา ต่างกันอย่างไร ?

ค. อุปสัค กับ นิบาต ต่างกันอย่างไร ?

๓. ได้ตอบคำถามดังนี้

ก. สระที่สูงสุดแห่งศัพท์ เรียกว่า การันต์ ฯ มี ๖ คือ อ อา อิ อี อุ ฤ ฯ

ข. ต่างกันดังนี้ คือ ปกติสังขยา สำหรับนับโดยปกติ เป็นต้นว่า หนึ่ง สอง สาม สี่ ห้า

ส่วน ปุณฺณสังขยา สำหรับนับนามนามที่เต็มในที่นั้น ฯ คือ นับเป็นชั้นๆ เป็นต้นว่า ที่หนึ่ง ที่สอง ที่สาม ที่สี่ ที่ห้า.

ค. ต่างกันดังนี้คือ อุปสัค สำหรับใช้นำนามและกิริยาให้วิเศษขึ้น เมื่อนำนามนาม มีอาการคล้ายคุณศัพท์ เมื่อนำหน้ากิริยามีอาการคล้ายกิริยาวิเศษนะ

ส่วน นิบาต สำหรับลงในระหว่างนามศัพท์บ้าง กริยาศัพท์บ้าง บอกกาลปะนะ กาล ที่ ปริจเจท อุปไมย ปฏิเสธ ความไฉนเล่าลือ ความปรักกับ ความถาม ความรับ ความ เตือน เป็นต้น.

๔. วิกัตติอาขยาตนั้น มีกี่หมวด ? หมวดไหนบอกกาลอะไร ?

๔. มี ๘ หมวด ฯ

หมวดวตฺตมานา	บอกปัจจุบัน
หมวด ปญฺจมี	บอกความบังคับ ความหวัง ความอ่อนนอน
หมวด สตฺตมี	บอกความยอมตาม ความกำหนด และความรำพึง เป็นต้น
หมวด ปโรกฺษา	บอกอดีตกาลไม่มีกำหนด
หมวด หิยตฺตนี	บอกอดีตกาลตั้งแต่วันนี้
หมวด อหฺยตฺตนี	บอกอดีตกาลตั้งแต่วันนี้
หมวด ภวิสฺสนฺติ	บอกอนาคตกาลแห่งปัจจุบัน
หมวด กาลาติปฺตติ	บอกอนาคตกาลแห่งอดีต ฯ

๕. รูปวิเคราะห์แห่งสาธนะ มีเท่าไร ? อย่างไหนเป็นสาธนะอะไรได้บ้าง ? ฌมฺมชีวี (ปุคฺคโล), คพฺภปาดนํ (เภสขฺ) ลงปัจจัยอะไร ? เป็นรูปและ สาธนะอะไร ? จงตั้งวิเคราะห์หามา.

๕. มี ๓ อย่าง คือ

๑. กัตตุรูป เป็นได้ทุกสาธนะ เว้นภาวสาธนะ

๒. กัมมรูป เป็นได้ ๔ สาธนะ คือ กัมมสาธนะ กรรมสาธนะ สัมปทานสาธนะ และ อธิกรรมสาธนะ

๓. ภาวรูป เป็นภาวสาธนะได้อย่างเดียว ฯ

ฌมฺมชีวี (ปุคฺคโล) ลง ฌ ปัจจัย เป็นกัตตุรูป กัตตุสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า ฌมฺเมน ชีวติ

ฌมฺมชีวี (ปุคฺคโล) เป็นกัตตุรูป ลงในอรรถแห่งตัสสึละ ตั้งวิเคราะห์ว่า ฌมฺเมน ชีวติ สึเลนาติ

ธมฺมชีวี (ปุคฺคโล) เป็นสมาสรูป ตัสนีสถาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า ธมฺเมน ชีวีตุ สีสมฺสฺสาติ ธมฺมชีวี (ปุคฺคโล) ฯ

คพฺภปาตน์ (เกสขฺ) ลง ยุ ปัจจัย เป็นกัตตุรูป กรณสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า คพฺภํ ปาเต เตนาติ คพฺภปาตน์ (เกสขฺ).

๖. สมาสอะไรบ้าง ที่นิยมบทแปลงเป็นนปุงสกลิงค์ ? จะทราบได้อย่างไร ว่าเป็นสมาส ไหน ? ปวตฺตติปวรธมฺมจกฺโก (ภควา) เป็นสมาสอะไร จงตั้งวิเคราะห์ตามลำดับ ?

๖. สมาสที่นิยมบทแปลงเป็นนปุงสกลิงค์ มี ๓ คือ สมาหารทิกุสฺมาส ๑ อสฺมาหาร ทวันทวสฺมาส ๑ อัปฺยียาวสฺมาส ๑ ฯ

จะทราบได้ว่าเป็นสมาสใด โดยความนิยมนี้อย่างนี้

สมาหารทิกุสฺมาส นิยมสังขยาเป็นบทหน้า บทหลังเป็นประธาน.

สมาหารทวันทวสฺมาส นิยมนามนามตั้งแต่ ๒ ศัพท์ขึ้นไป ท่านย่อเข้าบท เดียวกันและเป็นบทประธานทั้งสิ้น.

ส่วนอัปฺยียาวสฺมาส นิยมอุปสรรคและนิบาต เป็นบทหน้า และใช้เป็นประธาน แห่งบทหลัง ฯ

ปวตฺตติปวรธมฺมจกฺโก (ภควา) เป็น ตติยาตุลยาธิกรณพหุพพิหีสมาส มีอวธารณ บุพพบท กัมมธารยสมาส และวิเสสนบุพพบท กัมมธารยสมาสเป็นภายใน ตั้งวิเคราะห์ ตามลำดับ ดังนี้

(อว. กัม. วิ.) ธมฺโม เอว จกฺกํ ธมฺมจกฺกํ

(วิ. บุพพ. กัม. วิ.) ปวโร ธมฺมจกฺกํ ปวรธมฺมจกฺกํ

(ตติ. ตฺล. พหุพ. วิ.) ปวตฺตติํ ปวรธมฺมจกฺกํ เยน โส ปวตฺตติปวรธมฺมจกฺโก
(ภควา) ฯ

๗. ตทสฺสตฺถิตฺตทฺธิตฺตํ มียิจฺจํทํไรว ? อะโรปํ ? ปิจฺจํทวฺโหน ใช้แทนศัพท์อะไร ?
พาลุํ, ปาหุเนยฺโย ลงปิจฺจํอะไร ในตฺททฺธิตฺตํ ? จตั้งวิเคราะหฺมาคฺคด้วย
๘. ตทสฺสตฺถิตฺตทฺธิตฺตํ มียิจฺจํ ๕ ตัว คือ วิ ส ลี อิก อี ร วนฺตฺ มนฺตฺ ณ ฯ
ทั้งหมดใช้ลงแทน อตฺถิ ศัพท์เท่านั้น ฯ
- พาลุํ ลง ณฺย ปิจฺจํในภาวตฺททฺธิตฺตํ ตั้งวิเคราะหฺว่า พาลุสฺส ภาโว พาลุํ
ปาหุเนยฺโย ลง เอยฺย ปิจฺจํ ในฐานตฺททฺธิตฺตํ ตั้งวิเคราะหฺว่า ปาหุณฺ อรหฺตีติ ปาหุเนยฺโย
ปาหุณาย อหฺนฺจวิโก โหติ วา ปาหุเนยฺโย ฯ

ใช้เวลา ๑ ชั่วโมง

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบวันที่ ๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๕

๑. อะไรเป็นฐานและกรณีของพยัญชนะวรรค ? ในพยัญชนะวรรคเหล่านี้ ตัวไหนเป็นโฆสะ ? ตัวไหนเป็นอโฆสะ ?

๑. ฐานกรณีของพยัญชนะวรรคมีดังนี้ คือ

กณฺโจ คอ เป็นฐาน และ สกฺกฺจํ ฐานของตน เป็นกรณีของ พยัญชนะ ก วรรค
तालु पेदान เป็นฐาน และ जिह्वामुखं ท่ามกลางลิ้น เป็นกรณีของพยัญชนะ จ วรรค
मृत्तु शिखरीหรือปุ่มเหงือก เป็นฐาน และ जिह्वोपकुक्षि์ ถัดปลายลิ้นเข้ามา เป็นกรณีของ
พยัญชนะ ฎ วรรค

तनुटो ฟัน เป็นฐาน และ जिह्वकुक्षि์ ปลายลิ้น เป็นกรณีของพยัญชนะ ต วรรค
ओष्ठो रिमฝีปาก เป็นฐาน และ สกฺกฺจํ ฐานของตน เป็นกรณี ของพยัญชนะ ป วรรค
พยัญชนะที่ ๓ ที่ ๔ ที่ ๕ ในวรรคทั้ง ๕ คือ ก ฌ ง, ช ฌ ญ, ๓
ฌ ฌ, ท ฐ น, และ พ ภ ม เป็น โฆสะ.

ส่วนพยัญชนะที่ ๑ ที่ ๒ ในวรรคทั้ง ๕ คือ ก ข, จ ฌ, ฎ ฐ, ต ถ, และ
ป ผ เป็น อโฆสะ ។

๒. ในพยัญชนะสนธิ อากโม กับ สัตยฺโยโค มีลักษณะต่างกันอย่างไร ? จงตอบพร้อม
ทั้งยกตัวอย่างประกอบ ? ยโถทเก, อาจิณฺณเมวตํ เป็นสนธิอะไร ? ตัดและต่ออย่างไร.

๒. มีลักษณะต่างกันดังนี้ คือ อากโม ได้แก่ การลงพยัญชนะอาคม ๘ ตัว คือ ข ว ม
ท น ต ร พ ในเมื่อมีสระอยู่เบื้องหลัง ตัวอย่างเช่น ยลา-อิทํ เป็น ยลาอิทํ เป็นต้น

ส่วน สยฺโยโค นั้น ได้แก่ การซ้อนพยัญชนะ มี ๒ ลักษณะ คือ ซ้อนพยัญชนะที่มี
รูปเหมือนกันอย่างหนึ่ง ตัวอย่างเช่น อิธ-ปโมทติ เป็น อิธปฺปโมทติ เป็นต้น ซ้อน
พยัญชนะที่มีรูปไม่เหมือนกัน อย่างหนึ่ง ตามหลักการสังโยค คือ บรรดาพยัญชนะวรรค

ทั้งปวง พยัญชนะที่ ๑ ซ้อนหน้าพยัญชนะ ที่ ๑ และ ที่ ๒ ในวรรคของตนได้ พยัญชนะที่ ๓ ซ้อนหน้าพยัญชนะที่ ๓ และที่ ๔ ในวรรคของตนได้ พยัญชนะที่ ๕ ซ้อนหน้าพยัญชนะทุกตัวในวรรคของตนได้ เว้นพยัญชนะ คือ ง ซ้อนหน้าพยัญชนะทั้ง ๕ ในวรรคของตนได้ แต่ซ้อนหน้าตัวเองไม่ได้ ตัวอย่างเช่น จตุตติ-จานานิ เป็น จตุตติจฺจานานิ เป็นต้น ฯ

ยโถทเก เป็นวิการสรสนธิ ตัดเป็น ยถา-อุทเก เมื่อลบสระหน้าแล้ว วิการสระหลัง คือ ลบ อา ที่ ยถา วิการ อุ ที่ อุทเก เป็น โอ ต่อเป็น ยโถทเก

อาจิณฺณเมวตํ เป็นอาเทศนิคคหิตสนธิ และ โลปสรสนธิ ตัดเป็น อาจิณฺณ - เอว-เอตํ

ระหว่าง อาจิณฺณ-เอว ถ้าสระอยู่เบื้องปลาย แปลงนิคคหิตเป็น ม ต่อเป็น อาจิณฺณเมว
ระหว่าง อาจิณฺณเมว-เอตํ ถ้าสระหน้าเป็นรัสสะ สระหลังเป็นรัสสะ มีพยัญชนะ สังกโยคอยู่เบื้องหลังก็ดี เป็นทิมะก็ดี ลบสระหน้า คือ ลบ อ ที่สุดแห่ง อาจิณฺณเมว เสีย ต่อเป็น อาจิณฺณเมวตํ ฯ

๓. มโนคณะ ได้แก่ศัพท์อะไรบ้าง ? มีวิธีแจกวิภัติแปลกจาก อ การันต์อื่นๆ อย่างไร ?
เมื่อเข้าสมาสแล้วนิยมให้ทำอย่างไร ?

๓. ได้แก่ศัพท์เหล่านี้ คือ

มน	ใจ	เตช	เดช
อย	เหล็ก	ปย	นํ้านม
อร	อก	ยส	ยศ
เจต	ใจ	วจ	วาจา
ตป	ความร้อน	วย	วัย
ตม	มืด	สิร	ห้ว ฯ

มีวิธีแจกวิภัติแปลกจาก อ การันต์อื่นๆ อยู่ ๕ วิภัติ คือ นา กับ สุมา เป็น อา, ส ทั้ง ๒ เป็น โอ, สุมิ เป็น อิ, แล้วลง ส อาคม เป็น สา เป็น โส เป็น สิ เอา อ เป็น โอ ได้บ้าง เหมือนคำว่า ยโส ฤทธาน มหุเชยฺย ชนได้แล้ว ซึ่งยศ ไม่พึงมัวเมา เป็นต้น ฯ

เมื่อเข้าสมาสแล้วนิยมเอาสระที่สุดศัพท์ของคนเป็น โอ ได้เหมือน คำว่า มโนคโน
หมู่แห่งมนะ โอโยมยิ ของบุคคลทำด้วยเหล็ก เป็นต้น เว้น จ ศัพท์ ไม่นิยมเช่นนั้น
แต่นิยมเอาสระที่สุดของคนเป็น อี เหมือนคำว่า วจิกมมํ วจิตฺตวารี ฉะนั้น ฯ

๔. กิริยาอาขยาตประกอบด้วยเครื่องปรุงเท่าไร ? อะไรบ้าง ? จะทราบ กาล บท วจนะ
และบุรุษได้ ต้องอาศัยอะไร ? ปมฺหุชฺชิสฺส, นิเวสเย ประกอบด้วยเครื่องปรุงอะไรบ้าง ?

๔. ประกอบด้วยเครื่องปรุง ๘ อย่างคือ วิภัตติ กาล บท วจนะ บุรุษ ชาติ วาจก และปัจจัย ฯ
ต้องอาศัยวิภัตติ ฯ

ปมฺหุชฺชิสฺส ประกอบด้วย ป บทหน้า มทุ ชาติ ในความเมา ความประมาท ลง ย ปัจจัย
แปลง ย กับที่สุดชาติคือ ท เป็น ชฺช ลง อุ อັชชตตนิวิภัตติ แปลง อุ เป็น อีสฺส ฯ

นิเวสเย ประกอบด้วย นิ บทหน้า วิสุ ชาติ ในความเข้าไป ลง ณย ปัจจัย ปัจจัยที่เนื่อง
ด้วย ณ พฤทธี อี ที่ วิสุ ชาติ เป็น เอลง เอยฺย สัตตมวิภัตติ ลบ ยุย คงไว้แต่ เอ.

๕. ตูนาทิปัจจัย คือปัจจัยอะไร ? ในที่เช่นไร นิยมแปลงเป็น ย ? ในที่เช่นไรต้องแปลง
ย เป็นอย่างอื่นต่อไปอีก ? จงตอบพร้อม ทั้งยกตัวอย่างประกอบ ? อตุกกถา, โกโร
ลงปัจจัยอะไร ? เป็นรูปและสาธนะอะไร จงตั้งวิเคราะห์มาดู ?

๕. คือปัจจัยมิ ตูน เป็นต้น หมายถึง ปัจจัย ๓ ตัว คือ ตูน ตฺวา ตฺวาน ฯ

ในที่เช่นนี้ คือ ชาติมีอุปสัคอยู่หน้า นิยมแปลง ตูนาทิปัจจัยเป็น ย ตัวอย่างเช่น
อาทาย ปหาย เป็นต้น.

ในที่ต้องแปลง ย เป็นอย่างอื่นอีก คือ ชาติที่มี ม เป็นที่สุดอยู่หน้า แปลง ย กับที่สุด
ชาติเป็น มุม ตัวอย่างเช่น อาคมุม, นิกุมม เป็นต้น.

ชาติที่มี ท เป็นที่สุดอยู่หน้า แปลง ย กับที่สุดชาติเป็น ชฺช ตัวอย่างเช่น อุปฺปชฺช,
ปมฺชฺช เป็นต้น.

ชาติที่มี ฐ กับ ภ เป็นที่สุดอยู่หน้า แปลง ย กับที่สุดชาติเป็น ฑฺฐา พฺภ ตัวอย่างเช่น
วิทฺฐา, อารพฺภ เป็นต้น.

ธาตุที่มี ห เป็นที่สุดอยู่หน้า แปลง ย กับที่สุดธาตุเป็น ยุห ตัวอย่างเช่น ปคฺคยุห อารุยุห เป็นต้น ฯ

อตฺตถกา ลง อ ปัจจัย เป็นกัมมรูป กัมมสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า อตฺโต กณฺติ เอตยาติ อตฺตถกา (วาจา)

หรือเป็นกัตตุรูป กรณสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า อตฺตํ กณฺติ เอตยาติ อตฺตถกา (วาจา)

หรือเป็นภาวรูป ภาวสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า อตฺตถกณฺ อตฺตถกา ฯ

โกโธ ลง ณ ปัจจัย เป็นภาวรูป ภาวสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า กุชฺฌณฺ โกโธ

หรือเป็นกัตตุรูป กุตฺตสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า กุชฺฌตฺติ โกโธ (ชโน)

หรือเป็นกัตตุรูป สัมปทานสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า กุชฺฌตฺติ ตสฺสาติ โกโธ (ชโน) ฯ

๖. วิเสสนบุพพท กับ วิเสสโนภยท กัมมธารยสมาส ต่างกันอย่างไร ? จงตอบพร้อมทั้ง ยกตัวอย่างประกอบ ? ยถาเวคํ, อุปฺปนฺนพลวโกธา (เทวดา) เป็นสมาสอะไรบ้าง จงตั้งวิเคราะห์หามาตามลำดับ ?

๖. ต่างกันดังนี้ คือ วิเสสนบุพพท กัมมธารยสมาส มีบทวิเสสนะอยู่ต้น บทประธานอยู่ข้างหลัง ตัวอย่างเช่น มหฺนฺโต ปฺริโส มหฺปฺริโส บุรุษใหญ่ ขตฺติยา กณฺญา ขตฺติยกณฺญานางกษัตริย์ เป็นต้น.

ส่วน วิเสสโนภยท กัมมธารยสมาส มีบททั้ง ๒ เป็นวิเสสนะ มีบทอื่นเป็นประธาน ตัวอย่างเช่น สิตฺถจ สมณฺณจ สิตฺตสมณฺจ (จານํ ที่) ทั้งเย็นทั้งเกลี้ยง, อนฺโธ จ วริโร จ อนฺธวริโร (ปฺริโส บุรุษ) ทั้งบอดทั้งหนวก เป็นต้น ฯ

ยถาเวคํ เป็นนิปาตบุพพะ อพยยิภาวสมาส ตั้งวิเคราะห์ว่า เวคฺสฺส ปฏฺิปาฏฺิ ยถาเวคํ หรือตั้งวิเคราะห์ว่า โย โย เวโค ยถาเวคํ.

อุปฺปนฺนพลวโกธา (เทวดา) เป็นจตุตถิพหุพิหิสมาส มีวิเสสนบุพพท กัมมธารยสมาสเป็นภายใน ตั้งวิเคราะห์ตามลำดับดังนี้

วิ. บุพ. กัม. วิ. พลวา โกโธ พลวโกโธ

หรือ วิ. พลวา จ โส โกโธ จาติ พลวโกโธ

จ.พหุพ. วิ. อุปฺปนฺโน พลวโกโธ ยสฺสา สฺวา อุปฺปนฺนพลวโกธา (เทวดา) ฯ

๗. ตัทธิธโดยย้อมีเท่าไร ? อะไรบ้าง ? เพราะเหตุไรจึงจัดอย่างนั้น ? โกสมุพิกา (ภิกขุ), ปาปีมา (มาโร) ลงปัจจัยอะไร ? ในตัทธิธไหน ? จตั้งวิเคราะห์มาดู ?

๗. มี ๓ อย่าง. คือ สามัญญตัทธิธ ภาวตัทธิธ และอัพยตัทธิธ.

เพราะจัดตามลักษณะแห่งตัทธิธนั้นๆ กล่าวคือ

สามัญญตัทธิธ เป็นตัทธิธสามัญใช้ลงแทนศัพท์ได้ทั่วไป ทั้งที่เป็น นามนาม
คุณนาม และกิริยา.

ภาวตัทธิธ ใช้ปัจจัยลงแทนได้เฉพาะ ภาว ศัพท์อย่างเดียว.

อัพยตัทธิธ ใช้ปัจจัยลงแทน ปการ ศัพท์ หลังศัพท์นาม แล้วสำเร็จรูป เป็น
อัพยตัทธิธ แจกด้วยวิภัติทั้ง ๗ ไม่ได้ ฯ

โกสมุพิกา ลง ฦก ปัจจัย ในตรัตยาหิตัทธิธ ตั้งวิเคราะห์ว่า โกสมุพิกํ วสนฺตฺติ
โกสมุพิกา (ภิกขุ) ฯ

ปาปีมา ลง อิมฺนฺตุ ปัจจัย ในคทสฺสตฺติธิตัทธิธ ตามนัยแห่งสัททณฺธิติ ตั้งวิเคราะห์ว่า ปาปี
อสุส อตฺถิธิ ปาปีมา (มาโร) ฯ

ใช้เวลา ๓ ชั่วโมง

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบวันที่ ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๖

๑. อะไรเรียกว่า อักษร และนิคคหิต ? ในคำทั้ง ๓ นั้น คำไหนแปลว่า อย่างไร ?

๑. เสียงก็ดี ตัวหนังสือก็ดี เรียกว่า อักษร ฯ

อักษรที่เหลือจากสระ ๓๓ ตัว มี ก เป็นต้น มีนิคคหิตเป็นที่สุด เรียกว่า พยัญชนะ ฯ

พยัญชนะ คือ อ เรียกว่า นิคคหิต ฯ

๒. การลงอาคมอาคมในพยัญชนะสนธิและนิคคหิตสนธิ มีลักษณะต่างกันอย่างไร ?

จงอธิบายพร้อมทั้งยกตัวอย่างประกอบ ? ยตุรฎฐิโต, อหนฺทานิ เป็นสนธิอะไร ?
ตัดต่ออย่างไร ?

๒. มีลักษณะต่างกันอย่างไร คือ การลงอาคมในพยัญชนะสนธิ ถ้ามีสระอยู่เบื้องหลัง
ลงพยัญชนะอาคม ๘ ตัว คือ ย ว ม ท น ต ร พ ได้บ้าง ตัวอย่าง

ย อาคม ยถา - อิทำ เป็น ยถายิทำ

ว อาคม อุ - ทิภุขติ เป็น วุทิภุขติ

ม อาคม กรุ - เอสุสติ เป็น กรุเมสุสติ

ท อาคม อตุต - อตุโถ เป็น อตุตทตุโถ

น อาคม อิโต - อานติ เป็น อิโตนายติ

ต อาคม ตสุมา - อิห เป็น ตสุมาติห

ร อาคม สพุภิ - เอว เป็น สพุภิเรว

พ อาคม จ - อายตน์ เป็น จพายตน์

ในสัททณินิว่า ลง ห อาคมก็ได้ ตัวอย่างเช่น สุ-อุรุ เป็น สุหุรุ

ส่วนการลงอาคมในนิคคหิตสนธิ เมื่อสระก็ดี พยัญชนะก็ดี อยู่เบื้องหลัง ลงนิคคหิต

อาคมได้บ้าง ตัวอย่างเช่น อว-สิโร เป็น อวสิโร เป็นต้น ฯ

ยตรฎจิโต เป็นสัทญโคพยัญชนะสนธิ ตัดเป็น ยตร-จิโต ซ้อนหน้าพยัญชนะที่มีรูปไม่เหมือนกัน ตามหลักแห่งการสังโยค คือ บรรดา พยัญชนะทั้งปวง พยัญชนะที่ ๑ ซ้อนหน้าพยัญชนะที่ ๑ และที่ ๒ ในวรรคของตนได้ พยัญชนะที่ ๓ ซ้อนหน้าพยัญชนะที่ ๓ และที่ ๔ ในวรรคของตนได้ พยัญชนะที่ ๕ ซ้อนหน้าพยัญชนะทุกตัวในวรรคของตนได้ เว้นพยัญชนะ คือ ง ซ้อนหน้าพยัญชนะทั้ง ๔ ในวรรคของตนได้ แต่ซ้อนหน้าตัวเองไม่ได้ ในคำว่า ยตรฎจิโต นี้ พยัญชนะที่ ๑ ซ้อนหน้าพยัญชนะที่ ๒ ต่อเป็น ยตรฎจิโต ฯ

อหนฺทานิ เป็นโลปสรสนธิและอาเทศนิกคหิตสนธิ ตัดเป็น อหฺ-อิทานิ เมื่อนิกคหิตอยู่หน้า ลบสระเบื้องปลาย คือ อิ ที่ อิทานิ แล้วอาเทศนิกคหิต เป็น น ต่อเป็น อหนฺทานิ ฯ

๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้

- ก. จกฺขุ เป็นอะไรในนามศัพท์และลึงค์อะไร ?
- ข. อุปาสิกา เมื่อแจกในอาลปนวิภัตติ มีรูปเป็นอย่างไรบ้าง ?
- ค. อายสฺมนฺโต เป็นวิภัตติอะไรได้บ้าง ?
- ฌ. สฎฺฐิ, ปณฺณรสี เป็นสังขยาชนิดไหน ?
- ง. ตทา, กุหิ แปลว่าอย่างไร สำเร็จมาจากอะไร ?

๓. ได้ตอบคำถามต่อไปนี้ คือ

- ก. จกฺขุ เป็นนามนาม และ เป็นนปุงสกลิงค์ ฯ
- ข. อุปาสิกา เมื่อแจกในอาลปนวิภัตติ มีรูปเป็นอย่างไร คือ เอกวจนะ เป็น อุปาสิเก พหุวจนะ เป็น อุปาสิกาโย อุปาสิกา ฯ
- ค. อายสฺมนฺโต เป็นได้ ๒ วิภัตติ คือ ส จตุตถีวิภัตติและจกฺขุวิภัตติ เอกวจนะ ฯ
- ฌ. สฎฺฐิ เป็นปกติสังขยา ปณฺณรสี เป็นปुरुณสังขยา ฯ
- ง. ตทา แปลว่า ในกาลนั้น สำเร็จมาจาก ต ศัพท์ + ทา ปัจจัย กุหิ แปลว่า ใน-ไหน สำเร็จมาจาก กี ศัพท์ + หิ ปัจจัย แปลง ก็ เป็น กุ ฯ

๔. ในอาขยาตจัดจากไว้เท่าไร ? อะไรบ้าง ? วางกไหนลงปัจจัยอะไร ?

จงแก้คำที่เห็นว่าผิดให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ในประโยคต่อไปนี้

ก. โสโก วา ภยฺ วา เปมโต ชายนฺติ.

ข. สา กุมาริกา โสตาปตฺติผล ปตฺติจฺหิสุ.

๕. ในอาขยาตจัดจากได้ ๕ คือ กัตตุจาก ๑ กัมมจาก ๑ ภาวจาก ๑ เหตุกัตตุจาก ๑ เหตุกัมมจาก ๑.

แต่ละจากลงปัจจัยดังนี้ คือ

กัตตุจาก ลงปัจจัย ๑๐ ตัว คือ อ เอ ย ฌ ญา ฌหา โอ ฌ ฌย,

กัมมจากลง ย ปัจจัยกับทั้ง อี อากมหน้า ย ด้วย, ภาวจาก ลง ย ปัจจัย,

เหตุกัตตุจาก ลงปัจจัย ๔ ตัว คือ ฌ ฌย ฌาเป ฌาปย ตัวใดตัวหนึ่ง,

เหตุกัมมจาก ลงปัจจัย ๑๐ ตัวนั้นด้วย ลงเหตุปัจจัย คือ ฌาเป ด้วย ลง ย

ปัจจัย ทั้ง อี อากมหน้า ย ด้วย ฯ

ได้แก้คำที่เห็นว่าผิดให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ดังนี้

ก. โสโก วา ภยฺ วา เปมโต ชายนฺติ. หรือ

โสโก จ ภยฺ จ เปมโต ชายนฺติ.

ข. สา กุมาริกา โสตาปตฺติผล ปตฺติจฺหิ. หรือ

ตา กุมาริกา โสตาปตฺติผล ปตฺติจฺหิสุ ฯ

๕. ต ปัจจัยในกริยาภิกตฺกัในที่เช่นไร ใช้บอกกัตตุจาก ? ในที่เช่นไร ใช้บอกกัมมจาก ?

จงตอบพร้อมทั้งยกตัวอย่างประกอบ ? สุขานุภวนํ (จानํ), สุขานุปสฺสํ ลงปัจจัยอะไร ?

เป็นรูปและสาธนะอะไร ? จงตั้งวิเคราะห์มาดู.

๕. ในที่ลงหลังอกรรมธาตุ บอกกัตตุจาก ตัวอย่าง มโต จิตฺตํ นิสินฺโน เป็นต้น

ในที่ลงหลังสกรรมธาตุ บอกกัมมจาก ตัวอย่าง กโต หโต ทิฏฺฐิ เป็นต้น

สุขานุภวนํ (จานํ) ลง ยุ ปัจจัย เป็นกัตตุรูป อธิกรณสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า สุขํ
อนุ ภวติ เหตุภาติ สุขานุภวนํ (จานํ).

สุกานุปสฺสตี ลง ณี ปัจจัย เป็นกัตตุรูป กัตตุสาธนะ ลงในอรรถแห่งคัสสึละ ตั้ง
วิเคราะห์ว่า สุกํ อนุปสฺสตี สึเลนาติ สุกานุปสฺสตี

หรือเป็นสมาสรูป คัสสึละสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า
สูกํ อนุปสฺสตี สึเลมสฺสาติ สุกานุปสฺสตี ฯ

๖. กัมมชารยสมาสกับตปฺปฐิสสมาส ต่างกันอย่างไร ? จงตอบพร้อม ทั้งยกตัวอย่าง
ประกอบ ? อณฺณณากิภูโต (ปุริโส), สวิณฺณณกํ (ชนํ) เป็นสมาสอะไรบ้าง ? จง
ตั้งวิเคราะห์มาตามลำดับ ?

๖. ต่างกันอย่างนี้ คือ กัมมชารยสมาส มีวิกัตติและวจนะเสมอกัน บทหนึ่งเป็นประธาน คือ
เป็นนามนาม บทหนึ่งเป็นวิเศษนะ คือเป็น คุณนาม หรือเป็นคุณนามทั้ง ๒ บท มีบทอื่น
เป็นประธานที่ท่าน ย่อเป็น บทเดียวกัน ตัวอย่าง มหฺนุโต ปุริโส - มหาปุริโส, ขตฺติยา
กณฺหา - ขตฺติยกณฺหา, นิลํ อุปลํ - นิลุปลํ เป็นต้น ฯ

ส่วน ตปฺปฐิสสมาส มีวิกัตติและวจนะ ไม่เสมอกัน ตัวอย่าง สุขํ ปตุโต - สุขปตุโต,
สตุเลน วิทุโธ - สตุลวิทุโธ, รลฺโล ปตุโต - ราชปตุโต เป็นต้น ฯ

อณฺณณากิภูโต (ปุริโส) เป็นตติยาตปฺปฐิสสมาส มี น บุพพบท กัมมชารยสมาส เป็น
ภายใน ตั้งวิเคราะห์ตามลำดับดังนี้

น. บุพ. กัม. วิ. น ญฺณํ อณฺณณํ

ต. ตป. วิ. อณฺณณณ อภิภูโต อณฺณณากิภูโต (ปุริโส) ฯ

สวิณฺณณกํ (ชนํ) เป็นสหบุพพบท พหุพพิหิสมาส ตั้งวิเคราะห์ว่า สห วิณฺณณณ
ยํ วตฺตตฺติ สวิณฺณณกํ (ชนํ) ฯ

๗. วิภาคตฺถิต มีปัจจัยเท่าไร ? อะไรบ้าง ? ปัจจัยเหล่านั้น นิยมใช้ประกอบกับศัพท์
ชนิดไหน ? อุฏฺฐานวา, โสสานิกา (ภิกขุ) ลงปัจจัยอะไร ? ในตฺถิตไหน ? จง
ตั้งวิเคราะห์มาดู ?

๗. มี ๒ ตัว ฯ

คือ ธา โส ฯ

นิยมใช้ประกอบกับศัพท์ดังต่อไปนี้คือ

ธา ปัจจัย นิยมใช้ประกอบกับศัพท์ที่เป็นปกติสังขยา เช่น เอกธา ทูธา ตีธา เป็นต้น

โส ปัจจัย นิยมใช้ประกอบกับศัพท์ที่เป็นนามนาม เช่น สุตฺตโส พยฺยชนโส ปทโส เป็นต้น.

อุฏฺฐานวา ลง วนฺตฺ ปัจจัย ในทหฺสตัดฺธิตฺถิต ตั้งวิเคราะห์ว่า อุฏฺฐานํ อสุส อตฺถิตฺติ อุฏฺฐานวา.

โสทานิกา (ภิกขุ) ลง ฦก ปัจจัย ในตรตฺยาทิตฺถิต ตั้งวิเคราะห์ว่า สุสานเน วสนฺตฺติติ โสทานิกา (ภิกขุ).

ใช้เวลา ๓ ชั่วโมง

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบวันที่ ๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๗

๑. อักษระพวกไหนชื่อว่า นิสัย ? พวกไหนชื่อว่า นิสิต ? เพราะเหตุไร จึงเรียกอย่างนั้น ?
๑. อักษระ ๘ ตัว ตั้งแต่ อ จนถึง โ อีว่า สระ ออกเสียงได้ตามลำพังตัวเองและทำพยัญชนะให้ออกเสียงได้ ชื่อว่า นิสัย เพราะเป็นที่อาศัยของพยัญชนะ
- อักษระที่เหลือจากสระ ๓๓ ตัว นั้น มี ก เป็นต้น มีนิคคหิตเป็นที่สุด ชื่อว่า พยัญชนะฯ แปลว่าทำเนื่อความให้ปรากฏ ชื่อว่า นิสิต เพราะต้องอาศัยสระจึงออกเสียงได้ ฯ
๒. ในวิธีการสระสนธิ วิธีการแบ่งเป็นกี่อย่าง ? อะไรบ้าง ? ยโทยเก จัดเข้าในอย่างไหน ?
- เกวลญจสุสาห์ เป็น สนธิอะไร ? ตัดและต่ออย่างไร ?
๒. ในสระสนธิ วิธีการ แบ่งเป็น ๒ อย่าง คือ วิธีการในเบื้องต้น ๑ วิธีการในเบื้องปลาย ๑ ฯ
- ยโทยเก จัดเข้าในวิธีการเบื้องปลาย ฯ
- เกวลญจสุสาห์ เป็นอาเทศนิคคหิตสนธิ และโลปสระสนธิ ตัดเป็น เกวล-จ-อสุส-อห์
- ระหว่าง เกวล-จ เมื่อพยัญชนะอยู่หลังนิคคหิตอยู่หน้า แปลงนิคคหิตเป็นพยัญชนะที่สุดวรรคได้ทั้ง ๕ ตามสมควร ในที่นี้แปลงนิคคหิต เป็น ญ ต่อเป็น เกวลญ
- ระหว่าง เกวลญ-อสุส ถ้าสระทั้ง ๒ มีพยัญชนะคั่นในระหว่าง ลบสระเบื้องต้น คือ อ ที่ เกวลญ เสีย ต่อเป็น เกวลญจสุส
- ระหว่าง เกวลญจสุส-อห์ ถ้าสระทั้ง ๒ คือ สระหน้าและสระหลัง มีรูปเสมอกัน คือ เป็น อ หรือ อิ หรือ อุ
- ทั้ง ๒ ตัว เมื่อลบแล้วต้องทิ้งสระที่ไม่ได้ลบ คือ ทิฆะ อ ที่ อห์ เป็น อา ต่อเป็น เกวลญจสุสาห์ ฯ

๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้

ก. เพราะเหตุไร ? คุณนามจึงเป็นได้ทั้ง ๓ ลิงค์ ?

ข. ในอิตถิลิงค์ มีการันต์เท่าไร ? อะไรบ้าง ?

ค. ภวนุโต เป็นวิภัติอะไรได้บ้าง ?

จ. เอต ศัพท์เป็นสัพพนามชนิดไหน ?

ง. อุปสัคมีวิธีใช้อย่างไร ?

๓. ได้ตอบคำถามต่อไปนี้ คือ

ก. เพราะคุณนามเป็นนามที่แสดงลักษณะของนามนาม สำหรับหมายให้รู้ว่ำนามนามนั้น ดีหรือว่าชั่ว เป็นต้น เมื่อนามนามสามารถเป็นได้ ๓ ลิงค์ คุณนามที่แสดงลักษณะของนามนามก็ย่อมเป็นได้ ๓ ลิงค์ตามนามนามเหมือนกัน ฯ

ข. ในอิตถิลิงค์มีการันต์ ๕ คือ อา อิ อี อุ อู ฯ

ค. ภควนุโต เป็นได้ ๓ วิภัติคือ ปฐมาวิภัติ ๑ ทุตยาวิภัติ ๑ อาลปนวิภัติ ๑ ฝ่ายพหูวนะ ฯ

จ. เอต ศัพท์เป็นนิยมวิเศษนสัพพนาม ฯ

ง. อุปสัคสำหรับใช้นำหน้านามและกริยาให้วิเศษขึ้น เมื่อนำหน้านามมีอาการคล้ายคุณศัพท์ เมื่อนำหน้ากริยามีอาการคล้ายกริยาวิเศษนะ ฯ

๔. ในอาขยาต อ อาคม และ อิ อาคม ใช้ประกอบกับกริยาได้ทั่วไปหรือมีข้อจำกัดอย่างไร ?

อวมลฺยเถถ ในคำว่า “มววมลฺยเถถ ปาปสฺส” ประกอบด้วยเครื่องปรุงอะไรบ้าง ?

๔. ใช้ประกอบกับกริยาได้ไม่ทั่วไป มีจำกัดดังนี้

อ อาคม ใช้ประกอบกับกริยาหมวค หิยตฺตนิวิภตฺติ อัชชตฺตนิวิภตฺติ และกาลาติปตฺติวิภตฺติ

อิ อาคม ใช้ประกอบกับกริยาหมวค อัชชตฺตนิวิภตฺติ ภวิสฺสณฺติวิภตฺติ และกาลาติปตฺติวิภตฺติ ในหมวดธาตุทั้งปวง

อวมลฺยเถถ ประกอบด้วย อว บทหน้า มน ธาตุ ลง ย ปัจจัย แปลง ย กับที่สุดธาตุ คือ น เป็น ญฺย ลง เถถ วิภตฺติหมวดสัตตมีสำเร็จเป็น อวมลฺยเถถ ฯ

๕. ในสาธนะทั้ง ๗ นั้น สาธนะไหนเป็นได้ทั้งรูป อะไรบ้าง ? รโฆหรณฺ (วตฺถ) , ฐมฺมชีวี
ลงปัจจัยอะไร ? เป็นรูปและสาธนะอะไร ? จงตั้งวิเคราะห์มาดู ?

๕. ในสาธนะทั้ง ๗ นั้น กัตตุสาธนะและอปทานสาธนะ เป็นกัตตุรูปอย่างเดียว ฯ

กัมมสาธนะ กรณสาธนะ สัมปทานสาธนะ อธิกรณสาธนะ เป็นได้ทั้ง กัตตุรูป
และกัมมรูป ฯ ส่วนภาวสาธนะ เป็นภาวรูปอย่างเดียว ฯ

รโฆหรณฺ (วตฺถ) ลง ยุ ปัจจัย เป็นกัตตุรูป กัตตุสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า รหฺ ทรฺหิตฺติ รโฆ
หรณฺ (วตฺถ)

หรือ ตั้งวิเคราะห์ว่า รหฺ ทรฺหิตฺเตนาติ รโฆหรณฺ (วตฺถ) ฯ

ฐมฺมชีวี ลง ฌี ปัจจัย เป็นกัตตุรูป กัตตุสาธนะ ลงในอรรถแห่งคัสสี่ละ ตั้งวิเคราะห์ว่า
ฐมฺเมน ชีวติ สึเตนาติ ฐมฺมชีวี

หรือเป็น สมาสรูปคัสสี่ละสาธนะ วิเคราะห์ว่า ฐมฺเมน ชีวํ สึตฺตมฺมสุตฺตํ ฐมฺมชีวี ฯ

๖. สมมติว่าโดยกิจมีเท่าไร ? อะไรบ้าง ? แต่ละอย่างต่างกันอย่างไร ? ฯ มรณภยภีโต
(ปุริโส) , อเปตวิญญาโณ (กาโย) เป็นสมาสอะไร ? จงตั้งวิเคราะห์ตามลำดับมาดู ฯ

๖. สมมติว่าโดยกิจมี ๒ อย่าง

คือ ลุตตสมาส ๑ อลุตตสมาส ๑

ต่างกันอย่างไร คือ ลุตตสมาส ได้แก่ สมาสที่ท่านลบวิภัตติของศัพท์หน้าเสียแล้วย่อ
เข้าเป็นบทเดียวกัน เช่น กจินฺตฺส ทฺตฺส เป็น กจินฺตฺตฺส ผ่าเพือกฐิน เป็นต้น อลุตตสมาส
ได้แก่ สมาสที่ท่านไม่ได้ลบวิภัตติของศัพท์หน้า คงไว้ตามเดิม เช่น ทูเร นิทานํ เป็น ทูเร
นิทานํ วัตถุมนิทานํในที่ไกล เป็นต้น ฯ

มรณภยภีโต (ปุริโส) เป็นปัญจมีตปปริสสมาส มีอวธารณบุพพบท กัมมธารยสมาส
เป็นภายใน ตั้งวิเคราะห์ตามลำดับดังนี้

อวธารณบุพพ.กัมม. วิ มรณฺ เอว ภยํ มรณภยํ

ปญฺจ.ตปฺ. วิ. มรณภยสฺมา ภีโต มรณภยภีโต (ปุริโส) ฯ

อเปตวิญญาโณ (กาโย) เป็นปัญจมีตปปริสสมาส วิ. อเปตํ วิญญาณํ ยสฺมา โส อเปต
วิญญาโณ (กาโย) ฯ

๗. ปุณณัตถิตฺตํ มีปัจจัยเท่าไร ? อะไรบ้าง ? ปณฺณรสี , พาลุํ , โสกนิ (ปชา) ลงปัจจัยอะไร ?
ในัตถิตฺตํไหน ? จงตั้งวิเคราะห์มาดู

๘. ในปุณณัตถิตฺตํ มีปัจจัย ๕ ตัว ๑

คือ ดิย ธ จ ม อี ๑

ปณฺณรสี ลง อี ปัจจัย ในปุณณัตถิตฺตํ วิ. ปณฺณรสนฺนํ ปุณฺณิ ปณฺณรสี

พาลุํ ลง ญย ปัจจัย ในภาวัตถิตฺตํ วิ. พาลสฺส ภาโว พาลุํ

โสกนิ (ปชา) ลง อี ปัจจัย ในตทสสํตถิตฺตํ วิ. โสโก อสฺส อตุถิตฺติ โสกนิ (ปชา)
(ที่เป็น โสกนิ ลง อินี เครื่องหมายอดีตลึงค์) ๑

ใช้เวลา ๓ ชั่วโมง

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบวันที่ ๗ มีนาคม ๒๕๔๘

๑. ลักษณะที่จะประกอบสังโยคได้ เฉพาะในพยัญชนะวรรคมีหลักอย่างไร ? อหิงสา, อพฺพาเทสิ, วุฏฺโฒ, เอกกุตตา, ปนฺยาถิ ประกอบสังโยคผิดหรือถูก ? ถ้าผิดจงแก้ไขให้ถูก ๑

๑. ลักษณะที่จะประกอบสังโยคได้ เฉพาะในพยัญชนะวรรคมีหลักดังนี้ คือ

พยัญชนะที่ ๑ ซ้อนหน้าพยัญชนะที่ ๑ ที่ ๒ ในวรรคของตนได้,
พยัญชนะที่ ๓ ซ้อนหน้าพยัญชนะที่ ๓ ที่ ๔ ในวรรคของตนได้,
พยัญชนะที่ ๕ สดวรรค ซ้อนหน้าพยัญชนะในวรรคของตนได้ทั้ง ๕ ตัว ยกเสีย
แต่ ง ซึ่งเป็นตัวสะกดอย่างเดียวนิได้มีสำเนียงในภาษาบาลี ซ้อนหน้าตัวเองไม่ได้ ๑

อหิงสา	ประกอบสังโยคผิด แก้ให้ถูกเป็น อหีสา
อพฺพาเทสิ	ประกอบสังโยคผิด แก้ให้ถูกเป็น อฺพพาเทสิ
วุฏฺโฒ	ประกอบสังโยคผิด แก้ให้ถูกเป็น วุฏฺโฏ
เอกกุตตา	ประกอบสังโยคผิด แก้ให้ถูกเป็น เอกกุตตา
ปนฺยาถิ	ประกอบสังโยคผิด แก้ให้ถูกเป็น ปญฺญาถิ ๑

๒. โลปนิกคหิตสนธิ ในที่เช่นไร ? จึงลบนิกคหิตได้ ? จงตอบพร้อมทั้งยกตัวอย่างมาประกอบด้วย ? สมฺปทเมเวตํ เป็นสนธิอะไร ? ตัดและต่ออย่างไร ?

๒. ในที่เช่นนี้คือ เมื่อมีสระหรือพยัญชนะอยู่เบื้องหลัง ลบนิกคหิตซึ่งอยู่หน้าบ้างก็ได้ ๑

ตัวอย่างที่มีสระอยู่เบื้องหลัง เช่น ตาสํ-อหํ เป็น ตาสาหํ, วิทฺถนํ-อญฺคํ เป็น วิทฺถนญฺคํ
ตัวอย่างที่มีพยัญชนะอยู่เบื้องหลังเช่น อริยสจฺจานํ-ทสฺสนํ เป็น อริยสจฺจานทสฺสนํ , พุทฺธานํ-
สาสนํ เป็น พุทฺธานสาสนํ ๑

สมฺปทานเมวตํ เป็นอาเทศนิกคหิตสนธิ และโลปสระสนธิ ตัดเป็น สมฺปท-เอว
ระหว่าง สมฺปท-เอว นิกคหิตอยู่หน้า สระอยู่หลัง แปลงนิกคหิต เป็น ม ต่อเป็น
สมฺปทเมว
ระหว่าง สมฺปทเมว-เอตํ ถ้าสระหน้าเป็นรัสสระ สระหลังเป็นที่มะ ลบสระหน้า คือ
ลบ อ ที่ สมฺปทานเมว เสีย ต่อเป็น สมฺปทานเมวตํ ฯ

๓. จงตอบคำถามดังต่อไปนี้

- ก. ราชคหํ เป็นนามนามชนิดไหน ?
- ข. ศัพท์มโนคณะเมื่อเข้าสมาสแล้วนิยมทำอย่างไร ?
- ค. อาสุมโต เป็นวิภัตติอะไรได้บ้าง ?
- จ. อมฺห ศัพท์เป็นสัพพนามชนิดไหน ?
- ง. โต ตถ ปัจจย เป็นเครื่องหมายวิภัตติอะไร ?

๓. ได้ตอบคำถามดังต่อไปนี้

- ก. ราชคหํ เป็นนามนามชนิดอสาธารณนาม ฯ
- ข. ศัพท์มโนคณะ เมื่อเข้าสมาสแล้วนิยมเอาสระที่สุดของตนเป็น โอ ได้เหมือนคำว่า
มโนคโณ หมู่แห่งคณะ โอโยมยํ ของบุคคลทำด้วยเหล็ก เป็นต้น เว้น วจ ศัพท์ ไม่นิยมทำ
เช่นนั้น แต่นิยมเอาสระที่สุดของตนเป็น อี เหมือนคำว่า วจิมมํ วจิตฺตวํ เป็นต้น ฯ
- ค. อาสุโต เป็นได้ ๒ วิภัตติคือ จตุตถีวิภัตติและนัญญีวิภัตติ ฯ
- จ. อมฺห ศัพท์ เป็นสัพพนามชนิดปรีสสัพพนาม ฯ
- ง. โต ปัจจย เป็นเครื่องหมายตติยวิภัตติและปัญจมีวิภัตติ
ส่วน ตถ ปัจจย เป็นเครื่องหมายสัตตมีวิภัตติ ฯ

๔. ในอาขยาต แบ่งธาตุออกเป็นกี่ชนิด ? ชนิดไหนเป็นได้กัวจาก ? อุทปาติ และ วิโสธเย
ในคำว่า “ตสฺมา สิลํ วิโสธเย” ประกอบด้วยเครื่องปรุงอะไรบ้าง ?

๔. ในอาขยาตท่านแบ่งธาตุออกเป็น ๒ ชนิดคือ สกัมมธาตุ และ อกัมมธาตุ ฯ

สกัมมธาตุ เป็นได้ ๔ วาก คือ กัตตฺวาก กัมมวาก เหตุกัตตฺวาก และเหตุกัมมวาก

อัมมชาตุ เป็นได้ ๓ วาจก คือ กัตตุวาจก ภาววาจก และเหตุกัตตุวาจก ฯ

อุทปาติ ประกอบด้วยเครื่องปรุงคือ อุ บทหน้า ปท ธาตุ ลง อ ปัจจัย แปลง อิ อักษรต้นเป็น อิ แล้ว ลง อ อาคม หน้าธาตุ ได้รูปเป็น อุ-อปาติ แล้วลง ท อาคม สำเร็จรูปเป็น อุทปาติ ฯ

วิโสธเย ประกอบด้วยเครื่องปรุงคือ วิ บทหน้า สุธ ธาตุ ลง ณย ปัจจัย ปัจจัยที่เนื่องด้วย ณ พฤธี อุ ที่สุด สุธ เป็น โอ ลง เอยย สัตตมวิวิถิตติ ลบ เอยย คงไว้แต่ เอ สำเร็จรูปเป็น วิโสธเย ฯ

๕. ปัจจัยนามกิตก์ แบ่งเป็นกี่พวก ? และใช้ต่างกันอย่างไร ? จีวรปารูปนํ (จानํ), โคโป, ทุลลโก ลงปัจจัยอะไร ? เป็นรูปและสาธนะอะไร ? จงตั้งวิเคราะห์หามาดู ?

๕. ปัจจัยแห่งนามกิตก์แบ่งเป็น ๓ พวก คือ

กิตปัจจัย ใช้ประกอบกับศัพท์ที่เป็นกัตตุรูปอย่างเดียว

กิจปัจจัย ใช้ประกอบกับศัพท์ที่เป็นกัมมรูปและภาวรูป

กิตกิจปัจจัย ใช้ประกอบกับศัพท์แม้ทั้ง ๓ เหล่าคือ กัตตุรูป กัมมรูป ภาวรูป ฯ

จีวรปารูปนํ (จानํ) เป็น กัตตุรูป อธิกรณสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า จีวรํ ปารูปติ เอตถาติ จีวรปารูป (จานํ) ฯ

โคโป ลง กวิ ปัจจัย เป็นกัตตุรูป กัตตุสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า คาโว ปาเลตติ โคโป ฯ

ทุลลโก ลง ข ปัจจัย เป็นกัมมรูป กัมมสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า ทุกฺเคน ลพฺภตฺติ ทุลลโก ฯ

๖. สมาสเช่นไร ชื่อว่า กัมมธารยสมาส ? มีเท่าไร ? อะไรบ้าง ? เทวมนุสฺสปฺปิโต (สตุถา), อนุโตเคหํ เป็นสมาสอะไรบ้าง จงตั้งวิเคราะห์หามาตามลำดับ ?

๖. นามศัพท์ ๒ บท มีวิภัติและวจนะเป็นอย่างเดียวกัน บทหนึ่งเป็นประธานคือเป็นนาม นาม บทหนึ่งเป็นวิเศษณะ คือเป็นคุณนาม หรือเป็นเป็นคุณนามทั้ง ๒ บท มีบทอื่นเป็นประธาน ที่ทำนยย่อเข้าเป็นบทเดียวกัน ชื่อว่า กัมมธารยสมาส ฯ

มี ๖ อย่างคือ วิเสสนบุพพท วิเสสนุตฺตรบท วิเสสโนภยบท วิเสสโนปมบท
สมุทฺถานบุพพท อวธารณบุพพท ฯ

เทวมนุสฺสปุชิต (สตฺถา) เป็นคตฺติยาตฺปปริสสมาส มี อสมาหารทวันทวสมาส เป็นท้อง
ตั้งวิเคราะหตามลาคัดดังนี้

อสมาหาร.ทวัน. วิ. เทวา จ มนุสฺสา จ เทวมนุสฺสา

หรือ เทโว จ มนุสฺโส จ เทวมนุสฺสา

คตฺติยาตฺป. วิ.เทวมนุสฺเสหิ ปุชิต เทวมนุสฺสปุชิต (สตฺถา) ฯ

อนฺโตเคหํ เป็น นิบาตพปฺพท อพยยิภาวสมาส ตั้งวิเคราะหว่า เกหสฺส อนฺโต
อนฺโต เกหํ ฯ

๗. เสฏฺฐตฺถิตฺต มีปัจจัยเท่าไร ? อะไรบ้าง ? อรหตฺตํ, เหรณฺณโก, อฏฺฐโม ลงปัจจัยอะไร ?
ในตฺถิตฺตไหน ? จตั้งวิเคราะหมาคฺค ฯ

๘. เสฏฺฐตฺถิตฺต มีปัจจัย ๕ ตัว คือ ตร,ตม,อฺยิยสฺส,อฺย,อฏฺฐ ฯ

อรหตฺตํ ลง ตฺต ปัจจัย ในภาวตฺถิตฺต ตั้งวิเคราะหว่า อรหโต ภาโว อรหตฺตํ ฯ

हेรณฺณโก ลง ฦก ปัจจัย ในตฺรยาทิตฺถิตฺต ตั้งวิเคราะหว่า หิรณฺณเสฏฺฐ นิยุตฺโต
हेรณฺณโก ฯ

อฏฺฐโม ลง ม ปัจจัย ในปฺรณตฺถิตฺต ตั้งวิเคราะหว่า อฏฺฐนฺนํ ปฺรณํ อฏฺฐโม ฯ

ให้เวลา ๓ ชั่วโมง

พระเทพปริยัติมุนี เขมจารี วัดทองนพคุณ

เฉลย

สนามหลวงแผนกบาลี

ตรวจแก้

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์ สอบครั้งที่ ๒ วันที่ ๕ พฤษภาคม ๒๕๔๘

๑. ชิวหุคฺ – ปลายลิ้น เป็นกรณีของอักขระอะไรบ้าง ? อักขระเหล่านั้น เกิดในฐานไหน ?
เรียกว่าอะไร ?
๑. ชิวหุคฺ – ปลายลิ้น เป็นกรณีของอักขระ ๗ ตัว คือ ต, ถ, ท, ฐ, น, ล, ส ฯ
อักขระเหล่านั้นเกิดที่ฟัน ฯ
เรียกว่า ทันตชา ฯ
๒. ในสนธิ การต่อมีเท่าไร ? อะไรบ้าง ? จงตอบพร้อมยกตัวอย่างประกอบ ? มยฺห
เมวโส เป็นสนธิอะไร ? ตัดและต่ออย่างไร ?
๒. ในสนธิมีต่อ ๒ อย่าง คือ
ต่อศัพท์ที่มีวิภัตติให้เนื่องด้วยศัพท์ที่มีวิภัตติ ตัวอย่างเช่น จตุตาโร – อิเม ต่อเป็น
จตุตาโรเม เป็นต้น ๑ ฯ
ต่อบทสมาส ย่ออักษรให้น้อยลง ตัวอย่างเช่น กต – อุปกาโร ต่อเข้าเป็น
กโตปการโร เป็นต้น ๑ ฯ
มยฺหเมวโส เป็นอาเทศนิกคหิตสนธิ และโลปสระสนธิ ตัดเป็น มยฺห – เอว –
เอโส
ระหว่าง มยฺห นิกคหิตอยู่หน้า ถ้าพยัญชนะอยู่เบื้องปลาย แปลงนิกคหิตเป็น
ม ต่อเป็น มยฺหเมว
ระหว่าง มยฺหเมว – เอโส ถ้าสระหน้าและสระหลังไม่มีพยัญชนะกั้นในระหว่างลบ
สระหน้า คือ อ ที่ มยฺหเมว ต่อเป็น มยฺหเมวโส ฯ

๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้

- ก. เสຍโย เป็นคุณนามชั้นไหน ?
- ข. ในปงฺลึงค์ มีการันต์อะไรบ้าง ?
- ค. ปสโว เป็นวิภัติอะไรได้บ้าง ?
- ฌ. เอต ศัพท์ เป็นสัพพนามชนิดไหน ?
- ง. ภณฺ, เหฏฺฐา เป็นนิบาตบอกอะไร ?

๓. ได้ตอบคำถาม ต่อไปนี้ คือ

- ก. เสຍโย เป็นคุณนามชั้นวิเสส ฯ
- ข. ในปงฺลึงค์มีการันต์ ๕ คือ อ อิ อี อุ ฌ ๑
- ค. ปสโว เป็นได้ ๓ วิภัติ คือ ปฐมาวิภัติ ทุตยาวิภัติ และอาลปนะ ฯ
- ฌ. เอต ศัพท์ เป็นสัพพนามชนิดนิยมสัพพนาม ฯ
- ง. ภณฺ เป็นนิบาตบอกอาลปนะ ส่วน เหฏฺฐา เป็นนิบาตบอกที่ ฯ

๔. อาย, อีย ปัจจย เป็นไปในความอะไร ? ใช้ประกอบกับอะไร ? ทสฺสามิ, และ
ปจฺจสุโสสุ ประกอบด้วยเครื่องปรุงอะไรบ้าง ?

๔. อาย, อีย ปัจจย เป็นไปในความประพฤติ ฯ

ใช้ประกอบกับนามศัพท์ทั้งที่เป็น นามนาม ทั้งที่เป็นคุณนาม ให้เป็นกิริยาศัพท์ ฯ

ทสฺสามิ ประกอบด้วยเครื่องปรุง คือ ทา ธาตุ อ ปัจจย สฺสามิ วิภัติ
หมวดภวิสสันติวิภัติ สำเร็จรูปเป็น ทสฺสามิ ฯ

ปจฺจสุโสสุ ประกอบด้วยเครื่องปรุง คือ ปฏิ บทหน้า อ บทหน้า สฺ ธาตุ
ลง อ ปัจจย ลง อุ วิภัติ หมวดอัชชตตนิวิภัติ ลง ส อากม สำเร็จรูปเป็น
ปจฺจสุโสสุ ฯ

๕. กิริยาภิตกฺ มีเครื่องประกอบต่างจากกิริยาอาขยาตอย่างไร ? หตุถิมารโก, โพรธิ (ฌาณ), ปมาโท ลงปัจจัยอะไร ? เป็นรูปและสาธนะอะไร จงตั้งวิเคราะห์มาดู ?

๕. กิริยาภิตกฺ มีเครื่องประกอบต่างจากกิริยาอาขยาต คือ ไม่มีบทหน้าและบุรุษเท่านั้น ฯ

หตุถิมารโก ลง ฌ พักย เป็นกัตตุรูป กัตตุสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า หตุถิ มาเรตติ หตุถิมารโก ฯ

โพรธิ (ฌาณ) ลง อี พักย เป็นกัตตุรูป กรณสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า พุชฺชติ เตนาคิ โพรธิ (ฌาณ) ฯ

ปมาโท ลง ฌ พักย เป็นภาวรูป ภาวสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า ปมฺพชนํ ปมาโท หรือ เป็นกัตตุรูป กรณสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า ปมฺพชติ เตนาคิ ปมาโท ฯ

๖. ตัปปริสมาส กับ อัปยยิภาวสมาส ต่างกันอย่างไร ? ปาปรหิโต (ภิกฺขุ), สสาวกสงฺโฆ (ตถาคโต) เป็นสมาสอะไรบ้าง จงตั้งวิเคราะห์มาตามลำดับ ?

๖. ต่างกันอย่างไร คือ นามศัพท์มี อ วิภคติเป็นต้นในที่สุด ท่านย่อเข้าด้วยบทเบื้องปลาย ชื่อตัปปริสมาส สมาสที่มีอุปสัคหรือนิบาตอยู่หน้า ชื่ออัปยยิภาวสมาส ฯ

ปาปรหิโต (ภิกฺขุ) เป็นปัญจมีตัปปริสมาส ตั้งวิเคราะห์ว่า รหิโต ปาปรหิโต (ภิกฺขุ)

สสาวกสงฺโฆ (ตถาคโต) เป็นสหบุพพบทพหุพพิหีสมาส มีฉฺฐฐิตัปปริสมาสเป็นภายใน มีวิเคราะห์ตามลำดับดังนี้

ฉ. ตป. วิ. สวากานฺถ สงฺโฆ สวากสงฺโฆ

ส. พหุพ. วิ. สห สวากสงฺเขน โย วุตฺตตฺติ สสาวกสงฺโฆ (ตถาคโต) ฯ

๗. ฉิก พักย มีในตัทธิตไหนบ้าง ? และใช้ต่างกันอย่างไร ? มณฺธิมฺ (รณฺจกฺ), เวรฺ, โกสฺลํ, ลงปัจจัยอะไร ? ในตัทธิตไหน ? จงตั้งวิเคราะห์มาดู ?

๗. ฉิก พักย มีในโคตตตัทธิต และตรตยาตัทธิต ฯ

ใช้ต่างกันอย่างไร คือ ฉิก พักย ในโคตตตัทธิตใช้แทนศัพท์ได้เฉพาะ “อปฺจุ” ศัพท์อย่างเดียว

ส่วน ฉิก ปัจจัยในตฺรยาหิตฺตฺธิต ใช้แทนศัพท์ได้ทั่วไปไม่จำกัด ฯ

มณฺเฑยฺ (รตฺถกุกฺ) ลง มย ปัจจัย ในปคติตฺตฺธิต

ตั้งวิเคราะห์ว่า มณฺเฑนา ปคตฺ มณฺเฑยฺ (รตฺถกุกฺ) ฯ

หรือ มณฺเฑสฺส วิกาโร มณฺเฑยฺ (รตฺถกุกฺ) ฯ

เวรี ลง อี ปัจจัย ในตทสฺสตฺถิตฺตฺธิต

ตั้งวิเคราะห์ว่า เวรี อสฺส อตฺถิตฺติ เวรี ฯ

โกสฺลลํ ลง ญย ปัจจัย ในภาวตฺตฺธิต

ตั้งวิเคราะห์ว่า กุสฺลลสฺส ภาโว โกสฺลลํ ฯ

ใช้เวลา ๓ ชั่วโมง

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบวันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๕

๑. อะไรชื่อว่า อักษร ? และอักษรนั้นแปลว่าอะไร ? อักษรที่ใช้ในภาษาบาลีมีเท่าไร ?
อะไรบ้าง ?

๑. เสียงก็ดี ตัวหนังสือก็ดี ชื่อว่า อักษร ฯ

อักษรแปลว่า ไม่รู้จักสิ่งอย่างหนึ่ง ไม่เป็นของแข็งอย่างหนึ่ง ฯ

อักษรที่ใช้ในภาษาบาลี มี ๔๑ ตัว คือ อ อา อิ อี อุ ฐ เอ โอ ๘ ตัวนี้ ชื่อว่า สระ ฯ

ก ข ค ฌ ง,

จ ฉ ช ฌ ฌ,

ฎ ฏ ท ฒ ณ,

ด ถ ท ธ น,

ป ผ พ ภ ม,

ย ร ล ว ส ห พ อ ๓๓ ตัวนี้ ชื่อว่า พยัญชนะ ฯ

๒. สนธิกริโยปกรณ มีเท่าไร ? อะไรบ้าง ? ชีวิตัญจิทำ เป็นสนธิอะไร ? ตัดและต่อ
อย่างไร ?

๒. สนธิกริโยปกรณมี ๘ อย่าง คือ

โลโป อาเทโส อาคโม วิกาโร ปกติ ทีโฆ รสุส สญโยโค ฯ

ชีวิตัญจิทำ เป็นอาเทศนิกคหิตสนธิ และโลปสระสนธิ ตัดเป็น ชีวิต-จ-อิทำ

ระหว่าง ชีวิต-จ ถ้าพยัญชนะวรรคอยู่ข้างหลัง มีนิกคหิตอยู่หน้า ให้แปลงนิกคหิตเป็น
พยัญชนะที่สุตวรรคได้ คือในที่นี้แปลงนิกคหิตที่ ชีวิต เป็น ญ ต่อเป็น ชีวิตญ

ระหว่าง ชีวิตญ-อิทำ ถ้าสระหน้าและสระหลังเป็นรัสสะมีรูปเสมอกัน ลบสระหน้า
คือ อ ที่ ชีวิตญ ต่อเป็น ชีวิตัญจิทำ ฯ

๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้

- ก. นามศัพท์ทั้ง ๓ เมื่อนำไปใช้ ต้องประกอบด้วยอะไรบ้าง ?
- ข. สุขาย, เทวตายเป็นวิภัติอะไรได้บ้าง ?
- ค. เอกุณวิสติ กับ เอกุณวิสติโม ต่างกันอย่างไร ?
- จ. อณฺณ, ตุมฺห ศัพท์เป็นสัพพนามชนิดไหน ?
- ง. นิบาตนั้น สำหรับใช้อย่างไร ?

๓. ได้ตอบคำถามนั้นต่อไปนี้

- ก. นามทั้ง ๓ นั้น เมื่อนำไปใช้ ต้องประกอบด้วยลิงค์ วจนะ วิภัติ ฯ
- ข. สุขาย เป็น จตุตถีวิภัติ ส่วน เทวตายเป็นได้ ๕ วิภัติ คือ ตติยาวิภัติ จตุตถีวิภัติ ปัญจมีวิภัติ ญญูวิภัติ และสัตตมีวิภัติ
- ค. ต่างกันอย่างนี้คือ เอกุณวิสติ เป็น ปกติสังขยา ส่วน เอกุณวิสติโม เป็น ปุณณสังขยา ฯ
- จ. อณฺณ ศัพท์ เป็นสัพพนามชนิดอนิยมนวิเสสนสัพพนาม
ส่วน ตุมฺห ศัพท์เป็นสัพพนามชนิดปรัสสัพพนาม ฯ
- ง. นิบาตนั้น สำหรับลงในระหว่างนามศัพท์บ้าง กิริยาศัพท์บ้าง บอก อาลปนะ กาล ที่ ปริเฉท อุปไมย ปฏิเสธ ความไฉนเล่าลือ ความปรักป ความถาม ความรับ ความเตือน เป็นต้น ฯ

๔. วิภัติอาขยาต เป็นเครื่องหมายให้รู้อะไรบ้าง ? จัดเป็นกี่หมวด ? ภินฺทติ กับ ภิชฺชติ แปลว่าอะไร ? ลงปัจจัยอะไรบ้าง ? ในธาตุหมวดไหน ?

๔. วิภัติอาขยาต เป็นเครื่องหมายให้รู้ กาล บท วจนะ บุรุษ ฯ

จัดเป็น ๘ หมวด ฯ

ภินฺทติ แปลว่า ย่อมต่อ, ย่อมทำลาย ลง อ ปัจจัย ในหมวด รุฑ ธาตุ ฯ

ภิชฺชติ แปลว่า ย่อมแตก ลง ย ปัจจัย ใน หมวด ทิว ธาตุ ฯ

๕. กิตกัณนั้นเป็นชื่อของอะไร ? แบ่งเป็นเท่าไร ? อะไรบ้าง ? มนาปาทายีและ สมุปทา ในคำว่า “สีเลน โภคสมุปทา” ลงปัจจัยอะไร ? เป็นรูปและสาธนะอะไร ? จงตั้งวิเคราะห์ มาดู ฯ

๕. กิตกัณนั้นเป็นชื่อของศัพท์ที่ท่านประกอบปัจจัยหมู่หนึ่ง ซึ่งเป็นเครื่องกำหนดหมาย เนื้อความของนามศัพท์ และกิริยาศัพท์ที่ต่างๆ กัน

กิตกัณนั้นแบ่งเป็น ๒ อย่างคือ เป็นนามศัพท์อย่างหนึ่ง เป็นกิริยาศัพท์อย่างหนึ่ง ฯ

มนาปาทายี ลง ฌี ปัจจัย เป็นกัตตุรูป กัตตุสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า มนาป เทติติ มนาปาทายี หรือเป็น กัตตุรูป กัตตุสาธนะ ลงในอรรถแห่งตัสสีละ วิ. มนาป เทติ สีเลนาติ มนาปาทายี หรือ สมาสรูปตัสสีละสาธนะ วิ. มนาป ทาตุ สิลมสุสาติ มนาปาทายี ฯ

สมุปทา ในคำว่า “สีเลน โภคสมุปทา” ลง อ ปัจจัย เป็น ภาวรูป ภาวสาธนะ วิ. สมุปชชนํ สมุปทา ฯ

๖. น บุพพบท กัมมชารยสมาส กับ น บุพพบท พหุพพิหีสมาส ต่างกันอย่างไร ? สัพพโรควิมุตโต (ปุริโส), นิพุกยา (ชนา) เป็นสมาสอะไร จงตั้งวิเคราะห์มาตามลำดับ ?

๖. ต่างกันอย่างนี้คือ น บุพพบท กัมมชารยสมาส ใช้ปฏิเสธนามศัพท์ ซึ่งแปลว่า สิ่งนี้ไม่ใช่ สิ่งนั้น เช่น อนสุโส ตัตว์นี้ไม่ใช่ม้า ส่วน น บุพพบท พหุพพิหีสมาส ใช้ปฏิเสธคุณศัพท์ และกิริยาศัพท์ ซึ่งแปลว่า มี-หามีได้ หรือว่า ไม่มี เช่น อปุตโตโก บุคคลมีบุตรหามีได้หรือ บุคคลไม่มีบุตร ฯ

สัพพโรควิมุตโต (ปุริโส) เป็นปัญจมีตปปริสสมาส มีวิเสสนบุพพบท กัมมชารยสมาส เป็นภายใน ตั้งวิเคราะห์ตามลำดับดังนี้

วิ.บุพ. วิ.สพฺเพ โรคา สพฺพโรคา

ปัญจ.ตป. วิ.สพฺพโรเคหิ วินิมุตโต สพฺพโรควิมุตโต (ปุริโส) ฯ

นิพุกยา (ชนา) เป็นปัญจมีตูลยาธิกรณพหุพพิหีสมาส ตั้งวิเคราะห์ว่า นิคฺคตํ ภยํ เยหิ เต นิพุกยา (ชนา) ฯ

๗. ปัจจัย ในสมุหัตถิตี ลงแทนศัพท์อะไรบ้าง ? สำเร็จแล้วเป็นลิงค์อะไร ? พาสจํ, พลวา, ปณฺณรสี, ลงปัจจัยอะไร ? จงตั้งวิเคราะห์มาดู ฯ

๘. ปัจจัยในสมุหัตถิตี ลงแทน สมุห ศัพท์ เมื่อเป็นรูปสำเร็จแล้ว ที่ลง กุณ และ ณ ปัจจัย เป็นปุงลิงค์ ส่วนที่ลง ตา ปัจจัย ในภาวตถิตี ฯ

พาสจํ ลง ณฺย ปัจจัย ในภาวตถิตีมีบัญญัติสุยยกรณพหุพพิหิสมาส เป็นท้อง ตั้งวิเคราะห์ตามลำดับดังนี้

จ.ตล.พหุพ.วิ.พหุ สุตํ ยสุส โส พหุสสุโต

ณฺย ปัจจัย ในภาวตถิตี วิ. พหุสสุตฺตฺส ภาโว พาสจํ ฯ

พลวา ลง วนฺตุ ปัจจัย ในคทสฺสตถิตี ตั้งวิเคราะห์ว่า พลํ อสุส อตุถิตี พลวา ฯ

ปณฺณรสี ลง อี ปัจจัย ในปุรณตถิตี จังวิเคราะห์ว่า ปณฺณรสนํ ปุรณิ ปณฺณรสี ฯ

ใช้เวลา ๓ ชั่วโมง

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบครั้งที่ ๒ วันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๔๘

๑. เอ และ โอ สระ ๒ ตัวนี้ ว่าโดยฐานต่างจากสระอื่นอย่างไร ? และเพราะเหตุไร จึงจัดเป็นสังยัตตสระด้วย ?
๑. เอ และ โอ สระทั้ง ๒ ตัวนี้ ว่าโดยฐานต่างจากสระอื่น ดังนี้
- เอ เกิดใน ๒ ฐาน คือ คอและเพดาน เรียกว่า กณฺจตาลุโข โอ เกิดใน ๒ ฐาน คือ คอและริมฝีปาก เรียกว่า กณฺจโฏจโข ฯ
- เพราะประกอบเสียงสระ ๒ ตัวเป็นเสียงเดียวกัน คือ อ กับ อิ ผสมกัน เอ, อ กับ อุ ผสมกัน เป็น โอ ฉะนั้น จึงจัดเป็นสังยัตตสระด้วย ฯ
๒. ในพยัญชนะสนธิ สัญญโค มีวิธีซ้อนก็อย่าง ? อะไรบ้าง ? นกฺขมฺติ จัดเข้า ไหน ? อิธฺเมโส เป็นสนธิอะไร ? ตัดและต่ออย่างไร ?
๒. ในพยัญชนะสนธิ สัญญโค มีวิธีซ้อน ๒ อย่าง ฯ
- ซ้อนพยัญชนะที่มีรูปเหมือนกัน อย่าง ๑
- ซ้อนพยัญชนะที่มีรูปไม่เหมือนกัน อย่าง ๑ ฯ
- นกฺขมฺติ จัดเข้าในวิธีซ้อนพยัญชนะที่มีรูปเสมอกัน ฯ
- อิธฺเมโส เป็นโลปสระสนธิและนิคคหิตสนธิ ตัดเป็น อิธ – เอว – เอโส
- ระหว่าง อิธ – เอว ถ้าสระหน้าและสระหลังไม่มีพยัญชนะคั่นในระหว่าง ลบสระหน้าคือ อ ที่ อิธ ต่อเป็น อิธฺ
- ระหว่าง อิธฺ – เอโส นิคคหิตอยู่หน้า สระอยู่เบื้องปลาย แปลงนิคคหิตเป็น ม ต่อเป็น อิธฺเมโส ฯ

๓. สัพพนามคืออะไร ? แบ่งเป็นเท่าไร ? อะไรบ้าง ? จงบอกคำที่ขีดเส้นใต้ในประโยคต่อไปนี้เป็นสัพพนามชนิดไหน “อิ ท ม ยา เวชชกมฺมํ กตฺวา ลทฺธํ, คฺ ม เห อญฺญตฺถ เอวรูปํ โภชนํ น ลภิสฺสถ, ต ม ญ ช ด” ?

๓. สัพพนาม คือ ศัพท์สำหรับใช้แทนนามนาม ที่ออกชื่อมาแล้วข้างต้น เพื่อจะไม่ให้ซ้ำ ๆ ซาก ๆ ซึ่งไม่เพราะหู ๆ

แบ่งเป็น ๒ อย่าง ๆ คือ ปุริสสัพพนาม ๑ วิสเสนสัพพนาม ๑ ๆ

ได้ตอบคำที่ขีดเส้นใต้ในประโยคต่อไปนี้เป็น “อิ ท ม ยา เวชชกมฺมํ กตฺวา ลทฺธํ, คฺ ม เห อญฺญตฺถ เอวรูปํ โภชนํ น ลภิสฺสถ, ต ม ญ ช ด” ดังนี้

อิ ท เป็น วิสเสนสัพพนาม

ม ยา เป็น ปุริสสัพพนาม

คฺ ม เห เป็น ปุริสสัพพนาม

ต ม ญ ช ด เป็น วิสเสนสัพพนาม หรือ ปุริสสัพพนาม ๆ

๔. ในอาขยาต วิภัตติไหน มัธยมบุรุษมีที่ใช้น้อย แต่ใช้ปฐมบุรุษแทนเป็นส่วนมาก ?

๔. ในอาขยาต มี โอ วิภัตติ มัธยมบุรุษ ในหมวดหิยัตตนิ และอัชชัตตนิ เอกาจนะมีที่ใช้น้อยใช้ปฐมบุรุษแทนเป็นส่วนมาก ๆ

๕. ปัจจัยในนามกิตก์ กับกริยากิตก์ เหมือนกันและต่างกันอย่างใด ๆ

๕. ปัจจัยในนามกิตก์ กับกริยากิตก์ เหมือนกันและต่างกัน ดังนี้

เหมือนกัน คือ แบ่งเป็น ๓ พวก ได้แก่ กิตปัจจัย ๑ กิจปัจจัย ๑ กิตกิจปัจจัย ๑

และใช้ประกอบกับธาตุ เป็นที่ตั้งทั้งสิ้น ๆ

ต่างกัน คือ ปัจจัยในนามกิตก์ ทำธาตุที่ประกอบนั้นให้เป็นสาธนะนั้น ๆ และใช้ในปฐมาวักตติและจตุตถวิกตติได้บ้าง เช่น กรณํ ทายโก กาคํ เป็นต้น ส่วนปัจจัยในกิริยาภิกตก์นั้น ทำธาตุที่ประกอบให้เป็นกิริยา และเป็นเครื่องหมายให้รู้กาลและวาทได้ เช่น คนฺตุวา กจฺนฺโต นิหริยาโน กรณียํ คนฺตพฺพํ เป็นต้น ฯ

๖. สมาส ว่าโดยกิจและว่าโดยชื่อ มีเท่าไร ? อะไรบ้าง ?

สมาส ว่าโดยกิจมี ๒ อย่าง คือสมาสที่ทำนลบวิกตติเสียแล้ว เรียกว่า ลุตฺตสมาโส, สมาสที่ทำนยังมีได้ลบวิกตติ เรียกว่า อลุตฺตสมาโส ฯ

สมาส ว่าโดยชื่อ มี ๖ อย่าง คือ กมฺมธารโย, ทิคุ, ตปฺปฺริโส, ทวนฺทโว, อพฺยธิกาโว, พหุพฺพิหิ ฯ

๗. อะไรเรียกว่าตัทธิต ? โดยสังเขปแบ่งเป็นเท่าไร ? อะไรบ้าง ?

๗. ปัจจัยหมู่หนึ่งเป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่เนื้อความย่อ สำหรับใช้แทนศัพท์ย่อคำพูดให้สั้น

เรียกง่าย ๆ เหมือนคำว่า สุยาม ชาโต เกิดในสยาม ลงปัจจัยแทน ชาต เอาไว้แต่ สุยาม

เป็น สุยามิโก เรียกว่า ตัทธิต ฯ คือ สามณฺณตฺตฺธิตํ, ภาวตฺตฺธิตํ, อพฺยตฺตฺธิตํ ฯ

โดยสังเขป แบ่งเป็น ๓ อย่าง ฯ คือ

ใช้เวลา ๓ ชั่วโมง

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบวันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๐

๑. คำต่อไปนี้คือ ปุพฺผ, วฺโส, สทฺโต, นิคฺขมฺติ, วุฏฺโฏ ประกอบสังโยคผิใด จงแก้ไขให้ถูกต้องตามหลักของสังโยค ?
๑. ได้แก้คำที่ประกอบสังโยคผิใดให้ถูกต้องดังนี้คือ

ปุพฺผ	แก้ถูกเป็น	ปุพฺผ
วฺโส	แก้ถูกเป็น	วฺโส
สทฺโต	แก้ถูกเป็น	สทฺโต
นิคฺขมฺติ	แก้ถูกเป็น	นิคฺขมฺติ
วุฏฺโฏ	แก้ถูกเป็น	วุฏฺโฏ

๒. สนธิคืออะไร ? มีเท่าไร ? อะไรบ้าง ตตุรกริทธิมิญฺเญย เป็นสนธิอะไร ? ตัดและต่ออย่างไร ?

๒. สนธิคือการต่อศัพท์และอักขระให้เนื่องกันด้วยอักขระ เพื่อจะย่ออักขรให้น้อยลง เป็นอุปการะในการแต่งฉันทและทำคำพูดให้สละสลวย ฯ

มี ๓ อย่าง ตามความเป็นประธานก่อน คือ สระสนธิ ต่อสระ ๑ พยัญชนะสนธิ ต่อพยัญชนะ ๑ นิคฺคหิตสนธิ ต่อนิคฺคหิต ๑ ฯ

ตตุรกริทธิมิญฺเญย เป็นโลปสระสนธิ และอาเทศนิคฺคหิตสนธิ ตัดเป็น ตตุร-กริทธิ-มิญฺเญย

ระหว่าง ตตุร-กริทธิ ถ้าสระทั้ง ๒ เป็นรัสสะมีรูปเสมอกัน คือเป็น อ หรือเป็น อิ หรือเป็น อุ ทั้ง ๒ ตัว เมื่อลบตัวใดตัวหนึ่งแล้วต้องทิ้งสระที่ไม่ได้ลบ ต่อเป็น ตตุรกริทธิ

ระหว่าง ตตุรกริทธิ – มิญฺเญย ถ้านิคฺคหิตอยู่หน้า สระอยู่หลัง แปลงนิคฺคหิตเป็น ม ต่อเป็น ตตุรกริทธิมิญฺเญย ฯ

๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้

ก. อะไรเรียกว่า การันต์ ?

ข. ภิกขโว, โจเร เป็นวิภัตติอะไรบ้าง ?

ค. ตั้งแต่ เอกุณสติ จนถึง อฏฺฐานุติ เป็นวจนะและลึงค์อะไร ?

จ. เอกจเจ, เอต ศัพท์ เป็นวิเศษนสัพพนามชนิดไหน ?

ง. ปัจจัยในอพยยศัพท์นั้นลงที่ไหน เป็นเครื่องหมายของอะไร ?

๓. ได้ตอบคำถามต่อไปนี้คือ

ก. สระที่สุดแห่งศัพท์เรียกว่า การันต์ ฯ

ข. ภิกขโว เป็นได้ ๓ วิภัตติ คือ ปฐมวิภัตติ ทุตยวิภัตติ และ อาลปนวิภัตติ

โจเร เป็นได้ ๒ วิภัตติคือ ทุตยวิภัตติ และ สัตตมวิภัตติ ฯ

ค. ตั้งแต่ เอกุณสติ จนถึง อฏฺฐานุติ เป็น เอกวจนะและอิตถิลึงค์อย่างเดียว ฯ

จ. เอกจจ ศัพท์ เป็นอนิยมวิเศษนสัพพนาม เอต ศัพท์ เป็น นิยมวิเศษนสัพพนาม ฯ

ง. ปัจจัยในอพยยศัพท์นั้น ลงท้ายนามศัพท์เป็นเครื่องหมายวิภัตติบ้าง ลงท้ายธาตุเป็นเครื่องหมายกิริยาบ้าง ฯ

๔. การแยกวิภัตติอาขยาตออกเป็น ปรัสสบท และอัตตโนบท เพื่อประสงค์อะไร ?

อานยิสฺส และ วุจฺเจเร ในคำว่า “ เทวธมฺมาติ วุจฺเจเร ” ประกอบด้วยเครื่องปรุงอะไรบ้าง ?

๔. เพื่อประสงค์จะได้กำหนดรู้วาทก เพราะปรัสสบท เป็นเครื่องหมายให้รู้กิริยาที่เป็นกัตตุวาทก ส่วนอัตตโนบทเป็นเครื่องหมายให้รู้กิริยาที่เป็นกัมมวาทกและภาววาทก แต่จะนิยมลงเป็นแน่เลยทีเดียวก็ไม่ได้ บางคราวปรัสสบท เป็นกัมมวาทกและภาววาทกก็มี เหมือนคำบาลีว่า สทิสโส เม น วิชฺชติ คนเช่นกับด้วยเรา (อันใครๆยอมhamิได้) บางคราวอัตตโนบทเป็นกัตตุวาทกก็มี เหมือนคำบาลีว่า ปิยโต ชาเยเต โสโก ความโสภณยอมเกิดแต่ของอันเป็นที่รัก เป็นต้น ฯ

อานยิสฺส ประกอบด้วยเครื่องปรุง คือ อา บทหน้า นิ ธาตุ ในความนำไป ลง อ ปัจจัย อุ อักษรต้นวิภัตติ แปลง อี ที่ นิ ธาตุ เป็น อย แปลง อุ เป็น อีสฺส สำเร็จเป็น อานยิสฺส ฯ

วฺจฺเจ ประกอบด้วยเครื่องปรุง คือ วฺจฺ ธาตุ ในความกล่าว ลง ย ปัจจัย ลง อนุติ
วิภัตติหมวตฺตมานา แปลง ว เป็น วฺ หรือ เอา อ ที่ ว เป็น อฺ แปลง ย กับ จ ที่สุดธาตุ
เป็น จฺ แปลง อนุติ เป็น เร สำเร็จเป็น วฺจฺเจ ฯ

๕. สาธนะคืออะไร ? อฺจฺจฺจ ในคำว่า “อฺจฺจฺจกาเล” และ “อฺจฺจฺจวิริยนฺตสฺส” ลง
ปัจจัยอะไร ? เป็นรูปและสาธนะอะไร ? จงตั้งวิเคราะห์มาดู ฯ

๕. สาธนะ คือ ศัพท์ที่ท่านให้สำเร็จมาจากรูปวิเคราะห์ ฯ

อฺจฺจฺจ ในคำว่า อฺจฺจฺจกาเล ลง ยฺ ปัจจัย เป็นกัตตุรูป กรณสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า
อฺจฺจฺจติ เอตฺถาติ อฺจฺจฺจโน (กาโล) ฯ

อฺจฺจฺจ ในคำว่า อฺจฺจฺจวิริยนฺตสฺส ลง ยฺ ปัจจัย เป็นกัตตุรูป กรณสาธนะ ตั้งวิเคราะห์
ว่า อฺจฺจฺจติ เตนาติ อฺจฺจฺจโน (วิริย) ฯ

๖. สมาสเช่นไร ชื่อว่า ตปฺปฐิสสมาส ? และตปฺปฐิสสมาสนั้น มีเท่าไร ? อะไรบ้าง ?
ตโยชนาวตฺถุ, ปุริตปารมี (สตุโต) เป็นสมาสอะไรบ้าง ? จงตั้งวิเคราะห์มาตามลำดับดู ฯ

๖. นามศัพท์มี ๖ วิภัตติเป็นต้น ในที่สุดท่านย่อเข้าด้วยบทเบื้องปลาย ชื่อว่า ตปฺปฐิสสมาส ฯ

มี ๖ อย่างคือ พุติยาตปฺปฐิสสมาส ตติยาตปฺปฐิสสมาส จตุตฺถิตปฺปฐิสสมาส
ปัญจมีตปฺปฐิสสมาส ฉกฺขิตปฺปฐิสสมาส สัตตมีตปฺปฐิสสมาส ฯ

ตโยชนาวตฺถุ เป็นฉกฺขิตปฺปฐิสสมาส มีอสมหารทิกุสสมาส เป็นท้อง ตั้งวิเคราะห์
ตามลำดับดังนี้

อ.ทิกฺ. วิ. ตโย ชนา ตโยชนา

ฉ.ตป. วิ.ตโยชนานํ วตฺถุ ตโยชนาวตฺถุ ฯ

ปุริตปารมี (สตุโต) เป็นตติยาพหุพพิหิสสมาส ตั้งวิเคราะห์ว่า ปุริตา ปารมีเยน โส
ปุริตปารมี (สตุโต) ฯ

๘. ปุณณตัทธิต มีปัจจัยเท่าไร ? อะไรบ้าง ? เติปิฎกา (ภิกขุ) จตุตฺทธา, ยสฺวา ลงปัจจัยอะไร ? ในตัทธิตไหน ?

๓. ปุณฺณทัฬหิณํปจฺจย ๕ ตัว คือ ฯ คยิธ ฐมมอิ ฯ

เตปญฺกา (ภิกขุ) ลง ณ ปัจจย ในราคาทิตฺตธิต ฯ

จดุฑฐลท รฐ ฎัฎฐั ในวฤกัฏฐัฏฐั ๙

ยสวา ลง วนฺตุ ปัจจัย ในททสสัตถิตัทธิต ฯ

ใช้เวลา ๓ ชั่วโมง

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบครั้งที่ ๒ วันที่ ๑๔ เมษายน ๒๕๕๐

๑. พยัญชนะในบาลีภาษา มีเท่าไร ? อะไรบ้าง ? อาศัยอะไรจึงออกเสียงได้ ?

๑. พยัญชนะในบาลีภาษา มี ๓๓ ตัว ๆ คือ

ก ข ค ฌ ง

จ ฉ ช ฌ ญ

ฎ ฏ ฐ ฒ ณ

ป ผ พ ภ ม

ย ร ล ว ส ห พ อ ๑

อาศัยสระ จึงออกเสียงได้ ๑

๒. สนธิ มีอุปการะแก่บาลีไวยากรณ์อย่างไร ? สาลมิโวตฺตํ เป็นสนธิอะไร ? ตัดและต่ออย่างไร ?

๒. สนธิ มีอุปการะแก่บาลีไวยากรณ์อย่างนี้ คือ ต่อศัพท์และอักขระให้เนื่องถึงกันด้วยอักขระ เพื่อย่นอักขระให้น้อยลง เป็นอุปการะในการแต่งฉันทและให้คำพูดสระสรวย ๑

สาลมิโวตฺตํ เป็นอาเทศนิคคหิตสนธิ และโลปสระสนธิตัดเป็น สาล - อิว - โอตฺตํ

ระหว่าง สาล - อิว ถ้าสระอยู่หลัง นิคคหิตอยู่หน้า แปลงนิคคหิตเป็น ม ต่อเป็น สาลมิว

ระหว่าง สาลมิว - โอตฺตํ สระหน้าเป็นรัสสะ สระหลังอยู่หน้าพยัญชนะสังโยคบ้าง เป็นทิมะบ้าง ให้ลบสระหน้า คือ ลบ อ ในที่สุดแห่ง สาลมิว ต่อเป็น สาลมิโวตฺตํ ๑

๓. สังขยา คืออะไร ? มีกี่ชนิด ? อะไรบ้าง ? ตั้งแต่ไหนถึงไหน เป็นนามอะไร ?
สังขยานาม กับ สังขยาคุณ ใช้ต่างกันอย่างไร ?

๓. สังขยา คือ ศัพท์ที่เป็นเครื่องกำหนดนับนามนาม ฯ

มี ๒ ชนิด ฯ คือ ปกติสังขยาอย่าง ๑ ปุณฺณสังขยาอย่าง ๑ ฯ

ปกติสังขยา ตั้งแต่ เอก ถึง จตุ เป็นสัพพนาม

ตั้งแต่ ปญจ ถึง อฏฺฐนฺวติ เป็นคุณนาม

ตั้งแต่ เอกุณสํ ขึ้นไป เป็นนามนาม

ส่วนปุณฺณสังขยา เป็นคุณนามแท้ ฯ

ใช้ต่างกันอย่างไร คือ สังขยานาม ใช้เช่นเดียวกับนามนาม เมื่อใช้นับจำนวนนามนามบทรใด ให้เรียงไว้หลังนามนามบทรนั้น

ส่วนสังขยาคุณนั้นใช้เช่นเดียวกับคุณนาม คือ เมื่อใช้นับนามนาม บทรใด ให้เรียงไว้หน้านามนามบทรนั้น ฯ

๔. วาจก คืออะไร ? ท่านจัดไว้เท่าไร ? อะไรบ้าง ? วิธีจะจำวาจกได้แม่นยำนั้นต้องอาศัยอะไร ?

๔. วาจก คือ กิริยาศัพท์ที่กล่าววาทที่เป็นประธานของกิริยา ฯ

ท่านจัดไว้ ๕ อย่าง ฯ

คือ กัตตฺวาจก ๑ กัมมฺวาจก ๑ ภาววาจก ๑ เหตุกัตตฺวาจก ๑ เหตุกัมมฺวาจก ๑ ฯ

วิธีที่จะกำหนดได้แม่นยำ ต้องอาศัยปัจจัยที่ประกอบ ฯ

๕. ปัจจัยสำหรับประกอบกิริยาภิตก แบ่งเป็นกี่หมวด ? แต่ละหมวดมีปัจจัยอะไรบ้าง ?
ปัจจัยไหนบอกกาลอะไร ฯ

๕. ปัจจัยที่กำหนดสำหรับประกอบกับกิริยาภิตก แบ่งออกเป็น ๓ หมวด ฯ

แต่ละหมวด มีปัจจัยดังนี้ กิตปัจจัย มีปัจจัย ๓ ตัว คือ อนตฺ ตวนฺตฺ ตาวิ

กิจปัจจัย มีปัจจัย ๒ ตัว คือ อนนฺย ตพฺพ

กิตกิจปัจจัย มีปัจจัย ๕ ตัว คือ มาน ตฺ ตุนฺ ตฺวา ตฺวาน ฯ

ปัจจัยทั้ง ๓ หมวดนั้นบอกกาล ดังนี้

อนฺตฺมาน ปัจจัย บอกปัจจุบันกาล

ตวณฺตุ ตาวิ ตฺตุน ตฺวา ตฺวาน บอกอดีตกาล

อนิย ตพฺพ ปัจจัย บอกความจำเป็น ฯ

๖. สมาสเช่นไร ชื่อว่าทวันทวสมาส ? มีเท่าไร ? อะไรบ้าง ? วิชาวจรณสมฺปนฺโน (ภควา) เป็นสมาสอะไรบ้าง จงตั้งวิเคราะห์มาตามลำดับ ?

๖. สมาสที่มีนามนามตั้งแต่ ๒ ศัพท์ขึ้นไป ท่านย่อเข้าเป็นบทเดียวกัน ชื่อว่าทวันทวสมาส ฯ

มี ๒ อย่าง ฯ คือ สมาหารทวันทวสมาส ๑ อสมาหารทวันทวสมาส ๑ ฯ

วิชาวจรณสมฺปนฺโน (ภควา) เป็นตติยาตปฺปริสสมาส มีสมาหารทวันทวสมาส เป็นภายใน ตั้งวิเคราะห์ตามลำดับ ดังนี้

ส.ทวัน. วิ. วิชา จ จรณํ จ วิชาวจรณํ

ต.ตป. วิ. วิชาวจรณน สมฺปนฺโน วิชาวจรณสมฺปนฺโน (ภควา) ฯ

๗. กาวตฺถิตฺต มีปัจจัยเท่าไร ? อะไรบ้าง ? มทฺทวํ, ปญฺจกํ ลงปัจจัยอะไร ? ในตฺถิตฺต ไหน ? จงตั้งวิเคราะห์มาดู ฯ

๗. กาวตฺถิตฺต มีปัจจัย ๖ ตัว ฯ คือ ตฺต ญฺย ตฺตฺน ตา ญ กญ ฯ

มทฺทวํ ลง ญ ปัจจัย ในกาวตฺถิตฺต วิเคราะห์ว่า มทฺทโน ภาโว มทฺทวํ ฯ

ปญฺจกํ ลง ก ปัจจัย ในสังขยาตฺถิตฺต วิเคราะห์ว่า ปญฺจ ปริมาณานิ อสุสาติ ปญฺจกํ ฯ

ใช้เวลา ๓ ชั่วโมง

พระเทพปริยัติมุนี เขมจารี วัดทองนพคุณ

เฉลย

สนามหลวงแผนกบาลี

ตรวจแก้

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบวันที่ ๔ มีนาคม ๒๕๕๑

๑. จิวิหามขุณฺณํ - ท้ามกลางลิ้น เป็นกรณฺ์ของอักขระอะไรบ้าง ? และอักขระเหล่านั้น
เกิดในฐานไหน ? เรียกว่าอะไร ?
๑. จิวิหามขุณฺณํ - ท้ามกลางลิ้น เป็นกรณฺ์ของอักขระ ๘ ตัว คือ อี อึ , จ ฉ ช ฌ ญ ย ฯ
และอักขระเหล่านั้นเกิดที่เพดาน ฯ
เรียกว่า ตาลุชา ฯ

๒. อาเทสสระสนธิ ในที่เช่นไร จึงแปลงสระเบื้องหน้าได้ ? จงตอบพร้อมยกตัวอย่าง
ประกอบ ? เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ เป็นสนธิอะไร ? ตัดและต่ออย่างไร ?
๒. อาเทสสระสนธิ แปลงสระเบื้องหน้าได้ในที่เช่นนี้ คือ ถ้า อี เอ หรือ โอ อยู่หน้า
มีสระอยู่เบื้องหลัง แปลง อี ตัวหน้าเป็น ย ถ้าพยัญชนะซ้อนกัน ๓ ตัว ลบพยัญชนะ
ที่มีรูปเสมอกันเสียตัวหนึ่ง อุ. ปฏิสณฺฐารวุตฺติ - อสฺส เป็น ปฏิสณฺฐารวุตฺยสฺส,
อกฺกิ-อาการํ เป็น อกฺขการํ , เอา เอ เป็น ย อุ. ว่า เต - อสฺส เป็น ตฺยสฺส , เม-อํ
เป็น มฺยายํ, เต - อหํ เป็น ตฺยหํ, เอา โอ เป็น ว อุ. ว่า อถโ - อสฺส เป็น
อถวสฺส เอา อุ เป็น ว อุ. ว่า พหุ- อาพาโห เป็น พหฺวพาโห, จกฺขุ - อาปาถํ เป็น
จกฺขฺวาปาถํ ฯ

เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ เป็นอาเทสนิกคหิตสนธิ ตัดเป็น เอตํ - มงฺคลํ- อุตฺตมํ
ระหว่าง เอตํ - มงฺคลํ ถ้าพยัญชนะอยู่หลัง นิกคหิตอยู่หน้า ให้แปลงนิกคหิตเป็น
พยัญชนะที่สุควรรรคได้ คือ แปลง นิกคหิตที่ เอตํ เป็น ม ต่อเป็น เอตมฺมงฺคลํ
ระหว่าง เอตมฺมงฺคลํ - อุตฺตมํ นิกคหิตอยู่หน้า ถ้าสระอยู่เบื้องปลาย แปลงนิกคหิต
เป็น ม และ ท ในที่นี้แปลงนิกคหิตที่ เอตมฺมงฺคลํ เป็น ม ต่อเป็น เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ ฯ

๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้

- ก. คุณนามเช่นไร จัดเป็นอติวิเสส ?
- ข. ภควโต มีวิธีทำตัวอย่างไร ?
- ค. ปุณฺณสังขยา มีวิธีใช้อย่างไร ?
- ฌ. ต ศัพท์ เป็นสัพพนามชนิดไหน ?
- ง. ทานิ ปัจจัย ในอภยศัพท์ เป็นเครื่องหมายอะไร ?

๓. ได้ตอบคำถามต่อไปนี้ คือ

- ก. คุณนามที่แสดงความดีหรือชั่วมากที่สุดหรือน้อยที่สุด เหมือนคำว่า ปณฺทิตตโม เป็นบัณฑิตที่สุด ปาปตโม เป็นบาปที่สุด จัดเป็น อติวิเสส ฯ
- ข. ภควโต ทำตัวอย่างนี้ คือศัพท์เดิมเป็น ภควนฺตุ เอา นฺตุ แห้ง วนฺตุ ปัจจัย กับ ส จตุตถิและนฺตฺวิวิภัตติเป็น โต สำเร็จรูปเป็น ภควโต ฯ
- ค. ปุณฺณสังขยา มีวิธีใช้ดังนี้ คือ สำหรับนับนามนามที่เต็มในที่นั้น ๆ คือ นับเป็นชั้น ๆ เป็นต้นว่า ที่หนึ่ง ที่สอง ที่สาม ที่สี่ ที่ห้า เหมือนคำพูดในภาษาของเราว่า บุตรชายที่ ๑ ของผู้มีชื่อไปเรียนหนังสือที่สำนักครูที่ ๒ พอถึงปีที่ ๓ ก็สอบไล่ได้ ประโยคที่ ๔ ยังไม่ถึงชั้นที่ ๕ เป็นต้น ฯ
- ฌ. ต ศัพท์ เป็นปรัสสัพพนาม ประถมบุรุษ และเป็นนิยมนิเสสนสัพพนาม ฯ
- ง. ทานิ ปัจจัยในอภยศัพท์ เป็นเครื่องหมายสัตตมวิภัตติลงในการกาล ฯ

๔. สกัมมชาตุ กับ อกัมมชาตุ ใช้ในวากอะไรได้บ้าง ฯ ภิทฺ ชาตุ และ มุจฺ ชาตุ เป็น สกัมมชาตุ หรือ เป็นอกัมมชาตุ จงอธิบาย ฯ

๔. สกัมมชาตุ ใช้ได้ใน ๔ วาก คือ กัตตุวาก กัมมวาก เหตุกัตตุวาก และเหตุกัมมวาก อกัมมชาตุ ใช้ได้ใน ๓ วาก คือ กัตตุวาก ภาววาก และเหตุกัตตุวาก ฯ

ภิทฺ ชาตุ และ มุจฺ ชาตุ เป็นได้ทั้งสกัมมชาตุ ทั้งอกัมมชาตุ

ภิกฺขุ ธาตุ ถ้างลงในหมวด รุฐ ธาตุ เป็นสกัมมธาตุ เรียกหากรรม แปลว่า ต่อย หรือ ทำลาย อุ. สุโท ภาชนํ ภินฺนุติ ถ้างลงในหมวด ทิว ธาตุ เป็นอกัมมธาตุ ไม่เรียกหากรรม แปลว่า แรก อุ. ภาชนํ ภิชฺชติ

มฺจุ ธาตุ ถ้างลงในหมวด รุฐ ธาตุ เป็นสกัมมธาตุ เรียกหากรรม แปลว่า ปล่อย หรือว่าง อุ. โคปาโล โคณํ มฺจุจติ ถ้างลงในหมวด ทิว ธาตุ เป็นอกัมมธาตุ ไม่เรียกหากรรม แปลว่า หลุด หรือพ้น อุ. โคโณ มฺจุจติ ฯ

๕. กัตตุสาธนะ ท่านบัญญัติให้แปลว่าอย่างไร ฯ จงตอบพร้อมยกตัวอย่างรูปวิเคราะห์ประกอบ ? ทุกฺทโม (อตฺตา), มรณํ ลงปัจจัยอะไร ฯ เป็นรูปและสาธนะอะไร จงตั้งวิเคราะห์มาดู ?

๕. กัตตุสาธนะ ท่านบัญญัติให้แปลว่า “ผู้” อุ. กุมภํ กโรตฺติ กุมฺภิกาโร ผู้ทำซึ่งหม้อ, เทตฺติ ทายโก ผู้ให้, ถ้างลงในอรรถคือตัสสึละ แปลว่า “ผู้ - โดยปกติ” อุ. ฆมฺมํ วตฺติ สึเลนาติ ฆมฺมวาที ผู้กล่าวซึ่งธรรมโดยปกติ ปาปํ กโรติ สึเลนาติ ปาปการี ผู้ทำซึ่งบาปโดยปกติ, ถ้าเป็นสมาสรูปตัสสึสาธนะ แปลว่า “ผู้มีอัน - เป็นปกติ” อุ. ฆมฺมํ จริตฺตํ สึลมสฺสาติ ฆมฺมจารี ผู้มีอันประพฤติ ซึ่งธรรมเป็นปกติ ปาปํ กาคฺตุํ สึลมสฺสาติ ปาปการี ผู้มีอันทำซึ่งบาปเป็นปกติ ฯ

ทุกฺทโม (อตฺตา) ลง ข ปัจจัย เป็นกัมมรูป กัมมสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า ทุกฺเคน ทมียเตติ ทุกฺทโม (อตฺตา) ฯ

มรณํ ลง ยุ ปัจจัย เป็นภาวรูป ภาวสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า มรณํ มรณํ หรือ มรยเต มรณํ ฯ

๖. อะไรชื่อว่าทิกุสมาส ? ทิกุสมาส กับ วิเสสนบุพพบท กัมมธารยสมาส ต่างกันอย่างไร ? อนฺโตเคหฺปปเวสนํ เป็นสมาสอะไรบ้าง จงตั้งวิเคราะห์มาตามลำดับ ?

๖. กัมมธารยสมาสมีสังขาอยู่ข้างหน้าชื่อว่า ทิกุสมาส ฯ

ต่างกันอย่างไร คือ

ทิกุสมาส เป็นสมาสที่มีสังขาอยู่ข้างหน้า บทประธานอยู่หลัง อุ. ตโย โลกา = ติโลกํ ปญฺจ อินฺทฺริยานิ = ปญฺจอินฺทฺริยํ เป็นต้น

ส่วนวิเสสนบุพพบท กัมมธารยสมาส เป็นสมาสที่มีบทวิเสสนอยู่ต้น บอประธาน
อยู่ข้างหลัง อุ. มหฺนฺโต ปฺริโส = มหาปฺริโส นิลฺ อุปฺปลํ = นิลอุปฺปลํ เป็นต้น ฯ

อนฺโตเคหฺปปเวสนํ เป็นฉัฏฐีตปฺริสสมาส มีนิปาตบุพพกะ อพยฺยิภาวสมาส เป็น
ภายใน ตั้งวิเคราะห์ตามลำดับ ดังนี้

นิปาต. อพยฺยิ.	วิ. เกหฺสฺส อนฺโต อนฺโตเคหฺ
จ.ตป	วิ. อนฺโตเคหฺสฺส ปเวสนํ อนฺโตเคหฺปปเวสนํ ฯ

๗. ตา ปัจจยฺ มีในตัทธิตไหนบ้าง ? และใช้ต่างกันอย่างไร ? ทุกฺจี (ชโน), ปาสาทิกํ
(รูป), ทฺวาทสโม (วคฺโค) ลงปัจจยฺอะไร ? ในตัทธิตไหน ? จตั้งวิเคราะห์มาคฺ

๘. ตา ปัจจยฺ มีใน ๒ ตัทธิต คือ สมุหตัทธิต และภาวตัทธิต ฯ

และใช้ต่างกันอย่างไร คือ

ในสมุหตัทธิต ใช้แทน สมุห ศัพท์ แปลว่า ประชุม อุ. สหายานํ สมุโ
สหายตา ประชุมแห่งสหาย ท. ชื่อว่า สหายตา ประชุมแห่งสหาย

ส่วนในภาวตัทธิต ใช้แทน ภาว ศัพท์ แปลว่า ความเป็น อุ. สหายสฺส
ภาโว สหายตา ความเป็นแห่งสหาย ชื่อว่า สหายตา ความเป็นแห่งสหาย ฯ

ทุกฺจี (ชโน) ลง อี ปัจจยฺ ในตทิสตตัทธิต ตั้งวิเคราะห์ว่า ทุกฺข์ อสฺส อตุถิตฺติ
ทุกฺจี (ชโน)

ปาสาทิกํ (รูป) ลง ฦก ปัจจยฺ ในตฺรตยาตัทธิต ตั้งวิเคราะห์ว่า ปสาทํ อาหารดีติ
ปาสาทิกํ (รูป)

ทฺวาทสโม (วคฺโค) ลง ม ปัจจยฺ ในปฺรณตัทธิต ตั้งวิเคราะห์ว่า ทฺวาทสนฺนํ ปฺรโน
ทฺวาทสโม (วคฺโค) ฯ

ใช้เวลา ๓ ชั่วโมง

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบครั้งที่ ๒ วันที่ ๒ พฤษภาคม ๒๕๕๑

๑. ในพยัญชนะวรรคทั้งหลาย มีวิธีการที่จะประกอบพยัญชนะสังโยคได้อย่างไรบ้าง ?
๑. ในพยัญชนะวรรคทั้งหลาย มีวิธีการประกอบพยัญชนะสังโยคได้ดังนี้ คือ
- พยัญชนะที่ ๑ ซ้อนหน้าพยัญชนะที่ ๑ และ ที่ ๒ ในวรรคของตนได้
- พยัญชนะที่ ๓ ซ้อนหน้าพยัญชนะที่ ๓ และ ที่ ๔ ในวรรคของตนได้
- พยัญชนะที่ ๕ ซ้อนหน้าพยัญชนะในวรรคของตนได้ทั้ง ๕ ตัว ยกเสียแต่ตัว ง ซึ่งเป็นตัวสะกดอย่างเดียว มิได้มีสำเนียงในภาษาบาลี ซ้อนหน้าตัวเองไม่ได้ ฯ
๒. วิกิการสระสนธิ ในที่เช่นไร จึงวิกิการในเบื้องต้นได้ ? จงตอบพร้อมยกตัวอย่างประกอบ ?
๒. วิกิการสระสนธิ ในที่เช่นนี้จึงวิกิการในเบื้องต้นได้ คือ เมื่อลบสระเบื้องต้นปลายแล้ว เอาสระเบื้องต้น คือ อิ เป็น เอ เอา อุ เป็น โอ ฯ
- ยกตัวอย่างประกอบ เช่น มุนิ – อาลโย เป็น มุเนลโย, สุ – อดุติ เป็น โสตุติ ฯ
๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้
- ก. นามเช่นไร จัดเป็นสาธารณนาม ?
- ข. สุขาย มีวิธีทำตัวอย่างไร ?
- ค. ปกติสังขยา มีวิธีใช้อย่างไร ?
- ฅ. ตุมฺห ศัพท์ ในสัพพนาม สำหรับใช้อย่างไร ?
- ง. อิธ อชฺช ลงในปัจจัยอะไรในอภยศัพท์ ?
๓. ได้ตอบคำถามต่อไปนี้ คือ
- ก. นามทั่วไปได้แก่คน สัตว์ ที่ อื่นได้ เหมือนคำว่า มนุสฺโส มนุสฺสํ, ตีรจฺฉานโน สัตว์ตี่รจฺฉาน, นครํ เมือง เป็นต้น จัดเป็นสาธารณนาม ฯ

ข. สุขาย ทำตัวอย่างนี้ เอา อ กับ ส จตุตถีวิภक्ति เป็นอาย สำเร็จรูปเป็น สุขาย ฯ

ค. ปกติสังขยา มีวิธีใช้อย่างนี้ คือ สำหรับนับนามนามโดยปกติ เป็นต้นว่า หนึ่ง สอง สาม สี่ ห้า เพื่อให้รู้ว่ามิประมาณเท่าใด เหมือนคำพูดในภาษาของเราว่า คนผู้หนึ่ง ถือสมุค ๒ เล่ม ดินสอขาว ๓ แท่ง ดินสอฝรั่ง ๔ แท่ง กระดาษ ๕ แผ่น เดินไป เป็นต้น ฯ

ฅ. ตุมฺห ศัพท์ ในสัพพนาม สำหรับใช้ออกชื่อคนที่ผู้พูด พูดกับคนใด สำหรับออกชื่อคนนั้น เช่น คำในภาษาของเราว่า เจ้า, ท่าน, ดู, เอง, มึง ตามคำสูงและต่ำ แต่ในภาษาบาลีไม่มีคำสูงคำต่ำอย่างนี้ ใช้ ตุมฺห ศัพท์อย่างเดียว ฯ

ง. อิธ ลง ฐ ปัจจัย ในอักษยศัพท์ ส่วน อหฺช ลง ชฺช ปัจจัย ในอักษยศัพท์ ฯ

๔. อากมในอาขยาดมีเท่าไร ? อะไรบ้าง ? นิยมลงในที่เช่นไร ?

๔. อากมในอาขยาด มี ๕ ตัว ฯ

คือ อ อิ ส ห อํ ฯ

นิยมลงในที่เช่นนี้ คือ

อ อากม นิยมลงหน้าธาตุที่ประกอบด้วยวิภक्तिหมวด หิยตฺตนิ อหฺชตฺตนิ และกาลาติปัตติ

อิ อากม นิยมลงท้ายธาตุและปัจจัยที่ประกอบด้วยวิภक्तिหมวด อหฺชตฺตนิ ภวิสสันติ และกาลาติปัตติ

ส อากม นิยมลงท้ายธาตุที่ประกอบด้วยวิภक्तिหมวดอหฺชตฺตนิ ในหมวดธาตุทั้งปวง

ห อากม นิยมลงท้าย จา ธาตุ โดยไม่นิยมหมวดวิภक्ति

นิคคหิต อากม นิยมลงกับธาตุหมวด รุชฺช ธาตุ แล้วอาเทศเป็นพยัญชนะที่สุควรรค ฯ

๕. อธิกรณสาธนะ ท่านบัญญัติให้แปลว่าอย่างไร ? จงตอบพร้อมยกตัวอย่างรูปวิเคราะห์ประกอบ ?

๕. อธิกรณสาธนะ ท่านบัญญัติให้แปลว่าอย่างนี้ คือ

ที่เป็นกัตตุรูป แปลว่า “เป็นที่....” ยกตัวอย่างรูปวิเคราะห์ประกอบ เช่น จีวรปารุณฺติ เหตุถาคิ จีวรปารุณฺ (จานํ) ฯ

ที่เป็นกัมมรูป แปลว่า “เป็นที่อันเขา...” ยกตัวอย่างรูปวิเคราะห์ประกอบ เช่น จีวรปารุณฺติ เหตุถาคิ จีวรปารุณฺ (จานํ) ฯ

๖. อะไรชื่อว่าวันทวสมาส ? ในวันทวสมาสนี้ สมาหาโร กับ อสมาหาโร มีลักษณะต่างกันอย่างไร ?

๖. นามนามตั้งแต่ ๒ ศัพท์ขึ้นไป ท่านยอมเข้าเป็นบทเดียวกัน ชื่อว่าวันทวสมาส ฯ

ในวันทวสมาสนี้ สมาหาโร กับ อสมาหาโร มีลักษณะต่างกันอย่างนี้ คือ วันทวสมาสที่รวมนามศัพท์มีเนื้อความเป็นพหูจนะ ทำให้เป็นเอกวจนะ นปฺงสกลิงค์ ชื่อว่าสมาหาโร ตัวอย่างเช่น สมโณ จ วิปสฺสุนา จ สมณวิปสฺสุนํ เป็นต้น ส่วนวันทวสมาสที่ท่านไม่ได้ทำอย่างนี้ ชื่อว่า อสมาหาโร ตัวอย่างเช่น สมโณ จ พรหมโณ สมณพฺรหฺมณา เป็นต้น ฯ

๗. อี ปัจจัย มีในตัทธิตไหนบ้าง ? และใช้ต่างกันอย่างไร ?

๗. อี ปัจจัย มีใน ๒ ตัทธิต คือ ตทิสตัตตัทธิต และปุรณตัทธิต ฯ ใช้ต่างกัน อย่างนี้ คือ อี ปัจจัย ในตทิสตัตตัทธิต ใช้ลงท้ายศัพท์นามนาม ทำศัพท์นามนาม ให้เป็นคุณนาม ส่วน อี ปัจจัย ในปุรณตัทธิต ใช้ลงท้ายปกติสังขยา ตั้งแต่ เอกาทส เป็นต้น ถึง อฏฺฐารส เฉพาะที่เป็นอดีตลึงค์ ทำปกติสังขยา ให้เป็นปุรณสังขยา ฯ

ใช้เวลา ๓ ชั่วโมง

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบ วันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๒

๑. สระในบาลีภาษานั้นมีเท่าไร ? อะไรบ้าง ? สระเช่นไร จัดเป็นครุ ?

๑. สระในบาลีภาษามี ๘ ตัว ๆ คือ อ อา อิ อี อุ ู เอ โอ ๆ

สระที่เป็นที่ฆะล้วนเช่นนี้ คือ อา อิ อุ เอ โอ และที่เป็นรัสสะ คือ อ อิ อุ มีพยัญชนะสังโยค และนิคคหิตอยู่เบื้องหลัง จัดเป็นครุ มีเสียงหนัก เหมือนคำว่า ฎปาโล มนุสฺสสินโท โกเสยฺย เป็นต้น ๆ

๒. ที่ฆะสระสระสนธิ มีเท่าไร ? อะไรบ้าง ? ในที่เช่นไร จึงจะที่ฆะสระหน้าได้ ?
อิทาเนวหิ เป็นสนธิอะไร ? ตัดและต่ออย่างไร ?

๒. ที่ฆะสระสระสนธิ มี ๒ ๆ คือ ที่ฆะสระหน้าอย่าง ๑ ที่ฆะสระหลังอย่าง ๑ ๆ

ที่ฆะสระหน้าในที่เช่นนี้ คือ เมื่อสระหลังลบแล้วที่ฆะได้ ตัวอย่าง กิสุ-อิธ ลบ อิ ที่ อิธ แล้วที่ฆะสระหน้าได้ คือ ที่ฆะ อุ ที่ กิสุ เป็น อุ เป็น กิสุธ หรือ สาธุ-อิติ เป็น สาธุติ เป็นต้น หรือมีพยัญชนะอยู่หลัง ที่ฆะสระหน้าได้ ตัวอย่าง มุนิ-จเร เป็น มุนิจเร ๆ

๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้

ก. นามเช่นไร จัดเป็นสาธารณนาม ?

ข. สตฺถาโร มีวิธีทำตัวอย่างไร ?

ค. ปณฺณรสี เป็นสังขยาชนิดไหน ?

ฃ. วิเสสนสัพพนามมีลักษณะอย่างไร ?

ง. ภนฺเต, สายํ ในอภัยยศัพท์ เป็นนิบาตอะไร ?

๓. ได้ตอบคำถามต่อไปนี้ คือ

ก. นามทั่วไปได้แก่คน สัตว์ ที่ อื่นได้ เหมือนคำว่า มนุสฺโส มนุสฺย, ตีรจฺฉานโน สัตว์ตฺริจฺฉาน, นคร เมือง เป็นต้น จัดเป็นสาธารณนาม ฯ

ข. สตฺถาโร มีวิธีทำตัวอย่างนี้ คือ สตฺถาโร ศัพท์เดิมเป็น สตฺถ ลง โย ปฐมา วิกฺตติ ทุตฺติยาวิกฺตติ และอาลปนวิกฺตติ พหุวจนะ เอา อุ การันต์ ที่ สตฺถ เป็น อาร มี รูปศัพท์เป็น สตฺถาร แล้ว เอา โย ปฐมาวิกฺตติ ทุตฺติยาวิกฺตติ และอาลปนวิกฺตติ พหุวจนะ เป็น โอ สำเร็จรูปเป็น สตฺถาโร ฯ

ค. ปณฺณรสี เป็นสังขยาชนิคปุณฺณสังขยา ฯ

ฃ. วิเสสนศัพท์นาม มีลักษณะอย่างนี้ คือ กล้าย ๆ กับคุณนาม แต่มีวิธีแจกไม่ เหมือนคุณนาม ฯ

ง. ภนฺเต เป็นนิบาตบอกอาลปนะ สายํ เป็นนิบาตบอกกาล ฯ

๔. ในอาขยาต จัดจากไว้เท่าไร ? อะไรบ้าง และกำหนดรู้อย่างไร ?

๔. ในอาขยาต จัดจากไว้ ๕ ฯ คือ กัตตฺวาจาก ๑ กัมมฺวาจาก ๑ ภาวฺวาจาก ๑ เหตุกัตตฺวาจาก ๑ เหตุกัมมฺวาจาก ๑ ฯ

กัตตฺวาจาก ลงปัจจัย ๑๐ ตัว คือ อ, เอ, ย, ณฺ, ฉา, นา, ฌหา, โอ, ฌ, ฌย

กัมมฺวาจาก ลง ย ปัจจัย กับทั้ง อิ อากม หน้า ย ด้วย

ภาวฺวาจาก ลง ย ปัจจัย

เหตุกัตตฺวาจาก ลงปัจจัย ๔ ตัว คือ ฌ, ฌย, ฌาเป, ฌาปย

เหตุกัมมฺวาจาก ลงปัจจัย ๑๐ ตัวนั้นด้วย ลงเหตุปัจจัย คือ ฌาเป ด้วย ลง ย ปัจจัย กับทั้ง อิ อากมหน้า ย ด้วย ฯ

๕. รูปวิเคราะห์แห่งสาธนะ จัดเป็นเท่าไร ? อะไรบ้าง ? และจะกำหนดรู้ได้อย่างไรว่าสาธนะนั้น ๆ เป็นรูปอะไร ? อปายคามิโน (สตฺตา) ลงปัจจัยอะไร ? เป็นรูปและสาธนะอะไร จงตั้งวิเคราะห์มาดู ?

๕. รูปวิเคราะห์แห่งสาธนะจัดเป็น ๓ ๆ คือ กัตตุรูป ๑ กัมมรูป ๑ ภาวรูป ๑ ๆ

และจะกำหนดรู้ได้ว่าสาธนะนั้น ๆ เป็นรูปอย่างนี้ คือ

รูปวิเคราะห์แห่งสาธนะใด เป็นกัตตุวาทกัฏฐิ เป็นเหตุกัตตุวาทกัฏฐิ สาธนะนั้นเป็นกัตตุรูป

รูปวิเคราะห์แห่งสาธนะใด เป็นกัมมวาทกัฏฐิ เป็นเหตุกัมมวาทกัฏฐิ สาธนะนั้นเป็นกัมมรูป

รูปวิเคราะห์แห่งสาธนะใด เป็นภาววาทกัฏฐิ สาธนะนั้นเป็นภาวรูป ๆ

อปายคามิโน (สตฺตา) ลง ฌิ ปัจจัย เป็น กัตตุรูป กัตตุสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่าอปายํ คจฺจนฺตํติ อปายคามิโน (สตฺตา) หรือเป็น กัตตุรูป กัตตุสาธนะ ลงในอรรถแห่งตัสสึละ ตั้งวิเคราะห์ว่า อปายํ คจฺจนฺตํ สึเลนาติ อปายคามิโน (สตฺตา) หรือเป็นสมาสรูปตัสสึลสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า อปายํ คณฺตุ สึลเมเตสนฺติ อปายคามิโน (สตฺตา) ๆ

๖. อะไรชื่อว่าตปปริสมาส ? ตปปริสมาส กับ อพยยิภาวสมาส ต่างกันอย่างไร ? อจฺจนฺตํหสฺสปรวิฏฺโต (เทวปฺตฺโต) เป็นสมาสอะไรบ้าง จงตั้งวิเคราะห์มาตามลำดับ ?

๖. นามศัพท์มี อ วิภคติเป็นต้น ในที่สุด ท่านย่อเข้าด้วยบทเบื้องปลาย ชื่อว่าตปปริสมาส ๆ ตปปริสมาสกับปริสมาสต่างกันอย่างไร คือ

ตปปริสมาสมิบทหลังเป็นประธาน ไม่ได้นิยมถึงค์และวณะ ตัวอย่างเช่น สุขํ ปตฺโต สุขปฺตฺโต (ปริโส บุรุษ) ถึงแล้วซึ่งสุข รูป สญฺญา รูปสญฺญา ความสำคัญในรูป วเน ปุฬฺผํ วเนปฺฬฺผํ ดอกไม้ในป่า

ส่วนอพยยิสมาส มิบทหน้าเป็นประธาน และเป็นอุปสรรคและนิบาต บทหลังเป็นนปฺสกลิงค์ เอกวณะ ตัวอย่างเช่น นครสฺส สมิปํ อุปนฺครํ ที่ใกล้แห่งเมือง ชื่อว่าที่ใกล้แห่งเมือง ๆ

อจฺจราสหัสสปริวโต (เทวปฺตุโต) เป็นคตียาตปฺริสมาส มีภฺญฺฐิตปฺริสมาส เป็นภายใน ตั้งวิเคราะห์ตามลำดับดังนี้

ฉ.ตป. วิ. อจฺจรานํ สหสฺสํ อจฺจราสหัสสํ

ค.ตป. วิ. อจฺจราสหัสเสน ปริวโต อจฺจราสหัสสปริวโต (เทวปฺตุโต) ฯ

๙. กาวตฺถิต เป็นนามหรือคุณ ? ต่างจากตทสฺสตติตฺถิตอย่างไรบ้าง ? เทสนากุสลตา ลงปัจจัยอะไร ? ในตฺถิตไหน ? จงตั้งวิเคราะห์มาดู ?

๙. กาวตฺถิต เป็นนาม ฯ

ต่างกันอย่างไร คือ กาวตฺถิต เป็นตฺถิตนาม ลงปัจจัย ๖ ตัว คือ ตฺต, ญฺย, ตฺตน, ตา, ณ, กณฺ แทน กาว ศัพท์ แปลว่า ความเป็นแห่ง..... ตัวอย่าง สหาย ความเป็นแห่งสหาย เป็นต้น ส่วนตทสฺสตติตฺถิต เป็นตฺถิตคุณ ลงปัจจัย ๕ ตัว คือ วิ, ส, สී, อิก, อี, ร, วณฺตุ, มนฺตุ, ณ แทน อตฺถิ ศัพท์ แปลว่า มี ตัวอย่าง ปญฺญา อสฺส อตฺถิตี ปญฺญา ปญฺญา ของชนนั้น มีอยู่ เหตุนั้น (ชนนั้น) ชื่อว่ามีปญฺญา ฯ

เทสนากุสลตา ลง ตา ปัจจัย ในสมุหตฺถิต ฯ

ตั้งวิเคราะห์ว่า เทสนากุสฺตานํ สมุโห เทสนากุสลตา แปลว่า ประชุมแห่ง (บุคคลทั้งหลาย) ผู้ฉลาดในการแสดง ชื่อว่า เทสนากุสลตา (ประชุมแห่งบุคคลทั้งหลาย ผู้ฉลาดในการแสดง)

ตั้งวิเคราะห์ว่า เทสนากุสฺสสุสฺส ภาโว เทสนากุสลตา แปลว่า ประชุมแห่ง (บุคคลทั้งหลาย) ผู้ฉลาดในการแสดง ชื่อว่า เทสนากุสลตา (ประชุมแห่งบุคคลทั้งหลาย ผู้ฉลาดในการแสดง) ฯ

ใช้เวลา ๓ ชั่วโมง

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบครั้งที่ ๒ วันที่ ๒๑ เมษายน ๒๕๕๒

๑. จิวหาหุคฺ - ปลายลิ้น เป็นกรณีของอักขระอะไรบ้าง ? และอักขระเหล่านั้น เกิดในฐานไหน ? เรียกว่าอะไร ?
๑. จิวหาหุคฺ - ปลายลิ้น เป็นกรณีของอักขระ ๙ ตัว คือ ต ถ ท ธ น ล ส ฯ
และอักขระเหล่านั้นเกิดที่ฐานฟัน ฯ
เรียกว่า ทนฺตชา ฯ
๒. ในนิคคหิตสนธิ จะลบนิคคหิตได้ในที่เช่นไร ? จงตอบคำถามพร้อมยกตัวอย่างประกอบ ? สุตฺตญฺเฆว เป็นสนธิอะไร ? ตัดและต่ออย่างไร ?
๒. ในนิคคหิตสนธิ จะลบนิคคหิตได้ในที่เช่นนี้ คือ เมื่อมีสระหรือพยัญชนะอยู่เบื้องหลัง ลบนิคคหิตซึ่งอยู่เบื้องหน้าก็ได้ ฯ
- ยกตัวอย่างประกอบดังนี้ เมื่อสระอยู่เบื้องหลัง ลบนิคคหิตได้บ้าง เช่น ตาสฺ - อหํ เป็น ตาสาหํ, วิทฺฐนํ - อคฺคํ เป็น วิทฺฐนคฺคํ เป็นต้น
- เมื่อมีพยัญชนะอยู่เบื้องหลัง ลบนิคคหิตได้บ้าง เช่น อริยสจฺจานํ - ทสฺสนํ เป็น อริยสจฺจานทสฺสนํ, พุทฺธานํ - สาสนํ เป็น พุทฺธานาสานํ เป็นต้น ฯ
- สุตฺตญฺเฆว เป็นอาเทสนิคคหิตสนธิ และโลปสระสนธิ ตัดเป็น สุตฺตํ - จ - เหว
ระหว่าง สุตฺตํ - จ ถ้าพยัญชนะอยู่หลัง มีนิคคหิตอยู่ข้างหน้า ให้แปลงนิคคหิต ที่
สุตฺตํ เป็นพยัญชนะสวดรรคได้ คือ แปลงนิคคหิต เป็น ญ ต่อเป็น สุตฺตญ
ระหว่าง สุตฺตญ - เหว ถ้าสระหน้าและสระหลังไม่มีพยัญชนะคั่นในระหว่าง
ลบนสระหน้า คือ อ ที่ สุตฺตญ ต่อเป็น สุตฺตญฺเฆว ฯ

๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้

- ก. คุณนามเช่นไร ชื่อวิเสส ?
- ข. เทวเต มีวิธีทำตัวอย่างไร ?
- ค. อสิตติ เป็นได้กี่ลิงค์ ?
- ฃ. ตุมฺห เป็นสัพพนามชนิดไหน เป็นได้กี่ลิงค์ ?
- ง. ขกฺเข เป็นคำสำหรับเรียกใคร ?

๓. ได้ตอบคำถามต่อไปนี้ คือ

- ก. คุณนามที่แสดงความดีหรือชั่ว มากหรือน้อยกว่าปกติ เหมือนคำว่า ปญฺทิตฺตโร เป็นปญฺทิตฺตกว่า ปาปตโร เป็นบาปกว่า ชื่อวิเสส ๑
- ข. เทวเต เป็นอาลปนะ ทำตัวอย่างนี้ คือ เทวเต ศัพท์เดิมเป็น เทวตา ลง สิ ปฐมา วิภตฺติ เอกวณฺเ อาสฺติ เป็น เอ สำเร็จรูปเป็น เทวเต ๑
- ค. อสิตติ เป็นได้ลิงค์เดียว คือ อิตฺถิลิงค์ ๑
- ฃ. ตุมฺห เป็นสัพพนามชนิดปริสัพพนาม มัชฌมบุรุษ เป็นได้ ๒ ลิงค์ คือ ปุงลิงค์และอิตฺถิลิงค์ ๑
- ง. ขกฺเข เป็นคำสำหรับร้องเรียกให้คนที่สูงกว่าตนตั้งใจฟังคำที่ผู้พูดประสงค์จะว่า ไม่มีคำแปลในภาษาของเราให้ตรงกันได้ และคำเช่นนี้ ก็ไม่มีใครมิใช้นัก ในภาษาของเรา เห็นมีอยู่แต่คำทูลพระเจ้าแผ่นดินว่า “ สรวมชีพ ” หรือ “ ขอเดชะ ” ซึ่งเป็นคำพูดเพื่อจะให้พระเจ้าแผ่นดินตั้งพระราชหฤทัยฟังคำที่จะพูดต่อไป หรือเป็นคำพูดที่ผู้น้อยพูดกับผู้ใหญ่ หรือบ่าวพูดกับนาย ก็ได้ ๑

๔. ในอาขยาต อ อาคม และ อี อาคมม นิยมลงในที่เช่นไร ? รูปสมิฺสุ, ปจฺจาสิสนฺติ ประกอบด้วยเครื่องปรุงอะไรบ้าง ?

๔. ในอาขยาต อ อาคม และ อี อาคม นิยมลงในที่เช่นนี้ คือ อ อาคม นิยมลงหน้าธาตุที่ประกอบด้วยวิภตฺติหมวด หิยตฺตณิ อັชชตฺติ และ กาลาติปตฺติ ส่วน อี อาคม นิยมลงท้ายธาตุและปัจจัยที่ประกอบด้วยวิภตฺติหมวด อັชชตฺติ ภวิสฺสันติ และ กาลาติปตฺติ ๑

วูปสมมีสุ ประกอบด้วยเครื่องปรุง คือ วิ บทหน้า อุป บทหน้า สม ธาตุ ในความสงบ อ ปัจจัย อุ วิกัตติหมวคธัชชตฺตนิ ลบ อิ ที่ ว ที่มะ อุ ที่ อุป เป็น อุ แปลง อุ เป็น อีสฺ สำเร็จรูปเป็น วูปสมมีสุ ฯ

ปจฺจาสีสนฺติ ประกอบด้วยเครื่องปรุง คือ ปติ บทหน้า อา บทหน้า สีส ธาตุ ในความปรารถนา ความหวัง ความอยากได้ อ ปัจจัย อนฺติ วิกัตติ หมวคธัชชตฺตนา แปลง ติ เป็น ตฺย แปลง แปลง ตฺย เป็น จฺ สำเร็จรูปเป็น ปจฺจาสีสนฺติ ฯ

๕. ตฺนาทิปัจจยฺ คือ ปัจจยฺอะไร ? บอกกาลอะไร ? ในที่เช่นไร นิยมแปลงเป็น ย ?
 ฃมฺมเทสนา ลงปัจจยฺอะไร ? เป็นรูป และสาธนะอะไร จงตั้งวิเคราะห์มาคฺ

๕. ตฺนาทิปัจจยฺ คือ ปัจจยฺที่ มีตฺน เป็นต้น หมายถึง ปัจจย ๓ ตัว คือ ตฺน ตฺวา ตฺวาน ฯ
 ตฺนาทิ ปัจจยฺ บอกอดีตกาล ฯ

ในที่เช่นนี้ คือ เมื่อธาตุมีอุปสัคคอยู่หน้า เช่น อา อุปสัคคบทหน้า ทา ธาตุ ในความให้ แปลง ตฺนาทิ ปัจจยฺ เป็น ย สำเร็จรูปเป็น อาทาย ฯ

ฃมฺมเทสนา ลง ยุ ปัจจยฺ ฯ เป็นภาวรูป ภาวสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า ฃมฺมเทสนํ ฃมฺมเทสนา ฯ

๖. อะไรชื่อว่า พหุพพิหิสมาส ? ที่เรียกว่า ตฺลยากรณพหุพพิหิ กับ ภินนาธิกรณพหุพพิหิ นั้น มีข้อแตกต่างกันอย่างไร ? ปริปัญฺณวิสตฺวสุโส (ปริโศ) เป็นสมาสอะไรบ้าง จงตั้งวิเคราะห์มาตามลำดับ ?

๖. สมาสอย่างหนึ่งมีบทอื่นเป็นประธาน ชื่อว่า พหุพพิหิสมาส ฯ

ที่เรียกว่า ตฺลยากรณพหุพพิหิ กับ ภินนาธิกรณพหุพพิหิ นั้น มีข้อแตกต่างกันอย่างนี้ คือ

ตฺลยากรณพหุพพิหิ ในวิเคราะห์แห่งสมาสทั้งหลาย บทประธาน และบทวิเสสนมี วิกัตติและลิงค์เสมอกัน แปรกแต่บทสัพพนามที่เป็นประธาน แห่งบทสมาส ตัวอย่างเช่น อาคตา สมณฯ ยํ โส อาคตสมโณ (อาราโม) เป็นต้น

ส่วนภินนาธิกรณพหุพินิ ในวิเคราะห์แห่งบทสมาส บททั้งหลายมีวิภัตติต่างกัน
ตัวอย่างเช่น อติ หตุเถ ยสุส โส อติหตุโธ (โยโซ) เป็นต้น ฯ

ปริปฺพณวิสฺทวสุโส (ปริโส) เป็นนญฺฐิพหุพินิสมาส มีอสมหารทิกุสมาส
เป็นภายใน ตั้งวิเคราะห์ตามลำดับดังนี้

อ. ทิคุ วิ. วิสฺติ วสุทานิ วิสฺทวสุทานิ

จ. พหุพ. วิ. ปริปฺพณานิ วิสฺทวสุทานิ ยสุส โส ปริปฺพณวิสฺทวสุโส (ปริโส) ฯ

๗. ณ ปัจจัย มีในตั้ทฐิตไหนบ้าง ? และใช้ต่างกันอย่างไร ? วรรณวนต์ (ปฺพฬ) ลงปัจจัย
อะไร ? ในตั้ทฐิตไหน ? จงตั้งตั้งวิเคราะห์มาดู ?

๗. ณ ปัจจัย มีในโคตตตั้ทฐิต รากาทิตั้ทฐิต สมุหตั้ทฐิต ตทสั้ทฐิตติตั้ทฐิต และภาวตั้ทฐิต
ฯ

และใช้ต่างกันอย่างไร

ในโคตตตั้ทฐิต ใช้แทน อปฺจ สัพฺท แปลว่า เหล่ากอ

ในรากาทิตั้ทฐิต ใช้แทน รตุต สัพฺท แปลว่า ย่อมแล้ว เป็นต้น

ในสมุหตั้ทฐิต ใช้แทน สมุห สัพฺท แปลว่า ประชุม

ในตทสั้ทฐิตติตั้ทฐิต ใช้แทน อตุติ สัพฺท แปลว่า มี

ในภาวตั้ทฐิต ใช้แทน ภาว สัพฺท แปลว่า ความเป็น ฯ

วรรณวนต์ (ปฺพฬ) ลง วนฺตุ ปัจจัย ในตทสั้ทฐิตติตั้ทฐิต ตั้งวิเคราะห์ว่า วรรณ
อสุส อตุติติ วรรณวนต์ (ปฺพฬ) ฯ

ใช้เวลา ๓ ชั่วโมง

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบวันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๓

๑. พยัญชนะในบาลีภาษามีเท่าไร ? พยัญชนะไหน จัดเป็นโฆสระและอโฆสระ ?

๑. พยัญชนะในบาลีภาษามี ๓๓ ตัว ๆ

พยัญชนะที่ ๓ ที่ ๔ ที่ ๕ ในวรรคทั้ง ๕ คือ ก ฃ ง, ช ฌ ญ, ฑ ฒ
ณ, ท ฐ น, พ ภ ม และ ย ร ล ว ห พ ๒๑ ตัวนี้ เป็น โฆสระ

พยัญชนะที่ ๑ ที่ ๒ ในวรรคทั้ง ๕ คือ ก ข, จ ฦ ฐ, ต ถ, ป ผ
และ ส ๑๑ ตัวนี้ เป็น อโฆสระ

อ นักปราชญ์ผู้รู้ศัพทศาสตร์ประสงค์เป็นโฆสระ ส่วนนักปราชญ์ฝ่ายศาสนา
ประสงค์เป็น โฆสาโฆสวิมุตติ พ้นจากโฆสระและอโฆสระ ๆ

๒. อาเทสสนธิกิริโยปปรณฺ แบ่งเป็นเท่าไร ? อะไรบ้าง ? ภาควนฺตฺราโย เป็นสนธิอะไร
ตัดและต่ออย่างไร ?

๒. อาเทสสนธิกิริโยปปรณฺ แบ่งเป็น ๒ อย่าง ๆ

คือ แปลงสระเบื้องหน้า ๑ แปลงสระเบื้องหลัง ๑ ๆ

ภาควนฺตฺราโย เป็นอาเทสสระสนธิ ๆ

ตัดเป็น ภาคว - อนฺตฺราโย ถ้ามีสระ อุ อยู่หน้า มีสระอยู่เบื้องหลัง แปลง อุ ที่
ภาคว เป็น ว เป็น ภาคว ต่อเป็น ภาควนฺตฺราโย ๆ

๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้

- ก. คุณนามแบ่งออกเป็นกี่ชั้น ? อะไรบ้าง ?
- ข. ภควตา มีวิธีทำตัวอย่างไร ?
- ค. ปุ่ลึงค์ มีการันต์เท่าไร ? อะไรบ้าง ?
- ฃ. ตั้งแต่ ทฺวิ จนถึง อฏฺฐารส เป็นวจนะและลึงค์อะไร ?
- ง. อุทฺธ, วย ในอํพยศํพท์ เป็นนิบาตบอกอะไร ?

๓. ได้ตอบคำถามต่อไปนี้ คือ

- ก. คุณนามแบ่งออกเป็น ๓ ชั้น ๆ คือ ปกติ ๑ วิเสส ๑ อติวิเสส ๑ ๆ
- ข. ภควตา เป็นได้ ๒ วิภคฺติ คือ นา ตติยาวิภคฺติ เอกวจนะ และ สุมา ปญฺจมีวิภคฺติ เอกวจนะ ทำตัวอย่างนี้ คือ ศํพท์เดิมเป็น ภควนฺตุ ลง นา ตติยาวิภคฺติ เอกวจนะ เอา นฺตุ กับ นา เป็น ตา สำเร็จรูปเป็น ภควตา ๆ
- ฃ. แม้ สุมา ปญฺจมีวิภคฺติ ก็มิลคฺติเหมือน นาวิภคฺติ ๆ
- ค. ปุ่ลึงค์ มีการันต์ ๕ ๆ คือ อ อี อี อู อู ๆ
- ฃ. ตั้งแต่ ทฺวิ จนถึง อฏฺฐารส เป็นพหุวจนะอย่างเดียวก และเป็นได้ ๓ ลึงค์ ๆ
- ง. อุทฺธ เป็นนิบาตบอกที่ วย เป็นนิบาตบอกอุปมาอุปไมย ๆ

๔. วิภคฺติอาขยาต ๘ หมวดนั้น หมวดไหนบอกให้รู้ความอะไร ? บทว่า “นิทฺธเม” ในบาท พระคาถาว่า “นิทฺธเม มลฺมตฺตโน” นี้แปลว่าอะไร ลงวิภคฺติหมวดไหน ?

๔. วิภคฺติอาขยาต ๘ หมวดนั้น บอกให้รู้ความดังนี้

วัตตมานาวิภคฺติ บอกให้รู้ปัจจุบันกาล ๓ อย่าง ปัจจุบันแท้ แปลว่า อยู่ ๑ ปัจจุบันใกล้เคียง แปลว่า ย่อม ๑ ปัจจุบันใกล้เคียงอนาคต แปลว่า จะ ๑

ปญฺจมีวิภคฺติ บอกความบังคับ แปลว่า จง ๑ บอกความหวัง แปลว่า เถิด ๑ บอกความอ่อนวอน แปลว่า ขอ-จง ๑

สํตตมีวิภคฺติ บอกความยอมตาม แปลว่า ควร ๑ บอกความกำหนด แปลว่า พึง ๑ บอกความรำพึง แปลว่า พึง ๑

ปโรกขาวิภคฺติ บอกให้รู้อดีตกาล ไม่มีกำหนด แปลว่า แล้ว

หิยัตตนิวัத்தิ บอกให้รู้อดีตกาล ตั้งแต่วันนี้ แปลว่า แล้ว ถ้ามี อ อยู่หน้า แปลว่า ได้ - แล้ว

อัชชัตตนิวัத்தิ บอกให้รู้อดีตกาล ตั้งแต่วันนี้ แปลว่า แล้ว ถ้ามี อ อยู่หน้า แปลว่า ได้ - แล้ว

ภวิสสันติวิวัத்தิ บอกให้รู้อนาคตกาลแห่งปัจจุบัน แปลว่า จัก

กาลาติปัตติวิวัத்தิ บอกให้รู้อนาคตกาลแห่งอดีต แปลว่า จัก - แล้ว ถ้ามี อ อยู่หน้า แปลว่า จักได้ - แล้ว

บทว่า “**นิทุธเม**” ในบาทพระคาถาว่า “**นิทุธเม มลमतฺตโน**” นี้ แปลว่า ฟังกำจัด หรือ ฟังขจัด ลง เอยย หมดสัตว์ที่มีวิวัத்தิ ฯ

๕. สาธนะ คืออะไร ? มีเท่าไร ? อะไรบ้าง ? นิพุพารคามินี (ปฏิบัติ) ลงปัจจัยอะไร ? เป็นรูปสาธนะอะไร จงตั้งวิเคราะห์หามาดู ?

๕. สาธนะ คือ ศัพท์ที่ท่านให้สำเร็จมาแต่รูปวิเคราะห์ ฯ มี ๗ อย่าง ฯ

คือ กัตตุสาธนะ, กัมมสาธนะ, ภาวสาธนะ, กรณสาธนะ, สัมปทานสาธนะ, อปทานสาธนะ, อธิกรณสาธนะ ฯ

นิพุพารคามินี (ปฏิบัติ) ลง ณ ปัจจัย เป็น กัตตุรูป กรณสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า นิพุพานํ คจฺจนฺติ เอตาชาติ นิพุพารคามินี (ปฏิบัติ)

(ลง อินิ ปัจจัย เครื่องหมายอดีตลึงค์) หรือ ลง ณิ ปัจจัย เป็๑กัตตุรูป กัตตุสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า นิพุพานํ คจฺจนฺเปตฺติ นิพุพารคามินี (ปฏิบัติ) ฯ

๖. วิเสสนบุพพบท กัมมธารยสมาส กับ วิเสสนนุตตรบท กัมมธารยสมาส ต่างกันอย่างไร ? อสขุฌายมลา (มนุตา) เป็นสมาสอะไร จงตั้งวิเคราะห์หามาตามลำดับ ?

๖. ต่างกันอย่างนี้ คือ วิเสสนบุพพบท กัมมธารยสมาส มีบทวิเสสนะอยู่ต้น บทประธานอยู่หลัง อุทาหรณ์ มหนฺโต ปุริโส = มหาปุริโส บุรุษใหญ่

ส่วนวิเสสนนุตรบท กัมมธารยสมาส มีบทวิเสสนะอยู่หลัง บทประธานอยู่หน้า
อุทาหรณ์ สตโต วิเสโส = สตตวิเสโส สัตว์วิเศษ ฯ

อสขุฉายมลา (มณฑา) เป็นนัฏฐิตุลยาธิกรณพหุพพิหิสมาส มี นบุพพบท
กัมมธารยสมาส เป็นภายใน มีวิเคราะห์ดังต่อไปนี้

น.บุพ.กัม. วิ. น สขุฉาโย อสขุฉาโย

จ.ตุล. วิ. อสขุฉาโย มลฺลํ เยวฺ เต อสขุฉายมลา (มณฑา) ฯ

๗. ตา ปัจจัย มีในศัพท์ใดบ้าง ? จงตอบพร้อมทั้งรูปวิเคราะห์มาประกอบด้วย ?

๗. ตา ปัจจัย มีใน สมุหัตถิต และภาวัตถิต ฯ

ยกรูปวิเคราะห์มาประกอบดังนี้

ตา ปัจจัย ในสมุหัตถิต เช่น สหายานํ สมุโห สหายตา ประชุมแห่งสหาย ท.
ชื่อสหายตา (ประชุมแห่งสหาย)

ตา ปัจจัย ในภาวัตถิต เช่น สหายสุส ภาโว สหายตา ความเป็นแห่งแห่งสหาย
ชื่อสหายตา ฯ

ใช้เวลา ๓ ชั่วโมง

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบครั้งที่ ๒ วันที่ ๑๑ มีนาคม ๒๕๕๓

๑. อักษรวิธีและวจีวิภาค มีลักษณะต่างกันอย่างไร ? ในคำว่า “จิตฺ ทนต์ สุขาวหฺ” นี้ เฉพาะคำที่ขีดเส้นใต้เป็นกรหรือลหุ ?

๑. อักษรวิธีและวจีวิภาค มีลักษณะต่างกันอย่างไร คือ

อักษรวิธี ว่าด้วยอักษร จัดเป็น สมัญญาภิธาน แสดงชื่ออักษรที่เป็นสระและพยัญชนะ พร้อมทั้งฐานกรณ์ ๑ สนธิ ต่ออักษรที่อยู่ในคำอื่นให้เนื่องเป็นอันเดียวกัน ๑ ส่วนวจีวิภาค แบ่งคำพูดออกเป็น ๖ ส่วน คือ นาม ๑ อพยยศัพท์ ๑ สมาส ๑ ตัทธิต ๑ อาชาติ ๑ กิตก์ ๑ ?

ในคำว่า “จิตฺ ทนต์ สุขาวหฺ” นี้ เฉพาะคำที่ขีดเส้นใต้ เป็นกรหรือลหุ ดังนี้

จิตฺ	เป็น	กร	ตํ	เป็น	กร
สุ	เป็น	ลหุ	ขา	เป็น	กร
ว	เป็น	ลหุ	หํ	เป็น	กร ?

๒. สนธิ มีอุปการะแก่บาลีไวยากรณ์อย่างไร ? พุทฺธสฺสาหสฺมิ ในคำว่า “พุทฺธสฺสาหสฺมิ ทาโส ว” เป็นสนธิอะไร ? ตัดและต่ออย่างไร ?

๒. สนธิ มีอุปการะแก่บาลีไวยากรณ์อย่างไร คือ ต่อศัพท์และอักขระให้เนื่องกันด้วยอักขระ เพื่อย่นอักขระให้น้อยลง เป็นอุปการะในการแต่งฉันทและให้คำพูดสละสลวย ฯ

พุทฺธสฺสาหสฺมิ ในคำว่า “พุทฺธสฺสาหสฺมิ ทาโส ว” เป็นที่ฆะสระสนธิ และโลปนิกคหิตสนธิ ฯ ตัดเป็น พุทฺธสฺส - อหํ - อสฺมิ

ระหว่าง พุทฺธสฺส - อหํ ถ้าพยัญชนะทั้ง ๒ เป็นรัสสะมีรูปเสมอกัน คือ อ และ อิ หรือ อุ ทั้ง ๒ ตัว เมื่อลบแล้วต้องทำสระที่ไม่ได้ลบ ด้วยที่ฆะสระสนธิ ต่อเป็น พุทฺธสฺสาห

ระหว่าง พุทธสฺสหา – อสุมิ เมื่อมีสระหรือพยัญชนะอยู่เบื้องหลัง ลบนิคหิตซึ่งอยู่ข้างหน้าบ้างก็ได้ ต่อเป็น พุทธสฺสหาสุมิ ฯ

๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้

- ก. เชฏฐ เป็นอะไรในนามศัพท์ ? และเป็นลึงค์อะไร ?
- ข. อุปาสิกะ มีวิธีทำตัวอย่างไร ?
- ค. ตุวํ, กตโร เป็นสัพพนามชนิดไหน ?
- ฌ. นิบาตนั้น สำหรับใช้อย่างไร ?
- ง. อิทานิ, ตหิ แปลว่าอย่างไร ? สำเร็จรูปมาจากอะไร ฯ

๓. ได้ตอบคำถามต่อไปนี้ คือ

- ก. เชฏฐ เป็นคุณนาม ฯ และเป็นได้ ๓ ลึงค์ ฯ
- ข. อุปาสิกะ ทำตัวอย่างนี้ คือ ศัพท์เดิมเป็น อุปาสิกา อา การันต์ ในอดีตลึงค์ ลง สิ อาลปะนะวิภัตติ เอกวณะ ลบ สิ เสีย เอา อา เป็น เอ สำเร็จรูปเป็น อุปาสิกะ ฯ
- ค. ตุวํ เป็นปริสสัพพนาม กตโร เป็นวิเศษนสัพพนาม ฯ
- ฌ. นิบาตนั้น ใช้อย่างนี้ คือ สำหรับลงในระหว่างนามศัพท์บ้าง กริยาศัพท์บ้าง ฯ
- ง. อิทานิ แปลว่า ในกาลนี้ เดียวนี้ สำเร็จรูปมาจาก อิม ศัพท์ ลง ทานิ ปัจจัย, ตหิ แปลว่า ใน - นั้น สำเร็จรูปมาจาก ต ศัพท์ ลง หิ ปัจจัย ฯ

๔. ในอาขาต อ อาคม และ อิ อาคม ใช้ประกอบกริยาทั่วไป หรือมีจำกัดอย่างไร ฯ

จงแจก กหุ ธาตุ (ในความถือเอา) ด้วยวิภัตติหมวดปัญจมี เฉพาะปัสสพทมาตุ ?

๔. ในอาขาต อ อาคม และ อิ อาคม ใช้ประกอบกริยาไม่ทั่วไป มีจำกัด ดังนี้ คือ

อ อาคม นิยมลงหน้าธาตุที่ประกอบด้วยวิภัตติหมวด หิยัตตนิ อชชัตตนิ และ กาลาติปัตติ

อิ อาคม นิยมลงหลังธาตุและปัจจัยที่ประกอบด้วยวิภัตติหมวด อชชัตตนิ ภวิสสันติ และกาลาติปัตติ ในหมวดธาตุทั้งปวง ฯ

จงแจก กหฺ ธาตุ (ในความถือเอา) ด้วยวิภัตติหมวดปัญจมี เฉพาะปัสสพ ดังนี้

ปัสสพ	
เอกวณะ	พหูวณะ
ป. คณฺหาตุ	คณฺหนฺตุ
ม. คณฺหิ คณฺหาหิ	คณฺหถ คณฺหาถ
อุ. คณฺหามิ	คณฺหาม

๕. การกำหนดรูปของสาธนะนั้น ๆ ต้องอาศัยอะไรเป็นหลัก จงอธิบาย ? ปุชา ในคำว่า “ปุชา จ ปุชณินานํ” ลงปัจจัยอะไร ? เป็นรูป และสาธนะอะไร จงตั้งวิเคราะห์มาดู ?

๕. การกำหนดรูปของสาธนะนั้น ๆ ต้องอาศัยรูปวิเคราะห์เป็นหลัก คือ รูปวิเคราะห์แห่งสาธนะใด เป็นกัตตุวากก็ดี เป็นเหตุกัตตุวากก็ดี สาธนะนั้นเป็นกัตตุรูป รูปวิเคราะห์แห่งสาธนะใด เป็นกัมมวากก็ดี เป็นเหตุกัมมวากก็ดี สาธนะนั้นเป็นกัมมรูป รูปวิเคราะห์แห่งสาธนะใด เป็นภาววาก สาธนะนั้นเป็นภาวรูป ฯ

ปุชา ในคำว่า “ปุชา จ ปุชณินานํ” ลง อ ปัจจัย ฯ เป็น ภาวรูป ภาวสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า ปุชนํ ปุชา ฯ

๖. สมาสอะไรบ้าง นิยมแปลงเป็นนปุงสกลิงค์ เอกวณะอย่างเดียว ? และจะทราบได้อย่างไรว่าเป็นสมาสไหน ? มุนีรวรจํ เป็นสมาสอะไรบ้าง จงตั้งวิเคราะห์มาตามลำดับ ?

๖. สมหารทิกุสมาส สมหารทวันทวสมาส และอัพยยิภาวสมาส นิยมแปลงเป็นนปุงสกลิงค์ เอกวณะอย่างเดียว ฯ

สมหารทิกุสมาส นิยมมีสังขยาเป็นบทหน้า บทหลังเป็นประธาน อุทาหรณ์ ดโย โลกา ตีโลกํ

สมหารทวันทวสมาส นิยมบทนามนาม ตั้งแต่ ๒ บทขึ้นไปและใช้เป็นตัวประธาน ท่านย่อเข้าเป็นบทเดียวกัน อุทาหรณ์ สมโธ จ วิปสุสนา จ สมถวิปสุสน

ส่วนอัปยธิภาวสมาส นิยมมีอุปสัค หรือนิบาตเป็นบทหน้า และใช้เป็นประธาน
ของบทหลัง อุทาหรณ์ ทรณสุต อภาโว นิทุทรณิ ฯ

มนิวรจณํ เป็นฉฐฐิตุปริสสมาส มีวิเสสอนุตรบท กัมมชารยสมาส เป็นภายใน
ตั้งวิเคราะห์ตามลำดับ ดังนี้

วิ.นุต.กัม. วิ. มุนิ วโร มุนิวโร

จ.ตป. วิ. มุนิวรสุต จณํ มุนิวรจณํ ฯ

๗. เสฏฐัตถิต มีปัจจัยเท่าไร ? อะไรบ้าง ? ต่างจากปัจจัยในตัทธิตอื่นอย่างไร ?
ที่หมายตา ลงปัจจัยอะไร ? ในตัทธิตไหน ? จงตั้งวิเคราะห์มาดู ?

๗. เสฏฐัตถิต มีปัจจัย ๕ ตัว ฯ คือ ตร, ตม, อียิสฺสก, อีย, อฏฺฐ ฯ

ต่างจากปัจจัยในตัทธิตอื่น คือ มิได้ลงแทนศัพท์อย่างปัจจัยในตัทธิตทั่วไป แต่ใช้
เป็นเครื่องหมายคุณศัพท์เปรียบเทียบ คือ ตร อีย และอียิสฺสก ลงในวิเสสคุณศัพท์
ตม และ อฏฺฐ ลงในอติวิเสสคุณศัพท์ ฯ

ที่หมายตา ลง ตา ปัจจัย ในสมุหัตมธิต วิเคราะห์ว่า ที่มายุณํ สมุโห ที่มายุตา
และในภาวตัทธิต วิเคราะห์ว่า ที่มายุสุต อภาโว ที่มายุตา ฯ

ใช้เวลา ๓ ชั่วโมง

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบ วันที่ ๒ มีนาคม ๒๕๕๔

๑. ลักษณะที่จะประกอบสังโยคได้ ในพยัญชนะวรรคทั้งหลายนั้น พยัญชนะเหล่านี้ คือ ท, ม, ฎ, ก, จ ตัวไหนใช้ซ้อนพยัญชนะอะไรได้บ้าง ? จงตอบพร้อมทั้ง ยกตัวอย่างประกอบ ?
๑. ลักษณะที่จะประกอบสังโยคได้ ในพยัญชนะวรรคทั้งหลายนั้น พยัญชนะเหล่านี้ คือ ท, ม, ฎ, ก, จ ใช้ซ้อนพยัญชนะได้ ดังนี้
- ท เป็นพยัญชนะที่ ๓ ซ้อนหน้าพยัญชนะที่ ๓ (คือซ้อนตัวเอง) และที่ ๔ ในวรรคของตนได้ ตัวอย่าง เช่น สทท พุทฐ ฯ
- ม เป็นพยัญชนะที่ ๕ สดวรรค ซ้อนหน้าพยัญชนะ ในวรรคของตนได้ทั้ง ๕ ตัว ตัวอย่าง เช่น อนุคมฺป สมฺพสฺส อมฺพ กุมฺภ จมฺม ฯ
- ฎ เป็นพยัญชนะที่ ๑ ซ้อนหน้าพยัญชนะที่ ๑ (คือซ้อนตัวเอง) และที่ ๒ ในวรรคของตนได้ ตัวอย่าง เช่น วฎฎ กฎฐ ฯ
- ก เป็นพยัญชนะที่ ๓ ซ้อนหน้าพยัญชนะที่ ๓ (คือซ้อนตัวเอง) และที่ ๔ ในวรรคของตนได้ ตัวอย่าง เช่น มกฺก อกฺข ฯ
- จ เป็นพยัญชนะที่ ๓ ซ้อนหน้าพยัญชนะที่ ๓ (คือซ้อนตัวเอง) และที่ ๔ ในวรรคของตนได้ ตัวอย่าง เช่น สจฺจ ปุจฺฉา ฯ
๒. โลปสนธิกิริโยปกรณํ ในนิคคหิตสนธิ ใช้ลบได้ในที่เช่นไรบ้าง ? ยถายมุขํทีโป เป็นสนธิอะไร ? ตัดและต่ออย่างไร ?
๒. โลปสนธิกิริโยปกรณํ ในนิคคหิตสนธิ ใช้ลบได้ในที่เช่นนี้ คือ เมื่อมีสระหรือ พยัญชนะอยู่เบื้องหลัง ลบนิคคหิต ซึ่งอยู่เบื้องหน้าก็ได้ เช่น วิทฺฐนํ - อกฺคํ เป็น วิทฺฐนํ, อริยสจฺจํ - ทสฺสนํ เป็น อริยสจฺจํทสฺสนํ เป็นต้น ฯ

ยถามุขีโป เป็นโลปสระสนธิและอาเทศนิคคหิตสนธิ ตัดเป็น ยถา-อัย-ปทีโป ฯ

ระหว่าง ยถา-อัย ลบสระ อ ที่อัย ต่อเป็น ยถาย ตามหลักที่ว่า ถ้าสระ ๒ ตัวมีรูปไม่เสมอกัน ลบสระเบื้องหน้าบ้างก็ได้

ระหว่าง ยถาย-ปทีโป แปลงนิคคหิต ที่ยถาย เป็น ม ต่อเป็น ยถามุขีโป ตามหลักที่ว่า ถ้าพยัญชนะวรรคอยู่ข้างหลัก มีนิคคหิตอยู่หน้า ให้แปลงนิคคหิตเป็นพยัญชนะที่สุควรรรคได้ ฯ

๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้

- ก. ปฐมาวิภัติ แบ่งเป็นเท่าไร ? อะไรบ้าง ?
- ข. รยฺเณ มีวิธีทำตัวอย่างไร ?
- ค. ศัพท์มนคณะ เข้าสมาสแล้ว นิยมทำอย่างไร ?
- ฌ. ก็ ศัพท์ เมื่อแปลงเป็น ก แล้ว มีวิธีแจกอย่างไร ?
- ง. อมฺโก เป็นคำสำหรับเรียกใคร ?

๓. ได้ตอบคำถาม ต่อไปนี้ คือ

ก. ปฐมาวิภัติ แบ่งเป็น ๒ คือ เป็น ลิงฺคฺตุโธ หรือ กตฺตา ที่เป็นประธานอย่าง ๑ เป็น อาลปณํ คำสำหรับร้องเรียกอย่าง ๑ (หรือแบ่งเป็น ๒ คือ เอกวจนะอย่าง ๑ พหุวจนะอย่าง ๑) ฯ

ข. รยฺเณ มีวิธีทำตัวอย่างนี้ คือ รยฺเณ ศัพท์เดิมเป็น ราช ลง สฺมี สัตตมีวิภัติ เอกวจนะ เอา ราช กับ สฺมี เป็น รยฺเณ สำเร็จรูปเป็น รยฺเณ ฯ

ค. ศัพท์มนคณะเข้าสมาสแล้ว นิยมทำอย่างนี้ คือ เอาสระที่สุดของตนเป็น โอ ได้ เช่น มโนคโณ หมู่แห่งมนะ โอโยมยํ ของบุคคลทำด้วยเหล็ก เว้นแต่ วจ ศัพท์เมื่อเข้าสมาสแล้ว เอาสระที่สุดตนเป็น อี เช่น วจิกมฺมํ กรรมทางวาจา วจิกโธ การเปล่งวาจา ฯ

ฌ. ก็ ศัพท์ เมื่อแปลงเป็น ก แล้ว มีวิธีแจกอย่าง ข ศัพท์ ใน ไตรลิงค์ ฯ

ง. อมฺโก เป็นคำสำหรับเรียกชายด้วยวาจาอันอ่อนหวาน ในภาษาของเราท่าน บัญญัติให้แปลว่า เนอะท่านผู้เจริญ ฯ

๔. วาจกคืออะไร ? วิธีจะจำวาจกได้แม่นยำนั้นต้องอาศัยอะไร ? วิดีนาเมติ, นิรุชฌีสุ ประกอบด้วยเครื่องปรุงอะไรบ้าง ?

๔. กิริยาศัพท์ที่ประกอบด้วยวิภัตติ กาล บท วณะ บุรุษ ชาติ คือวาจก สำหรับกล่าวบทที่เป็นประธานของกิริยา ๕ อย่าง คือ กัตตุวาจก ๑ กัมมวาจก ๑ ภาววาจก ๑ เหตุกัตตุวาจก ๑ เหตุกัมมวาจก ๑ ฯ

วิธีจะจำวาจกได้แม่นยำนั้น ก็เพราะอาศัยปัจจัยที่ประกอบ เช่น กัตตุวาจก มีปัจจัย ๑๐ คือ อ, เอ, ย, ณ, ณา, นา, ณาหา, โอ, เณ, ฌย, กัมมวาจก มี ย ปัจจัย กับทั้ง อิ อากม หน้า ย แม้ภาววาจก เหตุกัตตุวาจก และเหตุกัมมวาจก ก็มีปัจจัยเป็นเครื่องประกอบเช่นเดียวกัน ฯ

วิดีนาเมติ ประกอบด้วยเครื่องปรุงดังนี้ คือ วิ - อติ บทหน้า นม ชาติ เณ ปัจจัย ติ วัตตมานาวิภัตติ ฯ

นิรุชฌีสุ ประกอบด้วยเครื่องปรุงดังนี้ คือ นิ บทหน้า รุช ชาติ ย ปัจจัย อํ อัชชัตตนิวิภัตติ แปลง อํ เป็น อีสุ ฯ

๕. กัตตุสาธนะ ท่านบัญญัติให้แปลว่าอย่างไรบ้าง ? ยกตัวอย่างรูปวิเคราะห์หามาดู ? ทูลลภา (ภิกฺขา) ลงปัจจัยอะไร ? เป็นรูปและสาธนะอะไร จงตั้งวิเคราะห์หามาดู ?

๕. กัตตุสาธนะ ท่านบัญญัติให้แปลเป็น ๓ อย่าง คือ

แปลว่า “ผู้” ตัวอย่างรูปวิเคราะห์ กุมภํ กโรตฺติ กุมภกาโร, เทตฺติ ทายโก

ถ้าลงในอรรถ คือ ตัสสึละ แปลว่า “ผู้ – โดยปกติ” ยกตัวอย่างรูปวิเคราะห์ ปาปํ กโรติ สีเลนาติ ปาปการี, ฌมํ จรติ สีเลนาติ ฌมจารี

ถ้าลงในสมาสรูปตัสสึละสาธนะ แปลว่า “ผู้ – เป็นปกติ” ยกตัวอย่างรูปวิเคราะห์ ฌมํ วุตฺตํ สีลมสุสาติ ฌมวาทิ, ปาปํ กาคฺคํ สีลมสุสาติ ปาปการี ฯ

ทูลลภา (ภิกฺขา) ลง ข ปัจจัย ฯ เป็นกัมมรูป และกัมมสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า

ทุกฺเคน ลภียตฺติ ทูลลภา (ภิกฺขา)

หรือ ทุกฺเคน ลพฺภตฺติ ทูลลภา (ภิกฺขา)

หรือ ทุกฺเคน ลภิตพฺพาติ ทูลลภา (ภิกฺขา) ฯ

๖. ทิคุสมาส กับ วิเสสนบุพพบท กัมมธารยสมาส ต่างกันอย่างไร ? ทณฺฑหตุโคปาลโก เป็นสมาสอะไรบ้าง จงตั้งวิเคราะห์ตามลำดับ ?

๖. ทิคุสมาส กับ วิเสสนบุพพบท กัมมธารยสมาส ต่างกันอย่างไร คือ

ทิคุสมาส มีสังขยาอยู่ข้างหน้า มีนามอยู่หลัง เช่น ตโย โลกา = ติโลกํ จตฺสฺโส ทิสฺสา = จตฺตทิสํ

ส่วนวิเสสนบุพพบท กัมมธารยสมาส มีบทวิเสสนอยู่ต้น บทประธานอยู่หลัง เช่น มหนฺโต ปุริโส = มหาปุริโส, ขตฺติยา กณฺหา = ขตฺติยกณฺหา ฯ

ทณฺฑหตุโคปาลโก เป็นวิเสสนบุพพบท กัมมธารยสมาส มีนิจฺฐิณินาธิกรณ พหุพพิทิสมาสเป็นภายใน ตั้งวิเคราะห์ตามลำดับ ดังนี้

จ.ภินนา.พหุพ วิ. ทณฺฑโท หตุเถ ยสฺส โส ทณฺฑหตุโก (โคปาลโก)

วิ.บุพ.กัม. วิ. ทณฺฑหตุโก จ โส โคปาลโก จาติ ทณฺฑหตุโคปาลโก

หรือ ทณฺฑหตุโก โคปาลโก ทณฺฑหตุโคปาลโก ฯ

๗. ณ ปัจจัย ในโคตตตฺทิต กับ ราคาทิตฺทิต มีวิธีใช้ต่างกันอย่างไร ? การุณโก (พุทฺโธ) ลงปัจจัยอะไร ? ในตฺทิตอะไร ? จงตั้งวิเคราะห์มาดู ?

๗. ณ ปัจจัย ในโคตตตฺทิต กับ ราคาทิตฺทิต มีวิธีใช้ต่างกันอย่างไร คือ

ณ ปัจจัย ในโคตตตฺทิต ใช้แทน โคตฺต หรือ อปฺจุ ศัพท์เท่านั้น เช่น โคตมฺสฺส อปฺจุ โคตมฺ เหล่ากอ แห่งโคตมะ ชื่อโคตมะ

ส่วน ณ ในราคาทิตฺทิต ใช้แทนศัพท์ได้ทั่วไป มี ราก ศัพท์ เป็นต้น เช่น กสาเวน รตุํ วตุํ = กาสาวํ ผ้านัน (บุคคล) ย้อมแล้วด้วยรสฝาด ชื่อกาสาวะ (ผ้านันบุคคลย้อมแล้วด้วยรสฝาด) มกฺเช ชาโต มาคฺโ (ชน) เกิดแล้ว ในแวนแคว้น มกฺช ชื่อมาคะ (ผู้เกิดแล้วในแวนแคว้น) ฯ

การุณิก (พุทฺธ) ลง ฌิก ปัจจัย ในไตรยัติตัทธิต ตั้งวิเคราะห์ว่า กรุณาย
นิยตุโต การุณิก (พุทฺธ) ฯ

ให้เวลา ๓ ชั่วโมง

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบครั้งที่ ๒ วันที่ ๓๐ เมษายน ๒๕๕๔

๑. อักขระในภาษาบาลีทั้ง ๔๑ ตัวนั้น อักขระจำพวกไหน ชื่อนิสสัย ? จำพวกไหน ชื่อนิสสิต ? และทำหน้าที่ต่างกันอย่างไร ?
๑. อักขระในภาษาบาลีทั้ง ๔๑ ตัวนั้น อักขระเบื้องต้น ๘ ตัว ตั้งแต่ อ จนถึง โ อ ชื่อ นิสสัย อักขระที่เหลือจากสระนั้น ๓๓ ตัว มี ก เป็นต้น มีนิคคหิต เป็นที่สุด ชื่อนิสสิต ฯ และทำหน้าที่ต่างกันดังนี้ คือ สระเป็นที่อาศัยของพยัญชนะ ออกเสียงได้ตามลำพังตนเอง และทำพยัญชนะให้ออกเสียงได้ ส่วนพยัญชนะต้องอาศัยสระจึงออกเสียงได้ ฯ
๒. ในอาเทสสระสนธิ จะแปลงสระเป็น ย หรือ ว ได้ในที่เช่นไร ? จงตอบพร้อม ยกตัวอย่างประกอบ ?
๒. ในอาเทสสระสนธิ จะแปลงสระเป็น ย หรือ ว ได้ในที่เช่นนี้ คือ ถ้า อิ เอ โอ อุ อยู่หน้า มีสระอยู่เบื้องหลัง แปลง อิ ตัวหน้าเป็น ย ยกตัวอย่าง ปฏิสนธิฐารวุตติ – อสุส เป็น ปฏิสนธิฐารวุตยสุส, แปลง เอ เป็น ย ยกตัวอย่าง เต – อสุส เป็น ตยสุส, แปลง โอ เป็น ว ยกตัวอย่าง อถโข – อสุส เป็น อถขวสุส, แปลง อุ เป็น ว ยกตัวอย่าง พหุ – อาพาโห เป็น พหุวาพาโห ฯ
๓. ศัพท์เช่นไร เรียกว่า อัพยยศัพท์ ? ในอัพยยศัพท์นั้น อุปสัคกับนิบาต มีวิธีใช้ต่างกันอย่างไร ?
๓. ศัพท์จำพวกหนึ่ง จะแจกด้วยวิภัติทั้ง ๗ แปลงรูปไปต่างๆ เหมือนนามทั้ง ๓ ไม่ได้คงรูปอยู่เป็นอย่างเดียว ศัพท์เช่นนี้ เรียกว่า อัพยยศัพท์ ฯ อุปสัคกับนิบาต มีวิธีใช้ต่างกันดังนี้ คือ อุปสัคนั้นสำหรับนำหน้านามและกิริยาให้วิเศษขึ้น เมื่อนำหน้านาม มีอาการคล้ายคุณศัพท์ เมื่อนำหน้ากิริยา มีอาการคล้ายกิริยาวิเศษณะ ส่วนนิบาตนั้น

สำหรับลงในระหว่าง นามศัพท์บ้าง กิริยาศัพท์บ้าง บอก อาลปนะ กาล ที่
ปริเฉท อุปไมย ปฏิเสธ ความได้ยื่นเล่าลือ ความปรักป ความถาม ครามรับ ความ
เตือน เป็นต้น ฯ

๔. การแยกวิภัตติอาชยาต ออกเป็นปรัสสบทและอัตโนบท เพื่อประสงค์อะไร ? จงแจก
ภุช ธาตุ (ในความกินมาตุ) ด้วยวิภัตติหมวดปัญจมี เฉพาะปรัสสบทมาตุ ?

๔. การแยกวิภัตติอาชยาต ออกเป็น ปรัสสบท และอัตโนบท เพื่อประสงค์ ดังนี้ คือ

จะได้กำหนดรู้จาก เพราะปรัสสบทเป็นเครื่องหมายให้รู้กิริยาที่เป็นกัตตุจากและ
เหตุกัตตุจาก ส่วนอัตโนบท เป็นเครื่องหมายให้รู้กิริยาที่เป็นกัมมจาก ภาวจาก
และเหตุกัมมจาก แต่จะนิยมลงเป็นแน่ทีเดียวก็ไม่ได้ บางคราวปรัสสบทเป็นกัมมจาก
และภาวจากก็มี เหมือนคำบาลีว่า “สทิโส เม น วิชฺชติ” คนเช่นกับด้วยเรา (อัน
ใคร ๆ) ย่อมหาไม่ได้ เป็นต้น บางคราวอัตโนบทเป็นกัตตุจากก็มี เหมือนคำบาลี
ว่า “ปิยโต ชายเต โสโก” ความโศกย่อมเกิดแต่ของที่รัก เป็นต้น คำที่กล่าวข้างต้น
นั้น ประสงค์เอา แต่บทที่เป็นไปโดยมาก ถ้าจะกำหนดให้ละเอียดแล้ว ต้องอาศัย
ปัจจัยด้วย ฯ

จงแจก ภุช ธาตุ (ในความกินมาตุ) ด้วยวิภัตติหมวดปัญจมี เฉพาะปรัสสบท ดังนี้

ปรัส	เอกวจนะ	พหุวจนะ
ป.	ภุชตุ	ภุชนตุ
ม.	ภุช ภุชหาหิ	ภุชถ
อุ.	ภุชหามิ	ภุชหาม

๕. กิตกัณั้น คืออะไร ? แบ่งเป็นกี่อย่าง ? อะไรบ้าง ? พนฺธน์ (จान์) ลงปัจจัย อะไร ?
เป็นรูปและสาธนะอะไร จงตั้งวิเคราะห์มาตุ ?

๕. กิตกัณั้น คือ ศัพท์ที่ท่านประกอบปัจจัยหมู่หนึ่ง ซึ่งเป็นเครื่องกำหนดหมายเนื้อความ
ของนามศัพท์หรือกิริยาศัพท์ที่ต่าง ๆ กัน ฯ แบ่งออกเป็น ๒ อย่าง คือ เป็นนามศัพท์
อย่าง ๑ เป็นกิริยาศัพท์อย่างหนึ่ง ฯ

พจนฺ (จณฺ) ลง ยุ ปัจจย เป็นกัตตุรูป อธิกรณสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า พจนฺติ
เอตฺถาติ พจนฺ (จณฺ) ฯ

๖. ตปฺปฺริสสมาสกับกัมมชารยสมาส มีลักษณะต่างกันอย่างไร ? ปริปฺณฺณปฺตฺจิวโร
(ตามเนโร) เป็นสมาสอะไรบ้าง จงตั้งวิเคราะห์มาตามลำดับ ?
๖. ตปฺปฺริสสมาสกับกัมมชารยสมาส มีลักษณะต่างกันอย่างไร คือ ตปฺปฺริสสมาส คือ
นามศัพท์มี อํ วิกัตติเป็นต้น ในที่สุด ท่านย่อเข้าด้วยบทเบื้องต้น มีวิกัตติและวณะไม่
เสมอกัน ส่วนกัมมชารยสมาส คือ มีวิกัตติและวณะเสมอกัน บทหนึ่งเป็นประธาน
บทหนึ่งเป็นวิเสสนะ หรือเป็นวิเสสนะทั้ง ๒ บท ฯ

ปริปฺณฺณปฺตฺจิวโร (ตามเนโร) เป็นฉฺฐีตุลยาธิกรณพหุพพิหิสมาส มีสมาหาร
ทวันทวสมาส เป็นภายใน ตั้งวิเคราะห์ตามลำดับ ดังนี้

ส.ทวัน. วิ. ปฺตฺโต จ จิวฺรณฺจ ปฺตฺตฺจิวโร

ฉ.ตุล.พหุพ. วิ. ปริปฺณฺณํ ปฺตฺตฺจิวโร ยสฺส โส ปริปฺณฺณปฺตฺจิวโร (ตามเนโร) ฯ

๗. ปัจจยในฐานตัทธิต ลงแทนศัพท์อะไร ? มณฺนิยา (นาวา) ลงปัจจยอะไร ?
ในตัทธิตไหน ? จงตั้งวิเคราะห์มาดู ?
๗. ปัจจยในฐานตัทธิต ลงแทนศัพท์ ๔ ศัพท์ คือ จาน อรหติ หิต ภว ฯ

มณฺนิยา (นาวา) ลง มย ปัจจย ในปกติตัทธิต ตั้งวิเคราะห์ว่า มณฺนินา ปกตามณฺนิ
ยา(นาวา) หรือ มณฺนิสฺส วิกาโร มณฺนิยา(นาวา) ฯ

ใช้เวลา ๓ ชั่วโมง

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบ วันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕

๑. เอ กับ โอ สระ ๒ ตัวนี้ ว่าโดยฐานต่างจากสระอื่นอย่างไร ? และ เพราะเหตุไร จึงจัดเป็นสังยัตตสระด้วย ?

๑. เอ กับ โอ สระ ๒ ตัวนี้ ว่าโดยฐานต่างจากสระอื่น ดังนี้

เอ เกิดใน ๒ ฐาน คือ คอและเพดาน เรียกว่า กณฺฐतालुโ

โอ เกิดใน ๒ ฐาน คือ คอและริมฝีปาก เรียกว่า กณฺโโจฏฐโ

และเพราะประกอบเสียงสระ ๒ ตัว เป็นเสียงเดียวกัน คือ อ กับ อิ ผสมกันเป็น เอ,

อ กับ อุ ผสมกันเป็น โอ ฉะนั้น จึงจัดเป็นสังยัตตสระด้วย ฯ

๒. ในสนธิกริโยปกรณํ วิการ กับ ทิฆะ มีลักษณะต่างกันอย่างไร ? รมฺมมิถฺญาย เป็นสนธิอะไร ? ตัดและต่ออย่างไร ?

๒. ในสนธิกริโยปกรณํ วิการ กับ ทิฆะ มีลักษณะต่างกันดังนี้ คือ

วิการ ได้แก่การทำสระตัวหนึ่งให้เป็นสระอีกตัวหนึ่ง เช่นทำ อิ ให้เป็น เอ ทำ อุ ให้เป็น โอ ตัวอย่างเช่น มฺนิ - อาลโย เป็นมฺเนลโย สุ - อตุถิ เป็น โสตุถิ เป็นต้น

ส่วนทิฆะ ได้แก่การทำสระที่มีเสียงสั้นให้มีเสียงยาว เช่นทำ อ ให้เป็น อา ทำ อิ ให้เป็น อี ทำ อุ ให้เป็น อู ตัวอย่างเช่น ตตุร - อยฺ เป็น ตตุรายฺ สทฺธา - อิธ เป็น สทฺธิธ จ - อุภยฺ เป็น จูภยฺ เป็นต้น

รมฺมมิถฺญาย เป็นอาเทศนิกคหิตสนธิ และ โลปสระสนธิ ตัดเป็น รมฺ - อิธ - ญาย

ระหว่าง รมฺ - อิธ นิกคหิตอยู่หน้า สระอยู่เบื้องปลาย แปลงนิกคหิตเป็น ม ต่อเป็น รมฺมมิธ ระหว่าง รมฺมมิธ - ญาย สระหน้าและสระหลังไม่มีพยัญชนะคั่นในระหว่าง ลบสระหน้าคือ อ ที่ ธ ต่อเป็น รมฺมมิถฺญาย ฯ

๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้

- ก. นามเช่นไร จัดเป็นนามนาม ?
- ข. ภิกฺขเว มีวิธีทำตัวอย่างไร ?
- ค. อสิตี เป็นวจนะ และลึงค์อะไร ?
- ฃ. ต ศัพท์ ในอิตถิลึงค์ เฉพาะจตุตถีวิภักติ มีรูปแจกอย่างไร ?
- ง. รโห แปลว่าอย่างไร ? เป็นนิบาตบอกอะไร ?

๓. ได้ตอบคำถาม ต่อไปนี้ คือ

- ก. นามที่เป็นชื่อของคน, สัตว์, ที่, สิ่งของ, จัดเป็นนามนาม ฯ
- ข. ภิกฺขเว มีวิธีทำตัวอย่างนี้ คือ ภิกฺขเว ศัพท์เดิมเป็น ภิกฺขุ ลง โย อาลปนวิภักติ พหุวจนะ เอา โย เป็น เว แล้วเอาอุ เป็น อ สำเร็จรูปเป็น ภิกฺขเว ฯ
- ค. อสิตี เป็น เอกวจนะ และอิตถิลึงค์อย่างเดียวแม้เข้ากับศัพท์ที่เป็นพหุวจนะลึงค์อื่น ก็คงอยู่อย่างนั้น ไม่เปลี่ยนไปตาม ฯ

- ฃ. ต ศัพท์ ในอิตถิลึงค์ เฉพาะจตุตถีวิภักติ มีรูปแจกอย่างนี้

	เอกวจนะ	พหุวจนะ
จตุตถิ	ตสุสา อสุสา ติสฺสา ติสฺสาย	ตาสํ ตาसानํ

- ง. รโห แปลว่า ที่ลับ เป็นนิบาตบอกที่ ฯ

๔. ธาตุคืออะไร ? ท่านรวบรวมจัดไว้เป็นกี่หมวด ? อะไรบ้าง ? สงฺกิลิสฺสติ, ปมฺชชีสุ ประกอบด้วยเครื่องปรุ้งอะไรบ้าง ?

๔. ธาตุ คือ กิริยาศัพท์ที่เป็นมูลราก ฯ

ท่านรวบรวมจัดไว้เป็น ๘ หมวด คือ

๑. หมวด ภู ธาตุ ๒. หมวด รุฑฺ ธาตุ
๓. หมวด ทิฏฺ ธาตุ ๔. หมวด สุ ธาตุ
๕. หมวด กี ธาตุ ๖. หมวด คหฺ ธาตุ
๗. หมวด ตนฺ ธาตุ ๘. หมวด จรุ ธาตุ

สงฺกิลิสฺสฺสตี ประกอบด้วยเครื่องปรุง คือ สํ บทหน้า กิลิส ชาติ (ในความเศร้าหมอง เบียดเบียน แผลผา) ย ปัจจัย ตี วัตตมานาวิภคฺติ เอกวณฺนะ ฯ

ปมฺหฺขีสุ ประกอบด้วยเครื่องปรุง คือ ป บทหน้า มหฺ ชาติ (ในความเมา) ย ปัจจัย อุ อชฺชตตฺตนิวิภคฺติ พหฺวณฺนะ ฯ

๕. ปัจจัยแห่งกริยาภิกคฺกัทั้ง ๓ หมวดนั้น ตัวไหนบอกให้รู้ความอะไร ? และ ตัวไหนบ้างใช้ เป็นกริยาคุมพากย์ได้ ? สุทฺธิ ลงปัจจัยอะไร ? เป็นรูป และ สาธนะอะไร จงตั้ง วิเคราะห์มาดู ?

๕. ปัจจัยแห่งกริยาภิกคฺกัทั้ง ๓ หมวดนั้น แต่ละตัวบอกให้รู้ความดังต่อไปนี้ คือ อนฺต ปัจจัย ในหมวดกิตปัจจัย และมาน ปัจจัย ในหมวด กิตกิจปัจจัย บอกให้รู้ปัจจุบัน กาล แปลว่า อยู่ เมื่อ อนีย, ตพฺพ ปัจจัย ในหมวดกิจปัจจัย บอกให้รู้ความจำเป็น แปลว่า พึง ตวนฺตุ, ตาวี ปัจจัย ในหมวดกิตกิจปัจจัย และ ต, ตฺวน, ตฺวา, ตฺวาน, ปัจจัย ในหมวดกิตกิจปัจจัยบอกให้รู้อดีตกาล แปลว่า แล้ว ฯ

และปัจจัย ๓ ตัว คือ อนีย, ตพฺพ, ต ปัจจัย ใช้เป็นกริยาคุมพากย์ได้ ฯสุทฺธิ ลง ตี ปัจจัย ฯ เป็นกัตตุรูป กรณสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า สุขุณฺนฺติ เอตายาติ สุทฺธิ หรือเป็น ภาวรูป ภาวสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า สุขุณฺนํ สุทฺธิ ฯ

๖. สมาสเป็นไร ชื่อว่าพหุพพิหิสมาส ? มีเท่าไร ? อะไรบ้าง ? กิลิฏฺจนินฺวาสน-ปารูปโน (สามเณโร) เป็นสมาสอะไรบ้าง จงตั้งวิเคราะห์มาตามลำดับ ?

๖. สมาสอย่างหนึ่ง มีบทอื่นเป็นประธาน ชื่อว่า พหุพพิหิสมาส ฯ

มี ๖ อย่าง คือ ทูติยาพหุพพิหิ, ตติยาพหุพพิหิ, จตุตถิพหุพพิหิ, ปญฺจมีพหุพพิหิ, ฉกฺขีพหุพพิหิ, สัตตมีพหุพพิหิ ฯ

กิลิฏฺจนินฺวาสนปารูปโน (สามเณโร) เป็นฉกฺขีตุลยาธิกรณพหุพพิหิสมาส มีอสมาร- ทวันทวสมาส (หรือสมารทวันทวสมาส) เป็นภายใน ตั้งวิเคราะห์ตามลำดับ ดังนี้

อ.ทวัน. วิ. นินฺวาสนนฺจ ปารูปนฺจ นินฺวาสนปารูปนํ หรือ (ส.ทวัน. วิ. นินฺวาสนนฺจ ปารูปนฺจ นินฺวาสนปารูปนํ)

จ.ศุล.พหุพ. วิ. กิลฺลฺจฺจานิ นิวาสนปารุปนานิ ยสฺส โส กิลฺลฺจฺจ-นิวาสนปารุปนโน
(สามเณโร) ฯ

๗. อี ปัจจย ในตทสัตติตทิต กับ ปุณณตทิต มีวิธีใช้ต่างกันอย่างไร ? ทุสฺสิลฺลํ ลงปัจจย
อะไร ? ในตทิตไหน ? จตั้งวิเคราะห์มาดู ?

๗. อี ปัจจย ใน ตทสัตติตทิต กับ ปุณณตทิต มีวิธีใช้ต่างกันอย่างนี้ คือ

อี ปัจจย ใน ตทสัตติตทิต ใช้ลงแทน อตุล ศัพท์ แปลว่า มี และใช้ลงท้ายศัพท์
นามนาม ทำศัพท์นามนามให้เป็นคุณนาม ตัวอย่าง ทนฺที คนมีไม้เท้า โภคี คนมีโภคะ

ส่วน อี ปัจจย ใน ปุณณตทิต ใช้ลงแทน ปุณณ ศัพท์ แปลว่า ที่เต็ม และใช้ลงท้าย
ปกติสังขยา ตั้งแต่ เอกาทส เป็นต้น จนถึง อฏฺฐารส เฉพาะที่เป็นอดีตติลลิก์ ทำปกติ
สังขยาให้เป็นปุณณสังขยา ตัวอย่าง เอกาทสิ ที่ ๑๑ ทฺวาทสิ ที่ ๑๒ เป็นต้น ฯ

ทุสฺสิลฺลํ ลง ณฺย ปัจจย ในภาวตทิต ฯ ตั้งวิเคราะห์ว่า ทุสฺสิลฺลสฺส ภาโว ทุสฺสิลฺลํ ฯ

ใช้เวลา ๓ ชั่วโมง.

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบครั้งที่ ๒ วันที่ ๑๘ เมษายน ๒๕๕๕

๑. กรณฺ์ที่ทํอักษระ มีเท่าไร ? อะไรว้าง ? ในจำนวนนั้น ปลายลั้นเป็นกรณฺ์ของอักษระ
ตัวไหนบ้าง ?

๑. กรณฺ์ที่ทํอักษระมี ๔ ๑

คือ จิวหามชฺฌํ ทํมกลางลั้น ๑ จิวโหปคฺคํ ถัดปลายลั้นเข้ามา ๑ สกฺกฺจํ
ฐานของตน ๑ ๑

ปลายลั้น เป็นกรณฺ์ของอักษระที่เป็นท้นดชะ ได้แก่ อักษระ ๗ ตัวนี้ คือ ต ถ ท
ธ น ล ส ๑

๒. อามคฺสนธิกิริโยปรกรณฺ์ ในนิคคหิตสนธิ ใช้ลงได้ในที่เช่นไรบ้าง ? ผลมิจฺฉํ
ในคำว่า “ผลมิจฺฉํ วณฺสุมี วานโร” เป็นสนธิอะไร ? ตัดและต่ออย่างไร ?

๒. อามคฺสนธิกิริโยปรกรณฺ์ ในนิคคหิตสนธิ ใช้ลงในที่เช่นนี้ คือ เมื่อสระก็ดี พยัญชนะก็ดี
อยู่เบื้องหลัง ลงนิคคหิตสนธิได้บ้าง เช่น จกฺขุ - อุทปาติ เป็น จกฺขุอุทปาติ, อว - สิ
โร เป็น อวสิโร เป็นต้น ๑

ผลมิจฺฉํ ในคำว่า “ผลมิจฺฉํ วณฺสุมี วานโร” เป็นอาเทศนิคคหิตสนธิและโลปสระ
สนธิ ตัดเป็น ผลํ - อิจฺฉํ - อิว

ระหว่าง ผลํ - อิจฺฉํ นิคคหิตอยู่หน้า สระอยู่หลัง แปลงนิคคหิตเป็น ม ต่อเป็น
ผลมิจฺฉํ

ระหว่าง ผลมิจฺฉํ - อิว นิคคหิตอยู่หน้า ลบสระเบื้องปลายได้บ้าง คือ อิ ที่ อิว
ต่อเป็น ผลมิจฺฉํ ๑

๓. นามศัพท์ ในบาลีภาษานั้น ท่านแบ่งถึงกี่ตัวเท่าไร ? อะไรบ้าง ? ที่จัดเช่นนั้น อาศัยอะไรเป็นหลัก ? จงตอบพร้อมยกตัวอย่างมาประกอบ ?
๓. นามศัพท์ ในบาลีภาษานั้น ท่านแบ่งเป็นถึง ๓ คือ ปุงลิงค์ เพศชาย ๑ อิตถิลิงค์ เพศหญิง ๑ นปุงสกลิงค์ มิใช่เพศหญิงมิใช่เพศชาย ๑
- ที่จัดเช่นนั้น เพราะอาศัยหลัก คือ จัดตามสมมติของภาษาบ้าง ตามกำเนิดบ้าง
- ที่จัดตามสมมตินั้น ยกตัวอย่าง ทาโร เมีย เป็นอิตถิลิงค์ สมมติให้เป็นปุงลิงค์ ปเทโส ประเทศ เป็นนปุงสกลิงค์ สมมติให้เป็นปุงลิงค์ ภูมิ แผ่นดิน เป็นนปุงสกลิงค์ สมมติให้เป็นอิตถิลิงค์ เป็นต้น
- ส่วนที่จัดตามกำเนิดนั้น ตัวอย่าง ปุริโส ชาย เป็นปุงลิงค์ อิตฺถิ หญิง เป็นอิตถิลิงค์ เป็นต้น
๔. อาย อีย ปัจจัย เป็นไปในความอะไร ? ใช้ประกอบกับอะไร ? จงแจก กหฺ ชาติ (ในความถือเอา) ด้วยวิภัตติหมวดกวิสสันติเฉพาะปรัศสพทมาดู ?
๔. อาย อีย ปัจจัย เป็นไปในความประพฤติ
- ถ้าประกอบกับนามศัพท์ ที่เป็นคุณนาม แปลว่า ประพฤติ เช่น จิรายติ ประพฤติ ชำอยู่ เป็นต้น
- ถ้าประกอบกับนามศัพท์ที่เป็นนามนาม แปลว่า ประพฤติเพียงดัง เช่น ปุตุตยติ ย่อมประพฤติให้เป็นเพียงดังบุตร ฐมยติ ย่อมประพฤติเพียงดังวัน
- แจก กหฺ ชาติ (ในความถือเอา) ลง ฦหา ปัจจัย ด้วยวิภัตติหมวดกวิสสันติเฉพาะปรัศสพท ดังนี้

ปุริส.	เอก.	พหู.
ป.	คณฺหิสฺสติ	คณฺหิสฺสนฺติ
ม.	คณฺหิสฺสตี	คณฺหิสฺสถ
อุ.	คณฺหิสฺสามิ, คณฺหิสฺสํ	คณฺหิสฺสาม

แจก คหุ ธาตุ (ในความถือเอา) ลง อ ปัจจัย ด้วยวิภัติหมวกวิสสันติ เฉพาะปรัสสบท ดังนี้

ปรัส.	เอก.	พหู.
ป.	คหิสฺสติ	คหิสฺสนฺติ
ม.	คหิสฺสตี	คหิสฺสถ
อุ.	คหิสฺสามิ, คหิสฺสํ	คหิสฺสาม

แจก คหุ ธาตุ (ในความถือเอา) ลง เอ ปัจจัย ด้วยวิภัติหมวกวิสสันติ เฉพาะปรัสสบท ดังนี้

ปรัส.	เอก.	พหู.
ป.	คหฺสฺสติ	คหฺสฺสนฺติ
ม.	คหฺสฺสตี	คหฺสฺสถ
อุ.	คหฺสฺสามิ, คหฺสฺสํ	คหฺสฺสาม

๕. ปัจจัยนามกิตก์ แบ่งเป็นกี่พวก ? และใช้ต่างกันอย่างไร ? คมฺภีรจารี (อุทฺโท) ลงปัจจัยอะไร ? เป็นรูปและสาธนะอะไร จงตั้งวิเคราะห์มาดู ?

๕. ปัจจัยนามกิตก์แบ่งเป็น ๓ พวก ๆ และใช้ต่างกันอย่างไร คือ

กิตปัจจัย ใช้สำหรับประกอบกับศัพท์ที่เป็นกัตตุรูปอย่างเดียว ๑

กิจปัจจัย ใช้สำหรับประกอบกับศัพท์ที่เป็นกัมมรูป และถาวรรูป ๑

กิตกิจปัจจัย ใช้สำหรับประกอบกับศัพท์แม่ทั้ง ๓ เหล่า ๑ ๆ

คมฺภีรจารี (อุทฺโท) ลง ณี ปัจจัย ๆ

เป็นกัตตุรูป กัตตุสาธนะ วิ. คมฺภีเร จรตีติ คมฺภีรจารี (อุทฺโท) หรือเป็นกัตตุรูป กัตตุสาธนะ ลงในอรรณแห่งตัสสึละ วิ. คมฺภีเร จรติ สึเณนาติ คมฺภีรจารี (อุทฺโท) หรือเป็น สมาสรูป ตัสสึลสาธนะ วิ. คมฺภีเร จริตุํ สึลมสฺสาติ คมฺภีรจารี (อุทฺโท) ๆ

๖. ลุตตสมาส กับ อลุตตสมาส มีลักษณะต่างกันอย่างไร ? จงตอบพร้อมทั้งยกตัวอย่างประกอบ ? สีลาทิสมฺปนฺนา (ภิกฺขุ) เป็นสมาสอะไรบ้าง จงตั้งวิเคราะห์หามาตามลำดับ ?

๖. ลุตตสมาส กับ อลุตตสมาส มีลักษณะต่างกันอย่างไร คือ

ลุตตสมาส เป็นสมาสที่ลบวิภคติกของศัพท์หน้าเสีย ในเมื่อย่อศัพท์เข้าเป็นบทเดียวกัน ยกตัวอย่าง เช่น กจินฺตฺส ทฺสฺสํ เป็น กจินฺตฺสํ ผ้าเพื่อกฐิน รัชโย ฐนํ เป็น ราชชนํ ทรัชย์ของพระราชชา เป็นต้น

ส่วนอลุตตสมาส เป็นสมาสที่มีได้ลบวิภคติเช่นนั้น คงวิภคติไว้ตามเดิม ยกตัวอย่าง เช่น ทูเร นิทานํ เป็น ทูเรนิทานํ วัตถุมีนิทานในที่ไกล อฺรฺสฺสิ โลโม เป็น อฺรฺสฺสิโลโม พฺราหฺมโณ พฺราหฺมณฺมีชนํที่อก เป็นต้น ฯ

สีลาทิสมฺปนฺนา (ภิกฺขุ) เป็น ตติยัตปฺริสฺสมาส มีบัญญัติสุตยาธิกรณพหุพินิสมาส เป็นภายใน ตั้งวิเคราะห์ตามลำดับ ดังนี้

ฉ. ตฺล. พหุพ. วิ. สิลํ อาทึ เยสํ เต สีลาทโย (คุณา)

ต. ตป. วิ. สีลาทึหิ สมฺปนฺนา สีลาทิสมฺปนฺนา (ภิกฺขุ) ฯ

๗. ปฺรณตฺตทิตฺต มีปัจจัยเท่าไร ? อะไรบ้าง ? อิทุธิมา (ภิกฺขุ) แปลว่า อะไร ? ลงปัจจัยอะไร ? ในตฺตทิตฺตไหน ? จงตั้งวิเคราะห์มาดู ?

๗. ปฺรณตฺตทิตฺต มีปัจจัย ๕ ตัว

คือ ตฺยิ ถ จ ม อี ฯ

อิทุธิมา (ภิกฺขุ) แปลว่า (ภิกฺขุ) มีฤทธิ์ ฯ

ลง มนฺตุ ปัจจัย ในตตฺสสฺตติตฺตทิตฺต ฯ

วิเคราะห์ว่า อิทุธิ อสฺส อตฺถิตฺติ อิทุธิมา (ภิกฺขุ) ฯ

ใช้เวลา ๓ ชั่วโมง

พระเทพปริยัติมุนี	เขมจารี	วัดทองนพคุณ	เฉลย
สนามหลวงแผนกบาลี			ตรวจแก้.

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและ บาลีไวยากรณ์

สอบ วันที่ ๕ มีนาคม ๒๕๕๖

๑. คำต่อไปนี้ คือ อภิตุเรธ, ปุณฺณ, สักโก, จิรปุวาสิ, อทุโธ ประกอบสังโยคถูกหรือผิด ถ้าผิดจงแก้ไขให้ถูก และบอกด้วยว่าถูกหรือผิดเพราะอะไร ?

๑. คำต่อไปนี้ คือ

อภิตุเรธ ประกอบสังโยคผิด เพราะพยัญชนะที่ ๓ ใน ต วรรค คือ ท จะซ้อนหน้า พยัญชนะที่ ๒ ไม่ได้ เพราะไม่เป็นไปตามหลักการซ้อนพยัญชนะสังโยคที่ว่า พยัญชนะ วรรคทั้งหลาย พยัญชนะที่ ๑ ซ้อนหน้าพยัญชนะที่ ๑ และที่ ๒ ในวรรคของตนได้ ประกอบสังโยคถูกแก้เป็น อภิตุเรธ เพราะพยัญชนะที่ ๑ ซ้อนหน้าพยัญชนะที่ ๑ และที่ ๒ ในวรรคของตนได้ ฯ

ปุณฺณ ประกอบสังโยคผิด เพราะพยัญชนะที่ ๕ ใน จ วรรค คือ ณ จะซ้อนหน้า พยัญชนะที่ ๕ ใน ญ วรรคไม่ได้ เพราะต่างวรรคกัน ไม่เป็นไปตามหลักการซ้อน พยัญชนะสังโยคที่ว่า พยัญชนะที่ ๕ สดวรรค ซ้อนหน้าพยัญชนะในวรรคของตนได้ทั้ง ๕ ตัว ยกเว้นเสียแต่ ง ซึ่งเป็นตัวสะกดอย่างเดียว มิได้มีสำเนียงภาษาบาลี ซ้อนหน้าตัวเอง ไม่ได้ ประกอบสังโยคถูกแก้เป็น ปุณฺณ เพราะ ณ อยู่หลัง จึงต้องซ้อน ณ ได้ หรือแก้เป็น ปุณฺณ เพราะ ณ เป็นตัวสังโยคตัวตามจึงต้องเป็น ณ ฯ

สักโก ประกอบสังโยคผิด เพราะไม่แปลงนิคคหิตเป็นพยัญชนะที่สุตวรรคในเมื่อมี พยัญชนะวรรคอยู่หลัง ประกอบสังโยคถูกแก้เป็น สักโก เพราะค อยู่หลัง จึงต้องอาเทศ นิคคหิตเป็น ง ฯ

จิรปุวาสิ ประกอบสังโยคผิด เพราะถ้าพยัญชนะวรรคอยู่หลัง ให้อาเทศนิคคหิต เป็นพยัญชนะที่สุตวรรค ประกอบสังโยคถูกแก้เป็น จิรปุวาสิ เพราะ ป อยู่หลัง จึงต้อง อาเทศนิคคหิตเป็น ม หรือแก้เป็น จิรปุวาสิ เพราะ ป เป็นพยัญชนะที่ ๑ ตัวสังโยคต้อง เป็นพยัญชนะที่ ๑ คือ ป เท่านั้น ฯ

อทฺโฒ ประกอบสังโยคผิด เพราะพยัญชนะต่างวรรคซ้อนหน้ากันไม่ได้ ประกอบสังโยคถูกแก้เป็น อทฺโฒ เพราะพยัญชนะที่ ๓ ซ้อนหน้าพยัญชนะที่ ๓ และที่ ๔ ในวรรคของตนได้ ๆ

๒. อาเทสสนธิกริโยปกรณ์ ในสนธิทั้ง ๓ อย่าง มีลักษณะต่างกันอย่างไร ? คำว่า สเจ - อยํ, อยฺตุตฺ - เต, ปฺรติ - เอว เมื่อประกอบสนธิแล้ว ได้รูปเป็นอย่างไร ?

๒. อาเทสสนธิกริโยปกรณ์ ในสนธิทั้ง ๓ อย่าง มีลักษณะต่างกันอย่างไร คือ อาเทสสระสนธิ หมายถึงการแปลงสระเป็นพยัญชนะ ตัวอย่าง เช่น ปฏิสณฺจารวุตฺติ-อสฺส เป็น ปฏิสณฺจารวุตฺยสฺส

อาเทสพยัญชนะสนธิ หมายถึงการแปลงพยัญชนะเป็นพยัญชนะ ตัวอย่างเช่น อิติ - เอว เป็น อิจฺเจว

ส่วนอาเทสนิคคหิตสนธิ หมายถึงการแปลงนิคคหิตเป็นพยัญชนะ ตัวอย่างเช่น รมมํ - จเร เป็น รมฺมณฺจเร ๆ

สเจ - อยํ เมื่อประกอบสนธิแล้วได้รูปเป็นอย่างไร คือ สจายํ, สเจยํ, สเจอยํ

อยฺตุตฺ - เต เมื่อประกอบสนธิแล้วได้รูปเป็นอย่างไร คือ อยฺตุตฺตนฺเต, อยฺตุตฺตเต

ปฺรติ - เอว เมื่อประกอบสนธิแล้วได้รูปเป็นอย่างไร คือ ปฺรติเยว, ปฺรเตว, ปฺรติเอว, ปฺรจุเจว, ปฺรติเรว ๆ

๓. อุปสัค กับ นิบาต มีลักษณะต่างกันอย่างไร ? เพราะเหตุไร จึงเรียกว่า อัพยยศัพท์ ?

๓. อุปสัค กับ นิบาต มีลักษณะต่างกันอย่างไร คือ อุปสัค สำหรับใช้นำหน้านามและกริยา ให้วิเศษขึ้น เมื่อนำหน้านามมีอาการคล้ายคุณศัพท์ เมื่อนำหน้ากริยา มีอาการคล้ายกริยาวิเศษณะ

ส่วนนิบาตนั้น สำหรับใช้ลงในระหว่างนามศัพท์บ้าง กริยาศัพท์บ้าง บอกอาลปนะกาล เป็นต้น

เพราะเป็นศัพท์ที่จะแจกด้วยวิภัตติทั้ง ๓ แปลงรูปไปต่าง ๆ เหมือนนามทั้ง ๓ ไม่ได้คงรูปอยู่อย่างเดียว จึงเรียกว่า อัพยยศัพท์ ๆ

๔. กิริยาอาขยาต และกิริยาภิตก์ ประกอบด้วยเครื่องปรุงอะไรบ้าง ? จงแจก พุทฺ ธาตุ (ในความตรัสรู้) ด้วยวิภัตติหมวดปัญจมี เฉพาะปรัสสบท มาดู ?

๔. กิริยาอาขยาต และกิริยาภิตก์ ประกอบด้วยเครื่องปรุง คือ กิริยาอาขยาต ประกอบด้วยเครื่องปรุง ๘ อย่าง คือ วิภัตติ กาล บท วจนะ บุรุษ ชาติ วาจก ปัจจัย

ส่วนกิริยาภิตก์ ประกอบด้วยเครื่องปรุง คือ วิภัตติ วจนะ กาล ชาติ วาจก ปัจจัย เหมือนอาขยาต ต่างแต่ไม่มีบทและบุรุษเท่านั้น ฯ

แจก พุทฺ ธาตุ (ในความตรัสรู้) ด้วยวิภัตติหมวดปัญจมี เฉพาะปรัสสบท ดังนี้

ปฺริส.	เอก.	พหู.
ป.	พฺชฺมตฺ	พฺชฺมนตฺ
ม.	พฺชฺม, พฺชฺมาหิ	พฺชฺมถ
อุ.	พฺชฺมามิ	พฺชฺมาม

๕. ศัพท์ต่อไปนี้ คือ นิสุตสาย, อารทฺโธ, สาลิกฺเขตฺตปาติกา (อิตุถิ), ปมาโท, ภิกฺขจาโร (จานํ) ลงปัจจัยอะไร ? เฉพาะที่เป็นนามภิตก์ จงตั้งวิเคราะห์มาด้วย ?

๕. ศัพท์ต่อไปนี้ คือ

นิสุตสาย ลงตฺนาทิปัจจัย

อารทฺโธ ลง ต ปัจจัย

สาลิกฺเขตฺตปาติกา (อิตุถิ) ลง ณฺว ปัจจัย วิ. สาลิกฺเขตฺตํ ปาเลตฺติ สาลิกฺเขตฺตปาติกา (อิตุถิ)

ปมาโท ลง ณ ปัจจัย วิ. ปมฺชฺชนํ ปมาโท หรือ วิ. ปมฺชฺชติ เตนาคิ ปมาโท

ภิกฺขจาโร (จานํ) ลง ณ ปัจจัย วิ. ภิกฺขาย จรณฺติ เอตฺถาคิ ภิกฺขจาโร (จานํ) ฯ

๖. สมาสอะไรบ้าง นิยมบทปลงเป็นนปฺงสกลิงค์เอกวจนะอย่างเดียว ? จะทราบได้อย่างไรว่าเป็นสมาสไหน ? อุกฺสลกมฺมกรณํ เป็นสมาสอะไรบ้าง จงตั้งวิเคราะห์มาตามลำดับ ?

๖. สมาสที่นิยมบทปลงเป็นนปฺงสกลิงค์เอกวจนะอย่างเดียว มี ๓ คือ สมานาธิคฺสูสมาส ๑ สมานาธิคฺสูสมาส ๑ อพฺยयीภาวสมาส ๑ จะทราบได้ดังนี้ คือ

สมาหารทิกุสมาส นิยมสังขยาเป็นบทหน้า บทหลังเป็นประธาน ตัวอย่างเช่น ปญจ
อินทฺริยานิ ปญฺจินทฺริยํ อินทฺริยํ ๕

สมาหารทวันทวสมาส นิยมนามนามตั้งแต่ ๒ บทขึ้นไป ท่านย่อเข้าเป็นบท
เดียวกันและเป็นบทประธานทั้งสิ้น ตัวอย่างเช่น สมโธ จ วิปฺสฺสนา จ สมถวิปฺสฺสนํ สมถะ
ด้วย วิปฺสฺสนาด้วย ชื่อสมถะและวิปฺสฺสนา

ส่วนอัพยयीทวสมาส นิยมอุปสัคหรือนิบาตเป็นบทหน้า และใช้เป็นบทประธานแห่ง
บทหลัง ตัวอย่างเช่น นครสุส สมิปํ อุปนํ ที่ใกล้เคียงแห่งเมือง ชื่อใกล้เมือง ฯ

อกุสลกมฺมกรณํ เป็นฉุจฺฐิตฺตปฺริสฺสมาส มี นบุพพบท กัมมธารยสมาส วิเสสน
บุพพบท กัมมธารยสมาส เป็นภายใน ตั้งวิเคราะห์ตามลำดับดังนี้

น.บุพ.กัม. วิ. น กุสลํ อกุสลํ

วิ.บุพ.กัม. วิ. อกุสลํ กมฺมํ อกุสลกมฺมํ หรือ วิ. อกุสลญฺจ ตํ กมฺมญฺจาติ อกุสลกมฺมํ

จ.ตป. วิ. อกุสลกมฺมสุส กรณํ อกุสลกมฺมกรณํ ฯ

๗. ตทสฺสตฺถิตฺตทิตฺตํ มีปัจจัยเท่าไร ? อะไรบ้าง ? ขานปทา (ภิกฺขุ), พลวา (ปฺริโส), เวสฺสารชฺชํ
ลงปัจจัยอะไร ? ในตททิตใดหน ? จงตั้งวิเคราะห์มาดู ?

๗. ตทสฺสตฺถิตฺตทิตฺตํ มีปัจจัย ๕ ตัว ฯ คือ วิ, ส, สี, อิก, อี, ร, วนฺตุ, มนฺตุ, ณ ฯ

ขานปทา (ภิกฺขุ) ลง ณ ปัจจัย ในราชาติตทิต ฯ วิเคราะห์ว่า ขนปเท วสนฺตฺติติ ขานปทา
(ภิกฺขุ) ฯ

พลวา (ปฺริโส) ลง วนฺตุ ปัจจัย ในตทสฺสตฺถิตฺตทิต ฯ วิเคราะห์ว่า พลํ อสุส อตุถิตติ
พลวา (ปฺริโส) ฯ

เวสฺสารชฺชํ ลง ณฺย ปัจจัย ในภาวตฺตทิต ฯ วิเคราะห์ว่า วิสฺสารทสุส ภาโว เวสฺสารชฺชํ ฯ

ใช้เวลา ๓ ชั่วโมง.

พระเทพปริยัติมุนี

เขมจารี

วัดทองนพคุณ

เฉลย

สนามหลวงแผนกบาลี

ตรวจแก้.

ปัญหา ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบครั้งที่ ๒ วันที่ ๗ พฤษภาคม ๒๕๕๖

๑. พยัญชนะในภาษาบาลี ต่างจากสระอย่างไรบ้าง ? พยัญชนะไหนประกอบกับสระได้ทั่วไป ? และพยัญชนะไหนประกอบได้ไม่ทั่วไป ?

๑. พยัญชนะในภาษาบาลี ต่างจากสระอย่างนี้ คือ พยัญชนะออกเสียงไม่ได้ตามลำพังเหมือนสระ ต้องอาศัยสระ จึงจะออกเสียงได้ ๆ

พยัญชนะที่ประกอบกับสระได้ทั่วไป คือ ก ข ค ฌ ง, จ ฦ ร ฤ ล, ฎ ฐ ฑ ฒ ณ, ต ถ ท ธ น, ป ผ พ ภ ม, ย ร ล ว ส ห พ ฯ

พยัญชนะที่ประกอบกับสระได้ไม่ทั่วไป คือ อ ประกอบได้เฉพาะสระที่เป็นรัสสะเท่านั้น คือ ต้องไปตามหลังสระ อ อิ อุ เสมอ เช่น อหิ เสตุ อกาสิ ฯ

๒. สัตยัญญโก ในพยัญชนะสนธิ มีวิธีซ้อนอย่างไรบ้าง ? จงตอบพร้อมทั้งยกตัวอย่างมาประกอบด้วย ? อุภยมุเปตฺตฺส เป็นสนธิอะไร ? ตัดและต่ออย่างไร ?

๒. สัตยัญญโก ในพยัญชนะสนธิ มีวิธีซ้อนอย่างนี้ คือ ซ้อนพยัญชนะที่มีรูปเหมือนกันอย่างหนึ่ง ตัวอย่าง เช่น อิธ-ปโมทติ เป็น อิธปฺปโมทติ เป็นต้น

ซ้อนพยัญชนะที่มีรูปไม่เหมือนกันอย่างหนึ่ง คือ พยัญชนะที่ ๑ ซ้อนหน้าพยัญชนะที่ ๑ และที่ ๒ ในวรรคของตนได้ พยัญชนะที่ ๓ ซ้อนหน้าพยัญชนะที่ ๓ และที่ ๔ ในวรรคของตนได้

พยัญชนะที่ ๕ ซ้อนหน้าพยัญชนะทุกตัวในวรรคของตนได้เว้นพยัญชนะ คือ ง ซึ่งเป็นตัวสะกด ซ้อนพยัญชนะทั้ง ๔ ในวรรคของตนได้ แต่ซ้อนหน้าตัวเองไม่ได้ ตัวอย่าง เช่น จตุตฺตริ-จฺจณานิ เป็น จตุตฺตริจฺจณานิ เป็นต้น ฯ

อุภยมุเปตฺตฺส เป็นอาเทศนิกคหิตสนธิ และโลปสระสนธิ ตัดเป็น อุภย – ปิ – เอตฺตฺส ระหว่าง อุภย – ปิ พยัญชนะวรรคอยู่ข้างหลัง มีนิกคหิตอยู่ข้างหน้าให้แปลงนิกคหิต

เป็นพยัญชนะที่สุควรรรคได้ แปลงนิคคหิตที่ อุยกฺ เป็น ม ต่อเป็น อุยกฺมฺปิ

ระหว่าง อุยกฺมฺปิ – เอตฺสฺส สรรหน้าและสหลังไม่มีพยัญชนะอื่นคั่นในระหว่าง
ลบสรรหน้า คือ อี ที่ อุยกฺมฺปิ ต่อเป็น อุยกฺมฺเปตฺสฺส ฯ

๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้

ก. คุณนามชั้นวิเสส มีลักษณะอย่างไร ?

ข. ภควติ มีวิธีทำตัวอย่างไร ?

ค. ราชคหํ เป็นนามนามชนิดไหน ?

ฌ. เอกสังขยา กับ เอกสัพพนาม ต่างกันอย่างไร ?

ง. ทา, ฐ ปัจจัย เป็นเครื่องหมายวิภัตติอะไร ?

๓. ได้ตอบคำถามต่อไปนี้ คือ

ก. คุณนามชั้นวิเสส มีลักษณะอย่างนี้ คือ เป็นคุณนามที่แสดงความดี หรือความชั่ว
มากหรือน้อยกว่าปกติ เหมือนคำว่า ปณฺฑิตตโร เป็นบัณฑิตกว่า ปาปตโร เป็นบาปกว่า
ใช้ ทร อีย อียิสฺสก ปัจจัยในศัพท์ติดต่อท้ายคุณนามชั้นปกติบ้าง ใช้อุปสัค อติ (ยิ่ง)
นำหน้าบ้าง ฯ

ข. ภควติ มีวิธีทำตัวอย่างนี้ คือ ภควติ ศัพท์เดิมเป็น ภควนฺตุ ลง สฺมี สัตตมีวิภัตติ
เอกวจนะ เอา นฺตุ กับ สฺมี เป็น ตี สำเร็จรูปเป็น ภควติ ฯ

ค. ราชคหํ เป็นนามนามชนิดที่เป็นอสาธารณนาม ฯ

ฌ. เอกสังขยา กับ เอกสัพพนาม ต่างกันอย่างไร คือ เอกสังขยา เป็นได้แต่เอกวจนะ
อย่างเดียว ส่วนเอกสัพพนาม เป็นทวิวจนะ ฯ

ง. ทา ปัจจัย เป็นเครื่องหมายสัตตมีวิภัตติลงในกาล ฐ ปัจจัย เป็นเครื่องหมาย
สัตตมีวิภัตติ ฯ

๔. จงแก้คำที่เห็นว่าผิดในประโยคต่อไปนี้ ให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์

- ก. ภิกฺขุโน สหสฺสํ ฐมฺมสภายํ สนฺนิปตฺติสุ ?
- ข. เกโร ปุณฺนปฺปณฺ ปุจฺฉิยนฺโต ตฺถหิ อเหตุ ?
- ค. สีลวา กุมาริกา อุตฺตโน นาคํ ลพฺภติ ?
- ฌ. มยฺ วิสฺตึนํ ภิกฺขุณฺ ภิกฺขํ ทสฺสามิ ?
- ง. เทวทตฺโต สงฺฆํ ภิชฺชิสฺสตี ?

๔. ได้แก้คำที่เห็นว่าผิดในประโยคต่อไปนี้ ให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ดังนี้

- ก. ภิกฺขุณฺ สหสฺสํ ฐมฺมสภายํ สนฺนิปตฺติ ฯ
- ข. เกโร ปุณฺนปฺปณฺ ปุจฺฉิยาโน ตฺถหิ อโหสิ ฯ
- ค. สีลวตี กุมาริกา อุตฺตโน นาคํ ลภฺติ ฯ
- ฌ. มยฺ วิสฺตึยา ภิกฺขุณฺ ภิกฺขํ ทสฺสาม หรือ อหํ วิสฺตึยา ภิกฺขุณฺ ภิกฺขํ ทสฺสามิ ฯ
- ง. เทวทตฺโต สงฺฆํ ภินฺทิสฺสตี ฯ

๕. โพธิ ในคำว่า โพธิสฺสโต, โพธิญาณตฺถาย, โพธิรฺกฺขมฺมฺเล คำไหนเป็นรูปและสาธนะอะไร จงตั้งวิเคราะห์หามาดู ?

๕. โพธิ ในคำว่า โพธิสฺสโต เป็นกัตตุรูป กัตตุสาธนะ วิเคราะห์ว่า พุชฺฌิสฺสตีติ โพธิ (สฺสโต) หรือ พุชฺฌตีติ โพธิ (สฺสโต)

โพธิ ในคำว่า โพธิญาณตฺถาย เป็นกัตตุรูป กรณสาธนะ วิเคราะห์ว่า พุชฺฌตี เตนาติ โพธิ (ญาณ)

โพธิ ในคำว่า โพธิรฺกฺขมฺมฺเล เป็นกัตตุรูป อธิกรณสาธนะ วิเคราะห์ว่า พุชฺฌตี เอตฺถาติ โพธิ (รฺกฺโข) ฯ

๖. ในกัมมธารยสมานั้น วิเสสนบุพพท กับ วิเสสนุตตรบท ต่างกันอย่างไร ?

จตุราสตีโยชนสหสฺสํ เป็นสมาสอะไรบ้าง จงตั้งวิเคราะห์มาตามลำดับ ?

๖. ในกัมมธารยสมานั้น วิเสสนบุพพท กับ วิเสสนุตตรบท ต่างกันอย่างไร คือ วิเสสนบุพพท มีบทวิเสสนะอยู่ต้น บทประธานอยู่หลัง อุทาหรณ์มหนฺโต ปุริโส = มหาปุริโส บุรุษใหญ่ ส่วน วิเสสนุตตรบท มีบทวิเสสนะอยู่หลัง บทประธานอยู่หน้า อุทาหรณ์สตโต วิเสโส = สตตวิเสโส สัตว์วิเศษ ฯ

จตุราสตีโยชนสหสฺสํ เป็นสมาหริทกุสมาส มีฉฺฉฐิตูปริสสมาสเป็นภายใน ตั้งวิเคราะห์ตามลำดับดังนี้

ฉ.ดํป. วิ. โยชนานํ สหสฺसानิ โยชนสหสฺसानิ

ส.ทิกฺ. วิ. จตุราสตี โยชนสหสฺसानิ จตุราสตีโยชนสหสฺสํ ฯ

๗. ฉิก ปัจจย มีในดัตถิตไหนบ้าง ? และใช้ต่างกันอย่างไร ? อาโรคฺย, อาพาธโก (ปุริโส), ปณฺณรสมํ (ทินฺ) ลงปัจจยอะไร ? ในดัตถิตไหน ? จงตั้งวิเคราะห์มาดู ?

๗. ฉิก ปัจจย มีในโคตตตฺถิต และตรตยาทิตตฺถิต ฯ

ใช้ต่างกันอย่างไร คือ ฉิก ปัจจยในโคตตตฺถิตใช้แทนศัพท์ได้เฉพาะ “อปฺจ” ศัพท์อย่างเดียว ส่วน ฉิก ปัจจยในตรตยาทิตตฺถิตใช้แทนศัพท์ได้ทั่วไปไม่จำกัด ฯ

อาโรคฺย ลง ญย ปัจจย ในภาวตฺถิต วิเคราะห์ว่า อโรคฺสุส ภาโว อาโรคฺย ฯ

อาพาธโก (ปุริโส) ลง อีก ปัจจย ในตทสสฺตติตฺถิต วิเคราะห์ว่า อาพาธอสุส อตฺถิตติ อาพาธโก (ปุริโส) หรือลง ฉิก ปัจจย ในตรตยาทิตตฺถิต วิเคราะห์ว่า อาพาธณนียุตโต อาพาธโก (ปุริโส) ฯ

ปณฺณรสมํ (ทินฺ) ลง ม ปัจจย ในปุณณตฺถิต วิเคราะห์ว่า ปณฺณรสนนํ ปุณฺณปณฺณรสมํ (ทินฺ) ฯ

ใช้เวลา ๓ ชั่วโมง.

พระเทพปริยัติมุนี	เจนจารี	วัดทองนพคุณ	เฉลย
สนามหลวงแผนกบาลี			ตรวจแก้.

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและ บาลีไวยากรณ์

สอบ วันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๓

๑. อักษรเช่นไร ชื่อว่า พยัญชนะ ? และคำว่า “พยัญชนะ” นั้น แปลว่า อย่างไร ?

เฉพาะพยัญชนะอรรคทั้ง ๘ ตัว แต่ละตัวเกิดในฐานใดบ้าง ?

๑. อักษรที่เหลือจากสระ ๓๓ ตัว มี ก เป็นต้น มีนคคหิตเป็นที่สุด ชื่อว่า พยัญชนะ ฯ

และคำว่า “พยัญชนะ” นั้น แปลว่า ทำเนื่อความให้ปรากฏ ฯ

เฉพาะพยัญชนะอรรคทั้ง ๘ ตัว แต่ละตัวเกิดในฐานดังนี้ คือ

ย เกิดที่เพดาน เรียกว่า ตาลุโซ

ร พ สองตัวนี้ เกิดที่ศีรษะกึ่งว่า ที่ปุ่มเหงือกกึ่งว่า เรียกว่า มุทุทธา

ล ส สองตัวนี้ เกิดที่ฟัน เรียกว่า ทนฺตธา

ว เกิดใน ๒ ฐาน คือ ฟันและริมฝีปาก เรียกว่า ทนฺโตฏฺฐโซ

ห เกิดในคอ เรียกว่า กณฺฐโซ ห ที่ประกอบด้วยพยัญชนะ ๘ ตัว คือ

จ ฦ น ม ย ล ว พ ท่านกล่าวว่าเกิดแต่อก ที่ไม่ได้ประกอบ เกิดในคอตามฐานเดิม

ของตน

นคคหิต เกิดในจมูก เรียกว่า นาสิกฺกุจฺจานโซ ฯ

๒. สนธิกิริโยปกรณํ คืออะไร ? มีเท่าไร ? อะไรบ้าง ? นทานาหํ เป็นสนธิอะไร ?

ตัดและต่ออย่างไร ?

๒. สนธิกิริโยปกรณํ คือ วิธีเป็นอุปการะแก่การทำสนธิ ฯ มี ๘ อย่าง คือ

โลโป ลบ ๑

อาเทโส แปลง ๑

อาคโม ลงตัวอักษรใหม่ ๑

วิกาโร ทำให้ผิดจากของเดิม ๑

ปกติ ปกติ ๑

ทีโฆ ทำให้ยาว ๑

รสฺถํ ทำให้สั้น ๑

สญฺโลโคซ้อนตัว ๑ ฯ

นทานาห์ เป็นโลปสระสนธิ และทิมสระสนธิ ตัดเป็น น - อิทานิ - อหํ

ระหว่าง น - อิทานิ สระ ๒ ตัว คือ สระหน้าและสระหลัง มีรูปไม่เสมอกันลบ
สระหลัง คือ ลบ อิ ที่ อิทานิ ต่อเป็น นทานิ ระหว่าง นทานิ - อหํ สระทั้งสอง คือ
สระหน้า และสระหลัง มีรูปไม่เสมอกัน ลบสระหน้า คือ ลบ อิ ที่ นทานิ แล้วทิมะ
สระหลัง คือ อ ที่ อหํ ต่อเป็น นทานาห์ ฯ

๓. จงประกอบสังขยาแทนตัวเลขที่แสดงไว้ ให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์

ก. ๓ อุปลานิ อุทเก ชาตานิ ?

ข. ๑๕ นาริโย นหนาย นที คตา ?

ค. ๒๓ กุมารานํ อจริโย คามํ ปวิญโจ ?

ฌ. ๓๓ ชนนานํ ลาโก อุปลนโน ?

ง. ตสฺส (พุทฺธสฺส) จินาสวานํ ๑๐๐,๐๐๐ ปริวาโร ?

๓. ได้ประกอบสังขยาแทนตัวเลขที่แสดงไว้ ให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ ดังนี้

ก. ตินิ อุปลานิ อุทเก ชาตานิ ฯ

ข. เอกุณวิสติ หรือ เอกุณวิสํ หรือ อุนวิสติ หรือ อุนวิสํ นาริโย นหนาย นที คตา ฯ

ค. เตวิสติยา หรือ เตวิสาย กุมารานํ อจริโย คามํ ปวิญโจ ฯ

ฌ. เตตฺติสติยา หรือ เตตฺติสาย ชนนานํ ลาโก อุปลนโน ฯ

ง. ตสฺส (พุทฺธสฺส) จินาสวานํ สตสฺสฺสฺส ปริวาโร ฯ

๔. ในอาขยาต จัตวาจากไว้เท่าไร ? วาจากไหนลงปัจจัยอะไร ? อวมณฺเณถ ในคำว่า

“มวณฺเณถ ปุณฺณสฺส” ประกอบด้วยเครื่องปรุลงอะไรบ้าง ?

๔. ในอาขยาตจัตวาจากไว้ ๕ วาจาก คือ กัตตุวาจาก กัมมวาจาก ภาววาจาก เหตุกัตตุวาจาก

เหตุกัมมวาจาก ฯ

แต่ละวาจากลงปัจจัยดังนี้ คือ

กัตตุวาจาก ลงปัจจัย ๑๐ ตัว คือ อ เย ฌ นา ฌา ฌหา โอ ฌ ฌย

กัมมวาจาก ลง ย ปัจจัย กับทั้ง อิ อากมหน้า ย ด้วย

ภาวจาก ลง ย ปัจจย

เหตุกัตตฺวจาก ลงปัจจย ๔ ตัว คือ เณ ฌย ฌาเป ฌาปย ตัวใดตัวหนึ่ง

เหตุกัมมวจาก ลงปัจจย ๑๐ ตัวนั้นด้วย ลงเหตุปัจจย คือ ฌาเป ด้วย ลง ย ปัจจย กับทั้ง
อิ อากมหน้า ย ด้วย ฯ

อวมลฺลเณถ ประกอบด้วยเครื่องปรุงดังนี้ คือ อว บทหน้า มนุ ชาติลง ย ปัจจย
เอถ วิกัตติหมวคตฺตมมี ปฐมบุรุษ เอกวจนะ แปลง ย กับที่สุดชาติ คือ น เป็น ญ
สำเร็จเป็น อวมลฺลเณถ ฯ

๕. อนุต และ มาน ปัจจย ในกิริยาภิตกั ใช้เหมือนกันและต่างกันอย่างไร ? โลกานุกมฺปกา
(พุทฺธา), อุปฺปาโท เป็นรูปและสาธนะอะไร จงตั้งวิเคราะห์มาดู ?

๕. อนุต และ มาน ปัจจยในกิริยาภิตกั ใช้เหมือนกันและต่างกันอย่างไร คือ

อนุต และ มานะ ปัจจยทั้งสองตัวนี้ บอกปัจจุบันนกาลเหมือนกัน

ส่วนที่ต่างกัน คือ อนุต เป็นปัจจยหมวคิตปัจจย เป็นได้ ๒ วจาก คือ กัตตฺวจาก
และเหตุกัตตฺวจาก ส่วน มาน เป็นปัจจยหมวคิตกิจจปัจจย เป็นได้ทั้ง ๕ วจาก
แต่ภาวจากไม่นิยมใช้ ฯ

โลกานุกมฺปกา (พุทฺธา) เป็นกัตตฺรูป กัตตฺสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า โลกํ อนุกมฺปนฺตํติ
โลกานุกมฺปกา (พุทฺธา)

อุปฺปาโท เป็นภาวรูป ภาวสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า อุปฺปชฺชเตติ อุปฺปาโท หรือ
อุปฺปชฺชนํ อุปฺปาโท ฯ

๖. สมมติว่าโดยชื่อ มีเท่าไร ? อะไรบ้าง ? อนิมิตฺโต (กาโล), อนุตรามคฺคํ เป็นสมมติอะไร
จงตั้งวิเคราะห์มาดู ?

๖. สมมติว่าโดยชื่อมี ๖ อย่าง คือ กมฺมชารโย ๑ ทิฏฺฐ ๑ ตปฺปฺริโส ๑ ทวนฺทโว ๑ อพฺยयीภาโว ๑
พหุพฺพิฮี ๑ ฯ

อนิมิตฺโต (กาโล) เป็น นบุพพบท พหุพฺพิหิสมาส ตั้งวิเคราะห์ว่า นตฺถิ ตสฺส นิमितฺตุนฺติ
อนิมิตฺโต (กาโล) ฯ

อนฺตรามคฺคํ เป็น นิปาตปุพฺพกะ อพยฺยิภาวสมาส ตั้งวิเคราะหฺว่า มคฺคสุส อนฺตรา
อนฺตรามคฺคํ ฯ

๗. โคตตตฺถิตฺตํ มีปัจจัยเท่าไร ? อะไรบ้าง ? ปาสาณมยฺ (วชิรํ), วิสติมฺ(ทินํ), มชฺฌิมา
(ปฏฺธิปทา) ลงปัจจัยอะไร ? ในตฺถิตฺตํไหน ? จตั้งวิเคราะหฺมาคฺคํ ?

๗. โคตตตฺถิตฺตํ มีปัจจัย ๘ ตัว คือ ณ ฌายน ฌาน ฌะยฺย ฌิ ฌิก ฌว ฌเณร ฯ

ปาสาณมยฺ (วชิรํ) ลง มย ปัจจัย ในปกตตฺถิตฺตํ ตั้งวิเคราะหฺว่า ปาสาณน ปกต
ปาสาณมยฺ (วชิรํ) หรือ ปาสาณสุส วิกาโร ปาสาณมยฺ (วชิรํ)

วิสติมฺ (ทินํ) ลง ม ปัจจัย ในปุรณตฺถิตฺตํ ตั้งวิเคราะหฺว่า วิสติยา ปุรณํ (ทินํ) หรือ
วิสาย ปุรณํ (ทินํ) ฯ

มชฺฌิมา (ปฏฺธิปทา) ลง อิม ปัจจัย ในชาตาทิตฺถิตฺตํ ตั้งวิเคราะหฺว่า มชฺฌเณ ภวติ
มชฺฌิมา (ปฏฺธิปทา) ฯ

ให้เวลา ๓ ชั่วโมง.

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบครั้งที่ ๒ วันที่ ๒๖ เมษายน ๒๕๕๙

๑. ในพยัญชนะวรรคทั้งหลาย มีวิธีการที่จะประกอบพยัญชนะสังโยคได้ อย่างไรบ้าง ?
และพยัญชนะไหนบ้าง ใช้สังโยคไม่ได้ ?
๑. ในพยัญชนะวรรคทั้งหลาย มีวิธีการที่จะประกอบพยัญชนะสังโยคได้ดังนี้ คือ
พยัญชนะที่ ๑ ซ้อนหน้าพยัญชนะที่ ๑ ที่ ๒ ในวรรคของตนได้
พยัญชนะที่ ๓ ซ้อนหน้าพยัญชนะที่ ๓ ที่ ๔ ในวรรคของตนได้
พยัญชนะที่ ๕ สดวรรค ซ้อนหน้าพยัญชนะในวรรคของตนได้ทั้ง ๕ ตัว ยกเสียแต่ ง
ซึ่งเป็นตัวสะกดอย่างเดิwmได้มีสำเนียงในภาษาบาลี ซ้อนหน้าตัวเองไม่ได้
และพยัญชนะที่ ๒ และที่ ๔ ในวรรคทั้ง ๕ ใช้สังโยคไม่ได้
๒. อากมสนธิกิริโยปกรณํ มีในสนธิไหนบ้าง ? และลงอาคมอะไรในสนธินั้น ๆ ?
เตสฺวปสมฺมตฺติ ในคำว่า “เวรํ เตสฺวปสมฺมตฺติ” เป็นสนธิอะไร ? ตัดและต่ออย่างไร ?
๒. อากมสนธิกิริโยปกรณํ มีในสนธิทั้ง ๓ คือ สระสนธิ พยัญชนะสนธิ และนิคคหิตสนธิ
และลงอาคมในสนธินั้น ๆ ดังนี้ คือ
- ในสระสนธิ ลง อ และ โอ อาคม
- ในพยัญชนะสนธิ ลงพยัญชนะอาคม ๘ ตัว คือ ย ว ม ท น ต ร พ
- ในนิคคหิตสนธิ ลง นิคคหิต อาคม
- เตสฺวปสมฺมตฺติ ในคำว่า “เวรํ เตสฺวปสมฺมตฺติ” เป็นโลปนนิคคหิตสนธิและทิมสระสนธิ
ตัดเป็น เตลฺ – อุปสมฺมตฺติ
- ระหว่าง เตลฺ – อุปสมฺมตฺติ เมื่อมีสระหรือพยัญชนะอยู่เบื้องหลัง ลบนิคคหิต ซึ่งอยู่
หน้าได้ คือ ลบ นิคคหิต ที่ เตลฺ เป็น เตส เมื่อลบนิคคหิตข้างหน้าแล้วทิมสระหลัง
คือ อุ ที่ อุปสมฺมตฺติ ต่อเป็น เตสฺวปสมฺมตฺติ

๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้

- ก. เอกวณะ กับ พหุวณะ มีวิธีใช้ต่างกันอย่างไร ?
- ข. สตฺตปญฺญาส แปลว่าอย่างไร ฯ เป็นสังขยาชนิดไหน ?
- ค. อรหํ มีวิธีทำตัวอย่างไร ?
- ฌ. อิม ศัพท์ ในอิติถิลิงค์ เฉพาะฉฺฉฐีวิภคฺติ มีรูปแจกอย่างไร ?
- ง. อาวุโส เป็นคำสำหรับเรียกใคร ?

๓. ได้ตอบคำถามต่อไปนี้

ก. เอกวณะ กับ พหุวณะ มีวิธีใช้ต่างกันอย่างไร คือ เอกวณะ ใช้เป็นคำพูดสำหรับออกชื่อของสิ่งเดียว ส่วนพหุวณะ ใช้เป็นคำพูดสำหรับออกชื่อของมากกว่าสิ่งเดียว คือตั้งแต่ ๒ สิ่งขึ้นไป ฯ

ข. สตฺตปญฺญาส แปลว่า ๕๗ ฯ เป็นปกติสังขยา ฯ

ค. อรหํ มีวิธีทำตัวอย่างนี้ อรหํ ศัพท์เดิมเป็น อรหนฺต ลง นังคฺตถีวิภคฺติ และนำ ฉฺฉฐีวิภคฺติ ฝ่ายพหุวณะ เอา นฺต กับ นํ เป็น ตํ สำเร็จรูปเป็น อรหํ ฯ

ฌ. อิม ศัพท์ ในอิติถิลิงค์ เฉพาะฉฺฉฐีวิภคฺติ มีรูปแจกอย่างไร คือ

	เอกวณะ	พหุวณะ
ฉ.	อิมิสฺสา อิมิสฺสาย อสุสา	อิมาสํ อิมาสานํ ฯ

ง. อาวุโส เป็นคำสำหรับบรรพชิตที่มีพรรษามากกว่า เรียกบรรพชิตที่มีพรรษาน้อยกว่าและสำหรับบรรพชิตเรียกคฤหัสถ์ ฯ

๔. ในอาขยาต วิภคฺติไหน เมื่อลงแล้วต้องทิ้งะ อ ที่สุดปัจจัย เป็น อา มีอุทาหรณ์ว่าอย่างไร ?

จงแจก ฅา ฐาตุ (ในความรู้) ด้วยวิภคฺติหมวดภวิสสันติ เฉพาะปรัศสพท มาดู ?

๔. ในอาขยาต วิภคฺติที่ลงแล้วต้องทิ้งะ อ ที่สุดปัจจัย เป็น อา คือ มิ ม วัตตมานาวิภคฺติ และ

หิ มิ ม ปัญฺณมิวิภคฺติ มีอุทาหรณ์อย่างไร คือ คจฺณาหิ คจฺณามิ คจฺณาม เป็นต้น ฯ

แจก ฅา ฐาตุ (ในความรู้) ด้วยวิภคฺติหมวดภวิสสันติ เฉพาะปรัศสพท ดังนี้

ปรัศ.	เอก.	พหุ.
ป.	ชานิสฺสติ	ชานิสฺสนติ

ม.	ชานิสฺสลิ	ชานิสฺสถ
อุ.	ชานิสฺสามิ ชานิสฺสํ	ชานิสฺสาม

๕. กิริยาภิกตํ มีเครื่องประกอบต่างจากกิริยาอาขยาตอย่างไร ? หาโส, ภิกขาจารา (เวลา) ลงปัจจัยอะไร ? เป็นรูปและสาธนะอะไร จงตั้งวิเคราะห์มาดู ?

๕. กิริยาภิกตํมีเครื่องประกอบต่างจากกิริยาอาขยาต คือ ไม่มีบทและบุรุษเท่านั้น ฯ

หาโส ลง ณ ปัจจัย เป็นภาวรูป ภาวสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า หสนํ หาโส หรือ หลิตพฺพนฺติ หาโส ฯ

ภิกขาจารา (เวลา) ลง ณ ปัจจัย เป็นกัตตุรูป อธิกรณสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า ภิกขา ยจฺรณฺติ เอตฺถาติ ภิกขาจารา(เวลา) ฯ

๖. สมมติว่าโดยกิจ มีเท่าไร ? อะไรบ้าง ? มาตาปิตโร, มโนกมฺมํ จัดเข้าในกิจอย่างไร ? พหุณฺณทิกโก (ภิกขุ) เป็นสมาสอะไร จงตั้งวิเคราะห์มาดู ?

๖. สมมติว่าโดยกิจมี ๒ อย่าง คือ สมาสที่ท่านลบวิภัตติเสียแล้ว เรียกว่าลุตฺตสฺมาโส ๑ สมาสที่ท่านยังมิได้ลบวิภัตติ เรียกว่า อลุตฺตสฺมาโส ๑ ฯ

มาตาปิตโร จัดเข้าในอลุตฺตสฺมาโส

มโนกมฺมํ จัดเข้าในลุตฺตสฺมาโส ฯ

พหุณฺณทิกโก (ภิกขุ) เป็นฉัฏฐีตุลยาธิกรณพหุพพิหีสมาส ตั้งวิเคราะห์ว่า พหุ ญฺณทิกํ ยสฺส โส พหุณฺณทิกโก (ภิกขุ) ฯ

๗. อพยยตัทธิต มีปัจจัยเท่าไร ? อะไรบ้าง ? และปัจจัยตัวไหนนิยมลงกับศัพท์อะไร ? จพฺพทฺธิยา (ภิกขุ) ลงปัจจัยอะไร ? ในตัทธิตไหน ? จงตั้งวิเคราะห์มาดู ?

๗. ในอพยยตัทธิต มีปัจจัย ๒ ตัว คือ ธา, ถํ ฯ

นิยมลงกับศัพท์ดังนี้ คือ

ธา ปัจจัย ลงในประการ นิยมลงหลังสัพพนามทั่วไป อย่างนี้ ยถา ประการใด, ตถา ประการนั้น, สพฺพธา ประการทั้งปวง เป็นต้น

ถึ ปัจจยฺ ลงในประการ นิยมลงหลัง กิ ศัพท์ และ อิม ศัพท์ อย่างนี้ ถึ ประการใด,
อย่างใด, อดถึ ประการนี้, อย่างนี้ ฯ

นพฺพคฺคิยา (ภิกขุ) ลง อียฺ ปัจจยฺ ในชาติาติตฺถิตฺ ตั้งวิเคราะหฺว่า

นพฺพคฺเค ภาว นพฺพคฺคิยา (ภิกขุ) หรือ

นพฺพคฺคา เตสมตฺถิตฺติ นพฺพคฺคิยา (ภิกขุ) หรือ

นพฺพคฺเคสุ ปฏฺิพทฺธา นพฺพคฺคิยา (ภิกขุ) ฯ

ให้เวลา ๓ ชั่วโมง.

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบ วันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘

๑. สระในภาษาบาลีมีเท่าไร ? อะไรบ้าง ? มีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าอย่างไร ? สระไหนมีเสียงเช่นไร ?

๑. สระในภาษาบาลีมี ๘ คือ อ อา อิ อี อุ ู เอ โอ ๑

มีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่านิสสัย ๑

สระ ๓ ตัว คือ อ อิ อุ มีเสียงสั้น ชื่อรัสสะ เหมือนคำว่า อติ กรุ สระ ๕ ตัว คือ อา อี ู เอ โอ มีเสียงยาว ชื่อทีฆะ เหมือนคำว่า ภาคี วฐู เป็นต้น ๑

๒. สนธิคืออะไร ? มีประโยชน์อย่างไร ? ยตรภูจิต ในคำว่า "ยตรภูจิต มุจฺเจยุ ปาปกมฺมา" และ สจฺหํ เป็นสนธิอะไร ? ตัดและต่ออย่างไร ?

๒. สนธิ คือ การต่อศัพท์และอักขระให้เนื่องกันด้วยอักขระ ๑

มีประโยชน์อย่างนี้ คือ เพื่อย่นอักขระให้น้อยลง ๑ เพื่อเป็นอุปการะในการแต่งฉันท ๑ เพื่อทำคำพูดให้สละสลวย ๑ ๑

ยตรภูจิต ในคำว่า “ยตรภูจิต มุจฺเจยุ ปาปกมฺมา” เป็นสัทยัญญกพยัญชนะสนธิ ตัดเป็น ยตร-จิต ชื่อนหน้าพยัญชนะที่มีรูปไม่เหมือนกัน ตามหลักแห่งการสังโยค คือ พยัญชนะที่ ๑ ชื่อนหน้าพยัญชนะที่ ๑ และที่ ๒ ในวรรคของตนได้ ในที่นี้จึงชื่อน ภู พยัญชนะที่ ๑ หน้า จ พยัญชนะที่ ๒ ต่อเป็น ยตรภูจิต ๑

สจฺหํ เป็นโลปสระสนธิ ตัดเป็น สจ-อหฺ ระหว่าง สจ - อหฺ ถ้าสระหน้าเป็นทีฆะ สระหลังเป็นรัสสะ ลบสระหน้า คือ ลบสระ เอ ที่ สจ แล้วทีฆะสระหลัง คือ อ ที่ อหฺ เป็น อา ต่อเป็น สจฺหํ ๑

๓. ปัจจัยในอักษยศัพท์ เฉพาะที่ลงท้ายนาม มีเท่าไร ? อะไรบ้าง ? แต่ละตัวเป็นเครื่องหมายวิภัติอะไร ?

๓. ปัจจัยในอักษยศัพท์ เฉพาะที่ลงท้ายนาม มี ๑๗ ตัว คือ โโต ตฺร ตฺถ ห ฐ ธิ หี หํ หิณฺจนํ ว ทา ทานิ รหิ ฐนา ทาจนํ ชฺช ชฺชว ๑

ปัจจัยแต่ละตัวเป็นเครื่องหมายวิภัติ ดังนี้ คือ

โโต ปัจจัย เป็นเครื่องหมายตติยวิภัติ แปลว่า ข้าง เช่น ปุโรโต ข้างหน้า ปจฺจโต ข้างหลัง เป็นต้น เป็นเครื่องหมายปญฺจมีวิภัติ แปลว่า แต่ เช่น ตโต แต่-นั้น อิตโต แต่-นี้ เป็นต้น

ปัจจัยทั้งหลาย คือ ตฺร ตฺถ ห ฐ ธิ หี หํ หิณฺจนํ ว เป็นเครื่องหมายสัตตมีวิภัติ แปลตามสัตตมี เช่น ตตฺร ใน-นั้น อิท ใน-นี้ เป็นต้น

ปัจจัยทั้งหลาย คือ ทา ทานิ รหิ ฐนา ทาจนํ ชฺช ชฺชว เป็นเครื่องหมายสัตตมีวิภัติ ลงในกาล เช่น ตทา ในกาลนั้น อิทานิ ในกาลนี้ เป็นต้น ๑

๔. ในอาขยต แบ่งกาลที่เป็นประธานไว้เท่าไร ? อะไรบ้าง ? จะรู้จักกาลได้ต้องอาศัยอะไร ? จงแจก ภูษ ฐาตุ (ในความกิน) ด้วยวิภัติหมวดภวิสสันติ เฉพาะปรัสสบทมาดู ?

๔. ในอาขยตแบ่งกาลที่เป็นประธานไว้ ๓ คือ กาลที่เกิดขึ้นจำเพาะหน้า

เรียกว่าปัจจุบันกาล ๑ กาลล่วงแล้ว

เรียกว่าอดีตกาล ๑ กาลยังไม่มาถึง

เรียกว่าอนาคตกาล ๑ ๑

จะรู้จักกาลได้ต้องอาศัยวิภัติ ๑

แจก ภูษ ฐาตุ (ในความกิน) ด้วยวิภัติหมวดภวิสสันติ เฉพาะปรัสสบท ดังนี้

ปฺริส.	เอก.	พหู.
ป.	ภุณฺชิสฺสติ	ภุณฺชิสฺสन्ติ
ม.	ภุณฺชิสฺสสิ	ภุณฺชิสฺสส
อุ.	ภุณฺชิสฺสามิ	ภุณฺชิสฺสาม

๕. กตญญู, ปารุปนํ (วตุถิ) และ วาโส ในคำว่า "ปฏิรูปเทสวาโส" คำไหนเป็นรูป
 สาธนะ และปัจจัยอะไร จงตั้งวิเคราะห์หามาดู ?

๕. กตญญู เป็นกัตตุรูป กัตตุสาธนะ หรือเป็นกัตตุรูป ลงในอรรถตัสสีละหรือเป็นสมาสรูป
 ตัสสีละสาธนะ ลง รุ ปัจจัย ตั้งวิเคราะห์ตามลำดับดังนี้

กัตตุรูป กัตตุสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า กตฺ ชานาติติ กตญญู

กัตตุรูป ลงในอรรถตัสสีละ ตั้งวิเคราะห์ว่า กตฺ ชานาติ สีเลนาติ กตญญู

สมาสรูป ตัสสีละสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า กตฺ ชานิตุํ สีลมสุสาติ กตญญู ฯ

ปารุปนํ (วตุถิ) เป็นกัตตุรูป กรณสาธนะ ยุ ปัจจัย ตั้งวิเคราะห์ว่า ปารุปติเตนาติ
 ปารุปนํ (วตุถิ) ฯ

วาโส ในคำว่า "ปฏิรูปเทสวาโส" เป็นภาวรูป ภาวสาธนะ ลง ณ ปัจจัย ตั้งวิเคราะห์
 ว่า วสนํ วาโส หรือตั้งวิเคราะห์ว่า วสิตพฺพนฺติ วาโส หรือ วสยเตติ วาโส ฯ

๖. อวธารณบุพพบท กัมมชารยสมาส มีลักษณะอย่างไร ? จงตอบพร้อมทั้งยกตัวอย่าง
 ประกอบด้วย ? ตโยชนวตฺตุ เป็นสมาสอะไรบ้าง จงตั้งวิเคราะห์หามาดู ?

๖. อวธารณบุพพบท กัมมชารยสมาส มีลักษณะอย่างนี้ คือ มีบทหน้าอันท่านประกอบด้วย
 เอว ศัพท์เพื่อจะห้ามเนื้อความอันอื่นเสีย บทหลังเป็นประธาน ตัวอย่างเช่น ปญฺญา เอว
 ปชฺโชโต ปญฺญาปชฺโชโต (ประทีป) อันโพล่งทั่ว คือ ปัญฺญา พุทฺโธ เอว รตนํ
 พุทฺธรตนํ รัตนะคือพระพุทธเจ้า ฯ

ตโยชนวตฺตุ เป็นฉฐฐิตูปริสสมาส มีอสมหารทิกุสมาส เป็นภายในตั้งวิเคราะห์
 ตามลำดับดังนี้

อ.ทิกฺ. วิ. ตโย ชนา ตโยชนา

ฉ.ตฺป. วิ. ตโยชนานํ วตฺตุ ตโยชนวตฺตุ ฯ

๗. ตทสฺสตติตฺททิต มีปัจจัยเท่าไร ? อะไรบ้าง ? ปาสาทิโก (ภควา), ทุสฺสีลฺยุ, อตุลิกโก
 ลงปัจจัยอะไร ? ในตททิตไหน ? จงตั้งวิเคราะห์หามาดู ?

๗. ตทสฺสตติตฺททิต มีปัจจัย ๕ ตัว คือ วิ ส ลี อิก อี ร วนฺตุ มนฺตุ ณ ฯ

ปาสาทิโก (ภควา) ลง ฌิก ปัจจย ในตรตยาทิตฺตํ ตั้งวิเคราะห์ว่า ปสาทํ ชนตฺติ
ปาสาทิโก (ภควา) ฯ

ทฺสฺสึลลํ ลง ฌย ปัจจย ในภวตฺตํ ตั้งวิเคราะห์ว่า ทฺสฺสึลลํ ภาโว ทฺสฺสึลลํ ฯ

อตุลิกอ ลง อิกปัจจย ในตทสฺสํตติตฺตํ ตั้งวิเคราะห์ว่า อตุลิกอ อสุส อตุลิติ อตุลิกอ ฯ

ใช้เวลา ๓ ชั่วโมง.

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหา บาลีไวยากรณ์

สอบครั้งที่ ๒ วันที่ ๑๕ เมษายน ๒๕๕๘

๑. พยัญชนะไหน จัดเป็นอัทธสสระ ? เพราะเหตุไร จึงเรียกชื่อนั้น ?

๑. พยัญชนะ ๗ ตัวนี้ คือ ย ร ล ว ส ห พ จัดเป็นอัทธสสระ ฯ

เพราะพยัญชนะเหล่านี้บางตัวก็รวมลงในสระเดียวกันกับพยัญชนะอื่นออกเสียงพร้อมกันได้ บางตัวแม้เป็นตัวสะกดก็ออกเสียงน้อยหนึ่ง พอให้รู้ได้ว่าตัวนั้นเป็นตัวสะกดคล้ายเป็นตัวกล่าวนั้น ฯ

๒. อากโม กับ สลฺโยโค ในพยัญชนะสนธิ มีลักษณะต่างกันอย่างไร ? เตนวมาห เป็นสนธิอะไร ? ตัดและต่ออย่างไร ?

๒. อากโม กับ สลฺโยโค ในพยัญชนะสนธิ มีลักษณะต่างกันอย่างไร คือ

อากโม ได้แก่ การลงพยัญชนะอาคม ๘ ตัว คือ ย ว ม ท น ต ร พ ในเมื่อมีสระอยู่หลัง ตัวอย่างเช่น ยถา-อิทํ เป็น ยถายิทํ เป็นต้น

ส่วนสลฺโยโค นั้น ได้แก่ การซ้อนพยัญชนะ มี ๒ ลักษณะ คือ ซ้อนพยัญชนะที่มีรูปเสมอกันอย่างหนึ่ง เช่น อิธ-ปโมทติ เป็น อิธปฺปโมทติ เป็นต้น ซ้อนหน้าพยัญชนะที่มีรูปไม่เหมือนกันอย่างหนึ่ง ตามหลักการสังโยค คือ บรรดาพยัญชนะวรรคทั้งปวง พยัญชนะที่ ๑ ซ้อนหน้าพยัญชนะที่ ๑ ที่ ๒ ในวรรคของตนได้ พยัญชนะที่ ๓ ซ้อนหน้าพยัญชนะที่ ๓ ที่ ๔ ในวรรคของตนได้ พยัญชนะที่ ๕ ซ้อนหน้าพยัญชนะทุกตัวในวรรคของตน เว้นพยัญชนะคือ ง ซ้อนหน้าพยัญชนะทั้ง ๔ ในวรรคของตนได้ แต่ซ้อนหน้าตัวเองไม่ได้ ตัวอย่างเช่น จตุตฺตริ-จฺจณานิ เป็น จตุตฺตริจฺจณานิ เป็นต้น ฯ

เตนวมาห เป็นโลปสระสนธิ และอาเทศนิคคหิตสนธิ ตัดเป็น เตน - เอว - อาห

ระหว่าง เตน - เอว ถ้าสระหน้าเป็นรัสสะ สระหลังเป็นทีมะ ลบสระ หน้า คือ ลบ
อ ที่ เตน เสีย ต่อเป็น เตนเวิ

ระหว่าง เตนเวิ - อาห ถ้าหนักคหิตอยู่หน้า สระอยู่หลัง แปลงหนักคหิต เป็น ม ต่อ
เป็น เตนเวมหา ฯ

๓. ในปกติสังขยา ท่านจัดลิङ् และวจนะ ไว้อย่างไรบ้าง ?

๓. ในปกติสังขยา ท่านจัดลิङ् และวจนะ ไว้ดังนี้ คือ

จัดเป็นลิङ् ดังนี้

ตั้งแต่ เอก ถึง อฏฺจารส เป็นได้ทั้ง ๓ ลิङ्

ตั้งแต่ เอกฺนวิสติ ถึง อฏฺจนวุติ เป็นอิตถิลิङ्

ตั้งแต่ เอกฺนสตํ ถึง ทสสตสทสฺสํ เป็นนปฺงสกลิङ्

เฉพาะ โกฏฺ โกฏฺ เป็นอิตถิลิङ्

จัดเป็นวจนะดังนี้

เอกสังขยา เป็นเอกวจนะอย่างเดียว

เอกสัพพนาม เป็นทวิวจนะ

ตั้งแต่ ทฺวิ ถึง อฏฺจารส เป็นพหุวจนะ

ตั้งแต่ เอกฺนสตํ ขึ้นไป เป็นได้ ๒ วจนะ ฯ

๔. อาคมในอาขยาด มีเท่าไร ? อะไรบ้าง ? นิยมลงในที่เช่นไร ? หาสยสุ ในคำว่า

“หาสยสุ มหาชน” ประกอบด้วยเครื่องปรุงอะไรบ้าง ?

๔. อาคมในอาขยาด มี ๕ คือ อ อิ ส ห อํ ฯ

นิยมลงในที่เช่นนี้ คือ

อ อาคม นิยมลงที่หน้าธาตุที่ประกอบด้วยวิภัตติหมวค หิยัตตนิวิภัตติ อัชชัตตนิ
วิภัตติ และกาลาติปัตติวิภัตติ

อิ อาคม นิยมลงที่ท้ายธาตุปัจจัยที่ประกอบด้วยหมวค อัชชัตตนิวิภัตติ ภวิสสันติ
วิภัตติ และกาลาติปัตติวิภัตติ

ส อากม นิยมลงท้ายธาตุที่ประกอบด้วยวิกัตติหมวดอักษัตตนิในหมวดธาตุทั้งปวง
 ห อากม นิยมลงที่ท้ายฐาธาตุ โดยไม่นิยมหมวดวิกัตติ
 อํ นิกคหิตอากม นิยมลงกับธาตุหมวด รุฐ แล้วอาเทศเป็นพยัญชนะที่สุควรรค ๗
 หาสยสุ ในคำว่า “หาสยสุ มหาชน” ประกอบด้วยเครื่องปรังดังนี้ คือ หสฺ ธาตุ
 ลง ฌย ปัจจยฺ สฺ วิกัตติหมวดปัญจมี ปัจจยฺที่เนื่องด้วย ฌ เมื่อลงแล้วลบ ฌ เสีย
 คงเหลือแต่ ย แล้วที่มะต้นธาตุ สำเร็จรูปเป็น หาสยสุ ๗

๕. อธิกรณสาธนะ ท่านบัญญัติให้แปลว่าอย่างไร ? ยกตัวอย่างรูปวิเคราะห์มาดู ?
 สนฺธิจุเฑกกา (โจรา), ทฺพปฺมุญจํ (พฺนุชนํ) เป็นรูป สาธนะและปัจจยอะไร ? จง
 ตั้งวิเคราะห์มาดู ?

๕. อธิกรณสาธนะ ท่านบัญญัติให้แปลว่าอย่างนี้ คือ ที่เป็นกัตตุรูป แปลว่า “เป็นที่-”
 ยกตัวอย่างรูปวิเคราะห์ประกอบ เช่น อวสนฺติ เอตฺถาติ อวาโส ๗

ที่เป็นกัมมรูป แปลว่า “เป็นที่อันเขา-” ยกตัวอย่างรูปวิเคราะห์ประกอบ เช่น
 (อตฺโต) สํวณฺณยติ เอตฺถาติ สํวณฺณํ (จानํ) ๗

สนฺธิจุเฑกกา (โจรา) เป็นกัตตุรูป กัตตุสาธนะ ลง ฌฺย ปัจจยฺ ตั้งวิเคราะห์ว่า
 สนฺธิ จินฺทนฺตติ สนฺธิจุเฑกกา (โจรา) ๗

ทฺพปฺมุญจํ (พฺนุชนํ) เป็นกัมมรูป กัมมสาธนะ ลง ข ปัจจยฺ ตั้งวิเคราะห์ว่า ทุกฺเขน
 ปฺมุญจยเตติ ทฺพปฺมุญจํ (พฺนุชนํ) ๗

๖. ที่เรียกว่า อพยฺยิภาวสมาสนํ มีอะไรเป็นเครื่องกำหนดรู้ ? จินฺนสํโยชนา (ภิกฺขุ)
 ฌมฺมครุโก (จกฺขุปาโล) เป็นสมาสอะไร ? จงตั้งวิเคราะห์มาดู ?

๖. ที่เรียกว่า อพยฺยิภาวสมาส นั้น มีอุปสัคหรือนิบาตอยู่ข้างหน้าและเป็นประธานแห่ง
 บทหลัง มีบทสำเร็จมีรูปเป็นนปฺงสกลิงค์และเอกวจนะอย่างเดียวเป็นเครื่องกำหนดรู้ ๗

จินฺนสํโยชนา (ภิกฺขุ) เป็นตติยาพหุพพิหิสมาส ตั้งวิเคราะห์ว่า จินฺนํ นํ สํโยชนํ นํ
 เยหิ เต จินฺนสํโยชนา (ภิกฺขุ) ๗

ธมฺมกรฺโก (จกฺขุปาโล) เป็นสัตตมิตตปฺปฺริสสฺมาส ตังวิเคราะหฺว่า ธมฺเม กรฺโก ธมฺม
กรฺโก (จกฺขุปาโล) ฯ

๗. ปัจจยฺในฐานตํทฺธิต ลงแทนศัพท์อะไรบ้าง ? กิเลสมยฺ (พนฺธนํ), จทฺวาริกา (ตณฺหา)
ลงปัจจยฺอะไร ? ในตํทฺธิตไหน ? จตังวิเคราะหฺมาคฺค ?

๘. ปัจจยฺในฐานตํทฺธิต ลงแทนศัพท์ใดคํนี้ คือ จาน อรหติ หิต ภว ฯ

กิเลสมยฺ (พนฺธนํ) ลง มยฺ ปัจจยฺ ในปกคิตํทฺธิต ตังวิเคราะหฺว่า กิเลเสหิ ปกคํ
กิเลสมยฺ (พนฺธนํ) ฯ

จทฺวาริกา (ตณฺหา) ลง ฦกฺ ปัจจยฺ ในตรตยาทิตํทฺธิต ตังวิเคราะหฺว่า จทฺวาร
วตฺตตีติ จทฺวาริกา (ตณฺหา) ฯ

ให้เวลา ๓ ชั่วโมง.

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบ วันที่ ๕ มีนาคม ๒๕๕๕

๑. ในพยัญชนะวรรค มีหลักการสัງโยคอย่างไร ? และพยัญชนะวรรคตัวไหนบ้าง ใช้สัງโยคไม่ได้ ?

๑. ในพยัญชนะวรรค มีหลักการสัງโยค ดังนี้

พยัญชนะที่ ๑ ซ้อนหน้าพยัญชนะที่ ๑ และที่ ๒ ในวรรคของตนได้

พยัญชนะที่ ๓ ซ้อนหน้าพยัญชนะที่ ๓ และที่ ๔ ในวรรคของตนได้

พยัญชนะที่ ๕ สดวรรค ซ้อนหน้าพยัญชนะในวรรคของตนได้ทั้ง ๕ ตัว

ยกเสียแต่ตัว ง ซึ่งเป็นตัวสะกดอย่างเดียว

พยัญชนะที่ ๒ คือ ข ฉ จ ฎ ฬ และพยัญชนะที่ ๔ คือ ฃ ฌ ฌ ฐ ฑ ใช้สัງโยคไม่ได้ ๑

๒. อาเทโส กับ วิกาโร ต่างกันอย่างไร ? อย่างไรในสนธิอะไรบ้าง ? อลาพุเนว ในคำว่า “อลาพุเนว สารเท” เป็นสนธิอะไร ? ตัดและต่ออย่างไร ?

๒. อาเทโส กับ วิกาโร ต่างกันอย่างไร คือ อาเทโส ได้แก่ การแปลงสระ แปลงพยัญชนะ หรือแปลงนิคหิต เป็นพยัญชนะ ส่วนวิกาโร ได้แก่ การแปลงสระเป็นสระเท่านั้น

อาเทโส ใช้ในสนธิทั้ง ๓ คือ สระสนธิ พยัญชนะสนธิ และนิคหิตสนธิ ส่วนวิกาโร ใช้ในสระสนธิอย่างเดียว ๑

อลาพุเนว ในคำว่า “อลาพุเนว สารเท” เป็นวิการสระสนธิ ตัดเป็น อลาพุนิ - อิว เมื่อ ลบสระหน้า คือ อิ ที่ อลาพุนิ แล้ววิการ คือ แปลง อิ ที่ อิว เป็น เอ ต่อเป็น อลาพุเนว ๑

๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้

- ก. คุณนามชั้นวิเสส มีอะไรเป็นเครื่องสังเกต ?
- ข. ปณฺณรสี แปลว่าอะไร ? เป็นสังขยาชนิดไหน ?
- ค. สติมนฺตุ ในปฐมาวักตติ และทุติยาวักตติ มีรูปแจกอย่างไร ?
- ฌ. อมฺห ศัพท์ เฉพาะนัฏฐีวิกตติ มีรูปแจกอย่างไร ?
- ง. กี ศัพท์ มีวิธีแจกอย่างไร ?

๓. ได้ตอบคำถาม ต่อไปนี้ คือ

- ก. คุณนามชั้นวิเสส มี ตร อีย และ อียิสฺส ก บ้างในเสฏฐัตถิต หรือมีอุปสัค เช่น อติ เป็นบทหน้า เป็นเครื่องสังเกต ฯ
- ข. ปณฺณรสี แปลว่า ที่ ๑๕ ฯ เป็นสังขยาชนิดปฐมสังขยา ฯ
- ค. สติมนฺตุ ในปฐมาวักตติ และทุติยาวักตติ มีรูปแจกอย่างนี้

	เอก.	พหู.
ป.	สติมา	สติมนฺตา สติมนฺโต
ทุ.	สติมนฺตํ	สติมนฺเต สติมนฺโต

- ฌ. อมฺห ศัพท์ เฉพาะนัฏฐีวิกตติ มีรูปแจกอย่างนี้

	เอก.	พหู.
จ.	มยฺหํ อมฺหํ มม มมฺ เม	อมฺหากํ อสุมากํ โน

- ง. กี ศัพท์ (ใคร,อะไร) คงเป็นรูป ก็ อยู่แต่ในนปฺงสกลิงค์ ปฐมาวักตติ และทุติยาวักตติ เอกวณะเท่านั้น นอกนั้นแปลงเป็น ก แล้วแจกในไตรลิงค์ เหมือน ย ศัพท์ ฯ

๔. อุปฺปาทยิสฺส เป็นวากอะไร ? ประกอบด้วยเครื่องปรุ้งอะไรบ้าง ? จงแก้คำที่เห็นว่าผิดให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ ในประโยคต่อไปนี้

- ก. โสโก วา ภยํ วา ชานฺนติ ?
- ข. เอวํ กนิฏฺเฐน ตโย สมฺปตฺติโย ปญฺจิตา ?
- ค. เอวํ ฐมฺเม เทสิยฺนเต มหาชนฺตสฺส ฐมฺมาภิสฺสโม อโหสิ ?

๔. อุปาทยีสฺ เป็นเหตุกัตตฺวาจก ฯ

ประกอบด้วยเครื่องปรุง คือ อุ บทหน้า ปทุ ธาตุในความถึง ลง ญย ปัจจัย ปัจจัยที่เนื่องด้วย ณ ลบ ณ เสียเหลือไว้แต่ ย ลง อุํ อชฺชตฺตนิ วิกตฺติ แปลง อุํ เป็น อีสฺ ฯ
ได้แก่คำที่เห็นว่าผิดให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ ในประโยคต่อไปนี้ คือ

ก. แก่เป็น โสโก จ ภยํ จ ชานนฺติ หรือแก่เป็น โสโก วา ภยํ วา ชายติ ฯ

ข. แก่เป็น เอวํ กนิญฺเจน ติสฺโส สมฺปตฺติโย ปญฺจิตา ฯ

ค. แก่เป็น เอวํ ฐมฺเม เทลียมาเน มหาชนสฺส ฐมฺมาภิสฺสโม อโหสิ ฯ

๕. ปุริสฆาตโก (บุคฺคโล), นหํ (อุทกํ) และ อานนฺโท ในคำว่า “โก นฺ หาสฺ กิमानนฺโท”

คำไหน เป็นรูป สาธนะ และปัจจัยอะไร จงตั้งวิเคราะห์มาดู ฯ

๕. ปุริสฆาตโก (บุคฺคโล) เป็นกัตตฺรูป กัตตฺสาธนะ ญวฺ ปัจจัย ตั้งวิเคราะห์ว่า ปุริสฆาตคฺติ ปุริสฆาตโก (บุคฺคโล) ฯ

นหํ (อุทกํ) เป็นกัตตฺรูป กรณฺสาธนะ ยุ ปัจจัย ตั้งวิเคราะห์ว่า นฺ หายติ เตนาคิ นหํ (อุทกํ) ฯ

อานนฺโท ในคำว่า “โก นฺ หาสฺ กิमानนฺโท” เป็นภาวรูป ภาวสาธนะ

ลง อ ปัจจัย หรือลง ณ ปัจจัย ตั้งวิเคราะห์ว่า อานนฺทํ อานนฺโท ฯ

๖. บรรดาสมาสทั้ง ๖ มีกัมมธารยสมาสเป็นต้น สมาสไหนบ้าง เป็นนามล้วน ? สมาสไหนบ้าง เป็นคุณล้วน ? และสมาสไหนบ้าง เป็นได้ทั้งนามทั้งคุณ ?
ราชสุลลโร (ราชา), โสกาภิกฺขโต (ปุริโศ) เป็นสมาสอะไร จงตั้งวิเคราะห์มาดู ?

๖. บรรดาสมาสทั้ง ๖ มีกัมมธารยสมาสเป็นต้นนั้น

ทิกฺขุสมาส และทวันทวสมาส เป็นนามล้วน

พหุพพิหฺสมาส เป็นคุณล้วน

กัมมธารยสมาส ตปฺปฺริสสมาส และอํพยยิภาวสมาส เป็นได้ทั้งนามทั้งคุณ ฯ

ราชสุลลโร (ราชา) เป็นฉัฏฐิภินนาธิกรณพหุพพิหฺสมาส ตั้งวิเคราะห์ว่า รโห ลิริลล (สิริลลํ) ยสฺส โส ราชสุลลโร (ราชา) ฯ

โสกาภิกฺขโต (ปุริโส) เป็นตติยาคัพฺปริสสมาส ตั้งวิเคราะห์ว่า โสเคน อภิกฺขโต
โสกาภิกฺขโต (ปุริโส) ฯ

๗. ปัจจัยในตัทธิตไหนบ้าง ใช้ประกอบกับศัพท์ที่เป็นสังขยาได้ ? จตุกกํ, ทิฏฐมฺมิโก (อตฺโต)
ลงปัจจัยอะไร ในตัทธิตไหน จตั้งวิเคราะห์มาดู ?

๗. ปัจจัยในตัทธิตที่ใช้ประกอบกับศัพท์ที่เป็นสังขยา มี ๓ ตัทธิต คือ

๑. ปัจจัยในปฺรณตัทธิต ๕ ตัว คือ ดย ถ จ ม อ

๒. ก ปัจจัย ในสังขยาตัทธิต

๓. ธา ปัจจัย ในวิภาคตัทธิต

จตุกกํ ลง ก ปัจจัย ในสังขยาตัทธิต ตั้งวิเคราะห์ว่า จตุตาริ ปริมาณานิ อสุสาติ จตุกกํ ฯ

ทิฏฐมฺมิโก (อตฺโต) ลง ฉิก ปัจจัย ในตรตยาตัทธิต ตั้งวิเคราะห์ว่า

ทิฏฐมฺเม ปวตฺตตีติ ทิฏฐมฺมิโก (อตฺโต) ฯ

ใช้เวลา ๓ ชั่วโมง.

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและ บาลีไวยากรณ์

สอบครั้งที่ ๒ วันที่ ๓ พฤษภาคม ๒๕๕๙

๑. สระในบาลีภาษามีเท่าไร ? อะไรบ้าง ? จัดเป็นคู่ไว้เท่าไร ? อะไรบ้าง ?
สระไหนเกิดใน ๒ ฐาน ?

๑. สระในภาษาบาลีมี ๘ ตัว คือ อ อา อิ อี อุ ู เอ โอ จัดเป็นคู่ไว้ ๓ คู่ คือ
อ อา เรียกว่า อวณฺโณ อิ อี เรียกว่า อิวณฺโณ อุ ู เรียกว่า อุวณฺโณ สระ เอ
และ โอ ๒ ตัวนี้ เกิดใน ๒ ฐาน (คือ เอ เกิดที่คอและเพดาน เรียกว่า กณฺฐतालुไซ
โอ เกิดที่คอและริมฝีปาก เรียกว่า กณฺฐโจจฺไซ) ฯ

๒. สนธิกิริโยปกรณํ มีเท่าไร ? อะไรบ้าง ? เสวทานิ, กิเมวิทํ ตัดและต่ออย่างไร ?

๒. สนธิกิริโยปกรณํ มี ๘ คือ โลโป ลบ ๑ อาเทโส แปลง ๑ อากโม ลงตัวอักษรใหม่ ๑
วิกาโร ทำให้ผิดจากของเดิม ๑ ปกติ ปกติ ๑ ทีโฆ ทำให้ยาว ๑ รสฺสํ ทำให้สั้น ๑
สญฺญโค ช้อนตัว ๑ ฯ

เสวทานิ ตัดเป็น เสว-อิทานิ ถ้าสระ ๒ ตัวมีรูปไม่เสมอกัน ลบสระเบื้องปลาย
บ้างก็ได้ คือ ลบสระ อิ ที่ศัพท์ อิทานิ เสีย ต่อเป็น เสวทานิ ฯ

กิเมวิทํ ตัดเป็น กี - เอว - อิท์ ระหว่าง กี - เอว สระอยู่หลัง นิคคหิตอยู่หน้า
แปลงนิคคหิตเป็น ม ต่อเป็น กิเมว ระหว่าง กิเมว - อิท์ ถ้าสระ ๒ ตัวมีรูปไม่เสมอ
กัน ลบสระหน้า คือ อ ในที่สุดแห่งศัพท์ กิเมว ต่อเป็น กิเมวิทํ ฯ

๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้

- ก. คำว่า “ภควนฺตา ภควนฺโต” นั้น มีวิธีใช้ต่างกันอย่างไร ?
- ข. ปาปิโย, สุขุโม เป็นคุณนามชั้นไหน ?
- ค. คำว่า “๕๕” และ “๕๕” ตรงกับศัพท์สังख्याว่าอย่างไร ?
- ฌ. อัย, เอกจุโจ เป็นสัพพนามชนิดไหน ?
- ง. อัพยยศัพท์ แบ่งเป็นเท่าไร ? อะไรบ้าง ?

๓. ได้ตอบคำถามต่อไปนี้

- ก. ภควนฺตา ใช้เป็นทวิวจนะ สำหรับกล่าวถึงคน ๒ คน ส่วน ภควนฺโต ใช้เป็นพหุวจนะ สำหรับกล่าวถึงคนมากตั้งแต่ ๓ ขึ้นไป ฯ
- ข. ปาปิโย เป็นคุณนามชั้นวิเสส สุขุโม เป็นคุณนามชั้นปกติ ฯ
- ค. คำว่า ๕๕ ตรงกับศัพท์สังख्याว่า เอกนสญฺจี คำว่า ๕๕ ตรงกับศัพท์สังख्याว่า ปญฺจนวฺติ ฯ
- ฌ. อัย เป็นนิยมวิเสสนสัพพนาม เอกจุโจ เป็นอนิยมวิเสสนสัพพนาม ฯ
- ง. อัพยยศัพท์ แบ่งเป็น ๓ คือ อุปสัถ ๑ นิบาต ๑ ปัจจัย ๑ ฯ

๔. ภิกฺขุ ชาติฺ และ มุจฺ ชาติฺ เป็นสกัมมชาติฺ หรือ เป็นอกัมมชาติฺ ? จงแจก พุทฺ ชาติฺ (ในความตรัสรู้) ด้วยวิภัตติหมวคภวิสสันติ เฉพาะปรัสสบทมาตุ ?

๔. ภิกฺขุ และ มุจฺ ชาติฺ เป็นได้ทั้งสกัมมชาติฺ และ อกัมมชาติฺ (ภิกฺขุ ชาติฺ และ มุจฺ ชาติฺ ถ้างลง อ ปัจจัยในหมวค รุทฺ ชาติฺ เป็นสกัมมชาติฺ ตัวอย่าง ภินฺทติ แปลว่า ย่อมต้อย หรือย่อมทำลาย มุญฺจติ แปลว่า ย่อมปล่อย ถ้างลง ย ปัจจัย ในหมวค ทิฏฺ ชาติฺ เป็น อกัมมชาติฺ ตัวอย่าง ภิชฺชติ แปลว่า ย่อมแตก มุจฺจติ แปลว่า ย่อมหลุด ย่อมพ้น) ฯ

แจก พุทฺ (ในความตรัสรู้) ด้วยวิภัตติหมวคภวิสสันติ เฉพาะปรัสสบท ดังนี้

ปฺริส.	เอก.	พหุ.
ป.	พุชฺฉิสฺสฺสฺติ	พุชฺฉิสฺสฺสฺสนฺติ
ม.	พุชฺฉิสฺสฺสฺสฺติ	พุชฺฉิสฺสฺสฺสฺถ
อุ.	พุชฺฉิสฺสฺสฺสามิ	พุชฺฉิสฺสฺสฺสาม

๕. ปัจจัยที่สำหรับประกอบกับกริยาภิคค์ แบ่งเป็นกี่พวก ? แต่ละพวกมีปัจจัยอะไรบ้าง ?
 วรรลาภี (ปุคฺคโล), ฐมฺมสุสวณฺ (จํานํ) เป็นรูป สาธนะและปัจจัยอะไร จงตั้ง
 วิเคราะห์มาดู ?

๕. ปัจจัยที่สำหรับประกอบกับกริยาภิคค์ แบ่งเป็น ๓ พวก คือ

ภิคค์ปัจจัย อย่างนี้ อนุตฺตวณฺตฺตวํ

ภิจปัจจัย อย่างนี้ อนีย ตพฺพ

ภิคค์ภิจปัจจัย อย่างนี้ มาน ตฺตุน ตฺวา ตฺวาน ฯ

วรรลาภี (ปุคฺคโล) เป็นภิคค์รูป ภิคค์สาธนะ ลงในอรรถแห่งตัสสึละ ณี ปัจจัย
 ตั้งวิเคราะห์ว่า วรํ ภคฺติ สึเลนาติ วรรลาภี (ปุคฺคโล) หรือเป็น สมาสรูป ตัสสึลสาธนะ
 ตั้งวิเคราะห์ว่า วรํ ภคฺติ (ลทฺฐ) สึลมฺมสุสวณฺ วรรลาภี (ปุคฺคโล) ฯ

ฐมฺมสุสวณฺ (จํานํ) เป็นภิคค์รูป อธิกรณสาธนะ ยฺ ปัจจัย ตั้งวิเคราะห์ว่า ฐมฺมํ
 สฺสณฺณฺติเอตฺถาติ ฐมฺมสุสวณฺ (จํานํ) ฯ

๖. น บพฺพบท กัมมชารยสมาส กับ น บพฺพบท พหุพพิหิสมาส ต่างกันอย่างไร ?
 อนจฺจริโย (ปาสาโท), อตฺตทตฺโต เป็นสมาสอะไร จงตั้งวิเคราะห์มาดู ?

๖. ต่างกันอย่างนี้ คือ น บพฺพบท กัมมชารยสมาส สมาสที่มี น อยู่หน้า ปฏิเสธนามนาม
 แปลว่า มิใช่หรือ หามิได้ เช่น น พฺราหฺมณ = อพฺราหฺมณ (อํ ชโน อ. ชนํ)
 มิใช่พราหมณ์ ส่วน น บพฺพบท พหุพพิหิสมาส สมาส ที่มี น อยู่หน้า ปฏิเสธคุณนาม
 แปลว่า มี...หามิได้หรือไม่มี เช่น นตฺถิ ตสฺส สโมติ อสโม (ภควา พระผู้มีพระภาคเจ้า)
 ไม่มีผู้เสมอ หรือ หาผู้เสมอไม่มี ฯ

อนจฺจริโย (ปาสาโท) เป็น น บพฺพบท พหุพพิหิสมาส ตั้งวิเคราะห์ว่า นตฺถิ ตสฺส
 อจฺจริยนฺติ อนจฺจริโย (ปาสาโท) ฯ

อตฺตทตฺโต เป็น จฺญูติตฺปปริสสมาส ตั้งวิเคราะห์ว่า อตฺตโน อตฺโต อตฺตทตฺโต ฯ

๗. ตัทธิธโดยย่อ แบ่งเป็นเท่าไร ? อะไรบ้าง ? การุณฺณํ, ยสวา (ชโน), โสฬสโม (โกฏฺฐาโส)
ลงปัจจัยอะไร ในตัทธิธไหน จตั้งวิเคราะห์มาคฺ ?
๘. ตัทธิธโดยย่อแบ่งเป็น ๓ คือ สามัญญตัทธิธ ๑ ภาวตัทธิธ ๑ อัပ္พยตัทธิธ ๑ ฯ
การุณฺณํ ลง ญฺย ปัจจัย ในภาวตัทธิธ ตั้งวิเคราะห์ว่า กรุณาย ภาโว การุณฺณํ ฯ
ยสวา (ชโน) ลง วนฺตฺ ปัจจัย ในตทฺสสํตติตฺตัททธิธ ตั้งวิเคราะห์ว่า ยโส อสฺส
อตฺถิติติ ยสวา (ชโน) ฯ
โสฬสโม (โกฏฺฐาโส) ลง ม ปัจจัย ในปุรณตฺตัททธิธ ตั้งวิเคราะห์ว่า โสฬสนฺนํ
ปุรโณ โสฬสโม (โกฏฺฐาโส) ฯ

ให้เวลา ๓ ชั่วโมง.

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์

สอบ วันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐

๑. อะไร เรียกว่า อักษร พยัญชนะ และนิคคหิต ? ในคำทั้ง ๓ นั้น คำไหน แปลว่า อย่างไร ?
๑. เสียงก็ดี ตัวหนังสือก็ดี เรียกว่า อักษร อักษรที่เหลือจากสระนั้น ๓๓ ตัว มี ก เป็นต้น มีนิคคหิตเป็นที่สุด เรียกว่า พยัญชนะ พยัญชนะ คือ อ เรียกว่า นิคคหิต ฯ
- ในคำทั้ง ๓ นั้น คำว่า อักษร แปลว่า ไม่รู้จักสั้นอย่าง ๑ ไม่เป็นของแข็งอย่าง ๑ พยัญชนะ แปลว่า ทำเนื่อความให้ปรากฏ นิคคหิต แปลว่า กดสระ หรือกรณ์ คืออวัยวะที่ทำเสียง เวลาเมื่อจะว่าไม่ต้องอ้าปากเกินกว่าปกติ เหมือนที่มสระ ฯ
๒. การลงอาคมในพยัญชนะสนธิและนิคคหิตสนธิ มีลักษณะต่างกันอย่างไร ? อภัพโพทานาหํ เป็นสนธิอะไร ? ตัดและต่ออย่างไร ?
๒. มีลักษณะต่างกันดังนี้ คือ การลงอาคมในพยัญชนะสนธิ ถ้ามีสระอยู่ เบื้องหลัง ลงพยัญชนะอาคม ๘ ตัว คือ ข ว ม ท น ต ร พ ได้บ้าง ตัวอย่าง เช่น ข อาคม ยถา - อิหํ เป็น ยถายิหํ ว อาคม อุ - ทิภุขติ เป็น วุทิภุขติ เป็นต้น ในสัททนีติว่าลง ห อาคม ก็ได้ ตัวอย่างเช่น สุ - อุชฺช เป็น สุหฺช
- ส่วนการลงอาคมนิคคหิตสนธิ เมื่อสระก็ดี พยัญชนะก็ดี อยู่เบื้องหลัง ลงนิคคหิตอาคมได้บ้าง ตัวอย่างเช่น อว-สิโร เป็น อวฺสิโร เป็นต้น ฯ
- อภัพโพทานาหํ เป็นสระสนธิ ตัดเป็น อภัพโพ - อิทานิ - อิหํ
- ระหว่าง อภัพโพ - อิทานิ ถ้าสระ ๒ ตัวมีรูปไม่เสมอกัน ลบสระเบื้องปลาย บ้างก็ได้คือ ลบสระ อิ ที่ศัพท์ อิทานิ เสีย ต่อเป็น อภัพโพทานิ ฯ

ระหว่าง อภัพฺโพทานิ – อหํ สรรทังสอง คือ สรรหน้าและสรรหลังมีรูปไม่เสมอ
กัน

ลบสรรหน้า คือ ลบ อิ ที่ อภัพฺโพทานิ แล้วที่ฆะสรรหลัง คือ อ ที่ อหํ ต่อเป็น
อภัพฺโพทานาหํ ฯ

๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้

ก. คุณนามเช่นไร ชื่ออติวิเสส ?

ข. อุปาสิกะ มีวิธีทำตัวอย่างไร ?

ค. สฎฺฐิจิ แปลว่าอะไร ? เป็นวจนะและลึงค์อะไร ?

ฌ. อมุห เป็นสัพพนามชนิดไหน เป็นได้กี่ลึงค์ ?

ง. อาวุโส เป็นคำสำหรับเรียกใคร ?

๓. ได้ตอบคำถามต่อไปนี้ คือ

ก. คุณนามที่แสดงลักษณะของนามนามว่าดีที่สุด หรือชั่วที่สุด เหมือนคำว่า
ปณฺฑิตตโม เป็นบัณฑิตที่สุด ปาปตโม เป็นบาปที่สุด ชื่ออติวิเสส ฯ

ข. อุปาสิกะ มีวิธีทำตัวอย่างนี้ คือ อุปาสิกะ ศัพท์เดิมเป็น อุปาสิกา ลง สิ อาลปนวิภัตติ
แปลง อา กับ สิ เป็น เอ สำเร็จรูปเป็น อุปาสิกะ ฯ

ค. สฎฺฐิจิ แปลว่า หกสิบ ฯ เป็นเอกวจนะและอิตถิลึงค์อย่างเดียว ฯ

ฌ. อมุห ศัพท์ เป็นสัพพนามชนิดปุริสสัพพนาม ฯ เป็นได้ ๒ ลึงค์ คือ ปุลงลึงค์และ
อิตถิลึงค์ ฯ

ง. อาวุโส เป็นคำสำหรับบรรพชิตที่มีพรรษามากกว่าเรียกบรรพชิต ที่มีพรรษาน้อย
กว่าและสำหรับบรรพชิตเรียกคฤหัสถ์ ฯ

๔. ธาตุคืออะไร ? ท่านรวบรวมจัดไว้เป็นกี่หมวด ? อะไรบ้าง ? สมัชฌตุ, ปจฺจสฺสสุ
ประกอบด้วยเครื่องปรุงอะไรบ้าง ?

๔. ธาตุ คือ กิริยาศัพท์ที่เป็นมูลราก ให้เครื่องปรุงเหล่านี้ คือ วิภัตติ กาล บท วจนะ
บุรุษ วาจก และปัจจัย เข้าประกอบ แปลว่า ความทรงไว้ คือ ทรงไว้ซึ่งเนื้อความของตน

ไม่เปลี่ยนแปลง

ท่านรวบรวมจัดไว้เป็น ๘ หมวด คือ

๑. หมวด ภู ชาติ	๒. หมวด รุ ชาติ
๓. หมวด ทิว ชาติ	๔. หมวด สุ ชาติ
๕. หมวด กี ชาติ	๖. หมวด คหุ ชาติ
๗. หมวด ตนุ ชาติ	๘. หมวด จรุ ชาติ

สมิขมตุ ประกอบด้วยเครื่องปรุง คือ ส บทหน้า อิธ ชาติ ในความสำเร็จ ปัจจัย
ตุ ปัญจมีวิภัติ ๑

ปจฺจสฺสโตสุ ประกอบด้วยเครื่องปรุง คือ ปฏิ บทหน้า อ บทหน้า สุ ชาติ ในความพึง
ลง อ ปัจจัย ส อาคม และ อุ อักษรัตตนิวิภัติ ๑

๕. กิตกัณั้น เป็นชื่อของอะไร ? แบ่งเป็นเท่าไร ? อะไรบ้าง ? อุปฺปาโท, ภิกฺขาจารย์ (จํานํ)

ลงปัจจัยอะไร ? เป็นรูปสาธนะ และปัจจัยอะไร จงตั้งวิเคราะห์มาดู ?

๕. กิตกัณั้นเป็นชื่อของศัพท์ที่ท่านประกอบด้วยปัจจัยหมู่หนึ่ง ซึ่งเป็นเครื่องกำหนดหมาย
เนื้อความของนามศัพท์ และกิริยาศัพท์ต่าง ๆ กันแบ่งเป็น ๒ อย่าง คือ เป็นนามศัพท์
อย่างหนึ่ง เป็นกิริยาศัพท์อย่างหนึ่ง หรือเป็นนามศัพท์ คือนามกิตกัอย่างหนึ่ง เป็น
กิริยาศัพท์ คือ กิริยากิตกัอย่างหนึ่ง ๑

อุปฺปาโท เป็นถาวรรูป ภาวสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า อุปฺปชฺชเตติ อุปฺปาโท หรือ
อุปฺปชฺชนํ อุปฺปาโท หรือ อุปฺปชฺชิตพฺพนฺติ อุปฺปาโท ๑

ภิกฺขาจารย์ (จํานํ) เป็นกัตตุรูป อธิกรณสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า ภิกฺขาย จรฺนฺติ
เอตฺถาติ ภิกฺขาจารย์ (จํานํ)

๖. อะไรชื่อว่าทิกุสมาส ? ทิกุสมาส กับ วิเสสนนุพพตท กัมมธารยสมาสต่างกันอย่างไร ?

อกุสลเจตนา เป็นสมาสอะไรบ้าง จงตั้งวิเคราะห์มาตาม ลำดับ ?

๖. กัมมธารยสมาส มีสังขยาอยู่ข้างหน้า ชื่อว่าทิกุสมาส ๑

ต่างกันอย่างไร คือ ทิกุสมาส คือ กัมมธารยสมาส ชนิดที่มีปกติสังขยา ที่เป็นคุณนาม

อยู่ข้างหน้า ตัวประธานอยู่ข้างหลัง อย่างนี้ ตโย โลกา = ติโลกํ โลก ๓ จตฺสฺส
ทิสฺสา = จตฺตทิสฺสา ทิส ๔ เป็นต้น ฯ

ส่วนวิเศษนบุพพบท กัมมธารยสมาส มีบทวิเศษนอยู่ข้างหน้า บทประธานอยู่ข้าง
หลังอย่างนี้ มหฺนโต ปุริโส = มหาปุริโส บุรุษใหญ่ นิลํ อุปฺปฬํ = นิลุปฺปฬํ ดอก
อุบลเขียว เป็นต้น แม้มีปฺรณสํขยาอยู่ข้างหน้า อย่างนี้ ปจฺโม ปุริโส = ปจฺมปุริโส บุรุษ
ที่ ๑ ก็จัดเป็น วิเศษนบุพพบทกัมมธารยสมาส ฯ

อกุสฺสเจตนา เป็นวิเศษนบุพพบท กัมมธารยสมาส มี น บุพพบท กัมมธารยสมาส เป็น
ภายใน ตั้งวิเคราะห์ตามลำดับดังนี้

น.บุพ.กัม.วิ. น กุสฺลา อกุสฺลา (เจตนา)

วิ.บุพ.กัม.วิ. อกุสฺลา เจตนา อกุสฺสเจตนา

หรือ วิ. อกุสฺลา จ สฺวา เจตนา จาติ อกุสฺสเจตนา ฯ

๘. ปฺรณตฺตทิตฺต มีปัจจัยเท่าไร ? อะไรบ้าง ? เตปิฏฺโโก (เถโร), ปญฺจธา, ภาคินี (อุตฺถิ)
ลงปัจจัยอะไร ? ในตฺตทิตฺตไหน ? จตั้งวิเคราะห์มาดู ?

๘. ในปฺรณตฺตทิตฺต มีปัจจัย ๕ ตัว คือ ตยิ ถ จ ม อี ฯ

เตปิฏฺโโก (เถโร) ลง ณ ปัจจัย ในราคาตฺตทิตฺต ตั้งวิเคราะห์ว่า ตปิฏฺกํ ธารตฺติติ
เตปิฏฺโโก (เถโร) ฯ

ปญฺจธา ลง ธา ปัจจัย ในวิภาคตฺตทิตฺต ตั้งวิเคราะห์ว่า ปญฺจหิ วิภาเคหิปญฺจธา ฯ

ภาคินี (อุตฺถิ) ลง อี ปัจจัย ในคทฺสสฺตตฺตทิตฺต ตั้งวิเคราะห์ว่า ภาคิ อสฺสา อุตฺถิตฺติ
ภาคินี (อุตฺถิ) ฯ

ใช้เวลา ๓ ชั่วโมง.

ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์
สอบครั้งที่ ๒ วันที่ ๒๓ เมษายน ๒๕๖๐

๑. พยัญชนะในบาลีภาษา มีเท่าไร ? อะไรบ้าง ? อาศัยอะไร จึงออกเสียงได้ ?

๑. พยัญชนะในบาลีภาษา มี ๓๓ ตัว ๆ คือ

ก ข ค ฌ ง

จ ฉ ช ฌ ญ

ฎ ฐ ฑ ฒ ณ

ด ถ ท ธ น

ป ผ พ ภ ม

ย ร ล ว ส ห พ อ ๑

อาศัยสระ จึงออกเสียงได้ ๑

๒. อาทศสระสนธิ ในที่เช่นไร จึงแปลงสระเบื้องหน้าได้ ? จงตอบพร้อมทั้ง ยกตัวอย่างประกอบ ? สุวหํ, เยสนฺโน เป็นสนธิอะไร ? ตัดและต่ออย่างไร ?

๒. อาทศสระสนธิ ในที่เช่นนี้ จึงแปลงสระเบื้องหน้าได้ คือ

ถ้า อิ เอ อยู่หน้า มีสระอยู่เบื้องหลัง แปลง อิ หรือ เอ ตัวหน้าเป็น ย

เช่น อकुติ - อาการํ เป็น อกุยาการํ, เต - อสุส เป็น ตยสุส

ถ้า อุ โอ อยู่หน้า มีสระอยู่เบื้องหลัง แปลง อุ หรือ โอ เป็น ว

เช่น อถโ - อสุส เป็น อถขุสสุ, พหุ - อาพาโห เป็น พหุวาพาโห ๑

สุวหํ เป็นอาทศสระสนธิ ตัดเป็น โส - อหํ สระ โอ อยู่หน้า สระ อ อยู่หลัง
เอา โอ เป็น ว เป็น สุว ระหว่าง สุว กับ อหํ สระหน้าและสระหลังมีรูปเสมอกัน
ลบสระหน้า คือ อ ที่ ว เสียแล้วที่มะสระหลังเป็น อา ต่อเป็น สุวหํ ๑

เยสนุโน เป็นอาเทศนิกคหิตสนธิ ตัดเป็น เยสํ - โน ถ้าพยัญชนะอยู่หลัง นิกคหิตอยู่หน้า แปลงนิกคหิตเป็นพยัญชนะที่สุตวรคของพยัญชนะหลัง คือ น ต่อเป็น เยสนุโน ฯ

๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้

- ก. อติสุมา, เชฏโฐ เป็นคุณนามชั้นไหน ?
- ข. ภควโต เป็นวิภัติไหนบ้าง ?
- ค. ปกตีสังขยา ใช้นับอย่างไร ?
- ฃ. สัพพนาม แบ่งเป็นเท่าไร ? อะไรบ้าง ?
- ง. กทา แปลว่าอย่างไร ? สำเร็จรูปมาจากอะไร ?

๓. ได้ตอบคำถามต่อไปนี้ คือ

- ก. อติสุมา เป็นคุณนามชั้นวิเศษ เชฏโฐ เป็นคุณนามชั้นอติวิเศษ ฯ
- ข. ภควโต เป็นจตุตถีวิภัติ และฉกฺฐีวิภัติ เอกวจนะ ฯ
- ค. ปกตีสังขยา ใช้นับโดยปกติเป็นต้นว่า หนึ่ง สอง สาม สี่ ห้า ฯ
- ฃ. สัพพนาม แบ่งเป็น ๒ คือ ปุริสสัพพนาม ๑ วิเศษนสัพพนาม ๑ ฯ
- ง. กทา แปลว่า ในกาลไร เมื่อไร สำเร็จรูปมาจาก ก็ ศัพท์ ลง ทา ปัจจัย ฯ

๔. วิภัติอาขยาต ท่านจำแนกไว้เพื่อประโยชน์อะไร ? จัดเป็นกี่หมวด ? หมวดไหนบอกกาลอะไร ?

๔. วิภัติอาขยาตท่านจำแนกไว้เพื่อประโยชน์เป็นเครื่องหมาย กาล บท วจนะ และบุรุษ ฯ จัดเป็น ๘ หมวด ฯ

แต่ละหมวดบอกกालดังนี้ คือ

๑. วัตตมานา บอกปัจจุบันกาล
๒. ปัญจมิ บอกความบังคับ ความหวัง ความอ่อนน้อม
๓. สัตตมิ บอกความยอมตาม ความกำหนด และความรำพึง
๔. ปโรกขา บอกอดีตกาลไม่มีกำหนด

๕. หิยัตตนิ	บอกอดีตกาลตั้งแต่วันวาน
๖. อัชชัตตนิ	บอกอดีตกาลตั้งแต่วันนี้
๗. ภวิสสันติ	บอกอนาคตกาลแห่งปัจจุบัน
๘. กาลาติปตติ	บอกอนาคตกาลแห่งอดีต ฯ

๕. รูปวิเคราะห์แห่งสาธนะ จัดเป็นเท่าไร ? อะไรบ้าง ? และจะกำหนดรู้ได้อย่างไรว่าสาธนะนั้น ๆ เป็นรูปอะไร ? สีสรรกชิกา (อตุลิต) ลงปัจจัยอะไร ? ลงปัจจัยอะไร ? เป็นรูปและสาธนะอะไร จงตั้งวิเคราะห์มาดู ?

๕. รูปวิเคราะห์แห่งสาธนะ จัดเป็น ๓ ฯ

คือ กัตตุรูป ๑ กัมมรูป ๑ ภาวรูป ๑ ฯ

และจะกำหนดรู้ได้ว่าสาธนะนั้น ๆ เป็นรูปอย่างนี้ คือ รูปวิเคราะห์แห่งสาธนะใดเป็นกัตตุจากกัตติ เป็นเหตุกัตตุจากกัตติ สาธนะนั้นเป็นกัตตุรูป รูปวิเคราะห์แห่งสาธนะแห่งใดเป็นกัมมจาก สาธนะนั้นเป็นกัมมรูป รูปวิเคราะห์แห่งสาธนะใดเป็นภาวจาก สาธนะนั้นเป็นภาวรูป ฯ

สีสรรกชิกา (อตุลิต) ลง ฌฯ ปัจจัย เป็นกัตตุรูป กัตตุสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า สลฺ รกฺษตฺติ สีสรรกชิกา (อตุลิต) ฯ

๖. อะไร ชื่อว่ากัมมชารยสมาส ? มีเท่าไร ? อะไรบ้าง ? ปุตุตถารพนุชนํ เป็นสมาสอะไรบ้าง จงตั้งวิเคราะห์มาดู ?

๖. นามศัพท์ ๒ บท มีวิภัติและวจนะเป็นอย่างเดียวกัน บทหนึ่งเป็นประธาน คือเป็นนามนาม บทหนึ่งเป็นวิเสสณะคือเป็นคุณนาม หรือเป็นคุณนามทั้ง ๒ บท มีบทอื่นเป็นประธาน ที่ท่านย่อเข้าเปียบบทเดียวกัน ชื่อว่า กัมมชารยสมาส ฯ มี ๖ อย่าง คือ วิเสสนบุพพบท วิเสสนุตตรบท วิเสสโนภยบท วิเสสโนปมบท สัมภวานบุพพบท อวธารณบุพพบท ฯ

ปุตฺตการพฺนุณฺ เป็นอวธารณบุพพท กัมมธารยสมาส มีสมาหารวันทวสมาส
เป็นภายใน ตั้งวิเคราะห์ตามลำดับดังนี้

ส.วันทว. วิ.ปุตฺโต จ ทาโร จ ปุตฺตการ

อว.กัม. วิ.ปุตฺตการ เอว พฺนุณฺ ปุตฺตการพฺนุณฺ ฯ

๗. ภาวตฺตริต มีปัจจัยเท่าไร ? อะไรบ้าง ? สมุมทิกฺกุจิโก (ปฺกฺคโล), ทกฺขิณฺเญโย
(สวากสงฺโฆ), รหฺสํ ลงปัจจัยอะไร ? ในตฺตริตไหน ? จตั้งวิเคราะห์มาคฺ ?

๗. ภาวตฺตริต มีปัจจัย ๖ ตัว คือ ตฺต, ญฺย, ตฺตน, ตา, ณ, กณฺ ฯ

สมุมทิกฺกุจิโก (ปฺกฺคโล) ลง อีก ปัจจัย ในตทฺสสฺตติตฺตริต ตั้งวิเคราะห์ว่า
สมุมทิกฺกุจิ อสฺส อตฺถิติ สมุมทิกฺกุจิโก (ปฺกฺคโล) หรือลง ณิก ปัจจัย ในตทฺสสฺตติ
ตฺตริต ตั้งวิเคราะห์ว่า สมุมทิกฺกุจิโก นิยุตฺโต สมุมทิกฺกุจิโก (ปฺกฺคโล) ฯ

ทกฺขิณฺเญโย (สวากสงฺโฆ) ลง เอยฺย ปัจจัย ในฐานตฺตริต ตั้งวิเคราะห์ว่า
ทกฺขิณฺ อรหฺตฺติ ทกฺขิณฺเญโย (สวากสงฺโฆ) ฯ หรือ ตั้งวิเคราะห์ว่า ทกฺขิณฺย
อนฺจุณฺวิโก โหตฺติ ทกฺขิณฺเญโย (สวากสงฺโฆ) ฯ

รหฺสํ ลง ญฺย ปัจจัย ในภาวตฺตริต ตั้งวิเคราะห์ว่า รณฺโณ ภาโว รหฺสํ ฯ

ใช้เวลา ๓ ชั่วโมง